

جمهوری اسلامی ایران
وزارت امور اقتصادی و دارایی
اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

گزارش: سیاست اقتصادی استان همدان در سال ۱۴۰۲

بهار ۱۴۰۳

شناسنامه کتاب:

پدیده آورنده: اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان
نظارت عالی: حسن پیمانی، مدیر کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

تهیه کنندگان:

معاون اقتصادی

فرهاد کرم

گروه مطالعه و تحلیل وضعیت بخشهای اقتصادی

زینب خزائی، سارا ساری گل، سمیه دهبانی

گروه مطالعه و تحلیل سیاستهای پولی و مالی

مجید رجبی، مرتضی نعمتی، کمیل دهقانی، سعید جعفری

گروه سرمایه گذاری

سید مهدی خلیلیان، حمیدرضا براتی، عطیه رکنی

با وجود کارهای اساسی تحسین برانگیز دولت، متأسفانه مسائل معیشتی مانند غبار، مانع دیدن کارهای اساسی دولت است؛ لازم است تورم نامطلوب دو رقمی، هرچه ممکن است کاهش یابد و عدالت، کاهش فاصله طبقاتی، ثبات بازار، کاهش تورم، ثبات نرخ ارز و رشد تولید به عنوان شاخص‌های مهم در همه تصمیمات و اقدامات دولت از جمله در برنامه، منقسم توسعه، مورد توجه کامل قرار داشته باشد.

مهارتورم را باید در رشد تولید و افزایش ثروت جستجو کرد نه رکود اقتصادی

دولت مردمی سیزدهم از ابتدای فعالیت خود بر این بود که ضمن آنکه انضباط مالی را در بخش دولتی و سایر بخش های عمومی اقتصاد کشور ایجاد کند؛ در این میان با کنترل نرخ ارز و مهار انتظارات تورمی، در صین حال هدف گذاری بهبود کسب و کار و پیش بینی پذیری برای تولید کنندگان و صادر کنندگان را محقق کند تا توقف طولانی مدت اقتصاد ایران در نرخ رشد های نزدیک به صفر یک دهه گذشته تغییر کند.

از تمام ظرفیت های استانی برای تحقق شعار سال در زمینه رشد تولید و مهارتورم بکارگیری می شود.

فهرست مطالب

فصل اول: اقتصاد ملی

۱۹	مروری اجمالی بر اقتصاد ملی
۱۹	بررسی متغیرهای کلان اقتصاد ایران

فصل دوم: محصول ناخالص داخلی

۲۴	مروری اجمالی بر محصول ناخالص داخلی
۲۵	مقدمه
۲۵	۱-۲. سیاستهای اقتصادی تولید و جهت‌گیریهای استان
۲۶	۲-۲. بررسی و تحلیل وضعیت محصول ناخالص داخلی
۲۷	۳-۲. بررسی و تحلیل اجزاء محصول ناخالص داخلی
۲۹	۴-۲. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان

فصل سوم: کشاورزی

۳۲	مروری اجمالی بر بخش کشاورزی
۳۳	مقدمه
۳۳	۱-۳. سیاستهای اقتصادی بخش کشاورزی و جهت‌گیریهای استان
۳۴	۲-۳. بررسی وضعیت تحولات بخش کشاورزی استان همدان
۳۵	۳-۳. بررسی وضعیت شاخصهای بخش کشاورزی
۴۲	۴-۳. چالش‌ها و فرصت‌های بخش کشاورزی استان همدان
۴۲	۵-۳. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان

فصل چهارم: صنعت و معدن

۴۵	مروری اجمالی بر صنعت و معدن
۴۶	مقدمه
۴۷	۱-۴. سیاستهای اقتصادی بخش صنعت و معدن و جهت‌گیریهای استان
۴۷	۲-۴. بررسی وضعیت تحولات بخش صنعت و معدن
۴۸	۳-۴. بررسی و تحلیل شاخصها و متغیرهای بخش صنعت و معدن
۵۰	۴-۴. چالش‌های بخش صنعت در استان همدان
۵۱	۵-۴. بررسی وضعیت زیربخش معدن
۵۱	۶-۴. چالش‌های بخش معدن در استان همدان
۵۲	۷-۴. حمایت‌های دولت از بخش صنعت و معدن
۵۲	۸-۴. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان

فصل پنجم: ساختمان و مسکن

۵۵	مروری اجمالی بر بخش ساختمان و مسکن
۵۶	مقدمه
۵۶	۱-۵. سیاستهای اقتصادی بخش ساختمان و مسکن استان
۶۰	۲-۵. بررسی وضعیت تحولات بخش ساختمان و مسکن
۶۱	۳-۵. بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش ساختمان و مسکن
۶۲	۴-۵. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان

فصل ششم: خدمات

۶۵		مروری اجمالی بر بخش خدمات
۶۶		مقدمه
۶۶		۱-۶. سیاستهای اقتصادی بخش خدمات و جهت‌گیریهای استان
۶۷		۲-۶. بررسی وضعیت تحولات بخش خدمات
۶۸		۳-۶. بررسی و تحلیل شاخصها و متغیرهای بخش خدمات
۶۹		۴-۶. فرصتها و چالشهای بخش گردشگری استان
۶۹		۵-۶. جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان

فصل هفتم: حمل و نقل

۷۲		مروری اجمالی بر بخش حمل و نقل
۷۳		مقدمه
۷۳		۱-۷. سیاستهای اقتصادی بخش حمل و نقل و جهت‌گیریهای استان
۷۴		۲-۷. بررسی وضعیت تحولات بخش حمل و نقل استان
۷۴		۳-۷. بررسی و تحلیل شاخصهای عملکردی بخش حمل و نقل
۷۹		۴-۷. جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان

فصل هشتم: انرژی

۸۱		مروری اجمالی بر بخش انرژی
۸۲		مقدمه
۸۲		۱-۸. سیاستهای اقتصادی بخش انرژی و جهت‌گیریهای استان
۸۳		۲-۸. بررسی و تحلیل وضعیت حاملهای بخش انرژی
۹۲		۳-۸. جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان

فصل نهم: سرمایه‌گذاری خارجی

۹۴		مروری اجمالی بر سرمایه‌گذاری خارجی
۹۵		مقدمه
۹۶		۱-۹. سیاستهای اقتصادی سرمایه‌گذاری خارجی و جهت‌گیریهای استان
۹۶		۲-۹. بررسی وضعیت تحولات سرمایه‌گذاری خارجی کشور
۹۷		۳-۹. بررسی عملکرد سرمایه‌گذاری خارجی استان همدان
۹۸		۴-۹. چالش‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری خارجی
۹۹		۵-۹. جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان

فصل دهم: تجارت خارجی

۱۰۲		مروری اجمالی بر تجارت خارجی
۱۰۳		مقدمه
۱۰۳		۱-۱۰. سیاستهای اقتصادی تجارت خارجی و جهت‌گیریهای استان همدان
۱۰۴		۲-۱۰. بررسی وضعیت تحولات تجارت خارجی
۱۰۴		۳-۱۰. بررسی و تحلیل وضعیت شاخصها و متغیرهای کلان تجارت خارجی
۱۱۱		۴-۱۰. جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان

فصل یازدهم: بازار سرمایه

۱۱۵		مروری اجمالی بر بازار سرمایه
-----	-------	------------------------------

مقدمه	۱۱۶
۱-۱۱. تحولات بازار سرمایه در کشور در سال ۱۴۰۲	۱۱۷
۲-۱۱. تحولات بازار سرمایه در استان	۱۱۹
۳-۱۱. وضعیت شاخص های بازار سرمایه استان	۱۲۰
۴-۱۱. چالشها و فرصتهای بازار سرمایه	۱۲۱
۵-۱۱. جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی برای استان	۱۲۱
فصل دوازدهم: صنعت بیمه	
مروری اجمالی بر صنعت بیمه	۱۲۳
مقدمه	۱۲۴
۱-۱۲. سیاستهای اقتصادی صنعت بیمه و جهت‌گیریهای استان و کشور	۱۲۴
۲-۱۲. بررسی وضعیت تحولات صنعت بیمه	۱۲۵
۳-۱۲. بررسی و تحلیل وضعیت شاخصهای کلان صنعت بیمه استان همدان	۱۲۶
۴-۱۲. چالش‌ها و فرصتهای صنعت بیمه استان همدان	۱۲۸
۵-۱۲. جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی برای استان	۱۲۹
فصل سیزدهم: بازار پول و اعتبار	
مروری اجمالی بر بازار پول و اعتبار	۱۳۲
مقدمه	۱۳۳
۱-۱۳. سیاستهای اقتصادی بازار پول و اعتبار و جهت‌گیریهای استان	۱۳۳
۲-۱۳. بررسی وضعیت تحولات بازار پول و اعتبار استان	۱۳۳
۳-۱۳. بررسی وضعیت بازار پول و اعتبار (وضعیت متغیرهای بانکی در استان)	۱۳۴
۴-۱۳. چالش‌ها و فرصتهای بخش پولی و بانکی	۱۳۸
۵-۱۳. جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی برای استان	۱۳۹
فصل چهاردهم: شاخصهای قیمتی و تورم	
مروری اجمالی بر نرخ تورم	۱۴۲
مقدمه	۱۴۳
۱-۱۴. تورم و سیاستهای اقتصادی مربوط به آن	۱۴۳
۲-۱۴. بررسی وضعیت تحولات نرخ تورم کشور و استان همدان	۱۴۵
۳-۱۴. بررسی وضعیت تحولات نرخ تورم کشور و استان همدان بر حسب دو اقلام کلی خوراکی‌ها و آشامیدنیها و غیرخوراکی و خدمات	۱۴۹
۴-۱۴. جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی برای استان	۱۵۴
فصل پانزدهم: وضعیت مالی و بودجه ای	
مروری اجمالی بر وضعیت مالی و بودجه‌ای	۱۵۹
مقدمه	۱۶۰
۱-۱۵. سیاستهای اقتصادی مالی و بودجه‌ای و جهت‌گیریهای استان	۱۶۰
۲-۱۵. بررسی وضعیت تحولات مالی و بودجه‌ای	۱۶۱
۳-۱۵. بررسی و تحلیل کلی وضع مالی و بودجه‌ای استان	۱۶۱
۴-۱۵. چالش‌ها و فرصتهای حوزه مالی و بودجه‌ای استان همدان	۱۶۵
۵-۱۵. جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی برای استان	۱۶۶

فصل شانزدهم: نظام مالیاتی

۱۶۸	مروری اجمالی بر نظام مالیاتی.....
۱۶۹	مقدمه.....
۱۶۹	۱-۱۶. سیاستهای مالیاتی و جهت‌گیریهای استان.....
۱۷۰	۲-۱۶. بررسی وضعیت تحولات مالیاتی.....
۱۷۱	۳-۱۶. بررسی و تحلیل عملکرد وصولی انواع درآمدهای مالیاتی.....
۱۷۴	۴-۱۶. چالش‌ها و فرصت‌های نظام مالیاتی استان همدان.....
۱۷۴	۵-۱۶. جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی برای استان.....

فصل هفدهم: بازار کار

۱۷۷	مروری اجمالی بر بازار کار.....
۱۷۸	مقدمه.....
۱۷۸	۱-۱۷. سیاستهای اقتصادی برای ایجاد اشتغال و جهت‌گیریهای استان.....
۱۷۹	۲-۱۷. بررسی وضعیت تحولات بازار کار استان.....
۱۸۰	۳-۱۷. بررسی و تحلیل وضعیت شاخصها و متغیرهای مرتبط با نیروی کار.....
۱۸۳	۴-۱۷. جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی برای استان.....

فصل هجدهم: محیط کسب و کار

۱۸۶	مروری اجمالی بر محیط کسب و کار استان.....
۱۸۷	مقدمه.....
۱۸۷	۱-۱۸. سیاست‌های مربوط به بهبود محیط کسب و کار.....
۱۸۸	۲-۱۸. سیاست‌های و اقدامات مهم بهبود محیط کسب و کار در استان.....
۱۸۸	۳-۱۸. بررسی محیط کسب و کار کشور و استان همدان.....
۱۹۲	۴-۱۸. بررسی عملکرد زیرشاخص‌های ۲۸ گانه محیط کسب و کار استان همدان.....
۲۰۱	۵-۱۸. جمع‌بندی و آرائه توصیه‌های سیاستی برای استان.....

فصل نوزدهم: درآمد-هزینه خانوار و توزیع درآمد

۲۰۶	مروری اجمالی بر درآمد- هزینه خانوار و توزیع درآمد.....
۲۰۷	مقدمه.....
۲۰۷	۱-۱۹. سیاستهای اقتصادی در زمینه درآمد-هزینه خانوار و توزیع درآمد و جهت‌گیریهای استان.....
۲۰۸	۲-۱۹. بررسی وضعیت تحولات مرتبط با درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد.....
۲۰۹	۳-۱۹. بررسی وضعیت شاخصهای توزیع درآمد.....
۲۱۰	۴-۱۹. بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد بین خانوارها (شهری و روستایی).....
۲۱۶	۵-۱۹. چالش و فرصت‌های بهبود توزیع درآمد در خانوارها.....
۲۱۶	۶-۱۹. جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی برای استان.....
۲۱۹	فهرست منابع.....

فهرست جداول

جدول ۱-۲. وضعیت محصول ناخالص داخلی به قیمت جاری در استان و کشور طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۵.....	۲۶
جدول ۲-۲. وضعیت محصول ناخالص سرانه استان و کشور طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۸.....	۲۷
جدول ۲-۳. ارزش افزوده بخشهای مختلف اقتصادی استان و کشور طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۵.....	۲۷
جدول ۲-۴. مصرف واسطه بخشهای مختلف اقتصادی استان طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۵.....	۲۸
جدول ۲-۵. ستانده بخشهای مختلف اقتصادی استان طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۵.....	۲۸
جدول ۲-۶. نسبت مصرف واسطه به ستانده بخشهای مختلف اقتصادی استان طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۵.....	۲۹
جدول ۳-۱. برآورد تولید و عملکرد در هکتار محصولات زراعی استان همدان در سال ۱۴۰۲.....	۳۵
جدول ۳-۲. برآورد تولید و عملکرد در هکتار محصولات باغی استان همدان در سال ۱۴۰۲.....	۳۷
جدول ۳-۳. ارزش افزوده فعالیتهای اقتصادی استان همدان به قیمت‌های سال جاری در سال‌های ۹۹-۱۳۹۸.....	۳۸
جدول ۳-۴. مصرف واسطه فعالیتهای اقتصادی استان همدان به قیمت‌های سال جاری در سال‌های ۹۹-۱۳۹۸.....	۳۹
جدول ۳-۵. ستانده فعالیتهای اقتصادی استان همدان به قیمت‌های سال جاری در سال‌های ۹۹-۱۳۹۸.....	۳۹
جدول ۳-۶. سطح زیرکشت و تولید محصولات عمده بخش کشاورزی استان همدان در سال ۱۴۰۲.....	۴۰
جدول ۳-۷. وضعیت صادرات محصولات کشاورزی استان همدان.....	۴۰
جدول ۳-۸. اقلام عمده صادراتی بخش کشاورزی در سال ۱۴۰۲.....	۴۰
جدول ۴-۱. ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده زیربخشهای گروه صنعت و معدن استان به قیمت جاری در سال ۱۳۹۹ (میلیارد ریال).....	۴۸
جدول ۴-۲. میزان تولید برخی از واحدهای منتخب استان (واحد: هزار تن).....	۴۹
جدول ۴-۳. وضعیت جواز تأسیس و پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی در بخش صنعت طی دوره زمانی ۱۴۰۱-۱۴۰۲.....	۵۰
جدول ۴-۴. وضعیت پروانه‌های بهره‌برداری معدنی در بخش معدن در دوره زمانی ۱۴۰۱-۱۴۰۲.....	۵۱
جدول ۴-۵. اعتبارات بودجه‌ای تخصیص یافته به طرحهای صنعتی و معدنی در سال ۱۴۰۲.....	۵۲
جدول ۶-۱. وضعیت هتلها و اقامتگاه‌های استان همدان تا پایان سال ۱۴۰۲.....	۶۹
جدول ۷-۱. آمار سفر و مسافر در استان همدان در سال ۱۴۰۲.....	۷۶
جدول ۷-۲. آمار ناوگان و رانندگان حمل و نقل مسافری استان همدان در سال ۱۴۰۲.....	۷۶
جدول ۷-۳. آمار پایانه‌های مسافربری تحت نظارت اداره کل راهداری و حمل و نقل جاده‌های استان همدان.....	۷۶
جدول ۷-۴. آمار حمل و نقل مسافر اداره کل راه آهن غرب کشور در سال ۱۴۰۲.....	۷۷
جدول ۷-۵. آمار حمل و نقل باری اداره کل راه آهن غرب کشور در سال ۱۴۰۲.....	۷۷
جدول ۷-۶. شاخص و نماگرهای حمل و نقل هوایی استان همدان در سال ۱۴۰۲.....	۷۸
جدول ۸-۱. تعرفه گاز طبیعی در سال ۱۴۰۲.....	۸۵
جدول ۸-۲. تعرفه سایر بخش‌های مصرف در سال ۱۴۰۲.....	۸۶
جدول ۸-۳. جدول مصرف گاز استان همدان به تفکیک نوع مصرف و تعداد اشتراک در سال ۱۴۰۲.....	۸۷
جدول ۸-۴. تعرفه گازبهای خانگی از ابتدای سال ۱۴۰۲ در ماه‌های گرم (۱ اردیبهشت ماه تا ۱۵ آبان‌ماه).....	۸۸
جدول ۸-۵. تعرفه گازبهای خانگی از ابتدای سال ۱۴۰۲ در ماه‌های سرد (۱۶ آبان‌ماه تا ۳۱ فروردین ماه سال بعد).....	۸۹
جدول ۸-۶. جدول ظرفیت اسمی و تولید ناویژه برق انواع نیروگاهها در استان همدان در سال ۱۴۰۲.....	۹۱
جدول ۸-۷. فروش برق به تفکیک بخشها توسط وزارت نیرو در سال ۱۴۰۲.....	۹۱
جدول ۹-۱. آمار تجمعی عملکرد سرمایه‌گذاری خارجی استان همدان تا پایان سال ۱۴۰۲.....	۹۷
جدول ۱۰-۱. وضعیت صادرات کالا از گمرک همدان در سالهای ۱۴۰۱-۱۴۰۲.....	۱۰۵
جدول ۱۰-۲. میزان صادرات کالا از گمرک همدان در بخشهای مختلف تولیدی سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱.....	۱۰۷

جدول ۱۰-۳. ده قلم عمده کالاهای صادراتی استان از گمرک همدان در سال ۱۴۰۲.....	۱۰۸
جدول ۱۰-۴. آمار واردات کالا از گمرک همدان در سالهای ۱۴۰۱-۱۴۰۲.....	۱۰۸
جدول ۱۰-۵. اقلام وارداتی استان به تفکیک نوع در سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۲.....	۱۰۹
جدول ۱۰-۶. متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی (دلار).....	۱۱۰
جدول ۱۰-۷. تراز تجاری استان همدان در سال ۱۴۰۲ در مقایسه با سال ۱۴۰۱.....	۱۱۰
جدول ۱۱-۱. عملکرد شاخص بورس کشور در سال ۱۴۰۲.....	۱۱۸
جدول ۱۱-۲. آمار و اطلاعات مربوط به شاخصها و متغیرهای بازار سرمایه ایران.....	۱۱۹
جدول ۱۱-۳. شاخص های مربوط به اقدامات مهم بازار سرمایه در سال ۱۴۰۲.....	۱۱۹
جدول ۱۱-۴. آمار و اطلاعات مربوط به شاخصها و متغیرهای بازار سرمایه در استان همدان.....	۱۲۰
جدول ۱۱-۵. آمار و اطلاعات مربوط به شاخصها و متغیرهای بازار سرمایه در استان همدان.....	۱۲۰
جدول ۱۲-۱. وضعیت عملکرد شرکت های بیمه استان همدان در سال ۱۴۰۲.....	۱۲۶
جدول ۱۳-۱. آمار و اطلاعات مربوط به بانک ها و متغیرهای بازار پول و اعتبار در استان.....	۱۳۴
جدول ۱۳-۲. آمار و اطلاعات مربوط به بانکها و متغیرهای بازار پول و اعتبار در استان (درصد /میلیون ریال).....	۱۳۵
جدول ۱۳-۳. مانده سپرده های بانکهای استان همدان به تفکیک نوع سپرده در سال ۱۴۰۲ (درصد/میلیون ریال).....	۱۳۵
جدول ۱۳-۴. مانده تسهیلات اعطایی بانکهای استان همدان به تفکیک بخش های اقتصادی در سال ۱۴۰۲ (درصد /میلیون ریال).....	۱۳۶
جدول ۱۳-۵. مانده تسهیلات اعطایی بانکهای استان همدان به تفکیک عقود اسلامی در سال ۱۴۰۲ (میلیون ریال).....	۱۳۷
جدول ۱۳-۶. مانده کل مطالبات غیر جاری و نسبت آن به کل مانده تسهیلات بانکی استان همدان در سال ۱۴۰۲ (درصد/میلیون ریال).....	۱۳۷
جدول ۱۳-۷. مانده مطالبات سر رسید گذشته و معوق بانک های استان همدان در سال ۱۴۰۲ (درصد /میلیون ریال).....	۱۳۷
جدول ۱۳-۸. آمار و اطلاعات مربوط به کارایی بانک های تجاری و تخصصی دولتی استان در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲.....	۱۳۸
جدول ۱۴-۱. نرخ تورم سالانه کل خانوارهای کشور و استان همدان در سال ۱۴۰۲ (درصد).....	۱۴۶
جدول ۱۴-۲. نرخ تورم ماهانه و نقطه به نقطه کل خانوارهای کشور و استان همدان در سال ۱۴۰۲ (درصد).....	۱۴۸
جدول ۱۴-۳. تورم سالانه کشور و استان همدان بر حسب اقلام خوراکی ها و آشامیدنیها و غیر خوراکی و خدمات در سال ۱۴۰۲.....	۱۴۹
جدول ۱۴-۴. تحول تورم ماهانه کشور و استان همدان بر حسب اقلام خوراکی ها و آشامیدنیها و غیر خوراکی و خدمات در سال ۱۴۰۲.....	۱۵۱
جدول ۱۴-۵: تحول تورم نقطه به نقطه کشور و استان همدان بر حسب اقلام خوراکی ها و آشامیدنیها و دخانیات و غیر خوراکی و خدمات در سال ۱۴۰۲.....	۱۵۳
جدول ۱۵-۱. درآمدهای عمومی استان مصوب و عملکرد (میلیارد ریال).....	۱۶۱
جدول ۱۵-۲. درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم.....	۱۶۲
جدول ۱۵-۳. عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۴۰۱- اعتبارات هزینه ای.....	۱۶۲
جدول ۱۵-۴. عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۴۰۲- اعتبارات هزینه ای.....	۱۶۳
جدول ۱۵-۵. عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۴۰۱- اعتبارات عمرانی (میلیارد ریال).....	۱۶۳
جدول ۱۵-۶. عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۴۰۲- اعتبارات عمرانی (میلیارد ریال).....	۱۶۴
جدول ۱۵-۷. سایر درآمدها (وصولی خزانه معین استان همدان (میلیون ریال)).....	۱۶۵
جدول ۱۶-۱. درآمدهای عمومی استان مصوب و عملکرد (ارقام به: میلیارد ریال).....	۱۷۱
جدول ۱۶-۲. درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم.....	۱۷۲

جدول ۱۶-۳. عملکرد مالیات مستقیم استان همدان به تفکیک اجزا در سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۲ (ارقام به: میلیارد ریال).	۱۷۲.
جدول ۱۶-۴. عملکرد مالیات غیرمستقیم استان همدان به تفکیک اجزا در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ (ارقام به میلیارد ریال- درصد).....	۱۷۳.
جدول ۱۷-۱. اهداف کلی و راهبردها حوزه اشتغال در استان همدان	۱۷۹.
جدول ۱۷-۲. شاخص‌های عمده نیروی کار به تفکیک استان همدان و کشور در سال ۱۴۰۲	۱۸۱.
جدول ۱۷-۳. نسبت اشتغال در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان همدان و کشور در سالهای ۱۴۰۱-۱۴۰۲ (درصد)	۱۸۱.
جدول ۱۷-۴. سهم اشتغال در بخشهای عمده فعالیتهای اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان همدان و کشور در سال ۱۴۰۲ (درصد)	۱۸۲.
جدول ۱۸-۱. مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار کشور و استان همدان در بهار ۱۴۰۲	۱۸۹.
جدول ۱۸-۲. مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار کشور و استان همدان در تابستان ۱۴۰۲	۱۹۰.
جدول ۱۸-۳. مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار کشور و استان همدان در پاییز ۱۴۰۲	۱۹۰.
جدول ۱۸-۴. مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار کشور و استان همدان در زمستان ۱۴۰۲	۱۹۰.
جدول ۱۸-۵. عملکرد زیرشاخص‌های محیط کسب و کار همدان به ترتیب بدترین تا بهترین عملکرد نسبت به عملکرد کشوری در بهار ۱۴۰۲	۱۹۳.
جدول ۱۸-۶. عملکرد زیرشاخص‌های محیط کسب و کار همدان به ترتیب بدترین تا بهترین عملکرد نسبت به عملکرد کشوری در تابستان ۱۴۰۲	۱۹۵.
جدول ۱۸-۷. عملکرد زیرشاخص‌های محیط کسب و کار همدان به ترتیب بدترین تا بهترین عملکرد نسبت به عملکرد کشوری در پاییز ۱۴۰۲	۱۹۷.
جدول ۱۸-۸. عملکرد زیرشاخص‌های محیط کسب و کار همدان به ترتیب بدترین تا بهترین عملکرد نسبت به عملکرد کشوری در زمستان ۱۴۰۲	۱۹۹.
جدول ۱۹-۱. وضعیت ضریب جینی مناطق شهری استان همدان	۲۰۹.
جدول ۱۹-۲. وضعیت ضریب جینی مناطق روستایی استان همدان	۲۰۹.
جدول ۱۹-۳. وضعیت نسبت ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در خانوارهای شهری	۲۱۰.
جدول ۱۹-۴. وضعیت نسبت ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در خانوارهای روستایی	۲۱۰.
جدول ۱۹-۵. متوسط هزینه‌های خوراکی و دخانی و غیرخوراکی سالانه یک خانوار شهری بر حسب گروههای هزینه‌ای (هزار ریال)	۲۱۱.
جدول ۱۹-۶. متوسط هزینه‌های خوراکی و دخانی و غیرخوراکی سالانه یک خانوار روستایی بر حسب گروههای هزینه سالانه (هزار ریال)	۲۱۱.
جدول ۱۹-۷. درصد خانوارهای استفاده‌کننده از لوازم عمده زندگی (در مناطق شهری و روستایی استان همدان طی سال ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱)	۲۱۲.
جدول ۱۹-۸. متوسط هزینه کل خوراکی، دخانی و غیرخوراکی سالانه یک خانوار شهری و روستایی طی سال‌های ۱۴۰۰ - ۱۴۰۱ در استان همدان	۲۱۳.
جدول ۱۹-۹. متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری بر حسب انواع درآمد (هزار ریال)	۲۱۳.
جدول ۱۹-۱۰. متوسط درآمد سالانه یک خانوار روستایی بر حسب انواع درآمد (هزار ریال)	۲۱۴.
جدول ۱۹-۱۱. سهم درآمد سالانه یک خانوار به تفکیک گروههای درآمدی (خانوار شهری) (درصد)	۲۱۴.
جدول ۱۹-۱۲. سهم درآمد سالانه یک خانوار به تفکیک گروههای درآمدی (خانوار روستایی) (درصد)	۲۱۵.
جدول ۱۹-۱۳. بررسی وضعیت مازاد / کسری بودجه یک خانوار شهری و روستایی استان همدان	۲۱۵.

فهرست نمودارها

- نمودار ۱۰-۱. مقایسه ارزش صادرات کالا از گمرک همدان در بخشهای مختلف تولیدی سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ ۱۰۷
- نمودار ۱۰-۲. مقایسه اقلام وارداتی استان به تفکیک نوع در سال ۱۴۰۲ ۱۰۹
- نمودار ۱۴-۱: نمودار نرخ تورم سالانه کل خانوارهای کشور و استان همدان در سال ۱۴۰۲ ۱۴۷
- نمودار ۱۴-۲: نمودار تحولات نرخ تورم ماهانه و نقطه به نقطه کل خانوارهای کشور و استان همدان در سال ۱۴۰۲ ۱۴۸
- نمودار ۱۴-۳. نمودار تحولات سالانه استان همدان و کشور در سال ۱۴۰۲ بر حسب اقلام خوراکی ها و آشامیدنیها و دخانیات و غیر خوراکی و خدمات ۱۴۰۲ ۱۵۰
- نمودار ۱۴-۴. نمودار تحولات ماهانه استان همدان و کشور در سال ۱۴۰۲ بر حسب اقلام خوراکی ها و آشامیدنیها و دخانیات و غیر خوراکی و خدمات ۱۴۰۲ ۱۵۲
- نمودار ۱۴-۵. نمودار تحولات نقطه به نقطه استان همدان و کشور در سال ۱۴۰۲ بر حسب اقلام خوراکی ها و آشامیدنیها و دخانیات و غیر خوراکی و خدمات ۱۵۴
- نمودار ۱۷-۱. مقایسه نرخ بیکاری و مشارکت اقتصادی نیروی کار ۱۵ سال به بالا استان همدان و کشور در سال ۱۴۰۲ ۱۸۱
- نمودار ۱۷-۲. مقایسه نسبت اشتغال در بخشهای اقتصادی در استان و کشور ۱۸۳

نگاهی اجمالی بر شاخصهای اقتصادی استان همدان در سال ۱۴۰۲

مروری اجمالی بر شاخص‌های اقتصاد استان همدان در سال ۱۴۰۲

در فصل ۱، این گزارش ابتدا وضعیت کلی اقتصادی کشور از لحاظ متغیرهای کلان اقتصادی ملی نظیر محصول ناخالص داخلی، اشتغال، تورم بررسی شده است. همچنین خلاصه‌ای از وضعیت بودجه و درآمد مالیاتی کشور و وضعیت بورس و محیط کسب و کار کشور در این فصل آورده شده است.

فصول بعدی گزارش بر نگاه توصیفی و تحلیلی اقتصادی بر عملکرد اقتصادی استان همدان متمرکز می‌شود. در یک بررسی کلی از شاخص‌های اقتصادی و مالی استان همدان و تعیین جایگاه این استان در مقایسه میانگین کشوری، نتایج حاصله حکایت از تقویت و یا تضعیف برخی از شاخص‌های اقتصادی و مالی استان همدان در سال ۱۴۰۲ دارد که نتایج اجمالی آن مطابق آخرین مرجع رسمی داده‌ها و اطلاعات اقتصادی در زیر بیان می‌گردد.

در فصل ۲، عملکرد کلی استان همدان در سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد که محصول ناخالص داخلی استان همدان با افزایش ۴۷/۶۴ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۸ به رقم ۶۷۸،۶۱۰ میلیارد ریال رسیده که ۱/۲۴ درصد از کل محصول ناخالص داخلی کشور را شامل شده است. محصول ناخالص داخلی سرانه استان در سال ۱۳۹۹ معادل ۳۸۴،۷۰۰ هزار ریال بوده که نسبت به سال گذشته ۴۷/۳۸ درصد افزایش یافته است. اما نکته قابل توجه آن است که محصول ناخالص داخلی سرانه استان در طی سال‌های مورد مطالعه همواره از محصول ناخالص داخلی سرانه کشور پایین‌تر بوده است.

در فصل ۳، عملکرد بخش کشاورزی استان همدان در سال زراعی ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که کل تولید این بخش ۴۶۲۱ هزار تن بوده است. میزان صادرات این بخش در سال ۱۴۰۲ از کل مبادی خروجی گمرکات کشور حدود ۳۵۰ هزار تن و به ارزش ۴۳۱/۲ میلیون دلار بوده است. انواع سیب‌زمینی، کشمش و خشکبار نیز به‌عنوان مهم‌ترین کالاهای صادراتی بخش کشاورزی استان در سال ۱۴۰۲ بوده‌اند.

در فصل ۴، عملکرد بخش صنعت و معدن استان همدان در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که ۵۷۱ جواز تأسیس با میزان سرمایه ثابت معادل ۱۳۳،۱۸۷ میلیارد ریال و ۷۲۳۳ نفر اشتغال صادر شده است. به علاوه در بخش معدن نیز تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد شده در سال ۱۴۰۲، ۱۱ فقره با میزان سرمایه‌گذاری ۶۰۴ میلیارد ریال و میزان اشتغال ۷۰ نفر بوده است.

در فصل ۵، عملکرد بخش ساختمان و مسکن استان همدان در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که قیمت فروش یک متر زمین (متوسط شهری) مبلغ ۹۸/۲ میلیون تومان و قیمت فروش یک متر زیر بنا (متوسط شهری) مبلغ ۵۹ میلیون تومان و مبلغ اجاره ماهیانه به‌اضافه ۳ درصد ودیعه مبلغ ۷/۸ میلیون تومان می‌باشد که نسبت به موارد مشابه در سال ۱۴۰۱ کلیه مبالغ افزایش داشته‌اند.

در فصل ۶، عملکرد بخش خدمات استان همدان در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که زیربخش خدمات گردشگری به عنوان یکی از مهمترین بخش‌های اقتصادی استان، دارای ۱۶ باب هتل با ۵۸۹ اتاق و مجموعاً ۱۷۷۵ تخت، ۴ باب هتل آپارتمان با ۴۸ اتاق و ۱۴ مورد مهمان‌پذیر با مجموع ۱۶۵ اتاق و یک باب متل با ۱۰ اتاق و ۲ واحد اقامتی پذیرایی با ۱۲ اتاق و ۲۵ واحد بومگردی با ۱۵۰ اتاق و ۳ واحد مرکز اقامتی تفریحی با ۱۴۰ اتاق بوده است.

در فصل ۷، عملکرد بخش حمل‌ونقل استان همدان در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که بخش حمل‌ونقل استان با داشتن ۱۵ پایانه مسافربری با مالکیت عمومی، ۶۰۰ ناوگان سواری کرایه، ۵۰۰ ناوگان مینی‌بوسی و ۱۷۸ ناوگان اتوبوسی نسبت به جابجایی ۳۶۵۲۵۳۹ نفر مسافر در ۲۹۵۳۶۱ سفر در سال ۱۴۰۲ اقدام نموده است. طی سال ۱۴۰۲ تعداد مسافر ورودی به استان از طریق خطوط ریلی استان ۲۶۷۳۷۷ نفر و تعداد مسافر خروجی از استان از طریق خطوط ریلی ۲۷۵۱۱۹ نفر بوده است. همچنین تناژ بارگیری و تناژ تخلیه به‌ترتیب بالغ بر ۱۳۶۱۷۶ و ۵۵۶۵۰ بوده است.

در فصل ۸، عملکرد بخش انرژی استان همدان در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که تعداد مشترکین برق کل استان همدان معادل ۸۳۰،۵۱۹ و مجموع ارزش فروش برق در استان معادل ۸،۲۵۳،۴۳۲ میلیون ریال بوده است. قیمت و تعرفه گاز طبیعی براساس دستورالعمل‌های ابلاغی در سطح کل کشور در سال ۱۴۰۲، در ماه‌های گرم سال (۱ اردیبهشت ماه تا ۱۵ آبان‌ماه) به‌ازای هر متر مکعب در دامنه مصرف ۱ معادل ۱۳۵۰ ریال و دامنه ۲ معادل ۱۵۰۰ ریال، در دامنه مصرف ۱۱ معادل ۷۷۱۶ ریال و در دامنه مصرف ۱۲ معادل ۱۰۱۶۰ ریال بوده است. همچنین طبق تعرفه گازبهای خانگی از ابتدای سال ۱۴۰۲ در ماه‌های سرد (۱۶ آبان‌ماه تا ۳۱ فروردین ماه سال بعد)، کمترین گازبها در ماه‌های سرد در دامنه ۱ معادل ۴۱۴ ریال و در دامنه ۲ معادل ۶۹۰ ریال بوده است و گازبها در ماه‌های سرد سال به ازای هر مترمکعب در دامنه ۱۱ و ۱۲ به‌ترتیب معادل ۵۰۰۰۰ ریال و ۶۰۰۰۰ ریال بوده است.

در فصل ۹، عملکرد سرمایه‌گذاری استان همدان تا پایان سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد جمعا تعداد ۲۱ طرح سرمایه‌گذاری خارجی با مبلغ کل ۳۳۴/۷ میلیون دلار و با اشتغال ۵۶۹۲ نفر مورد تصویب قرار گرفته که از این مبلغ، به‌میزان ۸۳/۲۱ میلیون دلار جذب گردیده که این طرح‌ها در زمینه‌های فولاد، الیاف لاستیک، فرآوری سیب‌زمینی، صنایع غذایی، بتن سبک، قطعه‌سازی خودرو، نیروگاه‌های خورشیدی و صنایع تبدیلی کشاورزی می‌باشند.

در فصل ۱۰، عملکرد تجارت خارجی استان همدان در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که صادرات کالا معادل ۵۰/۲۵ میلیون دلار بوده که نسبت به سال گذشته علی‌رغم ۰/۹۲ درصد افزایش وزنی حدود ۴۲/۹ درصد از لحاظ ارزشی کاهش داشته است. همچنین در این سال ارزش واردات استان معادل ۳۵،۲۸ میلیون دلار بوده که به نسبت سال گذشته حدود ۳/۸۴ درصد از لحاظ ارزشی کاهش و ۰/۰۱ درصد از لحاظ وزنی افزایش داشته است. همچنین تراز تجاری استان همدان در سال ۱۴۰۲ معادل ۱۵ میلیون دلار و حجم مبادلات تجاری استان بالغ بر ۸۵/۴ میلیون دلار بوده است.

در فصل ۱۱، عملکرد بخش بازار سرمایه استان همدان در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که ارزش معاملات انجام شده در بورس منطقه‌ای همدان با ۶۸ درصد کاهش نسبت به سال ۱۴۰۱، از ۶۷،۷۷۶ میلیارد ریال به ۲۱،۸۳۶ میلیارد ریال رسیده است. دلیل عمده کاهش ارزش معاملات بورس‌های منطقه‌ای نسبت به کل معاملات بازار سرمایه می‌تواند نفوذ سامانه‌های معاملات برخط باشد که اتفاقی مثبت در سیاست‌های کلان بازار سرمایه محسوب می‌شود. شایان ذکر است که آمار معاملات برخط در آمارهای تالارهای مناطق لحاظ نمی‌شود. همچنین ۴۵ درصد از ارزش معاملات مربوط به خرید سهام و ۵۵ درصد مربوط به فروش سهام بوده که در سال ۱۴۰۱ این نسبت‌ها برعکس بوده است و ۵۲ درصد مربوط به خرید سهام و ۴۸ درصد مربوط به فروش سهام بوده است که خود نشان‌دهنده خروج پول از بازار بورس می‌باشد.

در فصل ۱۲، عملکرد صنعت بیمه استان همدان در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که بیمه ایران به‌عنوان تنها شرکت بیمه دولتی، سهم زیادی از فعالیتهای بیمه‌ای استان را به‌عهده دارد. شرکت‌های بیمه‌ای فعال در استان (دولتی و خصوصی) که تعداد ۲۱ شرکت بیمه‌ای می‌باشند، در بخش خدمات‌رسانی این حوزه مشغول به فعالیت هستند. حق بیمه تولیدی در استان همدان طی سال ۱۴۰۲ بر اساس آمار و اطلاعات دریافتی از شرکت‌های بیمه‌گر دولتی و خصوصی استان به میزان ۲۸،۹۶۰،۴۲۲ میلیون ریال حق بیمه تولیدی داشته و در همین مدت خسارت پرداخت شده به ذینفعان به میزان ۱۶،۰۳۲،۵۵۷ می‌باشد. صنعت بیمه استان در سال ۱۴۰۲ با تعداد ۷۱۱ شعبه و نمایندگی فعال به کار خود همچنان ادامه می‌دهد.

در فصل ۱۳، عملکرد بازار پول و اعتبار استان همدان در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که نسبت تسهیلات به سپرده‌های بانک‌های عضو کمیسیون در سال ۱۴۰۲ میزان ۸۵/۴۵ درصد بوده است که نسبت به سال ۱۴۰۱ رشدی

۱۲/۰۴ درصدی داشته است. خالص معوقات بانکی این بانک‌ها نیز رشدی ۴۱ درصدی دارد. در سال ۱۴۰۲ مانده سپرده‌های بانکی ۱۷/۴ درصد رشد داشته و میزان آن ۷۰۹/۸ هزار میلیارد ریال بوده که در مقابل مانده تسهیلات اعطایی این بانک‌ها ۶۰۴/۷ هزار میلیارد ریال بوده است.

در فصل ۱۴، وضعیت تورم و شاخص‌های قیمتی استان همدان در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که داده‌های تورمی در کشور و استان همدان نشان می‌دهند که تورم سالانه به بیش از ۴۰ درصد در کشور و استان همدان در انتهای سال ۱۴۰۲ رسیده است که با توجه به مقدار آن در ابتدای سال کاهشی تقریباً ۱۴/۵ درصدی برای کشور و ۱۰/۵ درصدی برای استان را نشان می‌دهد. این کاهش از کاهش قلم خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات ناشی می‌شود، چرا که قلم غیر خوراکی‌ها و خدمات در طول سال افزایش نشان داده است. تورم ماهانه کشوری و استانی نیز در طول سال ۱۴۰۲ کاهش بیش از ۴۶ تا تقریباً ۶۰ درصدی داشته است. این کاهش نیز بیشتر از کاهش قلم خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات ناشی می‌شود که کاهش بین ۶۰ تا تقریباً ۷۰ درصدی داشته است. تورم نقطه‌به‌نقطه کشوری و استانی نیز در طول سال ۱۴۰۲ کاهش بیش از ۴۲ تا تقریباً ۵۳ درصدی داشته است. این کاهش نیز بیشتر از کاهش قلم خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات ناشی می‌شود که کاهشی بین ۶۷ تا تقریباً ۸۳ درصدی در مقایسه با کاهش بین ۲۰ تا ۴۰ درصدی قلم غیر خوراکی‌ها و خدمات داشته است.

در فصل ۱۵، وضعیت مالی و بودجه‌ای استان همدان در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که رقم بودجه نسبت به سال گذشته رشد ۳۲ درصدی را نشان می‌دهد. همچنین بودجه عمومی دولت در سال ۱۴۰۱ بالغ بر ۳۷۵۸۷ هزار میلیارد ریال است که نسبت به سال ۱۴۰۰ به میزان ۳۰ درصد افزایش را نشان می‌دهد. در سال ۱۴۰۲ میزان اعتبار هزینه‌ای استان در حدود ۱۰۳۴۲ میلیارد ریال بوده که در حدود ۱۰۳۱۶ میلیارد ریال آن تخصیص یافته است که در حدود ۱۰۰ درصد است. میزان پرداختی استان در سال ۱۴۰۱ در حدود ۱۰۳۱۶ میلیارد ریال بوده که نسبت پرداختی به اعتبار در حدود ۱۰۰ درصد و نسبت پرداختی به تخصیص ۱۰۰ درصد است. در سال ۱۴۰۲ میزان اعتبارات عمرانی استان در حدود ۱۷۲۴۱ میلیارد ریال بوده که در حدود ۹۵۱۶ میلیارد ریال آن تخصیص یافته است که در حدود ۵۵ درصد می‌باشد. میزان پرداخت نقد استان در سال ۱۴۰۲ در حدود ۹۵۱۶ بوده است. درصد پرداختی به اعتبار در حدود ۵۵ درصد است.

در فصل ۱۶، وضعیت نظام مالیاتی استان همدان در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که درآمدهای عمومی استان در سال ۱۴۰۲ به میزان ۳۷،۲۹۴ میلیارد ریال تحقق یافته که در مقایسه با سال ۱۴۰۱ که در حدود ۲۵،۵۰۴ میلیارد ریال بوده در حدود ۴۶ درصد رشد داشته است. کل درآمدهای مالیاتی استان همدان در سال ۱۴۰۲ در حدود ۳۵،۰۲۴ میلیارد ریال بوده که در مقایسه با سال گذشته که در حدود ۲۳،۹۵۱ میلیارد ریال بوده تقریباً در حدود ۴۶ درصد افزایش یافته است. در سال ۱۴۰۲ تقریباً ۹۶ درصد از درآمدهای محقق استان به درآمدهای مالیاتی اختصاص دارند که این رقم در سال ۱۴۰۱ در حدود ۹۴ درصد بوده است.

در فصل ۱۷، وضعیت بازار کار استان همدان در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که نرخ بیکاری استان از نرخ ۹/۴ درصد در سال ۱۴۰۱ به نرخ ۸/۱ درصد در سال ۱۴۰۲ رسیده است. همچنین در این سال با وجود نرخ مشارکت اقتصادی ۴۱/۳ درصدی کل کشور، این نرخ در استان همدان ۴۳/۶ درصد بوده است. بیشترین سهم اشتغال استان همدان در این زمان مربوط به بخش خدمات با ۴۶/۶ درصد و پس از آن بخش‌های صنعت با ۲۹/۰ درصد و کشاورزی با ۲۴/۴ درصد قرار دارند.

در فصل ۱۸، وضعیت محیط کسب و کار استان همدان در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان به ترتیب فصول بهار، تابستان و پاییز از ۵،۹۹ به ۵،۹۳ و ۵،۹۲ کاهش یافته است که حاکی

از بهبود محیط کسب و کار است؛ گرچه مقدار آن ناچیز است. با این حال این عملکرد در زمستان ۱۴۰۲ با اندکی پسرفت به امتیاز ۵,۹۶ دست یافته است. همچنین این مقدار در مقایسه با عملکرد کشور که در این فصول به ترتیب ۶,۰۵، ۶,۱۱، ۵,۹۸ و ۶,۰۴ می‌باشد بهتر است. بنابراین عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در مقایسه با میانگین کشوری اندکی بهتر است. با این حال، امتیازات محیط کسب و کار استان همدان بیشتر از ۵ می‌باشد که چندان رضایت‌بخش نیستند. هنوز زیرشاخص‌های غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه محصولات؛ دشواری تأمین مالی از بانک؛ دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار و بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار از عوامل اصلی مزاحم محیط کسب‌وکار استان همدان می‌باشند. در کل می‌توان گفت که فساد، نبود آزادی اقتصادی، دخالت بی‌رویه در کسب‌وکار، بی‌ثباتی چه در قیمت‌ها و چه در قوانین و مقررات محل کسب و کار مهمترین عاملی است که به محیط کسب‌وکار آسیب می‌زند. بنابراین صاحبان کسب‌وکار به دنبال محیطی با ثبات نسبی چه در قوانین و چه در قیمت‌ها و عاری از فساد و دخالت‌های مزاحم کسب‌وکار می‌باشند.

در فصل ۱۹، عملکرد درآمد-هزینه خانوارهای استان همدان و وضعیت توزیع درآمد در این استان در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که ضریب جینی در مناطق شهری استان با افزایش روبرو بوده که این اتفاق حاکی از شرایط نامناسب وضعیت اقتصادی و توزیع درآمد در نقاط شهری استان می‌باشد و در مقایسه با میانگین کشوری شرایط مساعد تر می‌باشد. همچنین در مناطق روستایی این شاخص بالاتر بوده که نسبت به میانگین کشور عملکرد خوبی ندارد. سهم نسبی گروه‌های ۱۰، ۲۰ و ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق شهری در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ افزایش را نشان می‌دهد که در واقع به مفهوم نا برابری در توزیع درآمد خانوارها و جهت نامطلوب بودجه خانوارهای مناطق شهری استان است. ولی برای سهم نسبی گروه‌های ۴۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق شهری در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ افزایش را نشان می‌دهد که در واقع به مفهوم افزایش نابرابری در توزیع درآمد خانوارها و بودجه خانوارهای مناطق روستایی استان است. که در مقایسه با مناطق شهری این افزایش بیشتر است. ولی برای سهم نسبی گروه‌های ۲۰، ۴۰ و ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق روستایی در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ کاهش را نشان می‌دهد که در واقع به مفهوم بهبود در توزیع درآمد خانوارها در مناطق روستایی استان است. وجود مازاد بودجه خانوارهای شهری و روستایی در سال‌های مورد بررسی در کنار شرایط تورمی، افزایش نقدینگی و شرایط نسبتاً نامطلوب تولید و اشتغال در استان وضعیت مناسب بودجه خانوار استان را نشان می‌دهد که شایان ذکر است مازاد بودجه در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ روند افزایشی داشته که نشان از بهبود سیاست‌های توزیع درآمد می‌باشد.

فصل اول: اقتصاد ملی

مروری اجمالی بر اقتصاد ملی

در این فصل وضعیت شاخص‌های کلان اقتصادی و مالی نظیر تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت، اشتغال، تورم، بودجه، درآمدهای مالیاتی، بورس و محیط کسب و کار بررسی شده است.

بررسی متغیرهای کلان اقتصاد ایران

محصول ناخالص داخلی به قیمت ثابت

بر اساس آخرین نتایج حساب‌های ملی فصلی مرکز آمار ایران، در سال ۱۴۰۲، محصول ناخالص داخلی با نفت به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰ معادل ۸۶۷۴ هزار میلیارد ریال و بدون نفت ۷۳۲۱ هزار میلیارد ریال بوده است. رشد محصول ناخالص داخلی به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰ با نفت در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱، ۵/۷۱ درصد و بدون نفت ۳/۳۹ درصد بوده است.

نتایج محاسبات حاکی از آن است که در زمستان ۱۴۰۲ نسبت به زمستان سال ۱۴۰۱، رشته فعالیت‌های گروه کشاورزی ۰/۲ درصد و گروه ماهیگیری ۴ درصد، گروه صنایع و معادن ۲/۹ درصد، گروه صنعت ۱ درصد و تأمین آب، برق و گاز طبیعی ۶- درصد، گروه ساختمان ۵/۳ درصد، عمده و خرده فروشی و فعالیتهای خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا ۳/۳- درصد، گروه حمل و نقل و انبارداری، پست، اطلاعات و ارتباطات، ۳/۳ درصد، فعالیتهای مالی و بیمه ۱۶/۴- درصد، مستغلات کرایه و خدمات کسب و کار و دامپزشکی ۱/۷ درصد، اداره و امور عمومی و خدمات شهری، آموزش، فعالیتهای مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی ۱۳/۳ درصد و سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی، ۳۱/۵ درصد رشد داشته‌اند.

اشتغال

بر اساس آخرین آمارهای دریافتی از مرکز آمار ایران، نرخ مشارکت اقتصادی کشور در سال ۱۴۰۲ معادل ۴۱/۳ درصد بوده است. این نرخ برای زنان و مردان کشور به ترتیب ۶۸/۴ و ۱۴/۲ درصد است. نرخ مشارکت اقتصادی در نقاط شهری کشور معادل ۴۰/۸ درصد و در نقاط روستایی نیز معادل ۴۲/۹ درصد است. در این سال نرخ بیکاری در کشور معادل ۸/۱ درصد بوده است. نرخ بیکاری برای مردان در کشور معادل ۶/۶ درصد و برای زنان کشور معادل ۱۵/۰ درصد بوده است. در مجموع نرخ بیکاری در نقاط شهری کشور (۸/۷ درصد) بیشتر از نقاط روستایی کشور (۵/۸ درصد) است. شاخص نسبت اشتغال کل کشور در سال مورد مطالعه ۳۷/۹ درصد می‌باشد. در سال ۱۴۰۲ بیشترین سهم اشتغال کشور مربوط به بخش خدمات با ۵۱/۹ درصد و پس از آن بخش صنعت با ۳۳/۷ درصد و بخش کشاورزی با ۱۴/۴ درصد قرار دارند.

تورم

داده‌های تورمی در کشور و استان همدان نشان می‌دهند که تورم سالانه به بیش از ۴۰ درصد در کشور و استان همدان در انتهای سال ۱۴۰۲ رسیده است که با توجه به مقدار آن در ابتدای سال کاهشی تقریباً ۱۴،۵ درصدی برای کشور و ۱۰،۵ درصدی برای استان را نشان می‌دهد. این کاهش از کاهش قلم خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات ناشی می‌شود، چرا که قلم غیر خوراکی‌ها و خدمات در طول افزایش نشان داده است. تورم ماهانه کشوری و استانی نیز در طول سال ۱۴۰۲ کاهش بیش از ۴۶ تا تقریباً ۶۰ درصدی داشته است. این کاهش نیز بیشتر از کاهش قلم خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات ناشی می‌شود که کاهش بین ۶۰ تا تقریباً ۷۰ درصدی داشته است. تورم نقطه‌به‌نقطه کشوری و استانی نیز در طول سال ۱۴۰۲ کاهش بیش از ۴۲ تا تقریباً ۵۳ درصدی داشته است. این کاهش نیز بیشتر از کاهش قلم خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات ناشی می‌شود که کاهشی بین ۶۷ تا تقریباً ۸۳ درصدی در مقایسه با کاهش بین ۲۰ تا ۴۰ درصدی قلم غیر خوراکی‌ها و خدمات داشته است. نکته دیگری که قابل ذکر است این است که تورم

سالانه، نقطه به نقطه و ماهانه کشوری و استانی در پایان سال ۱۴۰۲ تقریباً به مقدار مشخصی همگرا شده‌اند. تورم سالانه کشوری و استانی به مقدار تقریبی ۴۰ درصدی همگرا شده‌اند. تورم نقطه به نقطه کشوری و استانی به مقدار تقریبی ۳۰ درصد همگرا شده‌اند و تورم ماهانه کشوری و استانی به مقدار تقریبی ۲ درصد همگرا شده‌اند. این همگرایی نیز در قلم خوراکی‌ها، آشامیدنی و دخانیات و قلم غیر خوراکی و خدمات در سطح کشوری و استانی مشاهده می‌شود. همچنین مشاهده می‌شود نرخ تورم ماهانه دارای نوسان زیاد است که این نوسان بیشتر از قلم خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات ناشی می‌شود. همانطور که گفته شد در سال ۱۴۰۲، تورم در هر سه شاخص مورد مطالعه کاهش درخور توجه‌ای داشته است، با این حال، این کاهش به معنای این نیست که تورم به سطح بهینه برای توسعه و رشد اقتصادی کاهش یافته است؛ بلکه بیشتر به این معنا است که سیاست‌گذار پولی کشور موفق شده است تا از جهش تورم و بدتر شدن آن و تبدیل آن به ابر تورم شتابان غیر قابل مهار جلوگیری کند.

بودجه

بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور از حیث منابع و مصارف بالغ بر چهل و نه میلیون و نهصد و چهل و هفت هزار و یکصد و چهل و چهار میلیارد و هشتاد و سه میلیون (۴۹،۹۴۷،۱۴۴،۰۸۳،۰۰۰،۰۰۰) ریال به شرح زیر بوده است:

الف- منابع بودجه عمومی دولت از لحاظ درآمدها و واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای و مالی و مصارف بودجه عمومی دولت از حیث هزینه‌ها و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و مالی، بالغ بر بیست و دو میلیون و ششصد و سی و چهار هزار و نهصد و هجده میلیارد و یکصد و چهارده میلیون (۲۲،۶۳۴،۹۱۸،۱۱۴،۰۰۰،۰۰۰) ریال شامل:

- ۱- منابع عمومی بالغ بر بیست میلیون و هشتصد و بیست و سه هزار و سیصد و دوازده میلیارد و ششصد و شصت و چهار میلیون (۲۰،۸۲۳،۳۱۲،۶۶۴،۰۰۰،۰۰۰) ریال
- ۲- درآمد اختصاصی وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی بالغ بر یک میلیون و هشتصد و یازده هزار و ششصد و پنج میلیارد و چهارصد و پنجاه میلیون (۱،۸۱۱،۶۰۵،۴۵۰،۰۰۰،۰۰۰) ریال
- ب- بودجه شرکت‌های دولتی، بانکها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت از لحاظ درآمدها و سایر منابع تأمین اعتبار بالغ بر بیست و هشت میلیون و هشتصد و سی و نه هزار و یکصد و هفت میلیارد و دویست و پنجاه و هشت میلیون (۲۸،۸۳۹،۱۰۷،۲۵۸،۰۰۰،۰۰۰) ریال

درآمدهای مالیاتی

نگاهی به آمارهای رسمی منتشر شده خزانه‌داری کشور نشان می‌دهد که درآمدهای عمومی استان در سال ۱۴۰۲ به میزان ۳۷،۲۹۴ میلیارد ریال تحقق یافته که در مقایسه با سال ۱۴۰۱ که در حدود ۲۵،۵۰۴ میلیارد ریال بوده در حدود ۴۶ درصد رشد داشته است. کل درآمدهای مالیاتی استان همدان در سال ۱۴۰۲ در حدود ۳۵،۰۲۴ میلیارد ریال بوده که در مقایسه با سال گذشته که در حدود ۲۳،۹۵۱ میلیارد ریال بوده تقریباً در حدود ۴۶ درصد افزایش یافته است. در سال ۱۴۰۲ تقریباً ۶۹ درصد از درآمدهای محقق استان به درآمدهای مالیاتی اختصاص دارند که این رقم در سال ۱۴۰۱ در حدود ۹۴ درصد بوده است. گفتنی است براساس گزارش سازمان امور مالیاتی کشور میزان تحقق درآمدهای مالیاتی نسبت به مصوب در سال ۱۴۰۲ معادل ۱۰۰ درصد رقم مصوب بودجه بوده است. همچنین میزان وصولی مالیات‌های مستقیم در سال ۱۴۰۲ تقریباً ۲۱۰۴۵ هزار میلیارد ریال بوده که ۴۶ درصد رشد نسبت به مدت مشابه سال گذشته را نشان می‌دهد. بعلاوه در سال ۱۴۰۲ بالغ بر ۳۵ هزار و ۲۴ میلیارد تومان درآمد مالیاتی وصول شده که نسبت به مدت مشابه سال قبل (حدود ۲۳۹۵۱ هزار میلیارد ریال) رشد ۴۶ درصدی و نسبت به بودجه مصوب تحقق ۱۰۰ درصدی را نشان می‌دهد.

بورس

در سال ۱۴۰۲ بازار سرمایه فراز و فرود زیادی را پشت سر گذاشت. هم روزهای صعودی جالب توجهی داشت و هم روزهای نزول و سقوط را تجربه کرد. بورس تهران در سه ماه ابتدایی روزهای مثبت بیشتری را برای سهامداران در برداشت و از انتهای بهار روزهای منفی بورس بیشتر شدند. تیر و مرداد تعداد روزهای منفی شاخص بیشتر بود، اما در شهریور روزهای صعودی بازار بیشتر شد. در مهرماه نیز روزهای صعودی بازار بیشتتر بود، اما در آبان روزهای قرمز شاخص بیشتر شد. آذر ماه رشد ۹/۴ درصدی شاخص کل بورس بود و تعداد روزهای سبز بیشتر شد. دی و بهمن، ماههای نزولی بودند و روزهای قرمز بورس پرتعدادتر بودند. در آخرین ماه سال تعداد روزهای صعودی اندکی بیشتر شد و در ۱۹ روز کاری اسفند ماه شاخص در ۹ روز رشد کرد و ۱۰ روز نزولی را پشت سر گذاشت. در مجموع ۲۴۲ کل روز معاملاتی سال ۱۴۰۲، شاخص در ۱۲۶ روز سبزپوش بود و در ۱۱۶ روز نزول کرد. صعود شاخص در بهار شاخص بورس نمایی از وضعیت کلی بازار را نشان می‌دهد. در واقع شاخص نمایی است که بیانگر روند عمومی قیمت‌ها است که تغییرات آن در مقایسه با یک تاریخ مبدأ در نظر گرفته می‌شود؛ بنابراین شاخص، معیاری برای فهم روند کلی بورس تهران است. در حالی که شاخص کل در پایان سال ۱۴۰۱ در کانال ۱/۹ میلیونی قرار داشت، در سه ماهه ابتدای سال در محدوده ۲ میلیونی نوسان کرد. رشد ۸/۷ درصدی شاخص در پایان فصل بهار به معنی رشد ۸/۷ درصدی متوسط قیمت سهام شرکت‌های بورسی است. در سه ماه ابتدایی سال تابلوی بورس در اغلب روزها سبز بود. در فروردین ماه در مجموع ۱۷ روز کاری شاخص بورس در ۱۴ روز صعودی بود. اردیبهشت نیز ۱۱ روز مثبت را در ۱۹ روز کاری خود ثبت کرد. همچنین در ۲۱ روز کاری خرداد ماه شاخص کل در ۱۳ روز سبزپوش شد. با این حال شاخص در اردیبهشت ماه ۰/۹ درصد ریزش کرد و بازدهی شاخص در خرداد منفی ۵/۶ درصد بود. تیر ماه شاخص ۸/۸ درصد افت کرد و در ۲۱ روز کاری این ماه ۱۳ روز نزولی را شاهد بودیم. در ۲۲ روز کاری مرداد نیز شاخص ۱۲ روز منفی را ثبت کرد. شهریور شاخص ۹/۴ درصد صعود کرد. شاخص در ۱۹ روز کاری شهریور، ۱۲ روز سبزپوش بود. مهر، ماه نزول شاخص بود و ۱۲ روز شاخص نزولی بود و در آبان نیز شاخص پایین آمد. اما پس از آن در آذر ماه شاخص ۹/۴ درصد صعود کرد. در ۲۰ روز کاری آذر، شاخص در ۱۴ روز رشد کرد. در دی ماه نیز شاخص ۱۵ روز نزول کرد و ۶ روز رشد کرد و در پایان این ماه در کانال ۲/۱ میلیونی قرار بگیرد. در بهمن ماه شاخص با افت ۴/۴ درصدی تا کانال ۲ میلیونی عقب نشینی کرد. جهش ۵/۹ درصدی در ماه پایانی در آخرین ماه سال شاخص در مجموع روند صعودی داشت و وضعیت بازار بهبود یافت. شاخص در اسفند ماه تا محدوده ۱/۹ میلیونی رشد کرد و صعود ۵/۹ درصدی را پشت سر گذاشت و در ۱۹ روز معاملاتی ۹ روز سبزپوش بود. رکورد بیشترین خروج و ورود پول بیشترین خروج روزانه پول حقیقی در سال ۱۴۰۲، در روز یکشنبه ۱۷ اردیبهشت رخ داد و رکورد بیشترین ورود روزانه در شنبه ۹ اردیبهشت ماه اتفاق افتاد. همچنین در مجموع ماهانه، بیشترین خروج پول در تیر ماه ثبت شد و تنها ماه ورود سرمایه در فروردین ماه محقق شد.

محیط کسب و کار

محیط کسب و کار کشور در بهار ۱۴۰۲، امتیاز ۶/۰۵ را کسب کرده است. این امتیاز در بهار ۱۴۰۱، ۶/۰۷ بوده است. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار کشور در بهار ۱۴۰۲ نسبت به فصل مشابه سال گذشته نشان می‌دهد؛ عملکرد محیط کسب و کار کشور ۰/۳۰ درصد بهبود داشته است. محیط کسب و کار کشور در تابستان ۱۴۰۲، امتیاز ۶/۱۱ را کسب کرده است. این امتیاز در تابستان ۱۴۰۱ به ۵/۸۸ بوده است. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار کشور در تابستان ۱۴۰۲ نسبت به فصل مشابه سال گذشته نشان می‌دهد. عملکرد محیط کسب و کار کشور ۳/۹۰ درصد پسرفت داشته است. محیط کسب و کار کشور در پاییز ۱۴۰۲، امتیاز ۵/۹۸ را کسب کرده است. این امتیاز در پاییز ۱۴۰۱، ۶/۰۵ بوده است. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار کشور در پاییز ۱۴۰۲

نسبت به فصل مشابه سال گذشته نشان می‌دهد؛ عملکرد محیط کسب و کار کشور ۱/۱۴ درصد پیشرفت داشته است. بنابراین، یافته‌های پایش محیط ملی کسب و کار در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهند، محیط کسب و کار کشور نسبت به فصل مشابه سال قبل اندکی بهبود یافته است. محیط کسب و کار کشور در زمستان ۱۴۰۲، امتیاز ۶/۰۴ را کسب کرده است. این امتیاز در زمستان ۱۴۰۱، ۶/۱۱ بوده است. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار کشور در زمستان ۱۴۰۲ نسبت به فصل مشابه سال گذشته نشان می‌دهد؛ عملکرد محیط کسب و کار کشور ۱/۱۰ درصد پیشرفت داشته است.

فصل دوم:

محصول ناخالص داخلی

مروری اجمالی بر محصول ناخالص داخلی

تولید به عنوان یکی از مؤلفه‌های مهم رشد اقتصادی درون‌زا، باعث ایجاد ارزش افزوده فراوان شده و برخلاف خام‌فروشی، درآمد زیادی را نصیب کشور می‌کند. پیشبرد تولید داخلی می‌تواند به تبلور توان نیروی انسانی، دانش بومی، یادگیری بین‌المللی و استفاده از ظرفیت‌های کشور نیز کمک نماید. از اینرو به‌رغم اینکه در شرایط بد اقتصادی و تحریم‌های سنگین و یک جانبه ایالات متحده آمریکا، تمامی کانال‌های مالی ارتباط با بانک‌های خارجی و بازار بین‌المللی مسدود و تأمین کالای مورد نیاز بنگاه‌های تولیدی سخت گردیده و مشکلاتی را برای نظام اقتصادی ایران رقم زده است، باید گفته شود که تجربه تاریخی ثابت کرده است، رشد و شکوفایی در دل بحرانها به‌وجود آمده و شرایط تحریم فرصتی است تا بتوان به موضوع تولید داخلی بیشتر توجه کرد و با برنامه‌ریزی و تمرکز، تولید ناخالص ملی را افزایش داد. مهمترین سیاست‌های اتخاذ شده در استان به‌منظور فراهم کردن زمینه‌های ارتقاء جایگاه استان در بخش‌های اقتصادی از طریق تقویت زیرساخت‌ها و توجه زیاد به مزیت‌های نسبی استان بوده است که جهت‌گیری استان در راستای جهش تولید در سال‌های مورد بررسی از طریق ستادهای تسهیل و رفع موانع تولید به‌جد پیگیری شد. البته سهم کم استان از تولید ناخالص داخلی و سرانه آن از میانگین کشوری در سال‌های مورد مطالعه و همچنین سهم اندک ارزش افزوده بخش‌های عمده اقتصادی با توجه به مزیت‌های نسبی استان از ارزش افزوده کشور، روند افزایشی سهم استان از مصرف واسطه بخش‌های مختلف اقتصادی و پایین بودن نسبت مصرف واسطه به ستانده در اکثر بخش‌های اقتصادی استان نسبت به وضعیت کشور از نکات قابل توجه در این فصل است.

واژگان کلیدی: محصول ناخالص داخلی، ارزش افزوده، داده، ستانده

مقدمه

توجه به شعارها و نام‌گذاری‌های سال‌های اخیر به روشنی بیانگر اهمیت موضوع تولید در پویایی و حرکت رو به جلوی انقلاب اسلامی ایران است. رهبر معظم انقلاب اسلامی با احاطه بر شناخت‌ها، نیازها و ضرورت‌های امروز جامعه اسلامی و همچنین آگاهی دقیق از نقشه‌ها و توطئه‌های استکبار جهانی در مقابله با انقلاب اسلامی، سال ۱۴۰۲ را سال "مهارت‌ورم، رشد تولید" نامگذاری نمودند. استان همدان قابلیت‌های مهمی در توسعه اقتصادی و جهش تولید دارد. از جمله قابلیت‌ها و پیشرانهای مهم توسعه اقتصادی استان می‌توان به امکان نقش‌آفرینی بخش خصوصی در سرمایه‌گذاری بخش تولیدی و مولد استان، موقعیت مناسب جغرافیایی و قرار گرفتن منطقه در مسیر کریدور شرق به غرب و شمال غرب به جنوب غربی کشور، وجود تنوع اقلیمی، اکولوژیکی و خاک جهت توسعه فعالیت‌های کشاورزی و تنوع محصولات آن از جمله سیر، گردو، کشمش، سیب‌زمینی، چغندر، کدو، حبوبات، گیاهان دارویی، وجود برند مهم و با شهرت جهانی سفال، تولید مبل و منبت ملایر و تویسرکان در سطح ملی، تولید فرش، گلیم، چرم در سطح ملی و جهانی، وجود ذخایر غنی و متنوع معدنی نظیر سنگ‌های قیمتی، مصالح ساختمانی، وجود شهرک‌های صنعتی، نواحی صنعتی و مناطق ویژه اقتصادی در استان، وجود شهرک‌های صنعتی، نواحی صنعتی و مناطق ویژه اقتصادی در استان، وجود زیرساخت‌های توسعه گردشگری نظیر موزه‌ها، مراکز تفریحی و پارک‌ها و ...، سرمایه‌های انسانی ارزشمند، متخصص و متعهد و ... اشاره کرد.

شایان ذکر است، سیاست‌های کلی، راهبردها، اهداف و اقدامات کلیدی و اساسی مندرج در اسناد بالادستی استان همدان از جمله سند آمایش استان، برنامه پنج‌ساله توسعه استان به رشد اقتصادی مستمر و باثبات متوسط سالانه ۸ درصد اشاره دارند. سه ویژگی برشمرده رشد اقتصادی (شامل شتابان، پایدار و اشتغال‌زا)، به لزوم تغییر در رویکردها و فناوریهای تولید به لحاظ کاربری (سرمایه‌بری)، منابع تأمین رشد اقتصادی و ترکیب و نقش مناسب بخشها در تأمین رشد تأکید دارد. برنامه‌ریزی برای دستیابی به هدف یاد شده مستلزم شناخت ویژگی‌های موجود و مطالعه آسیب‌شناسانه رشد اقتصادی است. از اینرو ضروری است، مطالعات جدی و کاربردی در این زمینه به منظور ارائه راهکارهای سیاستی مناسب برای سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران اقتصادی استان صورت پذیرد.

با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی تولید در بخش‌های اقتصادی و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است. در بخش دوم وضعیت محصول ناخالص داخلی استان و مقایسه آن با کل کشور مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. سپس در بخش بعدی به بررسی اجزا محصول ناخالص داخلی استان و کشور پرداخته شده و در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان استان و کشور به منظور تقویت و رونق بخش تولید استان ارایه گردیده است.

۱-۲. سیاست‌های اقتصادی تولید و جهت‌گیری‌های استان

شرایط حال حاضر متغیرهای رشد اقتصادی، سرمایه‌گذاری و اشتغال کشور و استان همدان، عمدتاً متأثر از وابستگی تاریخی ساختار اقتصاد کشور به نفت است. از نیمه دوم دهه ۱۳۸۰، درآمدهای کلان نفتی و بی‌تابی سیاست‌گذاران برای استفاده از آن بدون توجه به الزامات رشد اقتصادی باکیفیت، ضمن افزایش وابستگی اقتصاد به نفت، از طریق کنترل نرخ ارز زمینه کاهش رقابت‌پذیری تولیدات داخلی و افزایش واردات را باعث شد و در نهایت ظرفیت اقتصاد برای مقاومت در برابر تکانه‌های برونزا را محدود کرد. به طور مشخص از سال ۱۳۹۰، اقتصاد کشور عمدتاً تحت تأثیر اصلاحات ساختاری نامناسب و ناکارآمد مثل "نحوه اجرای هدفمندسازی یارانه‌ها" و "تشدید تحریم‌های خارجی" قرار گرفت. عوامل مذکور، باعث افزایش هزینه‌های تولید و افزایش نااطمینانی‌ها، موجبات کاهش تولید و همچنین خروج بخش قابل توجهی از سرمایه‌های کشور از فعالیت‌های مولد به سمت فعالیت‌های غیر مولد به تبع آن موجب حبس نقدینگی ناشی از فشارهای تورمی را فراهم گردانید و مشکلاتی را برای طرف عرضه اقتصاد فراهم کرد. در سمت تقاضا نیز،

سیاستهای انبساطی مالی و به تبع آن انبساط پولی منشأ اصلی افزایش تقاضای کل در اقتصاد کشور و تشدید تورم شد. مجموع عوامل فوق در کنار مشکلات ساختاری و نهادی کشور، باعث بروز پدیده "رکود تورمی" بی‌ثباتی اقتصادی به‌ویژه در مباحث ارزی و تجاری، نرخ پایین سرمایه‌گذاری، نامناسب شدن محیط کسب و کار، تنگناهای اعتباری به دلیل بدهی شدید به پیمانکاران و سیستم بانکی، سختی دسترسی به فناوری و دانش فنی برتر و محدود شدن ایجاد فرصت‌های جدید اشتغال در اقتصاد کشور و بالتبع در استان همدان شد.^۱

۲-۲. بررسی و تحلیل وضعیت محصول ناخالص داخلی

۲-۲-۱. محصول ناخالص داخلی استان

محصول ناخالص داخلی به عنوان مهم‌ترین شاخص ارزیابی عملکرد اقتصادی کشورها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در جدول (۱-۲)، وضعیت محصول ناخالص داخلی کشور و استان همدان به قیمت جاری در دوره زمانی ۹۹-۱۳۹۵ نشان داده شده است. براساس جدول مزبور، میانگین محصول ناخالص داخلی کشور و استان طی سال‌های مورد مطالعه به‌ترتیب ۲۹,۷۰۷,۹۹۵ و ۳۸۲,۰۰۴ میلیارد ریال بوده است. همچنین محصول ناخالص داخلی استان در سال ۱۳۹۹ با رشد ۴۷ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۸ به‌رقم ۶۷۸,۶۱۰ میلیارد ریال رسیده است که حدود ۱/۲۴ درصد از کل ارزش افزوده کشور را شامل می‌شود.

جدول ۱-۲. وضعیت محصول ناخالص داخلی به قیمت جاری در استان و کشور

طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۵ (میلیارد ریال / درصد)

سال	استان همدان	کشور	سهم استان از کل کشور
۱۳۹۵	۱۹۱,۳۰۷	۱۴,۷۵۸,۵۶۵	۱/۳۰
۱۳۹۶	۲۳۲,۶۴۲	۱۷,۷۵۶,۷۱۳	۱/۳۱
۱۳۹۷	۳۴۷,۸۲۰	۲۵,۸۰۵,۴۵۶	۱/۳۵
۱۳۹۸	۴۵۹,۶۴۱	۳۵,۳۷۵,۳۶۵	۱/۳۰
۱۳۹۹	۶۷۸,۶۱۰	۵۴,۸۴۳,۸۷۸	۱/۲۴
میانگین	۳۸۲,۰۰۴	۲۹,۷۰۷,۹۹۵	۱/۲۹

مأخذ: مرکز آمار ایران

۲-۲-۲. وضعیت محصول ناخالص داخلی سرانه استان

محصول ناخالص داخلی سرانه، محصول ناخالص داخلی به ازای هر نفر از جمعیت کشور را نشان می‌دهد. محصول ناخالص داخلی سرانه یک معیار جهانی برای سنجش رفاه کشورها است. اقتصاددانان از این شاخص برای تجزیه و تحلیل رفاه یا استانداردهای زندگی یک کشور در قیاس با سایر کشورها استفاده می‌نمایند. جدول (۲-۲) وضعیت محصول ناخالص داخلی سرانه استان همدان و کشور (به قیمت جاری) را در طی سال‌های ۱۳۹۸-۱۳۹۹ نشان می‌دهد. محصول ناخالص داخلی سرانه با نفت استان همدان در سال ۱۳۹۸ معادل ۲۶۱,۰۱۱ هزار ریال بوده که در سال ۱۳۹۹ با ۴۷/۳۸ درصد رشد به ۳۸۴,۷۰۰ هزار ریال افزایش یافته است. محصول ناخالص داخلی سرانه بدون نفت کشور نیز در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۳۹۸ به‌ترتیب معادل ۵۶۳,۱۴۴ و ۳۶۳,۵۸۵ هزار ریال بوده است. همانطور که مشخص است محصول ناخالص داخلی سرانه استان در طی سال‌های مورد مطالعه همواره در حدود نصف محصول ناخالص داخلی سرانه کشور بوده است.

۱. برگرفته از سند تحول و پیشرفت استان همدان (۱۴۰۴-۱۴۰۲)

جدول ۲-۲. وضعیت محصول ناخالص سرانه استان و کشور طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۸ (هزار ریال)

کشور	استان همدان	سال
۳۶۳،۵۸۵	۲۵۹،۷۰۰	بدون نفت
۴۲۷،۷۰۳	۲۶۱،۰۱۱	با نفت
۵۶۳،۱۴۴	۳۸۳،۰۷۴	بدون نفت
۶۵۷،۵۳۰	۳۸۴،۷۰۰	با نفت

مأخذ: مرکز آمار ایران

۳-۲. بررسی و تحلیل اجزاء محصول ناخالص داخلی

۲-۳-۱. ارزش افزوده بخش‌های مختلف

جدول (۳-۲) ارزش افزوده بخش‌های مختلف اقتصادی استان همدان را در طی دوره زمانی ۹۹-۱۳۹۵ نشان می‌دهد. ارزش افزوده بخش کشاورزی استان در سال ۱۳۹۵ معادل ۳۷،۴۶۳ میلیارد ریال بوده که با رشد ۲۶۵ درصدی در سال ۱۳۹۹ به ۱۳۶،۷۸۹ میلیارد ریال رسیده است. ارزش افزوده بخش معدن در سال ۱۳۹۵ معادل ۲،۸۱۹ میلیارد ریال بوده و با افزایش ۸۱ درصدی به ۵،۱۰۷ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۹ رسیده است. همچنین ارزش افزوده بخش صنعت نیز در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۹ به ترتیب معادل ۲۶،۴۳۲ و ۱۲۹،۸۰۰ میلیارد ریال بوده که ۳۹۱ درصد رشد داشته است. به علاوه ارزش افزوده بخش خدمات استان همدان در سال ۱۳۹۹ معادل ۴۰۵،۳۴۴ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۳۹۸، ۴۵/۳ درصد رشد داشته است. همانطور که مشاهده می‌شود طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۵ بیشترین ارزش افزوده در استان مانند کل کشور به بخش خدمات اختصاص داشته است. همچنین بر اساس جدول (۳-۲) بیشترین ارزش افزوده در سال ۱۳۹۹ متعلق به بخش خدمات با ارزشی معادل ۲۵،۵۵۱،۶۱۲ میلیارد ریال و کمترین ارزش افزوده کشور در این سال نیز مربوط به بخش کشاورزی با ارزشی معادل ۴،۸۵۰،۴۰۸ میلیارد ریال اختصاص داشته است. شایان ذکر است که با توجه به اینکه ارزش افزوده به قیمت جاری محاسبه می‌گردد لذا افزایش قیمت‌ها که به‌ویژه از سال ۱۳۹۷ جهش محسوسی داشته است، در محاسبه آن تأثیر بسزایی دارد، از اینرو رشد بدست آمده نمی‌تواند کاملاً بیانگر رشد ارزش افزوده واقعی باشد.

جدول ۲-۳. ارزش افزوده بخش‌های مختلف اقتصادی استان و کشور طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۵ (میلیارد ریال)

شرح	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
کشاورزی	۳۷،۴۶۳	۴۱،۱۳۵	۶۹،۸۹۵	۱۰۰،۵۰۷	۱۳۶،۷۸۹
معدن	۲،۸۱۹	۲،۲۲۴	۳،۷۷۲	۳،۹۷۷	۵،۱۰۷
صنعت	۲۶،۴۳۲	۴۲،۶۱۰	۷۳،۵۴۹	۷۴،۶۵۰	۱۲۹،۸۰۰
گروه خدمات ^۲	۱۲۳،۰۲۶	۱۴۴،۳۶۱	۱۹۸،۶۹۵	۲۷۸،۹۹۰	۴۰۵،۳۴۴
کشاورزی	۱،۳۲۶،۰۰۲	۱،۵۰۴،۳۸۱	۲،۱۹۴،۰۳۱	۳،۲۸۱،۹۷۹	۴،۸۵۰،۴۰۸
معدن	۱،۹۹۲،۳۷۸	۲،۷۶۶،۸۹۳	۴،۸۴۴،۵۷۲	۵،۴۱۶،۵۱۰	۷،۸۴۹،۴۱۵
صنعت	۳،۷۲۸،۱۰۰	۴،۴۷۱،۳۸۷	۶،۶۵۲،۷۰۵	۹،۶۸۶،۸۴۳	۱۶،۴۵۲،۴۹۹
گروه خدمات	۷،۷۱۲،۰۸۵	۹،۰۱۴،۰۵۲	۱۲،۱۱۴،۱۴۸	۱۶،۸۲۵،۲۲۵	۲۵،۵۵۱،۶۱۲

مأخذ: مرکز آمار ایران

۲. بخش خدمات شامل زیر بخش‌های عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، حمل و نقل و انبارداری و پست، فعالیت خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا، اطلاعات و ارتباطات، فعالیت‌های مالی و بیمه، املاک و مستغلات، فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی، فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی، اداره امور عمومی و خدمات شهری، آموزش، فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی، فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات است.

۲-۳-۲. مصرف واسطه بخش‌های مختلف اقتصادی

مصرف فعالیتی است که طبق آن واحدهای نهادهای، کالاها و خدمات را مورد استفاده قرار می‌دهند. دو نوع مصرف کاملاً متفاوت از یکدیگر وجود دارد: مصرف واسطه و مصرف نهایی، مصرف واسطه عبارت از ارزش کالاها و خدماتی است که به صورت داده‌های یک فرآیند تولید در آن فرآیند مصرف می‌شوند، به استثنای مصرف دارایی‌های ثابت که به عنوان مصرف سرمایه ثابت ثبت می‌شود. کالاها و خدمات ممکن است در یک فرآیند تولید تغییر شکل داده یا کاملاً مصرف شوند. در جدول (۲-۴) مصرف واسطه بخش‌های مختلف اقتصادی استان و کشور طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۵ نشان داده شده است. براساس این جدول، بیشترین و کمترین میزان مصرف واسطه در استان همدان و کشور در سال ۱۳۹۹ به ترتیب به بخش‌های صنعت و معدن اختصاص داشته بطوری که میزان مصرف واسطه استان همدان در بخش صنعت معادل ۲۵۲،۹۷۵ میلیارد ریال و ۳۰،۹۳۰،۵۴۴ میلیارد ریال در کشور بوده است. همچنین میزان مصرف واسطه بخش معدن استان همدان در سال ۱۳۹۹ معادل ۱،۹۶۱ میلیارد ریال و در کشور ۵۴۷،۶۲۸ میلیارد ریال بوده است.

جدول ۲-۴. مصرف واسطه بخش‌های مختلف اقتصادی استان طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۵ (میلیارد ریال)

شرح	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
کشاورزی	۲۴،۹۵۵	۲۸،۸۱۶	۴۶،۵۹۰	۶۵،۸۳۴	۹۳،۶۹۳
معدن	۴۶۰	۶۰۳	۶۰۲	۹۹۰	۱،۹۶۱
صنعت	۴۹،۴۱۶	۵۸،۸۹۰	۷۹،۴۳۳	۹۹،۲۹۱	۲۵۲،۹۷۵
گروه خدمات	۲۸،۲۶۳	۳۱،۸۷۴	۴۴،۶۸۰	۶۳،۴۹۷	۹۱،۵۵۵
کشاورزی	۱۰،۷۶۰،۶۳	۱۰،۲۴۰،۱۳۲	۱۰،۸۶۰،۳۶۹	۲۰،۷۱۹،۲۱۹	۳۰،۹۴۲،۹۲۰
معدن	۱۵۳،۹۸۸	۱۸۲،۷۶۴	۲۴۵،۲۰۶	۳۶۰،۸۰۶	۵۴۷،۶۲۸
صنعت	۶،۴۵۰،۷۶۶	۷،۹۷۰،۴۶۲	۱۲،۵۴۸،۲۴۴	۱۹،۲۸۸،۵۴۷	۳۰،۹۳۰،۵۴۴
گروه خدمات	۲۰،۲۰۵،۵۷۲	۲۰،۵۴۹،۹۳۶	۳۰،۳۸۵،۴۸۵	۴۰،۶۱۸،۶۷۳	۶۰،۵۰۴،۰۱۶

مأخذ: مرکز آمار ایران

۲-۳-۳. ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی

ستانده، کالاها و خدماتی است که در یک واحد تولیدی، تولید شده و برای استفاده در خارج از آن واحد در دسترس قرار می‌گیرد. کالاها و خدماتی که در یک واحد در یک دوره حسابداری معین تولید و در همان دوره در دیگر فرآیندهای تولید آن واحد مصرف می‌شود، ستانده آن واحد را تشکیل نمی‌دهد. به این ترتیب مفهوم ستانده با مفهوم محصول که حاصل فرآیند تولید است متفاوت می‌باشد. جدول (۲-۵) ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی استان و کشور را طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۵ نشان می‌دهد. ستانده استان در رشته فعالیت‌های اقتصادی بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۹ معادل ۲۳۰،۴۸۲ میلیارد ریال، در بخش معدن ۷،۰۶۸ میلیارد ریال، در بخش صنعت ۴۱۲،۸۲۳ میلیارد ریال و در بخش خدمات ۴۹۶،۹۰۰ میلیارد ریال بوده است. همچنین بیشترین و کمترین میزان ستانده در رشته فعالیت‌های کشور در سال ۱۳۹۹ به ترتیب به بخش خدمات و بخش معدن اختصاص داشته است.

جدول ۲-۵. ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی استان طی سال‌های ۹۹-۱۳۹۵ (میلیارد ریال)

شرح	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
کشاورزی	۶۲،۴۱۹	۶۹،۹۵۰	۱۱۶،۴۸۵	۱۶۶،۳۴۱	۲۳۰،۴۸۲
معدن	۳،۲۷۹	۲،۸۲۷	۴،۳۷۴	۴،۹۶۶	۷،۰۶۸
صنعت	۷۷،۵۹۱	۱۰۹،۶۹۳	۱۶۹،۲۱۹	۱۹۲،۸۴۳	۴۱۲،۸۲۳
گروه خدمات	۱۵۱،۲۸۹	۱۷۶،۲۳۵	۲۴۳،۳۷۵	۳۴۲،۴۸۶	۴۹۶،۹۰۰
کشاورزی	۲،۴۰۲،۰۶۶	۲،۷۴۴،۵۱۳	۴،۰۵۴،۴۰۱	۶،۰۰۱،۱۹۸	۸،۷۹۳،۳۲۸

شرح	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
معادن	۲,۱۴۶,۳۶۶	۲,۹۴۹,۶۵۸	۵,۰۸۹,۷۷۸	۵,۷۷۷,۳۱۶	۸,۳۹۷,۰۴۳
صنعت	۱۰,۱۷۸,۸۶۶	۱۲,۴۴۱,۸۴۸	۱۹,۲۰۰,۹۴۹	۲۸,۹۷۵,۳۹۳	۴۷,۳۸۳,۰۴۳
گروه خدمات	۷,۸۱۳,۸۰۴	۸,۹۶۶,۹۷۴	۱۱,۴۳۹,۲۹۹	۱۵,۳۵۴,۲۰۸	۲۲,۲۰۰,۲۹۶

مأخذ: مرکز آمار ایران

۲-۳-۴. نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی

این نسبت از حاصل تقسیم مصرف واسطه به ستانده هر فعالیت بدست می‌آید و در واقع نشان‌دهنده ورودی به خروجی می‌باشد و عدد بین ۰ تا ۱ بوده و هر چه این نسبت کوچکتر باشد نشان‌دهنده بهره‌وری بالاتر آن نسبت می‌باشد. بر اساس جدول (۲-۶)، نسبت مصرف واسطه به ستانده در بخش کشاورزی در سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹، به‌طور میانگین ۰/۴۰ بوده است. میانگین این نسبت در بخش معادن استان همدان طی سال‌های مورد مطالعه حدود ۰/۱۹ بوده و در سال ۱۳۹۹ نیز به عدد ۰/۲۸ رسیده است. همچنین میانگین نسبت مصرف واسطه به ستانده در بخش خدمات در استان در سالهای مورد مطالعه ۰/۱۸ بوده است. به‌علاوه بیشترین و کمترین نسبت مصرف واسطه به ستانده در کشور در سال ۱۳۹۹ به‌ترتیب به رشته فعالیت‌های بخش صنعت و بخش معادن اختصاص داشته است.

جدول ۲-۶. نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی استان طی سال‌های ۱۳۹۵-۹۹

شرح	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹
کشاورزی	۰/۴۰	۰/۴۱	۰/۴۰	۰/۴۰	۰/۴۱
معادن	۰/۱۴	۰/۲۱	۰/۱۴	۰/۲۰	۰/۲۸
صنعت	۰/۶۴	۰/۵۴	۰/۴۷	۰/۵۱	۰/۶۱
گروه خدمات	۰/۱۹	۰/۱۸	۰/۱۸	۰/۱۹	۰/۱۸
کشاورزی	۰/۴۵	۰/۴۵	۰/۴۶	۰/۴۵	۰/۴۵
معادن	۰/۰۷	۰/۰۶	۰/۰۵	۰/۰۶	۰/۰۷
صنعت	۰/۶۳	۰/۶۴	۰/۶۵	۰/۶۷	۰/۶۵
گروه خدمات	۰/۲۸	۰/۲۸	۰/۳۰	۰/۳۰	۰/۲۹

مأخذ: مرکز آمار ایران

۲-۴. جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی برای استان

در چند سال اخیر مقام معظم رهبری، شعارهای اقتصادی را به عنوان شعار سال انتخاب نمودند که این امر نشان از اهمیت مسائل اقتصادی در جامعه امروزی دارد. واقعیت‌های موجود در اقتصاد ایران و استان همدان در زمینه حمایت از تولید ملی و رشد و رونق آن نشان می‌دهد که کشور و استان همدان از این جهت هنوز به نقطه‌ای قابل قبول نرسیده است. از اینرو در این فصل از مطالعه باتوجه به اهمیت تحولات محصول ناخالص داخلی به بررسی وضعیت محصول ناخالص داخلی استان و روند تغییرات اجزای آن پرداخته شده است. براساس نتایج مطالعه، محصول ناخالص داخلی استان در سال ۱۳۹۹ با افزایش ۴۷/۶۴ درصدی نسبت به سال قبل به رقم ۶۷۸,۶۱۰ میلیارد ریال رسیده که ۱/۲۴ درصد از کل محصول ناخالص داخلی کشور را شامل شده است. محصول ناخالص داخلی سرانه استان در سال ۱۳۹۹ معادل ۳۸۴,۷۰۰ هزار ریال بوده که نسبت به سال گذشته ۴۷/۳۸ درصد افزایش یافته است. اما نکته قابل توجه آن است که محصول ناخالص داخلی سرانه استان در طی سال‌های مورد مطالعه همواره از محصول ناخالص داخلی سرانه کشور پایین‌تر بوده است. از اینرو پیشنهاد می‌گردد که سیاستمداران و تصمیم‌گیران اقتصادی کشور در جهت رشد تولید تدبیر و اقدام لازم را اتخاذ نمایند. در ادامه به برخی از راهکارهای اجرایی در جهت تحقق رشد مستمر و باثبات تولید در کشور و استان اشاره شده است:

- شناسایی و آرایه اولویتهای و مزیت‌های نسبی استان در بخش‌های مختلف اقتصادی (کشاورزی، صنعت و معدن و خدمات) با رعایت ملاحظات آمایش سرزمینی و تعادل بخشی منطقه‌ای به منظور استفاده بهینه از ظرفیتهای و توانمندیهای استان و حمایت‌های هدفمند و هوشمندانه از واحدهای تولیدی در راستای شکل‌گیری مناسب ساختار تولیدی در بخش‌ها
- تبیین وضع موجود و شناخت ریشه‌ها و آسیب‌های بخش حقیقی و تولید در استان در راستای استفاده حداکثری از فرصت‌ها و امکانات موجود از منظر پولی بانکی، مالیاتی، گمرکی، محیط کسب و کار، موانع سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی و ... با بهره‌گیری از ظرفیت دانشگاهی، فعالین اقتصادی استان، ستاد تسهیل و رفع موانع تولید، هیئت مقررات‌زدایی، کمیته پایش و بهبود محیط کسب و کار و شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی
- بررسی وضعیت واحدهای تولیدی راکد و نیمه راکد و واحدهای در دست بهره‌برداری در استان و همچنین برقراری ارتباط دائمی با واحدهای تولیدی از طریق جلسات کمیته پایش محیط کسب و کار، ستاد تسهیل و رفع موانع تولید و ... و سپس طرح مشکلات شناسایی شده در جلسات مربوطه و استفاده از ظرفیت و اختیارات موجود در راستای رفع مشکلات آنها
- بررسی و تحلیل وضعیت محیط کسب و کار استان با استفاده از گزارش‌های فصلی اتاق ایران و احصا موانع و مشکلات موجود پیگیری از فعالان اقتصادی در راستای احصاء و شناسایی قوانین و مقررات مخل در تولید
- شناسایی واحدهای تولیدی هم سو و کوچک جهت ادغام یا تشکیل تعاونی‌های بزرگ در راستای کم شدن هزینه‌های جاری تولید و در نتیجه ایجاد توجیه اقتصادی برای سرمایه‌گذاری بیشتر در جهت بهبود کیفی و فناوریانه محصولات تولیدی

فصل سوم:

بخش کشاورزی

مروری اجمالی بر بخش کشاورزی

بخش کشاورزی ضمن مشارکت در ایجاد اشتغال، تولید ناخالص ملی، تأمین مواد اولیه صنایع مختلف و تأمین ارز، نقش مهمی در تأمین امنیت غذایی اقشار مختلف جامعه و ایجاد بازار مصرف برای تولیدات سایر بخش‌ها دارد. استان همدان با توجه به ویژگی‌های جغرافیایی و ذخایر ژنتیکی مهمی چون بذر یونجه، سیر، گردو، گوسفند نژاد مهربان و ... از دیرباز به‌عنوان یکی از قطب‌های تولید کشاورزی در کشور مطرح بوده و سهم به‌سزایی در تولید ناخالص داخلی کشور دارد. به استناد آمار دریافتی از جهاد کشاورزی استان همدان در سال ۱۴۰۲ کل تولید این بخش نیز ۴۶۲۱ هزار تن بوده است. میزان صادرات این بخش در سال ۱۴۰۲ از کل مبادی خروجی گمرکات کشور حدود ۳۵۰ هزار تن و به ارزش ۴۳۱/۲ میلیون دلار بوده است. انواع سیب‌زمینی، کشمش و خشکبار نیز به‌عنوان مهم‌ترین کالاهای صادراتی بخش کشاورزی استان در سال ۱۴۰۲ بوده‌اند. مهمترین مشکل در صادرات این محصول با ارزش و با کیفیت استان این است که به‌صورت فله‌ای و بدون داشتن بسته‌بندی و برند استان صادر می‌گردد. با توجه به محصولات تولیدی با کیفیت بخش کشاورزی در استان همدان بسته بندی نامناسب برخی محصولات صادراتی و عدم توجه به نیاز و درخواست بازار وجود دارد، این درحالی است که در بعضی از استان‌های صادر کننده کشور به این موضوع اهمیت داده و همین امر موجب شده که بتوانند در صادرات بسیار موفق عمل کنند.

واژگان کلیدی: استان همدان، بخش کشاورزی، ارزش افزوده، سطح زیرکشت

مقدمه

بخش کشاورزی در اقتصاد کشور به جهت تأثیر فراگیری که می‌تواند در کلیه زمینه‌های یاد شده داشته باشد، از جایگاه مهمی برخوردار است. سرمایه و اعتبار به عنوان یکی از مهمترین نهاده‌های تولید، اهمیت به سزایی در افزایش سطح تولید فعالیت‌های اقتصادی و افزایش بهره‌وری عوامل تولید دارد و در نتیجه عنصری کلی در رشد و توسعه این بخش محسوب می‌شود. علاوه بر سرمایه‌گذاری کارآمد وجود یک بازار مالی کارآمد که نیازهای مالی کشاورزان را با هزینه مبادله نسبتاً پایین تأمین نماید، از جمله پیش نیازهای بنیادی توسعه این بخش به شمار می‌رود. بخش کشاورزی در کشورهای کمتر توسعه یافته و در حال توسعه از جمله ایران، به عنوان یکی از بخش‌های قدیمی در اقتصاد مطرح بوده و در زمینه تولید، اشتغال، امنیت غذایی و مبادلات خارجی جایگاه ویژه‌ای دارد. این بخش با وجود اعمال چندین دهه سیاست صنعتی و تقویت سایر بخش‌های اقتصادی، همچنان با قدرت به حیات خود ادامه داده و ظرفیت‌های نوینی را عرضه کرده است. در این چارچوب است که در قوانین توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، از بخش کشاورزی به عنوان بخش استراتژیک و حیاتی یاد شده است.

اقلیم بر عملکرد محصولات کشاورزی تأثیر بسزایی داشته و تغییرات بارش و دما باعث بروز تغییراتی در برداشت محصول می‌شود. همچنین با توجه به اهمیت تغییرات آب و هوا در کشاورزی و وابستگی میزان عملکرد محصولات کشاورزی به نزولات جوی به ویژه محصولات زراعی، ارائه اطلاعات صحیح در زمینه متغیرهای اقلیمی مانند بارندگی و دما در طی چندین سال گذشته مفید به نظر می‌رسد؛ زیرا با اطلاع از چگونگی تولید محصولات زراعی بدون مقایسه متغیرهای جوی که از عناصر مهم در عملکرد محصولات می‌باشد نمی‌توان علل کاهش یا افزایش عملکرد محصولات را توجیه نمود و همچنین با وجود امکانات بالقوه فراوان و تولید انواع محصولات کشاورزی در کشور به دلیل فقدان صنایع تبدیلی و تکمیلی کافی در بخش کشاورزی و همچنین صنایع بسته‌بندی و نگهداری مناسب و کافی و یکپارچه و مکانیزه نبودن اراضی کشاورزی و نبود صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی در مناطق عمده تولید محصولات، مقدار زیادی از این تولیدات در اثر حمل‌ونقل و نگهداری طولانی و نامناسب ضایع می‌شود و از بین می‌رود. با توجه به اینکه عمده‌ترین تولیدکنندگان محصولات کشاورزی روستاییان هستند که از این طریق کسب درآمد می‌کنند، بنابراین توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی در این بخش می‌تواند به افزایش درآمد آنها نیز منجر شود. ایجاد این صنایع در بلندمدت و کوتاه‌مدت منافع‌های بسیاری برای کشاورزان خواهد داشت و گسترش این صنعت باعث تثبیت سطح درآمد و افزایش سود کشاورزان می‌شود و علاوه بر اینکه شرایطی فراهم خواهد شد که در زمان افزایش تولید محصولات و کاهش تقاضا برای تولیدات خام، مانع از ضایع شدن آن و نوسانات منفی قیمت می‌شود.

با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بخش کشاورزی و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت تحولات بخش کشاورزی استان مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. سپس در بخش بعدی به بررسی وضعیت شاخص‌های این بخش پرداخته شده است و در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق این بخش اقتصادی در اختیار سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان استان و کشور قرار گرفته است.

۳-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش کشاورزی و جهت‌گیری‌های استان همدان

استان همدان از جایگاهی مهم در تولید محصولات اساسی زراعی، باغی و دام و طیور در سطح کشور برخوردار است. همدان، به لحاظ بهره‌مندی از توان‌های کشاورزی، فرصتی ارزشمند برای سرمایه‌گذاران به شمار می‌رود، به گونه‌ای که می‌توان با جذب سرمایه‌گذاری در این بخش، رسیدن به توسعه پایدار را سرعت داد.

در سال ۱۴۰۲ به منظور حمایت از بخش کشاورزی به عنوان مهمترین بخش تولیدی استان همدان و تحقق اهداف تبیین شده در سیاست‌های اقتصاد مقاومتی جهت‌گیری‌های استان به شرح ذیل است:

- افزایش بهره‌وری عوامل و منابع تولید در بخش کشاورزی
- حفاظت از منابع خاک، احیای اراضی مخروبه کشاورزی و سازماندهی زمین
- بهبود و اصلاح نظام بهره‌برداری در بخش کشاورزی
- دستیابی به خودکفایی در تولید محصولات اساسی کشاورزی به منظور تأمین امنیت غذایی کشور
- افزایش درآمد و توان اقتصادی تولیدکنندگان بخش کشاورزی
- حفظ، احیا و بهره‌برداری بهینه از منابع آب در بخش کشاورزی به منظور پایداری تولیدات کشاورزی و توسعه پایدار مناطق روستایی
- مدیریت و مبارزه تلفیقی با آفات و بیماری‌های گیاهی
- حفاظت و بهره‌برداری پایدار از منابع ژنتیک گیاهی و جانوری
- افزایش توان تولید بیولوژیک خاک و ارتقای تنوع زیستی در عرصه‌های کشاورزی

۲-۳. بررسی وضعیت تحولات بخش کشاورزی استان همدان

در بسیاری از زنجیره‌های تأمین کشاورزی، این کشاورزان هستند که کمتر از سایر لایه‌های دیگر سود می‌برند. اگر کشاورز به طور مناسبی تأمین نشود، ممکن است به شغل‌هایی که منفعت آن بیشتر باشد گرایش پیدا کند. این امر موجب می‌شود تا سیستم غذایی دچار کمبود شود. بنابراین پرداختن به این بخش و اهمیت دادن به سود کشاورزان، امری بسیار حیاتی است. کشاورزی استان همدان سهم قابل توجهی در ایجاد اشتغال، ارزش افزوده و تولید دارد و این حوزه در تولیدات و ارائه خدمات رتبه‌های برتر کشور و حتی منطقه را به خود اختصاص داده است لذا مهم‌ترین وظیفه مسئولین، حمایت از توسعه بخش کشاورزی است، درمجموع باید گفت که در سال ۱۴۰۲ عمده تحولات ایجاد شده در بخش کشاورزی استان همدان به‌طور خلاصه به‌شرح ذیل است:

- تحقق شعار سال جهش تولید با مشارکت مردمی
- اجرای الگوی کشت در دو شهر قهاوند و فامنین و تسریع به سایر شهرستان‌ها
- اجرای نقشه راه در ۲۱ واحد تخصص برای افزایش عملکرد
- برنامه‌ریزی در جهت مبارزه تلفیقی با آفات، بیماری‌ها، علف‌های هرز، کاهش ۱۰ درصدی ضایعات پس از تولید و فرآوری محصولات پس از برداشت تا مصرف
- برنامه‌ریزی در جهت کشت فرا سرزمینی و ارتقاء راندمان آبیاری
- برنامه‌ریزی در جهت ارتقاء کیفیت تولید محصولات در بخش‌های گیاهی، دام و طیور
- افزایش تولید محصولات کشاورزی
- حفاظت از خاک‌های حاصلخیز اراضی زراعی و باغی
- ارتقاء بهره‌وری مصرف آب از ۱/۵ به ۲/۵ کیلوگرم بر متر مکعب تا سال ۱۴۱۰
- فعال کردن ۲۶۱ واحد راکد تا سال ۱۴۱۰
- ایجاد تعامل و هم‌افزایی و استفاده از توان علمی و اجرایی کارشناسان، محققین، دانشگاهیان، هیأت‌های اندیشه‌ورز در دستیابی به اهداف
- جهش تولید در دیمزارها
- استفاده از ۴۱ نخبگان نمونه ملی و ۱۹ شرکت دانش‌زا بنیان در کلیه جلسات
- سفرهای شهرستانی برای شناسایی مسائل و مشکلات کشاورزان
- احیا و به ظرفیت رساندن ۲۶۱ واحد راکد
- افزایش جوجه ریزی در بخش طیور و شیلات

- عملیاتی کردن هر روستا یک دامداری برای رشد تولید در گوشت قرمز
- استفاده از نیروهای جوان در بخش‌های مدیریتی
- برنامه‌ریزی جهت برگزاری همایش سرمایه‌گذاری استان طی سال جاری
- برگزاری جشنواره محصولات کشاورزی طی سال جاری

۳-۳. بررسی وضعیت شاخص‌های بخش کشاورزی

۳-۳-۱. تولید محصولات اساسی بخش کشاورزی

طبق جداول (۱-۳) و (۲-۳) تولید و عملکرد در هکتار محصولات زراعی و باغی استان همدان به تفکیک گروه تولیدات در سال زراعی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ نشان داده شده است. بر اساس اطلاعات جدول (۱-۳)، مجموع تولید محصولات زراعی استان همدان در این سال معادل ۳۲۸۵۶۰۳ تن بوده که از این میزان ۸۹ درصد معادل ۲۹۱۱۵۰۷/۱ تن به‌صورت آبی و ۱۱ درصد نیز معادل ۳۷۴۰۹۵/۹ تن به‌صورت دیمی کشت شده است. بیشترین میزان تولید محصولات زراعی در استان همدان مربوط به گروه سبزیجات بوده که حدود ۲۹ درصد از کل را شامل می‌شود. جمع محصولات این گروه ۹۶۲۲۴۹/۱ تن بوده که به‌صورت آبی و دیم کشت شده است. بیشترین محصول این گروه به کشت سیب‌زمینی با تولیدی معادل ۸۶۱۵۷۵ تن تعلق داشته و عملکرد در هکتار تولید سیب‌زمینی به‌صورت آبی معادل ۴۲۸۶۷ کیلوگرم در هکتار بوده است. گروه تولید غلات دومین رتبه را در بین محصولات زراعی استان به‌خود اختصاص داده که در سال ۱۴۰۲ معادل ۹۰۶۳۹۵ تن تولید داشته که حدود ۶۴ درصد از محصولات این گروه به‌صورت آبی و ۳۶ درصد نیز به‌صورت دیم کاشته شده است. سومین جایگاه محصولات زراعی نیز مربوط به تولید نباتات علوفه‌ای با تولید ۶۳۷۳۵۱ تن بوده است. همچنین محصولات صنعتی نیز در چهارمین رتبه با تولید ۴۵۰۵۶۷/۳ تن می‌باشند و بخش اعظم محصول این گروه به‌صورت آبی تولید شده است. عمده محصولات صنعتی این گروه شامل چغندر قند و کلزا می‌باشد که عملکرد در هکتار این محصولات به‌ترتیب معادل ۶۴۰۶۰ و ۲۴۸۹ تن بوده است. محصولات جالیزی نیز پنجمین رتبه را در بین محصولات زراعی داشته‌اند و در سال ۱۴۰۲ میزان تولید این گروه نیز ۳۸۱۰۰ تن بوده و در رتبه آخر نیز حبوبات قرار دارند که ۱۵۸۴۷ تن محصول تولید نموده که ۸۷ درصد آن به‌صورت دیم و ۱۳ درصد نیز به‌صورت آبی تولید شده است و نخود با تولید ۱۲۱۱۲/۶ تن در صدر این گروه قرار دارد.

جدول ۳-۱. برآورد تولید و عملکرد در هکتار محصولات زراعی استان همدان در سال ۱۴۰۲

نام محصول	میزان تولید (تن)		عملکرد (کیلوگرم)	
	آبی	دیم	کل	آبی
گندم معمولی	۳۴۸۲۲۷	۲۴۶۶۷۵	۵۹۴۹۰۲	۴۱۴۳
جو	۲۲۴۵۹۶	۸۰۲۴۲	۳۰۴۸۳۸	۳۹۲۴
ذرت دانه ای	۶۵۰۸	۰	۶۵۰۸	۹۴۶۲
سایر غلات	۱۴۷/۵	۰	۱۴۷/۵	۳۲۷۱
جمع غلات	۵۷۹۴۷۹	۳۲۶۹۱۷	۹۰۶۳۹۵	***
نخود	۲۳۲/۳	۱۱۸۸۰/۳	۱۲۱۱۲/۶	۱۴۸۷
عدس	۴/۷	۱۸۵۵/۳	۱۸۶۰	۴۱۲
لوبیا	۱۸۶۵	۰	۱۸۶۵	۱۹۳۰
سایر حبوبات	۸	۱/۹	۱۰	۲۸۳۴
جمع حبوبات	۲۱۱۰	۱۳۷۳۷	۱۵۸۴۷	***
چغندر قند	۴۴۳۲۰۳	۰	۴۴۳۲۰۳	۶۴۰۶۰
بادام زمين	۰	۵	۵	۰
آفتابگردان آجیلی	۱۴۵۷/۸	۰/۲	۱۴۵۸	۲۲۰۶
گلرنگ	۶۳/۸	۱۶۳۴/۳	۱۶۹۸	۸۸۵

کلزا	۴۱۵۸/۳	۰	۴۱۵۸	۲۴۸۹	۰
سایر محصولات صنعتی	۱۲	۳۳	۴۵	۵۰۰۰	۵۰۰
جمع محصولات صنعتی	۴۴۸۸۹۴/۹	۱۶۷۲/۵	۴۵۰۵۶۷/۳	***	***
سیب زمینی	۸۶۱۵۷۴/۵	۰	۸۶۱۵۷۵	۴۲۸۶۷	۰
گوجه فرنگی	۳۲۹۶۸/۶	۰	۳۲۹۶۹	۴۲۰۸۴	۰
سیر خشک	۵۵۴۷۶/۷	۰	۵۵۴۷۶/۷	۱۳۳۰۵	۰
موسیر	۴۵۴	۱۰/۷	۴۶۵	۱۰۲۰۲	۳۹۶۳
گشنیز	۴۶۳/۴	۲۱/۴	۴۸۴/۸	۴۸۹۱	۰
پیاز	۱۶۵۰/۹	۰	۱۶۵۰/۹	۴۰۴۳۳	۰
سایر سبزیجات	۹۶۲۸/۹	۰	۹۶۲۸/۹	۱۹۶۵۱	۰
جمع سبزیجات	۹۶۲۲۱۷	۳۲,۱	۹۶۲۲۴۹/۱	***	***
خریزه	۱۹۲۸/۳	۰	۱۹۲۸/۳	۳۵۳۸۲	۰
هندوانه	۱۲۳۱۲/۷	۲۱	۱۲۳۱۲/۷	۴۲۴۵۸	۱۴۰۰
کدو	۱۳۵۵/۵	۰	۱۳۵۵/۵	۳۱۸۱۹	۰
کدو سایر	۵۰	۰	۵۰	۲۵۰۰۰	۰
خیار	۲۱۸۵۹	۰	۲۱۸۵۹	۲۶۷۵۹	۰
سایر محصولات جالیزی	۵۷۳/۳	۰	۵۷۳	۱۲۴۰۹	۰
جمع محصولات جالیزی	۳۸۰۷۹	۲۱	۳۸۱۰۰	***	***
یونجه خشک	۴۰۶۹۳۰/۲	۳۱۴/۹	۴۰۷۲۴۵	۱۳۰۰۹	۳۴۹۳
شیدر خشک	۱۹۰۰/۳	۲	۱۹۰۲/۳	۶۶۵۷	۲۰۰۰
گاودانه	۱۲/۴	۱۷۳,۸	۱۸۶/۲	۱۱۹۲	۵۱۲
ذرت علوفه ای	۲۲۶۸۰۹	۰	۲۲۶۸۰۹	۶۴۱۲۴	۰
سایر محصولات علوفه ای	۸۸۵/۸	۳۲۲/۲۸	۱۲۰۸/۱	۱۶۹۲۸	۶۷۶
جمع نباتات علوفه ای	۶۳۶۵۳۷/۷	۸۱۳	۶۳۷۳۵۱	***	***
کدو آجیلی	۸۰/۳	۰	۸۰/۳	۱۹۰۱	۰
جارو	۲۴۴۴/۵	۰	۲۴۴۴/۵	۱۰۲۴۹	۰
سایر محصولات	۱۲۶۵/۶	۱۴/۶	۱۲۸۰/۲	۲۵۶۴۱	۳۸۶
جمع سایر محصولات	۳۷۹۰/۴	۱۴/۶	۳۸۰۵	***	***
جمع محصولات اصلی	۲۶۷۱۱۰۷/۴	۳۴۳۲۰۷/۲	۳۰۱۴۳۱۵	***	***
محصولات فرعی	۲۴۰۳۹۹/۷	۳۰۸۸۸/۷	۲۷۱۲۸۸	***	***
جمع محصولات اصلی و فرعی	۲۹۱۱۵۰۷/۱	۳۷۴۰۹۵/۹	۳۲۸۵۶۰۳	***	***

مأخذ: سامانه جامع پهنه‌بندی کشاورزی

مطابق جدول (۳-۲)، میزان تولید مجموع تولید گل باغی و گلخانه‌ای استان همدان در سال زراعی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ معادل ۷۸۹۶۷۴ تن بوده است. در صدر محصولات باغی استان همدان میوه‌های دانه‌ریز بوده که میزان تولید آن نیز ۲۸۰۳۱۴ تن بوده که از این میزان انگور آبی با ۲۷۷۹۰۲ تن، انگور دیم ۲۳۷۳ تن و توت درختی ۳۳ تن تولید شده است. پس از آن میوه‌های دانه دار قرار دارند که مجموع آن‌ها در سال زراعی ۱۴۰۲-۱۴۰۱، معادل ۲۳۲۷۶۱ تن بوده که بیشترین میزان تولید به سیب با تولیدی معادل ۲۲۲۷۸۷ تن و کمترین میزان به تولیدی معادل ۶۷۸۱ تن تعلق داشته است. همچنین میوه‌های هسته دار رتبه سوم محصولات باغی را با تولید معادل ۱۲۶۱۴۶ تن به خود اختصاص داده است که بیشترین میزان تولید به هلو با تولیدی معادل ۶۶۷۴۲ تن بوده است. همانطور که از جدول ذیل مشخص است، میوه‌های خشک معادل ۶۴۶۰۰ تن تولید شده که بیشترین میزان تولید میوه‌های خشک به تولید گردو با تولید ۵۶۷۶۱ تن اختصاص داشته است. از سایر محصولات باغی نیز تولید گل محمدی معادل ۴۶۶ تن بوده که عملکرد در هکتار آن معادل ۱۹۱۸ کیلوگرم در هکتار بوده است.

جدول ۳-۲. برآورد تولید و عملکرد در هکتار محصولات باغی استان همدان در سال ۱۴۰۲

نام محصول	میزان تولید (تن)	عملکرد (کیلوگرم در هکتار)
میوه های دانه دار		
سیب	۲۲۲۷۸۷	۲۶۵۷۵
گلایی	۳۱۵۸	۱۰۶۳۳
به	۶۷۸۱	۲۴۵۵۰
سایر دانه دار	۳۵	۲۴۹۱
جمع میوه های دانه دار	۲۳۲۷۶۱	***
میوه های هسته دار		
آلبالو	۷۸۹۲	۵۵۶۶
گیلاس	۳۳۰۴	۶۹۱۲
گوجه	۳۹۵	۸۱۱۶
انواع آلو	۲۱۶۹۴	۱۰۵۳۳
هلو	۶۶۷۴۲	۱۹۸۹۴
شلیل	۱۴۳۰۷	۲۱۶۶۸
زردآلو	۱۱۷۰۰	۸۶۷۲
سایر هسته دار	۱۱۲	۵۱۹۰
جمع میوه های هسته دار	۱۲۶۱۴۶	***
میوه های دانه ریز		
انگور آبی	۲۷۷۹۰۲	۱۱۷۹۱
انگور دیم	۲۳۷۳	۲۷۳۵
توت درختی	۳۳	۴۲۴۲
سایر دانه ریز	۶	۶۰۰۰
جمع میوه های دانه ریز	۲۸۰۳۱۴	***
میوه های خشک		
گردو	۵۶۷۶۱	۲۵۷۵
بادام آبی	۵۵۰۶	۱۴۳۱
بادام دیم	۲۱۳۴	۶۸۷
پسته	۱۲۴	۸۳۰
سنجد	۵۸	۱۶۹۱
سایر میوه های خشک	۱۷	۴۱۷۵
جمع میوه های خشک	۶۴۶۰۰	***
سایر محصولات باغی		
سماق	۱۳	۵۷۰
تبریزی و غیر مثمر	۰	۰
سایر میوه های سردسیری	۱۳	۱۶۳۰
باغات مخلوط و سایر محصولات باغی	۸۵۲	۶۸۱۶
جمع سایر	۸۷۸	***
جمع محصولات باغی	۷۰۴۶۹۸	***
سایر	۲۲۳۳۸/۴	۲۲۹۹
گل محمدی	۴۶۶	۱۹۱۸
زعفران	۰/۳	۶
جمع گیاهان دارویی	۲۲۸۰۴/۷	***
جمع محصولات باغی و گیاهان دارویی	۷۲۷۵۰۳	***
سبزی و صیفی گلخانه ای	۶۲۱۷۱	***
گل و گیاهان زینتی	۵/۳	***
جمع محصولات گلخانه ای	۶۲۱۷۱	***
جمع کل باغبانی و گلخانه ای	۷۸۹۶۷۴	***

مأخذ: سامانه جامع پهنه بندی کشاورزی

۳-۱-۱. ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده زیر بخش‌های گروه کشاورزی

ارزش افزوده: جدول (۳-۳)، وضعیت ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده بخش کشاورزی را نشان می‌دهد، لازم به توضیح است که آخرین آمار مربوط به ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی منتشر شده از سوی مرکز آمار ایران مربوط به سال ۱۳۹۹ است. براساس جداول ذیل، مجموع ارزش افزوده بخش کشاورزی استان همدان در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۳۹۸ به ترتیب معادل ۱۳۶۷۸۸/۶۵ و ۱۰۵۰۷/۱۳ میلیارد ریال بوده است. بیشترین ارزش افزوده بخش کشاورزی استان در این سال‌ها به حوزه زراعت و باغداری تعلق داشته و در سال ۱۳۹۸ معادل ۸۶۴۳۷/۳۳ میلیارد ریال بوده که با افزایشی در حدود ۳۶ درصد در سال ۱۳۹۹ معادل ۱۱۸۲۲۵/۳۶ میلیارد ریال بوده است و کمترین ارزش افزوده نیز مربوط به حوزه پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی بوده است که معادل ۶۳۰/۲۱ میلیارد ریال می‌باشد.

مصرف واسطه: براساس جدول (۴-۳)، مجموع مصرف واسطه بخش کشاورزی در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۳۹۸ به ترتیب معادل ۹۳۶۹۲/۸۶ و ۶۵۸۳۳/۵۴ میلیارد ریال بوده است. در سال ۱۳۹۹ بیشترین مصرف واسطه به بخش زراعت و باغداری با مصرفی معادل ۴۷۰۷۱/۸۴ میلیارد ریال و کمترین مصرف واسطه به جنگلداری با مصرفی معادل ۲۸۴/۲۳ میلیارد ریال اختصاص داشته است.

ستانده: همانطور که از جدول (۵-۳) مشاهده می‌شود، مجموع ستانده بخش کشاورزی در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۳۹۸ با افزایش ۳۹ درصدی به ترتیب معادل ۲۳۰۴۸۱/۵۱ و ۱۶۶۳۴۰/۶۷ میلیارد ریال بوده است. در ستانده، بخش زراعت و باغداری بیشترین تغییر را داشته که از ۱۲۰۷۸۲/۴۷ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۸ با ۳۷ درصد رشد در سال ۱۳۹۹ به ۱۶۵۲۹۷/۲۰ میلیارد ریال رسیده است. کمترین میزان ستانده نیز در سال ۱۳۹۹ مربوط به حوزه پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی می‌باشد که با افزایش ۵۰ درصدی به ۱۰۳۷/۶۸ میلیارد ریال رسیده است.

جدول ۳-۳. ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی استان همدان به قیمت‌های سال جاری

در سال‌های ۹۹-۱۳۹۸ (میلیارد ریال)

۱۳۹۹	۱۳۹۸	رشته فعالیت
۱۳۶۷۸۸/۶۵	۱۰۵۰۷/۱۳	کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری
۱۱۸۲۲۵/۳۶	۸۶۴۳۷/۳۳	زراعت و باغداری
۱۶۱۴۳/۴۷	۱۲۳۴۵/۴۰	پرورش حیوانات
۱۳۹۶/۱۹	۹۵۷/۶۶	گاوداری صنعتی
۱۲۷۸۹/۰۹	۸۷۴۳/۲۴	دام سنتی
۱۳۲۷/۹۷	۲۲۲۵/۴۱	مرغداری
۶۳۰/۲۱	۴۱۹/۰۹	پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی
۷۹۹/۵۲	۳۹۶/۳۸	جنگلداری
۱۶۲۰/۳۱	۱۳۲۸/۰۲	ماهیگیری

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۳-۴. مصرف واسطه فعالیت‌های اقتصادی استان همدان به قیمت‌های سال جاری
در سال‌های ۹۹-۱۳۹۸ (میلیارد ریال)

۱۳۹۹	۱۳۹۸	رشته فعالیت
۹۳۶۹۲/۸۶	۶۵۸۳۳/۵۴	کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری
۴۷۰۷۱/۸۴	۳۴۳۴۵/۱۴	زراعت و باغداری
۴۵۳۲۶/۳۲	۳۰۳۱۱/۹۷	پرورش حیوانات
۳۵۱۶/۸۰	۲۳۷۹/۴۰	گاوداری صنعتی
۲۷۶۵۱/۷۷	۱۸۴۵۶/۱۱	دام سنتی
۱۳۷۵۰/۲۹	۹۱۹۰/۳۷	مرغداری
۴۰۷/۴۷	۲۸۶/۰۸	پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی
۲۸۴/۲۳	۳۴۸/۷۳	جنگلداری
۱۰۱۰/۴۷	۸۲۷/۷۰	ماهیگیری

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۳-۵. ستانده فعالیت‌های اقتصادی استان همدان به قیمت‌های سال جاری
در سال‌های ۹۹-۱۳۹۸ (میلیارد ریال)

۱۳۹۹	۱۳۹۸	رشته فعالیت
۲۳۰۴۸۱/۵۱	۱۶۶۳۴۰/۶۷	کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری
۱۶۵۲۹۷/۲۰	۱۲۰۷۸۲/۴۷	زراعت و باغداری
۶۱۴۶۹/۷۹	۴۲۶۵۷/۳۷	پرورش حیوانات
۴۹۱۲/۹۹	۳۳۳۷/۰۶	گاوداری صنعتی
۴۰۴۴۰/۸۷	۲۷۱۹۹/۳۵	دام سنتی
۱۵۰۷۸/۲۶	۱۱۴۱۵/۷۸	مرغداری
۱۰۳۷/۶۸	۷۰۵/۱۷	پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی
۱۰۸۳/۷۵	۷۴۵/۱۱	جنگلداری
۲۶۳۰/۷۸	۲۱۵۵/۷۳	ماهیگیری

مأخذ: مرکز آمار ایران

۳-۱-۲. سطح زیر کشت و تولید محصولات عمده بخش کشاورزی استان به تفکیک (زراعی، باغی، دامی و آبزیان)

در جدول (۳-۶)، بر اساس مستندات دریافتی از سازمان جهاد کشاورزی استان همدان، سطح زیر کشت و تولید محصولات عمده بخش کشاورزی استان به تفکیک (زراعی، باغی، دامی و آبزیان) برای سال ۱۴۰۲ آرایه گردیده است. براساس جدول مذکور، تولید محصولات زراعی استان معادل ۳۲۸۵۶۰۳ تن بوده است. تولید محصولات باغی و گلخانه‌ای نیز ۷۸۹۶۷۴ تن بوده است. همانطور که از جدول ذیل مشخص است، تولید محصولات دامی و آبزیان نیز در سال ۱۴۰۲ معادل ۵۴۴۸۰۰ تن بوده و در مجموع با احتساب تولید محصولات فرعی و سایر جمع تولیدات بخش کشاورزی استان همدان در سال ۱۴۰۲ معادل ۴۶۲۱۰۷۷ تن بوده است.

جدول ۳-۶. سطح زیر کشت و تولید محصولات عمده بخش کشاورزی استان همدان در سال ۱۴۰۲

عنوان	تولید (تن)	سطح زیر کشت (هکتار)
زراعی	۳۲۸۵۶۰۳	۶۸۰۰۱۴
باغی و گلخانه‌ای	۷۸۹۶۷۴	۸۸۶۲۱/۷
دامی و آبزیان	۵۴۴۸۰۰	***
جمع تولید بخش کشاورزی	۴۶۲۱۰۷۷	

مأخذ: سامانه جامع پهنه‌بندی کشاورزی

۳-۳-۲. صادرات و واردات محصولات کشاورزی

تجارت خارجی یکی از مؤلفه‌های مهم در توسعه اقتصادی است. تجارت خارجی منبع تأمین درآمدهای ارزی برای سرمایه‌گذاری در تکنولوژی جدید و افزایش توان تولیدی اقتصاد کشور می‌باشد. تجارت ابزاری جهت گسترش بازار داخلی، تقسیم کار، افزایش کارائی و بهره‌وری بوده و به عنوان موتور رشد و توسعه اقتصادی عمل می‌کند. افزایش ارزش افزوده بخش کشاورزی، رونق بخش کشاورزی را به همراه دارد و باعث افزایش تولید و بهبود کیفی محصولات کشاورزی می‌شود که این عوامل در مجموع توان صادراتی بخش کشاورزی را افزایش می‌دهد و با افزایش توان صادراتی مقدار صادرات محصولات کشاورزی افزایش می‌یابد.

مطابق آخرین آمار و اطلاعات دریافتی از سازمان جهاد کشاورزی استان همدان در سال ۱۴۰۲، معادل ۳۵۰۱۵۳/۲ تن از محصولات بخش کشاورزی استان با ارزش ۴۳۱/۲ میلیون دلار صادر گردیده است. مهمترین اقلام صادراتی بخش کشاورزی استان در این مدت سیب زمینی بوده و در مجموع معادل ۱۱۶/۴ میلیون دلار ارزآوری داشته و انواع خشکبار صادراتی به ارزش ۹۸/۵ میلیون دلار داشته است.

سیر نیز با ارزآوری ۱۷/۴ میلیون دلار در رتبه‌های بعدی اقلام مهم صادرات بخش کشاورزی استان همدان در سال ۱۴۰۲ قرار دارند. با توجه به محصولات تولیدی باکیفیت بخش کشاورزی استان همدان و با نگاه ویژه به اینکه اقتصاد این استان بیشتر بر پایه کشاورزی استوار است و در نظر داشتن خاصیت فسادپذیری و عمر کوتاه محصولات تولیدی این بخش باید گفت که در حال حاضر یکی از نیازهای اساسی و اصلی بخش کشاورزی همدان صنایع تبدیلی است تا محصولات این بخش فرآوری شده و سپس صادر شوند که در این صورت شاهد ایجاد ارزش افزوده و رونق اقتصادی برای استان همدان باشیم.

جدول ۳-۷. وضعیت صادرات محصولات کشاورزی استان همدان

سال	میزان صادرات (تن)	ارزش دلار (میلیون دلار)
۱۴۰۱	۳۴۶۷۹۰/۵	۳۸۴/۲
۱۴۰۲	۳۵۰۱۵۳/۲	۴۳۱/۲
رشد سال ۱۴۰۲ نسبت به ۱۴۰۱	۱	۱۲

مأخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان همدان

جدول ۳-۸. اقلام عمده صادراتی بخش کشاورزی در سال ۱۴۰۲

ردیف	نوع محصول	میزان صادرات (تن)	ارزش صادرات (میلیون دلار)
۱	سیب زمینی	۱۱۹۷۸۶	۱۱۶/۴
۲	کشمش	۱۹۶۷۵/۵	۲۵/۷
۳	خشکبار	۵۳۱۳/۸	۹۸/۵
۴	لبنیات	۱۴۵۵۲/۵	۱۷/۶

۵	سیر	۱۷۳۵/۵	۱۷/۴
جمع کل		۱۶۱۰۶۳/۳	۲۷۵/۶

مأخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان همدان

۳-۳-۳. حمایت‌های صورت گرفته از بخش کشاورزی

بخش کشاورزی جایگاه مهمی در اقتصاد استان دارد و اهمیت سرمایه‌گذاری در این بخش، شکل‌گیری نهادی قوی برای توسعه و افزایش حجم سرمایه‌گذاری را ضروری می‌سازد تا امکان تجمیع منابع مالی و هدایت و تخصیص بهینه آن‌ها فراهم شود. تحقق این امر، مستلزم مشارکت بخش غیر دولتی و حمایت مستمر دولت است تا با توسعه سرمایه‌گذاری، تولیدات و درآمد کشاورزان افزایش پیدا کند و در نتیجه باعث سرعت یافتن رشد اقتصادی در بخش کشاورزی شود. برای دسترسی به سطح تولیدی بیشتر از ظرفیت موجود، سیاست‌گذار با تعیین قیمت در حدی بالاتر از قیمت بازار و اعمال همزمان قیمت برای تولیدکننده و مصرف‌کننده امکان از تولید محصول مورد نظر را فراهم می‌آورد. اعمال این سیاست‌ها در سطوح استانی و منطقه‌ای بازتاب‌های مثبتی داشته است، همچنین در سطح عمومی نیز شامل تعیین منصفانه و اعلام به موقع قیمت تضمینی خرید محصولات کشاورزی، تأمین و دسترسی آسان کشاورزان به انواع نهاده‌های تولید معتبر و با کیفیت، پرداخت تسهیلات و اعتبارات مورد نیاز توسعه بخش کشاورزی به ذینفعان نیز از حمایت‌های مؤثر دولت در مسیر توسعه و رونق بخش کشاورزی کشور و استان‌ها محسوب می‌گردد. برای این منظور حمایت‌های صورت گرفته از بخش کشاورزی استان همدان به شرح ذیل ارایه می‌گردد:

- اجرای طرح‌های زیر بنایی، توسعه روش‌های نوین آبیاری و بهبود کارایی مصرف آب
- نوسازی و توسعه مکانیزاسیون
- تحقیقات آموزش و ترویج
- بهداشت، نگهداری و ارتقاء کیفیت تکنولوژی محصول
- مدیریت به زراعی تولید
- نظارت فنی بر مزارع تولیدی
- تولید و استفاده از بذر گواهی شده - اجرای کشت قراردادی
- جلب مشارکت بخش خصوصی و تشکل‌های تولید کنندگان و صنایع ذیربط برای سرمایه گذاری در تولید
- تجهیز و راه اندازی آزمایشگاه‌های مرجع روغن
- توسعه کشاورزی حفاظتی و آبیاری میکرو
- بالا بردن تولید در واحد سطح - اجرای کشت قراردادی
- بالا بردن درجه مکانیزاسیون و پایین آوردن هزینه تولید و کاهش سختی کار
- بیمه محصولات
- سیاست‌های حمایتی و تشویقی
- کنترل عوامل خسارت‌زا
- تغذیه گیاهی
- اجرای عملیات زیربنایی آب و خاک نظیر توسعه سامانه‌های نوین آبیاری
- احداث شبکه های فرعی آبیاری تجهیز و نوسازی اراضی کشاورزی
- احیا و مرمت قنوات و استفاده از آب قنوات برای آبیاری اراضی کشاورزی
- ارتقای حاصلخیزی و پایش کیفیت خاک کشاورزی
- حمایت از استاندارد سازی ماشین‌های کشاورزی

- استفاده از دو روش کم خاک‌ورزی و بی خاک‌ورزی در کاشت **بذور**
 - کاهش پیگیر و مداوم اعمال مکانیکی روی خاک
 - تناوب زراعی به جای کشت یک محصول به طور دائمی
- ۳-۴. چالش‌ها و فرصت‌های بخش کشاورزی استان همدان

چالش‌ها

- عدم توجه مسئولین به تنظیم بازار و ثبات قیمت‌ها
- ضعف در بازاریابی محصولات کشاورزی و کیفیت پایین بعضی از محصولات تولیدی و یا بسته‌بندی آن‌ها
- عدم توجه به صادرات محصولات کشاورزی و فقدان نام تجاری بین‌المللی برای محصولات
- کمبود اعتبارات و تسهیلات سرمایه‌ای برای این بخش
- عدم سرمایه‌گذاری و کمبود منابع جهت ایجاد، تکمیل و توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی نسبت به تولید در استان
- کاهش تفاوت بین نرخ تورم داخلی و خارجی
- هزینه بالای حمل‌ونقل و بی توجهی به بیمه خسارات محصولات کشاورزی
- ضعف در الگوی کشت مناسب و برنامه ریزی در کاشت محصولات کشاورزی

فرصت‌ها

- ایجاد زمینه لازم برای شکل‌گیری بازارهای رقابتی سالم در بخش کشاورزی از طریق خصوصی‌سازی
- توجه ویژه به اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی
- ترویج و حمایت از کشت در گلخانه‌ها، کشت نشاء، انواع آبیاری تحت فشار، کشاورزی حفاظتی
- حفاظت از منابع طبیعی و اصلاح الگوهای آبیاری و کشت
- مشارکت جامعه روستایی در فعالیت‌های اقتصادی

۳-۵. جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی بخش کشاورزی برای استان

- بخش کشاورزی به دلیل پایین بودن درآمد سرانه و اهمیت آن در تولید کالاهای استراتژیک در کشورهای توسعه‌یافته و توسعه نیافته مورد حمایت دولت‌ها می‌باشد. در گذشته‌ای نه چندان دور، حمایت از تولیدکننده کشاورزی در مقابل کاهش قیمت‌ها، محدود به سیاست خرید تضمینی بوده است. اما این سیاست به دلیل تعطیل کردن مکانیسم قیمت در تخصیص، باعث کاهش کارایی در اقتصاد می‌شود. بر همین اساس کشورهای مختلف در دنیا اقدام به تغییر سیاست‌های خود در حوزه کشاورزی کرده‌اند. برای این منظور پیشنهادات راهبردی قابل اجرا در جهت توسعه و بهبود وضعیت بخش کشاورزی استان همدان به شرح ذیل آرایه می‌گردد:
- ارتقاء بهره‌وری عوامل و منابع تولید محصولات و نهاده‌های کشاورزی به ویژه ارتقاء و بهره‌وری آب و راندمان آبیاری
 - حمایت موثر و ساماندهی فرآیند تولید و اصلاح نظام بازار محصولات کشاورزی
 - حمایت از توسعه تشکلهای و افزایش نقش آفرینی آنها در زنجیره، ارزش از تولید تا بازار محصولات کشاورزی و نهاده‌ها و راهاندازی شبکه ملی تلویزیونی کشاورزی
 - طراحی سامانه ایجاد تعادل تولید و مصرف و تجارت محصولات راهبردی
 - افزایش توان تولید خاک و بهره‌وری مصرف آب و افزایش عملکرد در واحد سطح
 - افزایش پژوهش‌های کاربردی، استفاده از فناوری‌های زیستی و نوین و افزایش تولید در محیط‌های کنترل شده
 - توسعه و نفوذ فناوری در بخش کشاورزی و کسب، انتقال و انتشار آن

- توسعه همکاری‌های علمی و فنی با موسسات و مراکز بین‌المللی
- پایش کیفیت منابع خاک، آب و سایر عوامل تولید
- شناسایی ظرفیت‌های فرا منطقه‌ای تولید محصولات راهبردی
- حمایت از افزایش تولید محصولات باغی دارای مزیت رقابتی و توسعه باغات در اراضی شیبدار
- تنوع بخشی ابزارهای حمایت از تولید و تولید کنندگان بخش، گسترش زیر ساخت‌های اطلاعاتی و ارتباطی
- توسعه و توانمندسازی بخش خصوصی و تشکلهای

فصل چهارم: صنعت و معدن

مروری اجمالی بر صنعت و معدن

بخش صنعت و معدن به دلیل تعامل گسترده با سایر بخش‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی اقتصاد کشور می‌تواند به عنوان یکی از مؤثرترین پیشران‌های اقتصادی در کشور و استان همدان نقش مهمی را ایفا نماید. همچنین بخش صنعت و معدن نه تنها می‌تواند سهم بالایی در ساماندهی معیشت جامعه داشته باشد، بلکه می‌تواند اقتدار و کارآمدی کشور را برای دستیابی به امنیت، عدالت، رفاه، آزادی، استقلال و عزت ملی تقویت نماید. طبق بررسی‌های بعمل آمده از بخش صنعت و معدن در این فصل مشخص گردید استان همدان علی‌رغم داشتن ظرفیت‌های بسیار در بخش‌های مذکور با چالش‌های بسیاری از جمله فقدان استراتژی توسعه صنعتی، عدم توجه به صادرات و نگاه به بازار داخل برای عرضه محصول و عدم سیاست‌های حمایتی از صادرات متناسب با ارزش آفرینی، کمبود سرمایه در گردش، وجود مقررات و تفسیرهای متعدد در نظام بیمه‌ای و مالیاتی کشور، غیرقابل پیش‌بینی بودن تغییرات قوانین و مقررات و رویه‌های ناظر بر محیط کسب و کار، زمان‌بر بودن صدور مجوز و عدم اجرای پنجره واحد، جهش نرخ ارز و به تبع بی‌ثباتی در قیمت مواد اولیه و افزایش هزینه‌های تولید، فقدان خوشه‌های صنعتی و ... مواجه است. از اینرو تدوین استراتژی توسعه صنعتی و معدنی با بهره‌گیری از نخبگان این بخش، آینده‌پژوهان و تصمیم‌سازان اقتصادی یک ضرورت مهم و اولین گام برای توسعه صنعتی و معدنی برای استان همدان است.

واژگان کلیدی: همدان، صنعت، معدن، پروانه‌های بهره‌برداری صادره، مجوزهای تأسیس، کارگاه‌های صنعتی

مقدمه

امروزه دستیابی به رشد و توسعه پایدار، یکی از مباحث عمده کشورها به ویژه کشورهای در حال توسعه است. کشورهای در حال توسعه به منظور جبران عقب ماندگی ها، رهایی از فقر سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و غیره و برای رسیدن به توسعه ای معتدل و همه جانبه که بتواند به بهبود وضع زندگی همه مردم منجر شود، به شناخت صحیح پتانسیل ها، توانمندی ها و محدودیت ها در تمامی زمینه ها و مناطق خود نیاز دارند. در این زمینه، بخش صنعت و معدن یکی از مهمترین عواملی است که تأثیر و توان زیادی در تمرکز جمعیت و فعالیت های مختلف و در نتیجه تسریع روند رشد و توسعه دارد. در اسناد بالادستی در اقتصاد ایران نیز به این مهم پرداخته شده است. در برنامه ششم توسعه اقتصادی، به منظور دستیابی به متوسط رشد تولید ناخالص داخلی ۸ درصد، بخش صنعت و معدن باید حداقل ۱۲ درصد رشد داشته باشد. همچنین بخش صنعت اصلی ترین بخش اقتصاد برای دستیابی به رشد پویا و ارتقای شاخص های اقتصاد مقاومتی است، زیرا این حوزه در زنجیره اقتصادی کشور رابط بخش های دیگر دانسته می شود و رشد و رونق در این بخش به سایر بخش ها تسری می یابد. در اهداف سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی به تقویت رقابت پذیری اقتصاد، حمایت از خودکفایی و توانمندسازی همه بخش های راهبردی، رشد بهره وری در اقتصاد با تقویت عوامل تولید، افزایش تولید داخلی نهاده ها و کالاهای اساسی (بویژه در اقلام وارداتی)، افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش بنیان به منظور توسعه صنعتی کشور اشاره گردیده است. در اهداف تعیین شده در سند چشم انداز بیست ساله کشور افق ۱۴۰۴ بر دستیابی به جایگاه اول صنعتی، معدنی و تجاری در منطقه، اقتصاد متنوع با سهم غالب بخش غیرنفتی و غیردولتی، رقابت پذیری و منطبق با استانداردهای بین المللی، توسعه یافته بر اساس فن آوری های پیشرفته، متنوع در تولیدات صادراتی و توازن تجاری در صادرات غیرنفتی و واردات تأکید شده است. از این رو با توجه به اهمیت بخش صنعت بر متغیرهای کلان کشور از جمله تولید، مصرف، سرمایه گذاری، اشتغال، صادرات و تحقق اهداف اسناد بالادستی کشور، بررسی وضعیت بخش های صنعت و معدن استان ضروری است.

استان همدان استانی است با ظرفیتهای مناسب در بخش صنعت و معدن که در شاهره ورودی غرب کشور قرار گرفته شهرستان همدان نسبت به سایر شهرستانها مهمترین مرکز صنعتی استان محسوب میشود و بالغ بر ۳۰ درصد از فعالیتهای صنعتی استان همدان در این شهرستان استقرار دارد. در شهرستان همدان محور جاده همدان قزوین به دلیل قرارگیری در مسیر ارتباطی با بازار بزرگ مصرف تهران کرج، قطبهای صنعتی قزوین و ساوه و جاده ترانزیتی اروپا و همچنین احداث شهرک صنعتی بوعلی در این مسیر و نیز به سبب شرایط مساعد توپوگرافی و ارزانی اراضی صنعتی دارای بیشترین تمرکز از نظر تولید و اشتغال صنعتی می باشد. پس از آن محور جاده همدان کرمانشاه به دلیل قرارگیری در امتداد محور قبلی و به علت وجود اراضی مناسب صنعتی در رتبه دوم و محور جاده همدان- ملایر در رتبه بعدی از نظر تمرکز صنعتی قرار دارند. دومین شهرستان و مرکز مهم صنعتی شهرستان بهار است که سهم آن از فعالیت های صنعتی استان بالغ بر ۲۰ درصد برآورد شده است. در ادامه شهرستان ملایر به عنوان سومین مرکز مهم صنعتی است (سند توسعه تحول و پیشرفت استان همدان ۱۴۰۴-۱۴۰۲).

با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست های اقتصادی بخش صنعت و معدن و جهت گیری های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت بخش صنعت و معدن استان مورد بررسی و تحلیل قرار می گیرد. سپس در بخش بعدی به بررسی شاخص ها و متغیرهای بخش صنعت و معدن در سال ۱۴۰۲ پرداخته شده است و در بخش پایانی نیز با جمع بندی این فصل، توصیه های سیاستی لازم برای تقویت و رونق این بخش در اختیار سیاست گذاران و برنامه ریزان استان و کشور قرار می گیرد.

۴-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش صنعت و معدن و جهت‌گیری استان

سیاست‌های اتخاذی در تمامی حوزه‌های تابعه سازمان صنعت، معدن و تجارت متأثر از برنامه ششم اقتصادی، سند آمایش سرزمین و سند راهبردی و برنامه عملیاتی توسعه استان همدان می‌باشد، در این سازمان همسو با برنامه‌های ذکر شده سیاست‌های کلی زیر در نظر گرفته شده است از جمله:

- تعریف و شناسایی طرح‌های تأثیرگذار در سطح استان (به تفکیک شهرستان‌ها)
- پیگیری کلیه امور مربوط به این طرح‌ها جهت هر چه سریع‌تر اجرایی شدن طرح‌ها به منظور بهبود محیط کسب و کار و حمایت از تولیدات داخلی، توسعه اشتغال، تأمین ساختار زنجیره تولید صنایع مادر
- استفاده از کلیه ابزارهای قانونی و حمایتی به منظور تعدیل شرایط نا به سامان حاکم بر جامعه (تحریم‌ها، کاهش قیمت نفت و رکود حاکم بر کلیه فعالیت‌های اقتصادی داخلی و بین‌المللی) در جهت حمایت از کلیه واحدهای صنعتی، معدنی و صنفی تابعه سازمان بویژه در رابطه با تأمین مواد اولیه مورد نیاز و افزایش سرمایه‌گذاری و توسعه اشتغال در این بخش
- توسعه، تکمیل و تجهیز زنجیره‌ها، خوشه‌ها، تعاونی‌های صنعتی
- پیگیری امور مربوط به پروژه‌های اولویت‌دار مندرج در سند راهبردی و برنامه عملیاتی استان و حمایت همه‌جانبه از واحدهای تولیدی صنعتی و معدنی به منظور برون‌رفت از رکود
- بهره‌برداری سریع از ظرفیت‌های در حال ایجاد، شناسایی و رفع حلقه‌های ضعیف و مفقوده در زنجیره تولید و ارایه بسته‌های حمایتی به منظور تقویت و تکمیل این گونه حلقه‌ها
- احیاء واحدهای غیرفعال و اتمام طرح‌های نیمه تمام با پیشرفت بالای ۶۰ درصد معدن
- توسعه، تکمیل و تجهیز زیرساختها، امکانات و تسهیلات مورد نیاز توسعه معادن
- افزایش اشتغال در بخش معدن
- ایجاد زمینه جهت استفاده از ظرفیت شرکت‌های دانش‌بنیان در بخش معدن
- کنترل و جلوگیری از برداشت‌های غیرمجاز مواد معدنی
- نظارت بر عملکرد معادن و بروزرسانی ظرفیت تولید
- تهیه نقشه پایه از معادن جهت کنترل برداشت
- ارتقای بهره‌وری معادن (شناسایی قابلیت‌های معدنی جدید، جذب فناوریهای نوین و ...)

۴-۲. بررسی وضعیت تحولات بخش صنعت و معدن

- احیا بیش از ۱۰۰ واحد صنعتی و معدنی در استان در ۲۴ ماه
- رشد ۱۴ درصدی صنعت استان همدان در دولت سیزدهم (افزایش ۱۴ درصدی واحدهای دارای پروانه بهره‌برداری)
- پیگیری رفع موانع تولید واحدهای صنعتی و معدنی در جلسات ستاد تسهیل و رفع موانع تولید با بیش از ۷۰۰ مصوبه و اجرای بیش از ۹۰ درصدی مصوبات مذکور
- انجام طرح توجیهی کامل برای ۵ فرصت سرمایه‌گذاری شناسایی شده در استان به همراه پیش امکان‌سنجی ۲۰ طرح سرمایه‌گذاری
- برگزاری اولین پنل تخصصی هوشمندسازی صنایع غذایی در کشور با حضور شرکت‌های دانش‌بنیان و شرکتهای برتر صنایع غذایی استان همدان
- کلنگ‌زنی پتروشیمی ابن سینا بعد از ۱۸ سال توسط وزیر محترم صمت
- کلنگ‌زنی پروژه بزرگترین مجتمع تولید شیشه خودرو در منطقه

- افتتاح صندوق صنایع پیشرفته در غرب کشور
- صدور صلاحیت فنی و مالی
- اقدامات نظارتی بر معادن
- افزایش وصول حقوق دولتی
- انتساب تمامی محدوده‌های معدنی استان
- فعالسازی کارگروه ماده ۲۴ مکرر
- افزایش جلسات شورای معادن استانی
- ساماندهی کوره‌های آجرپزی

۳-۴. بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش صنعت و معدن

۱-۳-۴. بررسی وضعیت تولید بخش صنعت و معدن

بخش صنعت یکی از پایه‌های اصلی نظریه‌های رشد و توسعه اقتصادی است. اهمیت این بخش در بعد نخست در ایجاد ارزش افزوده مستقیم برای اقتصاد و در بعد دوم به عنوان یکی از مهمترین پیشران‌ها برای توسعه سایر بخشهای اقتصادی قلمداد می‌گردد. همچنین این بخش از جمله بخش‌های زیربنایی اقتصاد است که نقش عمده‌ای را در تعیین چرخه‌های رونق و رکود اقتصادی ایفا می‌نماید. از اینرو به منظور شناخت دقیق، رفع مشکلات و نارسایی‌ها و انجام برنامه‌ریزی‌های آتی، بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش صنعت و معدن استان همدان ضروری است. در جدول (۱-۴)، ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده زیر بخش‌های گروه صنعت و معدن در سال ۱۳۹۹ نشان داده شده است. بر اساس جدول مذکور، ارزش افزوده صنعت در سال ۱۳۹۹ معادل ۲۵،۲۸۷ میلیارد ریال بوده است. مصرف واسطه و ستانده این بخش در سال ۱۳۹۹ به ترتیب معادل ۲۳۹،۹۴۴ و ۳۳۵،۲۳۱ میلیارد ریال بوده است. بخش معدن و صنایع معدنی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصادی کشورها می‌باشد که به‌ویژه از پیوندهای پسین قوی برخوردار بوده و رشد آن می‌تواند به‌عنوان یکی از محرکه‌های اقتصادی نقش انکارناپذیری در توسعه اقتصادی کشور و استان داشته باشد. ارزش افزوده بخش معدن نیز در سال ۱۳۹۹ معادل ۵،۱۰۷ میلیارد ریال، مصرف واسطه آن معادل ۱،۹۶۱ میلیارد ریال و ستانده آن معادل ۷،۰۶۸ میلیارد ریال بوده است.

جدول ۱-۴. ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده زیربخش‌های گروه صنعت و معدن

استان به قیمت جاری در سال ۱۳۹۹ (میلیارد ریال)

شرح	ارزش افزوده	مصرف واسطه	ستانده
استخراج معدن	۵،۱۰۷	۱،۹۶۱	۷،۰۶۸
استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن	۸۱	۴۶	۱۲۷
استخراج سایر معادن	۵،۰۲۶	۱،۹۱۵	۶،۹۴۱
صنعت	۹۵،۲۸۷	۲۳۹،۹۴۴	۳۳۵،۲۳۱
تولید محصولات غذایی	۲۹،۰۴۵	۱۳۵،۲۴۸	۱۶۴،۲۹۲
تولید انواع آشامیدنیها	۴۷۹	۵۲۳	۱،۰۰۲
تولید فرآورده‌های توتون و تنباکو	۳۱	۱۱	۴۲
تولید منسوجات	۳،۹۳۸	۶،۴۱۱	۱۰،۳۴۹
تولید پوشاک	۵۶۸	۴۳۰	۹۹۹
تولید چرم و فرآورده‌های وابسته	۵۰۴	۵۹۸	۱،۱۰۱

شرح	ارزش افزوده	مصرف واسطه	ستانده
تولید چوب و محصولات چوبی به جز مبلمان، حصیر و مواد حصیربافی	۳۰۰۵۸	۲۰۰۶۷	۵۰۱۲۵
تولید کاغذ و فرآورده‌های کاغذی	۴۶۹	۱۰۸۷۵	۲۰۳۴۳
چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده	۱۲۰	۱۴۴	۲۶۴
تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت	۱۹۰	۵۹۱	۷۸۲
تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی	۳۰۴۴۰	۴۰۳۳۴	۷۰۷۷۴
تولید داروها و فرآورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی	۱۰۷۸۷	۷۰۰	۲۰۴۸۸
تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی	۴۰۶۱۰	۶۰۷۷۸	۱۱۰۳۸۸
تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی	۱۷۰۸۶۳	۱۵۰۴۱۱	۳۳۰۲۷۴
تولید فلزات پایه	۷۰۶۰۷	۳۹۰۴۰۵	۴۷۰۰۱۳
تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین‌آلات و تجهیزات	۷۰۷۳۳	۸۰۵۸۳	۱۶۰۳۱۶
تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری	۱۰۱۲۵	۱۰۷۴۶	۲۰۸۷۱
تولید تجهیزات برقی	۱۰۲۷۹	۴۰۰۴۷	۵۰۳۲۵
تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر	۴۰۰۰۹	۶۰۰۲۳	۱۰۰۰۳۲
تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم‌تریلر	۶۰۳۴۱	۳۰۸۸۲	۱۰۰۲۲۳
تولید سایر تجهیزات حمل و نقل	۴	۲۰۰۵۹	۶
تولید مبلمان	۵۶۷	۷۱۳	۱۰۲۸۰
تولید سایر مصنوعات	۳۳۵	۳۷۶	۷۱۱
تعمیر و نصب ماشین‌آلات و تجهیزات	۱۸۶	۴۶	۲۳۲

مأخذ: مرکز آمار ایران

۳-۴. میزان تولید محصولات صنعتی منتخب (محصولات صنعتی عمده تولیدی استان)

در جدول (۳-۴) میزان تولید محصولات صنعتی عمده تولیدی استان در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ نشان داده شده است. بر اساس جدول مذکور، مقدار تولید سیمان در سال ۱۴۰۱ معادل ۲۰۷۹،۹۷۸ تن بوده که در سال ۱۴۰۲ به ۲،۵۹۲،۳۳۸ تن افزایش یافته است. مقدار تولید فولاد خام در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ به ترتیب معادل ۲۷۶،۶۰۸ و ۱۵۲،۱۴۵ تن بوده است. همچنین مقدار تولید روغن خوراکی و تولید شیشه (ظروف و بطری) در سال ۱۴۰۲ به ترتیب معادل ۳۲،۹۵۱ و ۱۲۷،۸۸۸ تن بوده است.

جدول ۳-۴. میزان تولید برخی از واحدهای منتخب استان (واحد: هزار تن)

عنوان شاخص یا نامگر	سال ۱۴۰۱	سال ۱۴۰۲
مقدار تولید سیمان	۲۰۷۹،۹۷۸	۲،۵۹۲،۳۳۸
مقدار تولید فولاد خام	۲۷۶،۶۰۸	۱۵۲،۱۴۵
مقدار تولید روغن خوراکی	۳۲،۱۱۵	۳۲،۹۵۱
مقدار تولید شیشه (ظروف و بطری)	۱۰۵،۴۵۰	۱۲۷،۸۸۸

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

۳-۳-۴. وضعیت جواز تأسیس و پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی

در جدول (۳-۴) وضعیت جواز تأسیس و پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی در استان همدان در بخش صنعت نشان داده شده است. جواز تأسیس مجوزی است که متقاضی تأسیس کارخانه و واحد صنعتی باید قبل از راه‌اندازی و ساخت و

ساز واحد صنعتی آن را دریافت کند. این جواز نشان‌دهنده فعالیت قانونی اشخاص حقیقی و حقوقی است. با توجه به ارقام موجود در جدول (۳-۴)، تعداد جواز تأسیس صادر شده در استان همدان در سال ۱۴۰۲ معادل ۵۷۱ فقره بوده که نسبت به سال ۱۴۰۱ (۵۳۲ فقره) حدود ۷ درصد افزایش داشته است. میزان سرمایه ثابت بر اساس تعداد جواز تأسیس در سال ۱۴۰۲ معادل ۱۳۳،۱۸۷ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۴۰۱، حدود ۵۱ درصد کاهش داشته است. همچنین تعداد اشتغال بر اساس تعداد جواز تأسیس صادره در سال ۱۴۰۲ معادل ۷،۲۳۳ نفر بوده که نسبت به سال ۱۴۰۱ حدود ۱۳ درصد کاهش داشته است. البته توجه به این نکته حایز اهمیت است که صدور جواز تأسیس یک بنگاه اقتصادی به معنای راه‌اندازی و ایجاد اشتغال و به‌ویژه تولید نیست. هر ساله افراد حقیقی و حقوقی زیادی اقدام به دریافت جواز تأسیس می‌کنند، اما به دلایل مختلف از راه‌اندازی آن منصرف می‌شوند. بنابراین تعداد پروانه‌های صادر شده برای یک فعالیت صنعتی نشان‌دهنده میزان جذابیت صنعت، سطح سرمایه‌گذاری در آن صنعت و نیز تعداد بازارها و سطح تقاضا برای تولیدات آن است و در نهایت تمامی این عوامل نشان‌دهنده قابلیت توسعه و نیز سهم آن صنعت در میان سایر صنایع است. همچنین بر اساس جدول مذکور، تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای در سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۱ به ترتیب معادل ۱۲۸ و ۱۰۷ فقره بوده است. میزان سرمایه‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای در سال ۱۴۰۱ معادل ۱۴،۷۸۷ میلیارد ریال بوده که با افزایشی ۲۸۲ درصدی به ۵۶،۴۹۲ میلیارد ریال در سال ۱۴۰۲ رسیده است. به علاوه میزان اشتغال بر اساس پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای در سال ۱۴۰۱ معادل ۱،۶۴۶ نفر بوده که این تعداد در سال ۱۴۰۲ به ۳،۳۰۶ نفر افزایش یافته است.

جدول ۳-۴. وضعیت جواز تأسیس و پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی

در بخش صنعت طی دوره زمانی ۱۴۰۱-۱۴۰۲

شرح	۱۴۰۱	۱۴۰۲
تعداد جواز تأسیس (فقره)	۵۳۲	۵۷۱
میزان سرمایه ثابت بر اساس تعداد جواز تأسیس (میلیارد ریال)	۲۷۰،۲۰۱	۱۳۳،۱۸۷
میزان اشتغال بر اساس تعداد جواز تأسیس (نفر)	۸،۲۹۱	۷،۲۳۳
تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای (فقره)	۱۰۷	۱۲۸
میزان سرمایه‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای (میلیارد ریال)	۱۴،۷۸۷	۵۶،۴۹۲
میزان اشتغال‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای (نفر)	۱،۶۴۶	۳،۳۰۶

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

۴-۴. چالش‌های بخش صنعت در استان همدان

- کمبود زمین صنعتی جهت طرح‌های جدیدالتأسیس و طرح‌های توسعه‌ای
- کمبود منابع آبی جهت توسعه صنایع آب‌بر
- مشکلات تأمین برق در فصل‌های گرم سال
- طولانی بودن زمان تخصیص ارز جهت واردات ماشین‌آلات و مواد اولیه صنعتی
- مشکلات زیست‌محیطی واحدهای فروسیلیس
- وجود ارز با نرخ‌های متفاوت و عدم ثبات نرخ ارز

- چالش تحریم‌های بین‌المللی
- رکود تورمی که باعث محدود شدن بازار و افزایش نقدینگی واحدهای تولیدی شده است.
- چالش بانکی و مشارکت پایین بانک‌های خصوصی در تأمین نقدینگی بخش تولید
- فرسودگی ماشین‌آلات واحدهای تولیدی

۴-۵. بررسی وضعیت زیربخش معدن

در اثر فعالیتهای زمین‌شناسی و فرایندهای دگرگونی و جلوه‌های ماگمایی در کوههای الوند، آلمابلاغ، سامن و ... و نیز تغییر شکلهای ساختمانهای پیچیده در سیر تحولات زمین‌شناسی، توان معدنی استان در خور توجه بوده به نحوی که این استان را از لحاظ تأمین مواد اولیه صنعتی و تزئینی دارای جایگاه مناسبی نموده است. حتی در صورت وجود شرایط مناسب در جایگاه صادرات می‌تواند نقش قابل توجهی داشته باشد. از مهمترین ذخایر معدنی استان همدان می‌توان به سنگ‌های تزئینی و نما، سیلیس، فلدسپات، دولومیت، سرب و روی، آهن، مواد نسوز، ساینده‌ها، سنگ لاشه، سنگ آهک، منابع شن ماسه رودخانه‌ای و کوهی و ... اشاره نمود (سند تحول و پیشرفت استان همدان ۱۴۰۴-۱۴۰۲). از اینرو در این بخش به وضعیت بخش معدن استان همدان پرداخته شده است. براساس جدول (۴-۴)، تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد شده در سالهای ۱۴۰۲ و ۱۴۰۱، ۱۱ فقره بوده است. میزان سرمایه‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد شده در سال ۱۴۰۲ معادل ۶۰۴ میلیارد ریال بوده که در قیاس با سال ۱۴۰۱، ۱۴۷ درصد افزایش داشته است. همچنین میزان اشتغال بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد شده در سالهای ۱۴۰۲ و ۱۴۰۱ به ترتیب ۷۰ و ۵۵ نفر بوده است.

جدول ۴-۴. وضعیت پروانه‌های بهره‌برداری معدنی در بخش معدن در دوره زمانی ۱۴۰۲-۱۴۰۱

شرح	۱۴۰۱	۱۴۰۲
تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد شده (فقره)	۱۱	۱۱
میزان سرمایه‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد شده (میلیارد ریال)	۲۴۵	۶۰۴
میزان اشتغال بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد شده (نفر)	۵۵	۷۰

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

۴-۶. چالش‌های بخش معدن در استان همدان

- مشکلات ناشی از ممانعت‌های محلی و اهالی مناطق اطراف معادن و معارضین
- ضعف ساز و کار و پوشش ریسک کارهای اکتشاف معدنی
- ضعف توانمندی‌های فنی و مهندسی و ساخت قطعات
- عدم دسترسی یا عدم استفاده معدنکاران از فناوری‌های جدید در امر اکتشاف، استخراج و فراوری
- وجود مشکلات و تعارضات جدی حل نشده بین بخشی با حوزه‌های منابع طبیعی و محیط زیست
- عدم دسترسی معدنکاران به فناوری جدید در امر اکتشاف، استخراج و فراوری
- عدم حمایت مناسب قضایی از بهره‌برداران در پرونده‌های مطروحه احتمالاً به دلیل نبود شعبه تخصصی و مشرف به قوانین معدنی
- عدم توجه ادارات به موقعیت معادن در اجرای طرح‌های عمرانی و توسعه‌ای
- فرسودگی ماشین‌آلات فرسودگی تجهیزات معادن و در نتیجه افزایش هزینه‌های استخراج و فراوری
- کمبود نقدینگی بهره‌برداران معادن

- رکود بازار مصرف و صنایع پایین‌دستی مصرف‌کننده مواد خام معدنی مستخرج از معادن
- عدم ثبات مقررات و تغییرات مکرر قوانین و مقررات در حوزه‌های مرتبط
- مشکلات ناشی از فروش، صادرات و موانع موجود در بازگشت درآمد حاصل از آن

۴-۷. حمایت‌های دولت از بخش صنعت و معدن

بر اساس اطلاعات دریافتی از اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان همدان، در سال ۱۴۰۲ تنها ۳،۲۹۰،۰۰۰ میلیون ریال از محل تبصره ۱۸ قانون بودجه به واحدهای صنعتی و معدنی استان پرداخت شده است.

جدول ۴-۵. اعتبارات بودجه‌ای تخصیص‌یافته به طرح‌های صنعتی و معدنی در سال ۱۴۰۲

محل پرداخت	تعداد کل	مبلغ (میلیون ریال)
صندوق توسعه ملی	۱	۳،۲۹۰،۰۰۰ (تبصره ۱۸)
منابع داخلی بانک‌ها	-	-
سایر منابع بانکی	-	-
رونق تولید	-	-
جمع کل	۱	۳،۲۹۰،۰۰۰

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

۴-۸. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان

بخش صنعت یکی از پایه‌های اصلی نظریه‌های رشد و توسعه اقتصادی است. اهمیت این بخش در بعد نخست در ایجاد ارزش افزوده مستقیم برای اقتصاد و در بعد دوم به‌عنوان یکی از مهمترین پیشران‌ها برای توسعه سایر بخشهای اقتصادی قلمداد می‌گردد. همچنین این بخش از جمله بخش‌های زیربنایی اقتصاد است که نقش عمده‌ای را در تعیین چرخه‌های رونق و رکود اقتصادی ایفا می‌نماید. براساس بررسی‌های بعمل آمده مشخص گردید در سال ۱۴۰۲، ۵۷۱ جواز تأسیس با میزان سرمایه ثابت معادل ۱۳۳،۱۸۷ میلیارد ریال و ۷۲۳۳ نفر اشتغال صادر شده است. به‌علاوه در بخش معدن نیز تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد شده در سال ۱۴۰۲، ۱۱ فقره بوده که میزان سرمایه‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد شده معادل ۶۰۴ میلیارد ریال با میزان اشتغال ۷۰ نفر بوده است. در ادامه با توجه به اطلاعات کسب شده از سازمان صنعت، معدن و تجارت استان باید بیان داشت، استان همدان به‌رغم داشتن توانایی‌های بسیار در بخش‌های صنعت و معدن، بخش صنعت با مشکلات متعددی مواجه هستند که مسئولان و تصمیم‌گیران اقتصادی استان باید برای رفع مشکلات مذکور، تدبیری بیاندیشند. از اینرو در ادامه به‌منظور بهبود و توسعه بخش صنعت و معدن استان، پیشنهادهای سیاستی زیر ارائه می‌گردد:

بخش صنعت:

- توسعه صنایع مبتنی بر فناوری پیشرفته و دانش‌بنیان
- ایجاد و توسعه زیرساختهای بخش صنعت
- ایجاد خوشه‌های صنعتی و تقویت همکاری‌های درون صنعت
- بکارگیری سرمایه شرکت‌های سرمایه‌گذاری استان‌ها در بخش تولید
- پیگیری جهت پذیرش سهام شرکت‌ها در بورس جهت تأمین مالی
- ایجاد شرکت‌های تعاونی و استفاده از سرمایه‌های خرد
- پایش و به‌روزرسانی اطلاعات واحدهای صنعتی و ارائه راهکار مناسب جهت برون رفت از شرایط رکود
- تعیین و اختصاص مشوق‌ها و معافیت‌های خاص حمایتی به واحدهای تولیدی و صنعتی
- پیگیری جهت وصول مطالبات واحدهای صنعتی

– ترویج، آموزش و توسعه فرهنگ ارتقاء بهره‌وری و توسعه آموزش‌های کاربردی و مهارت‌افزایی مستمر نیروی کار

بخش معدن:

- برگزاری دوره‌های آموزشی با مدرسین دارای تجارب جهانی
- سهولت در ورود قطعات مصرفی ماشین‌آلات همزمان با حمایت از فعالیتهای شرکت‌های دانش‌بنیان
- اهمیت توجه به بخش اکتشاف و حمایت از سرمایه‌گذاری در این بخش از طریق سهولت در صدور بیمه‌نامه و در نظر گرفتن تسهیلات ویژه
- حل مشکل و تعارضات بین دستگاهی (از قبیل منابع طبیعی و محیط‌زیست) از طریق وضع دستورالعمل‌های بین حوزه‌ای

فصل پنجم: ساختمان و مسکن

مروری اجمالی بر بخش ساختمان و مسکن

ساخت و ساز مسکن به یکی از چالش برانگیزترین ماموریت‌های دولت سیزدهم تبدیل شده است. با وجود وعده ساخت ۴ میلیون واحد مسکونی در طی ۴ سال و رشد شدید قیمت‌ها از سال ۱۴۰۰، این ماموریت سنگین تر از گذشته نیز شده است. از زمانی که دولت چنین وعده ای را به متقاضیان مسکن داد، هزینه های ساخت و ساز با رشد زیادی مواجه شده اند. در سال ۱۴۰۰، هزینه ساخت مسکن ملی به شکل میانگین، متری ۴ الی ۵ میلیون تومان بود اما اکنون کمتر از ۲۰ میلیون تومان نیست. از سوی دیگر، افزایش قیمت مصالح ساختمانی و نوساناتی که در بازار ارز مشاهده می کنیم، هر روز بر دشواری این چالش می افزاید و دست مسئولین را حسابی بسته است.

با توجه به وضعیت مالی متقاضیان مسکن در شهرها و روستاهای کشور، اصلاً مشخص نیست که متقاضیان قرار است هزینه های اضافه مسکن ملی را از کدام منبع تأمین کنند. از سوی دیگر، تسهیلات بانکی نیز به موقع پرداخت نمی شود و همین مسئله، منجر به تاخیر در اجرای پروژه و نهایتاً افزایش قیمت تمام شده بیانجامد.

استان همدان نیز به مانند سایر استانهای کشور در این بخش با مشکل روبرو بوده است. از سال ۱۴۰۰ تاکنون در راستای اجرای سیاست های مطابق با نقشه راه بخش مسکن و به استناد برنامه ششم توسعه جهت گیری استان در تأمین مالی بخش ساختمان و مسکن، دنبال کردن و اجرای طرح بازآفرینی و ترمیم مسکن بافت های فرسوده، تولید مسکن ارزان قیمت برای حمایت از اقشار کم درآمد و ... مورد توجه جدی بوده است. رشد قیمت زمین و مسکن، افزایش اجاره بها و نامناسب بودن میزان تسهیلات اعطایی در این بخش به دلیل تورم و رشد روزافزون آن آسیب جدی در این بخش بوده است. آنچه که امروزه باعث شده که بازار مسکن از تعادل خود خارج شده و افزایش افسار گسیخته ای در قیمت های آن رخ دهد، بدون تردید حجم زیادی از نقدینگی های موجود در کشور و در نتیجه آن تورم است که مستلزم یک بازنگری و برنامه ریزی دقیق در سیاست های بانک مرکزی و دولت است که بایستی برنامه های مدونی برای کنترل تورم و این حجم از نقدینگی سرگردان اتخاذ کنند و به تبع آن تغییرات در بازار مسکن برای پیشروی به سوی تعادل اندیشیده شود.

در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱، قیمت فروش یک متر زمین (متوسط شهری) مبلغ ۹۸/۲ میلیون تومان و قیمت فروش یک متر زیر بنا (متوسط شهری) مبلغ ۵۹ میلیون تومان و مبلغ اجاره ماهیانه به اضافه ۳ درصد ودیعه مبلغ ۷/۸ میلیون تومان می باشد که نسبت به موارد مشابه در سال ۱۴۰۱ کلیه مبالغ افزایش داشته اند.

واژگان کلیدی: مسکن و ساختمان، ارزش افزوده، سیاست های بخش مسکن، عرضه و تقاضای مسکن

مقدمه

مسکن به عنوان یک کالای اقتصادی دارای ویژگی‌هایی است که آن را از سایر کالاها متمایز و تحلیل عرضه و تقاضا و بازار آن را پیچیده می‌کند. از یک سو، مسکن کالای مصرفی است که پس از غذا و پوشاک مهمترین نیاز اساسی بشر است و گران‌ترین کالای ضروری خانوار تلقی می‌شود و از سوی دیگر، به عنوان کالای غیر منقول بادوام، کالای سرمایه‌ای است که سرمایه‌گذاری در آن، بزرگترین بخش دارایی خانوار به شمار می‌رود و علاوه بر خانوار، برای بنگاه‌های اقتصادی نیز جذابیت بالایی دارد. به ویژه در شرایط تورمی که اطمینان به بازده سرمایه‌گذاری در بخشهای اقتصادی دیگر پایین است، خرید و احداث مسکن، سرمایه‌گذاری امن و مطمئنی به حساب می‌آید که در بلندمدت پربازده‌تر از سایر اشکال سرمایه‌گذاری می‌باشد. علاوه بر عدم اطمینان به آینده و نبود سیستم مناسب تأمین اجتماعی، مسکن را به محل درآمد خانوار در دوران پیری و از کارافتادگی تبدیل می‌کند. طی دو دهه اخیر، اقتصاد ایران شاهد پرنوسانترین تغییرات در قیمت مسکن بوده است و رکود و رونق شدید بخش مسکن، آثار زیانباری بر این بخش و دیگر بخش‌های اقتصادی به جای گذاشته است (ناجی میدانی و همکاران، ۱۳۸۹).

نوسانات بخش مسکن در عین حال که از چرخه‌های اقتصاد کلان متأثر می‌شود، بر آنها نیز تأثیر می‌گذارد و دوره‌های رکود و رونق را تشدید می‌کند. در ابتدا منابع عظیم مالی، بنا به دلایل مختلفی که به طور عمده ناشی از رشد نقدینگی در سطح کلان است، به سوی بخش مسکن و آن هم به صورت سوداگرانه سوق می‌یابد. از آنجا که این فعالیتهای سوداگرانه تابع قانون بازده نزولی سود نیستند، سود در بخش مسکن همچنان بالا می‌ماند تا زمانی که اضافه عرضه در این بخش به یکباره انتظارات را نسبت به سودآوری این بخش تغییر داده و منابع مالی را از آن خارج کرده و بخش مسکن را با رکود مواجه می‌سازد. با رکود بخش مسکن، مجموعه اقتصاد نیز به سمت رکود و کساد می‌پیش خواهد رفت، زیرا این بخش بیشترین ارتباط پیشین با دیگر بخش‌های اقتصادی را دارا است. تحلیل صحیح از وضعیت بازار مسکن و شناخت درست از عوامل کلان تأثیرگذار بر آن و نیز میزان تأثیرگذاری هر یک از آنها، می‌تواند برنامه‌ریزان و مسئولان امر را در تحلیل و پیش‌بینی درست وضعیت آینده کمک و متناسب با آن راه‌حل‌های مناسب را ارائه نماید- (همان).

بنابراین در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بخش ساختمان و مسکن و جهت‌گیری استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت تحولات بخش ساختمان و مسکن مورد بررسی قرار گرفته است. سپس در بخش بعدی به بررسی شاخص‌های بخش ساختمان و مسکن پرداخته شده است و در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق بخش ساختمان و مسکن استان ارائه می‌گردد.

۵-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش ساختمان و مسکن استان

هدف از سیاست‌های مسکن آن است که بخش مسکن به خوبی کار کرده و منافع تمام دست‌اندرکاران در این بخش را حفظ کند و بتواند در تحقق اهداف اجتماعی و اقتصادی نقش مهمی داشته باشد.

منظور از دست‌اندرکاران در بخش مسکن، مصرف‌کنندگان مسکن، تولیدکنندگان مسکن، دولت‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری هستند. در راستای تحقق این هدف لازم است که ابزارهای سیاستی مناسبی پیش‌بینی شوند و به اجرا درآیند تا بتوانند عملکرد خوب بازار مسکن را تضمین کنند. در اقتصادی که بخش مسکن بیمار نباشد و به خوبی کار کند، عوامل اصلی بازار (عرضه و تقاضا)، دارای ماهیتی اقتصادی-اجتماعی هستند.

جهت شناخت بازار مسکن ابتدا بایستی عوامل مؤثر بر بازار مسکن را به خوبی شناسایی کنیم. به مانند هر بازار دیگری مهمترین ارکان بازار مسکن نیز که تعیین کننده قیمت در بازار هستند، عرضه و تقاضا می‌باشند.

عرضه مسکن: عرضه مسکن یکی از متغیرهای تعیین‌کننده قیمت مسکن است. به دلیل زمان بر بودن ساخت یک واحد مسکونی، عرضه مسکن در کوتاه‌مدت ثابت است و به کندی به شوک‌های سمت تقاضا واکنش نشان می‌دهد. اما

در بلندمدت به علت افزایشی بودن ارزش زمین، روند عرضه نیز افزایشی است که قطعاً محدودیت‌های جغرافیایی و ساختمان‌سازی اثرگذار هستند. تغییر در سه نهاده عمده زمین، مصالح ساختمانی و نیروی کار منجر به ایجاد نوسانات در ساخت و ساز و اختلال در عرضه می‌گردد. اگر عرضه‌کننده‌ای، توان مالی کافی داشته باشد و قیمت مسکن پایین باشد، ترجیح می‌دهد که کالای خود را احتکار کند و به انتظارات تورمی چشم بدوزد. عوامل سمت عرضه مؤثر بر قیمت مسکن عبارتند از:

در هنگام ارزیابی عوامل تأثیرگذار بر قیمت مسکن، دو عامل هزینه زمین و هزینه ساخت ساختمان از مهم‌ترین فاکتورها به حساب می‌آیند. هزینه ساخت شامل مصالح ساختمانی و مجوزها می‌شود. طبق اسناد و آمار موجود، هزینه تأمین زمین بیش از ۶۰ درصد و هزینه ساخت و تأمین مصالح و آهن‌آلات ۴۰ درصد از بهای تمام شده منازل را در بر می‌گیرند. بنابراین جهت بررسی عوامل در قسمت عرضه، باید موارد زیر را در نظر گرفت:

- قیمت زمین: تمایل مالکان به فروش یا عدم فروش زمین، تعیین‌کننده قیمت زمین است. از طرفی به دلیل شرایط روانی که گاهی در اقتصاد کشور به وجود می‌آید، قیمت زمین نقش مهمی در تعیین قیمت مسکن دارد. در این صورت، شرایطی پیش می‌آید که مالکان به این فکر می‌کنند که آیا زمین خود را بفروشند یا خیر؟ در نتیجه اگر تمایل آنها به فروش زمین کاهش یابد، قیمت مسکن تأثیر زیادی می‌پذیرد.
- هزینه‌های ساخت و ساز: مشخصاً مواردی مثل افزایش قیمت میلگرد، قیمت لوله، مصالح ساختمانی و ...، قیمت نهایی ساخت را بالا می‌برند. همچنین افزایش شاخص قیمت ریالی واردات که ناشی از تحولات بین‌المللی و نرخ ارز است نیز جزء عوامل تعیین‌کننده قیمت مسکن محسوب می‌شوند.
- مالیات بر مسکن: با توجه به توسعه نظام مالیاتی در بخش مسکن، این اقدام تأثیر زیادی در عرضه و سرعت فروش ملک داشته و در نتیجه قدرت چانه‌زنی مالک را کاهش می‌دهد.
- سیاست‌های تشویقی: با توجه به اینکه ساخت مسکن و عرضه نهایی آن در کوتاه مدت زمان‌بر است و کشت و کار ندارد، دولت سیاست‌های تشویقی زیادی را برای ایجاد رونق در کوتاه مدت و میان مدت ارائه نمی‌کند. بنابراین سیاست‌های محرک می‌تواند در طولانی مدت خود را نشان دهد.
- تقاضای مسکن:** مسکن به عنوان کالای مصرفی، کالایی است که جانشین ندارد و کالاهای دیگر در تقاضای آن اثر آشکاری ندارد (رحمانی و اصفهانی، ۱۳۹۴). مسکن علاوه بر مصرفی بودن به کالای سرمایه‌ای (تقاضای سوداگرانه) و عاملی برای افزایش درآمد تبدیل شده است. تقاضای سرمایه‌ای مخرب یا سوداگرانه، تقاضایی است که با هدف کسب سود سرشار، خرید و فروش می‌کند. مهمترین عواملی که بر تقاضای مسکن موثر هستند عبارتند از:
- **نرخ شهرنشینی:** این شاخص که عامل جمعیتی نیز نامیده می‌شود، پایدارترین و واضح‌ترین عامل حوزه تقاضای بالقوه است. در واقع در صورت افزایش قدرت خرید، تقاضای مسکن بالا خواهد رفت.
- **اجاره‌بها:** با افزایش نرخ اجاره، انگیزه فروش مالکان کاهش می‌یابد و ارزش ذهنی ملک در بازار مسکن بالا می‌رود. در حقیقت مالکان ترجیح می‌دهند که از اجاره ملک خود درآمدزایی کنند و این موضوع به یکی از عوامل مؤثر بر افزایش قیمت مسکن تبدیل می‌شود.
- **درآمدسرانه:** به معنی ارزش تمامی کالاهای تولید داخلی و خدمات مربوط به آن‌ها در طول سال است که به دلار آمریکا تبدیل و بر متوسط جمعیت آن کشور در همان سال تقسیم می‌شود. اگر این مورد افزایش یابد، باعث می‌شود تا متقاضیان بالقوه به متقاضیان بالفعل تبدیل شوند و قیمت مسکن نیز بالا برود.

- **اعتبارات بانکی:** تسهیلات بانکی در ساخت و عرضه مسکن همواره در اختیار سازندگان است و افزایش یا کاهش چند درصدی نرخ سود تسهیلات، تاثیر قابل توجهی بر قیمت و عرضه مسکن ندارد. اما اگر این اعتبارات به طرف تقاضاکننده ملک اختصاص یابد، باعث افزایش قیمت مسکن می‌شود.
 - **مالیات بر بخش مسکن:** در صورتی که مالیات بر مالکان را مورد توجه قرار دهیم، این موضوع منجر به عدم تمایل به واسطه‌گری و دلالتی می‌شود. بنابراین در بخش مسکن شاهد کاهش تقاضا خواهیم بود.
 - **افزایش نرخ نقدینگی:** هنگام پیش بینی افزایش قیمت مسکن، باید به بررسی شرایط نرخ نقدینگی بپردازید. زیرا هرچه حجم نقدینگی پول مردم بیشتر باشد، آنها تمایل بیشتری به خرید دارند و این موضوع قیمت مسکن را بالا می‌برد.
 - **درآمد نفت:** با درآمد اضافی فروش نفت، تقاضا برای کالاهای غیرقابل مبادله زیاد می‌شود و قیمت آنها افزایش می‌یابد.
 - **نرخ ارز (با افزایش عایدی نرخ ارز، مردم به دادوستد ارز رو خواهند آورد و تقاضا و قیمت مسکن کاهش خواهد یافت. همچنین نرخ ارز می‌تواند بر هزینه کالاها و خدمات ساختمانی و قیمت آن تأثیرگذار باشد) (رحمانی و اصفهانی، ۱۳۹۴).**
- مطابق نقشه راه بخش مسکن تا افق ۱۴۰۴ در راستای مسکن خانوارهای کم درآمد، نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده و سکونت‌گاه‌های نابسامان شهری، برنامه اصلاحات در سیاست‌گذاری برای زمین با تأکید بر نظام برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، تقویت کارآمدی صنعت ساختمان، بهبود و توسعه نظام مالی تأمین مسکن، مسکن روستایی و بازار استیجاری دیده شده است. در برنامه ششم توسعه، وزارتخانه‌های راه و شهرسازی و کشور و شهرداری‌ها مکلف شده‌اند نسبت به احیاء، بهسازی، نوسازی و مقاوم‌سازی و بازآفرینی سالانه حداقل ۲۷۰ محله در قالب مطالعات مصوب ستاد ملی بازآفرینی شهری پایدار با احتساب انواع آن از جمله بافت ناکارآمد، تاریخی، سکونت‌گاه‌های غیر رسمی و حاشیه‌ای و ارتقای دسترسی به خدمات و بهبود زیرساخت‌ها با رویکرد محله‌محور در چارچوب قوانین و مقررات اقدام کنند.
- یکی از بخش‌های اصلی طرح نهضت ملی مسکن، ساخت مسکن در روستاها بود. دولت سیزدهم با تدوین چنین سیاستی به دنبال مهاجرت معکوس از شهرها به روستاها بود. حالا گفته می‌شود که هزینه‌های ساخت و ساز در روستاها نیز افزایش پیدا کرده و بسیاری از مردم قادر به ساخت مسکن نیستند. لذا، ساخت و ساز مسکن به یکی از چالش برانگیزترین ماموریت‌های دولت سیزدهم تبدیل شده است. با وجود وعده ساخت ۴ میلیون واحد مسکونی در طی ۴ سال و رشد شدید قیمت‌ها از سال ۱۴۰۰، این مأموریت سنگین‌تر از گذشته نیز شده است. از زمانی که دولت چنین وعده‌ای را به متقاضیان مسکن داد، هزینه‌های ساخت و ساز با رشد زیادی روبرو بوده است. در سال ۱۴۰۰، هزینه ساخت مسکن ملی به شکل میانگین، متری ۴ الی ۵ میلیون تومان بود، اما حالا با ۲۰ میلیون تومان هم نمی‌توان یک متر مسکن ساخت. در حال حاضر بخش زیادی از متقاضیان مسکن به دلیل آورده‌های سنگین و اقساط بسیار بالای تسهیلات مسکن ملی، انصراف داده و یا اصلاً ثبت نام نکرده‌اند. بررسی آمارهای وزارت راه و شهرسازی حاکی از این است که در این وضعیت، حتی دولت در عمل به تعهد برنامه‌ریزی برای ۴ میلیون واحد مسکونی در نهضت ملی مسکن به توفیق صد درصدی نرسیده است. طبق این آمارها، بدون در نظر گرفتن واحدهای نیمه‌تمام طرح مسکن مهر و اقدام ملی مسکن که به نهضت ملی مسکن اضافه شده، با سومین سال نهضت ملی مسکن حدود ۲ میلیون واحد مسکونی در دست احداث است و البته بخش کمی از آنها به بهره‌برداری رسیده‌اند.
- اهم آنچه از سوی بانک برای نحوه تأمین مالی بازار مسکن در سال ۱۴۰۲ طراحی شده است، حوزه عرضه واحد مسکونی در تیراژ انبوه در شهرهای کشور را شامل می‌شود. بانک مسکن برای این منظور سبدهای از انواع تسهیلات ساخت مسکن

را برای تولیدکنندگان مسکن و ساختمان و همینطور انبوه سازان حرفه ای فعال در سراسر کشور در نظر گرفته که عرضه کنندگان مسکن متناسب با خواسته و شرایط خود یک نوع از طیف تسهیلات طراحی شده را می‌توانند برای پروژه‌های ساختمانی سال ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ انتخاب و استفاده کنند.

جزئیات سیاست‌های اعتباری سال ۱۴۰۲ بانک‌ها به‌خصوص بانک مسکن نشان می‌دهد وام انفرادی تسهیلات برای تهرانی‌ها ۴۰۰ میلیون تومان در نظر گرفته شده است. این مبلغ برای خرید خانه‌هایی است که حداکثر ۲۵ سال ساخت باشند. برای خانه‌هایی که ۲۵ الی ۳۰ سال عمر دارند نیز مبلغ ۳۲۰ میلیون تومان تسهیلات در نظر گرفته شده است. طبیعتاً این مبلغ برای شهرستانی‌ها و مراکز استان‌ها متفاوت است. تمام شهرها و مراکز استان‌هایی که بیش از ۲۰۰ هزار نفر جمعیت دارند، می‌توانند مبلغ ۳۲۰ میلیون تومان تسهیلات دریافت کنند. این مبلغ نیز برای خرید خانه‌هایی است که حداکثر ۲۵ سال سن داشته باشند. شهرهایی که زیر ۲۰۰ هزار نفر جمعیت دارند نیز می‌توانند مبلغ ۲۴۰ میلیون تومان وام انفرادی مسکن را دریافت کنند.

برای زوجین تهرانی، مبلغ تسهیلات ۸۰۰ میلیون تومانی در نظر گرفته شده است. به شرط اینکه ملک مزبور حداکثر ۲۵ سال عمر داشته باشد. برای املاکی که بیش از ۲۵ سال دارند نیز مبلغ تسهیلات ۶۴۰ میلیونی زوجین در نظر گرفته شده است.

تسهیلات مسکن برای زوجین ساکن در شهرهای بالای ۲۰۰ هزار نفر جمعیت نیز ۶۴۰ میلیون تومان است. زوجینی که در شهرهای زیر ۲۰۰ هزار نفر زندگی می‌کنند نیز می‌توانند وام ۴۸۰ میلیون تومان دریافت کنند. مبلغ این وام پیش از این، ۴۰۰ میلیون تومان برای زوجین بوده است که حالا و بر اساس مصوبه شورای پول و اعتبار، دو برابر شده است. پرداخت وام خرید مسکن تنها به واحدهایی تعلق می‌گیرد که حداکثر ۳۰ سال داشته باشند. همچنین می‌توان وام جعاله یا تعمیر نیز از محل اوراق ممتاز دریافت کرد که برای کل کشور مبلغ یکسانی دارد و ۱۶۰ میلیون تومان برای آن در نظر گرفته شده است. همچنین لازم به ذکر است که برای دریافت وام جعاله، شرط طول عمر سازه در نظر گرفته نشده است.

علاوه بر این اقساط چنین وام‌هایی بسیار سنگین است و کمتر کسی می‌تواند آن‌ها را پرداخت کند. بنابراین هنوز هم در اثرگذاری این وام در تسهیل خرید مسکن جای بحث است. در واقع بسیاری از متقاضیان مسکن به دلیل شرایط پیچیده و سخت دریافت و پرداخت این وام، اقدامی برای تشکیل پرونده در بانک نمی‌کنند.

یکی از طرح‌ها و سیاست‌هایی که از سال ۱۳۹۹ در کشور در دستور کار دولت قرار گرفته است، طرح مالیات بر خانه‌های خالی می‌باشد. نمایندگان مجلس در تاریخ ۱۳۹۹/۰۴/۲۲ دو فوریت طرح اصلاح ماده ۵۴ مکرر قانون مالیات‌های مستقیم (مالیات بر خانه‌های خالی) را تصویب کردند و کلیات و جزئیات این طرح در جلسه ۱۳۹۹/۰۴/۲۵ مجلس مورد بررسی قرار گرفت. مطابق مصوبه مجلس و نرخ مالیاتی در نظر گرفته شده، مالکان خانه‌های خالی از سکنه باید در سال اول اجرا معادل ۵/۵ درصد قیمت روز مسکن، مالیات پرداخت کنند.

(ماده ۵۴ مکرر: واحدهای مسکونی واقع در شهرهای بالای ۱۰۰ هزار نفر جمعیت که به استناد سامانه ملی املاک و اسکان کشور (موضوع تبصره ۷ ماده ۱۶۹ مکرر این قانون) خانه خالی شناسایی شوند. چنانچه بیش از دوازده ماه از پایان عملیات ساخت (برای واحدهای نوساز) یا بیش از ۶ ماه از آخرین نقل و انتقال یا آخرین زمان سکونت (برای واحدهای غیر نوساز) گذشته باشد، در سال نخست مشمول مالیاتی به ازای هر ماه دو برابر ارزش جاری ماهانه ملک می‌شود که این مالیات در سال‌های بعد ۵۰ درصد بیش از سال قبل خواهد بود. این مالیات از سال دوم اجرا، مشمول تمام شهرها خواهد شد.)

وزارت راه و شهرسازی در راستای سیاست‌های دولت سیزدهم در بخش مسکن، بر تمرکز سیاست‌گذاری بر اصلاحات ساختاری بخش مسکن تأکید می‌کند. پیگیری و اجرای برنامه‌هایی همچون: توسعه‌ای نمودن بانک مسکن، توسعه نظام

پیش فروش و استفاده از حساب‌های امانی، راه‌اندازی صندوق‌های ضمانت در حوزه مسکن، راه‌اندازی شرکت‌های تأمین سرمایه، صندوق‌های سرمایه‌گذاری زمین و ساختمان، توسعه ابزارهای بیمه‌ای در بخش مسکن، توسعه بازار رهن اولیه و ثانویه، صندوق تسهیلات و پس‌انداز منطقه‌ای مسکن و صندوق‌های پس‌انداز مسکن و ... حاکی از رویکرد نهادی و ساختارگرایانه در حوزه مسکن است که منحصر به یک برنامه خاص نبوده و بهبود محیط کسب و کار، افزایش فعالیت و ارتقای نقش بخش خصوصی را هدف قرار داده است.

۵-۲. بررسی وضعیت تحولات بخش ساختمان و مسکن

بررسی قیمت‌ها در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که قیمت مسکن بیش از ۷۶ درصد نسبت به مدت زمان مشابه در سال قبل از آن، رشد قیمتی داشته است. میانگین نرخ مسکن در تهران به عنوان بزرگترین کلان شهر ایران، متری ۷۴ میلیون و ۸۰۰ هزار تومان گزارش شده است. طی ۵ سال گذشته، این دومین باری است که قیمت مسکن رکوردشکنی می‌کند و بالاترین نرخ رشد را پشت سر می‌گذارد. پیش از این، در سال ۱۳۹۹ شاهد بودیم که رشد سالانه قیمت مسکن، ۸۰ درصد بود. لذا بازار مسکن در سال ۱۴۰۲ عمده‌تأ در رکود و کساد به سر می‌برد و میانگین قیمت آن بعد از تخلیه حدود ۱۵ درصدی حباب تا نیمه سال، تغییر محسوسی پیدا نکرد تا اینکه در پایان سال گذشته و در سایه رشد نرخ ارز به دلیل افزایش مخاطرات اقتصاد سیاسی، بار دیگر در روند صعودی قرار گرفت و در اسفندماه با عبور از مرز ۸۱ میلیون تومان در تهران به کار خود پایان داد.

سه عامل اصلی در رشد قیمت مسکن در سال ۱۴۰۲ نقش عمده‌ای داشته‌اند. اولین دلیل به انتظارات تورمی برمی‌گردد. در اواخر سال ۱۴۰۱، قیمت‌ها با رشد عجیب و غریبی مواجه شد و این انتظارات تورمی در آغاز سال ۱۴۰۲ با رشد قیمت دلار، افزایش پیدا کرد.

قیمت دلار از همان سال جهش قیمت مسکن بر وضعیت بازار ملک اثرگذار بوده است. در واقع، یک چشم سرمایه‌گذاران ملکی به وضعیت نرخ ارز است. دومین دلیل گرانی‌های یک سال اخیر به کاهش عرضه آپارتمان بر می‌گردد. طی سال گذشته، فایل‌های فروش مسکن به طرز چشمگیری کاهش یافته است. البته از سوی دیگر، متقاضیان خرید مسکن نیز به خاطر قدرت خرید پایین، چاره‌ای جز خروج از بازار معاملات مسکن نداشتند.

دلیل سوم نیز به تورم ساخت مسکن و افزایش قیمت واحدهای نوساز برمی‌گردد. قیمت ملک همیشه از نرخ واحدهای نوساز اثر گرفته است. البته رکود تورمی همچنان به قوت خود باقیست و رکوردشکنی می‌کند. جالب توجه اینجاست که در سال جاری، نرخ تورم مسکن از نرخ تورم تولید آن پیشی گرفت. بر اساس گزارش‌های منتشر شده، قیمت مصالح ساختمانی در ۹ ماه اول سال ۱۴۰۲ با رشد کمتر از ۵۰ درصد مواجه بوده است. بر اساس گزارشات انبوه‌سازان در تهران، ساخت و ساز در مناطق متوسط پایتخت، هزینه‌ای برابر با متری ۳۵ میلیون تومان نیاز دارد. این در حالی است که در ابتدای پاییز ۱۴۰۲، این نرخ، متری ۳۰ میلیون تومان بوده است. ترکیب نرخ رشد هزینه‌های ساخت و نرخ رشد قیمت زمین، نشان می‌دهد که آنچه سازندگان در مورد وضعیت بازار ملک بیان می‌کنند، درست است. میانگین عددی شاخص هزینه ساخت و قیمت زمین در سال جاری ۶۰ بوده است. این در حالی است که در سال ۱۴۰۱، میانگین عددی این شاخص به ۶۶ رسیده است. لازم به ذکر است که کاهش عدد این شاخص نشان می‌دهد که از نگاه سازندگان، سرعت رشد قیمت تمام شده مسکن در سال جاری کمتر از سال گذشته است. اما به هر حال، اگر این عدد بالای ۵۰ باشد، همچنان نشان‌دهنده وضعیت سخت و بحرانی ساخت و ساز است.

بر اساس آمارها، می‌توان گفت که دلیل این حالت نسبی به وضعیت پرنوسان سال جاری بر می‌گردد. در بهار ۱۴۰۲، شاهد اوج‌گیری تورم بودیم اما در تابستان و پاییز، وضعیت کمی آرام‌تر شد و ثبات نسبی به بازار مسکن بازگشت. در زمستان نیز مجدداً شاهد افزایش تورم و افزایش قیمت محصولات ساختمانی بودیم اما آنچه بیش از هر موضوع دیگری خودنمایی می‌کند، رکود تورمی حاکم بر بازار مسکن است. علی‌رغم افزایش تورم در جامعه و افزایش قیمت ملک و

ساختمان، همچنان میزان معاملات در رکود به سر می‌برد و آحاد افراد جامعه به دلیل کاهش قدرت خرید، توانایی سرمایه‌گذاری در این حوزه را ندارند. البته وضعیت سایر بازارهای مالی داخلی نیز بهتر از مسکن نبوده است و این به سیاست‌های انقباضی دولت جهت مبارزه با تورم بر می‌گردد. لذا، در سال ۱۴۰۲ بازار مسکن استان همدان به تبعیت از بازار مسکن کل کشور، حالت تورم رکودی را تجربه کرد. در شرایطی که متقاضی چندانی برای خرید مسکن به دلیل کاهش قدرت خرید، وجود نداشت، اما قیمت‌ها به دلیل تورم، صعودی بود.

۵-۳. بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش ساختمان و مسکن

با توجه به وجود ساختار تورمی در اقتصاد ایران و وجود تورم دو رقمی در اکثر سالها و بالا بودن سهم هزینه مسکن در سبد هزینه خانوارها تحریک تقاضای مسکن منجر به تورم بیشتر خواهد شد. بنابراین برای بهبود اقتصاد مسکن بهتر است با تقویت طرف عرضه از طریق بالا بردن توان تولید مسکن و ایجاد زمینه رقابت بین عرضه‌کنندگان اقدام کرد و با توزیع و تخصیص منابع و امکانات به سمت تولید مسکن با کیفیت‌تر و ارزان‌تر پیش رفت. می‌توان گفت در استان همدان نیز بازار مسکن متأثر از اقتصاد کل کشور در سال ۱۴۰۲ در دوره رکود قرار داشت و به غیر از دوره‌های کوتاهی رونق چندانی نداشت.

۵-۳-۱. ارزش افزوده بخش ساختمان به تفکیک ساختمان‌های مسکونی و غیر مسکونی

یکی از عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری در بخش مسکن و ساختمان، ارزش افزوده بخش ساختمان به تفکیک ساختمان‌های مسکونی و غیر مسکونی می‌باشد. به عبارتی هر چه میزان ارزش افزوده بخش ساختمان بالاتر باشد، سرمایه‌گذاری بیشتری در بخش مسکن و ساختمان صورت می‌گیرد. می‌توان بیان داشت، یکی از مهمترین راهکارهای اصلی افزایش ارزش افزوده بخش مسکن، تحریک طرف تقاضای این بخش است، زیرا با تحریک طرف تقاضا و به تبع آن فروش واحدهای مسکونی تکمیل شده، انتظار بر آن است به تدریج ساخت و ساز افزایش یافته و این بخش از رکود خارج گردد. همچنین حمایت از ساخت و ساز در بافت‌های فرسوده به دلیل تقاضای قابل توجه مسکن در بافت‌های فرسوده و مسائل و مشکلات این بافت‌ها صورت گیرد، به نظر می‌رسد در صورت حمایت از این نواحی، ارزش افزوده بخش ساختمان نیز افزایش یابد.

۵-۳-۲. وضعیت تحولات قیمتی بخش ساختمان و مسکن

بطور کلی نوسانات قیمت مسکن در درجه اول از تغییرات قیمت کل مسکن به عنوان متوسط وزنی از تغییر در ارزش زمین و بنا در نظر گرفته می‌شود. نوسانات در بازار مسکن را می‌توان چنین توصیف کرد: در ابتدا منابع عظیم مالی، بنا به دلایل مختلفی که به طور عمده ناشی از رشد نقدینگی در سطح کلان است، به سوی بخش مسکن و آن هم به صورت سوداگرانه سوق می‌یابند. از آنجا که فعالیت‌های سوداگرانه تابع قانون بازده نزولی سود نیستند، سود در بخش مسکن همچنان بالا می‌ماند تا زمانی که اضافه عرضه در این بخش به یکباره انتظارات را نسبت به سودآوری این بخش تغییر داده، منابع مالی را از بخش مسکن خارج کرده و به تبع آن اقتصاد کشور را با رکود مواجه سازد. به این ترتیب فعالیت‌های سوداگرانه در بخش مسکن موجب افزایش قیمت آن و افزایش قیمت، موجب افزایش انتظارات و پیامد آن افزایش بیشتر قیمت می‌شود. این روند به همین صورت ادامه می‌کند، تا ناگهان بر اثر ازدیاد عرضه انتظارات معکوس شود و بخش مسکن به سمت رکود برود. حال با توجه به این که بخش مسکن دارای بیشترین ارتباط به سمت پیشین با بخش‌های اقتصاد است، با رکود بخش مسکن، مجموعه اقتصاد نیز به سمت کساد می‌پیش خواهد رفت (دلنگرو و اورتوک، ۲۰۰۵). لذا ادوار مسکن، بیشتر با افت و خیزها و جهش‌های قیمت‌های مسکن شناخته می‌شود (نجی و همکاران و ۲۰۱۷).

اجرای طرح بازآفرینی و تعریف و اجرای پروژه‌هایی با کاربری متفاوت به منظور بهره‌مندی ساکنین بافت‌های حاشیه‌ای و افزایش رفاه و امکانات در قالب طرح بازآفرینی شهری ایران از یک طرف و همچنین وزارت راه و شهرسازی از ابتدای

سال ۱۳۹۸ با طرح اقدام ملی مسکن زمینه را برای توزیع عادلانه مسکن را برای اقشار کم درآمد با هزینه ساخت پایین مهیا نموده است که در صورت توفیق و اتمام با افزایش تولید مسکن به خصوص شهر همدان مشهود خواهد بود. طی دهه اخیر، اقتصاد ایران و بالتبع اقتصاد استان همدان شاهد تغییرات در قیمت مسکن بوده است. بنابراین با توجه به نوسانات قیمت مسکن بر رفاه خانوارها و بخش حقیقی اقتصاد، بررسی وضعیت تحولات قیمتی بخش ساختمان و مسکن ضروری است.

در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱، قیمت فروش یک متر زمین (متوسط شهری) مبلغ ۹۸/۲ میلیون تومان و قیمت فروش یک متر زیر بنا (متوسط شهری) مبلغ ۵۹ میلیون تومان و مبلغ اجاره ماهیانه به اضافه ۳ درصد ودیعه مبلغ ۷/۸ میلیون تومان می باشد که نسبت به موارد مشابه در سال ۱۴۰۱ کلیه مبالغ افزایش داشته اند.

هر چند که در طی سال های اخیر دولت تلاش نموده تا اکثر پروژه های دولتی موجب حذف یا کاهش قیمت زمین از واحدهای مسکونی گردد و سرمایه گذاری در این بخش را تشدید نماید و به نحوی وضعیت رکود بازار مسکن را با پاسخ دادن به بخشی از تقاضای دهک های پایین درآمدی در کشور، از بین برده و رونق نسبی را در این عرصه ایجاد نماید؛ اما در عمل این تلاش ها تأثیر چندانی در خروج مسکن از رکود و یا متناسب سازی قیمت مسکن با قدرت خرید نداشته است و نیاز به اقدامات گسترده تر ضروری به نظر می آید.

۵-۳. تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن

یکی دیگر از متغیرهای مؤثر بر سرمایه گذاری، تسهیلات اعطایی بانک ها به بخش های مختلف اقتصادی است. بر اساس آمار و اطلاعات دریافتی از کمیسیون هماهنگی بانک های استان همدان از میزان تسهیلات اعطایی به بخش مسکن و ساختمان در سال ۱۴۰۲، مبلغ ۳۴ میلیارد و ۶۰۰ میلیون تومان مربوط به تسهیلات بافت فرسوده از محل بند الف تبصره ۱۸ قانون بودجه، ۲۹۶ میلیارد تومان وام ودیعه مسکن بوده است.

شایان ذکر است، میزان تسهیلات اعطایی به بخش مسکن و ساختمان در سال ۱۴۰۱ معادل ۸۸۴ میلیارد و ۹۴۲ میلیون تومان بوده است که از این رقم، مبلغ ۲۷۱ میلیارد و ۶۰۰ میلیون تومان مربوط به تسهیلات بافت فرسوده از محل بند الف تبصره ۱۸ قانون بودجه، مبلغ ۵۰۰ میلیارد و ۴۰۲ میلیون تومان مربوط به وام ودیعه مسکن و مبلغ ۱۱۲ میلیارد و ۹۴۰ میلیون تومان مربوط به وام های خود مالکی بوده است.

این در حالی است که در سال ۱۴۰۱ تسهیلات بافت فرسوده از محل بند الف تبصره ۱۸ بالغ بر ۲۷۲ میلیارد تومان بوده که کاهش ۷۹ درصدی را نشان می دهد. وام ودیعه مسکن نیز از ۵۰۰ میلیارد و ۴۰۲ میلیون تومان به ۲۹۶ میلیارد کاهش یافته که کاهش ۴۱ درصدی را نشان می دهد. وام های خودمالکی نیز از ۱۱۲ میلیارد و ۹۴۰ میلیون تومان در سال ۱۴۰۱ بوده است.

۵-۴. جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی برای استان

طی دو دهه اخیر، اقتصاد ایران و به تبع آن اقتصاد استان همدان شاهد پرنوسان ترین تغییرات در قیمت مسکن بوده است و رکود و رونق شدید بخش مسکن، آثار زیانباری بر این بخش و دیگر بخش های اقتصادی به جای گذاشته است. کاهش سطح درآمدی مردم، افزایش قیمت مصالح به خصوص آهن آلات و شرایط تورمی اقتصاد و عدم امکان پیش بینی شرایط آینده بازار، سرمایه گذاری بخش خصوصی در ساخت و ساز به خصوص در بافت های حاشیه ای را با ریسک فراوان مواجه نموده است که در نهایت این امر منجر به توسعه ناموزون شهری در شهر همدان شده است. به دلیل ارتباط تنگاتنگ بخش مسکن با سایر بخش های اقتصاد و به منظور تقویت و بهبود این بخش در استان، پیشنهادهای زیر ارائه می گردد:

— متناسب سازی سقف تسهیلات با شرایط بومی و منطقه ای و افزایش سهم تسهیلات بخش مسکن از کل تسهیلات بانکی

- استفاده شهرداری‌ها از صندوق‌های املاک و مستغلات و صندوق‌های زمین و مسکن به نحوی که متقاضیان بتوانند با سرمایه اندک هم صاحب واحدهای صندوق شوند.
- تشویق و ترغیب سازندگان و سرمایه‌گذاران به جهت مداخله در بافت فرسوده شهری استان
- شناسایی واحدهای خالی و فاقد سکونت و پیش‌بینی راهکاری برای الزام ورود این واحدها به بازار و افزایش عرضه و در نتیجه کاهش قیمت
- ایجاد مشوق برای سرمایه‌گذاران خارجی جهت سرمایه‌گذاری در بخش مسکن
- تأسیس صندوق ضمانت بازپرداخت تسهیلات مسکن
- تکمیل پروژه‌های ناتمام طرح مسکن مهر و رفع کاستی‌های زیربنایی و روبنایی
- همچنین لازم است که دولت دست از دخالت در حوزه ی ساخت و ساز بردارد و به جای مسکن سازی، امکانات خود را در اختیار بخش خصوصی قرار دهد.

فصل ششم: خدمات

مرور اجمالی بر بخش خدمات

طی دهه‌های اخیر در اقتصاد کشورهای توسعه یافته و برخی از کشورهای در حال توسعه، بخش خدمات در کنار بخش تولید جایگاه مناسبی به خود اختصاص داده است. در شرایط کنونی، برخی از اقتصاددانان از بخش خدمات به عنوان موتور رشد اقتصادی کشورهای توسعه یافته یاد می‌کنند. علت این امر، ارتباط خدمات با فرآیند تولید، توسعه اقتصادی و ایجاد فرصت‌های شغلی است. پیرو گزارشات و آمار و ارقام موجود، در سال‌های اخیر خدمات سهم مهمی از تولید ناخالص داخلی و قسمت شایان توجه‌ای از میزان اشتغال‌زایی در کشورهای توسعه یافته را به خود اختصاص داده است. مسئولان و سیاست‌گذاران ذیربط در ایران نیز با توجه به روند خدماتی شدن جهانی لازم است توجه بیشتری به این بخش داشته باشند تا هم زمینه‌های اشتغال بیشتری فراهم گردد و هم منجر به رشد اقتصادی شود. بدون شک توجه به بخش خدمات در کنار فرآیند تولید می‌تواند به رفع ناکارایی‌ها در بخش تولید نیز کمک شایانی نماید. مادامی که یک فعالیت تولید صنعتی به کمک سرمایه‌گذاری‌های کلان مورد حمایت واقع گردد اما برای آن خدماتی وجود نداشته باشد، بدون شک عاقبتی جز شکست و ورشکستگی پیش‌روی آن نخواهد بود؛ همانند بسیاری از فعالیت‌های تولیدی در ایران که به دلیل عدم وجود خدمات مناسب در بخش لجستیک، حمل و نقل، ارتباطات و دیگر زمینه‌های خدمه‌ای در شرایط کنونی با مشکلات اقتصادی مواجه شده و نهایتاً موضوع به تعطیلی این گونه فعالیت‌ها ختم شده است. لازمه توجه به بخش خدمات در کنار بخش تولید:

- ایجاد و راه‌اندازی نظام جامع آماری مناسب به منظور جمع‌آوری اطلاعات مربوط به عملکرد فعالیت‌های صورت گرفته در این بخش‌ها؛
- بازنگری و اصلاحات در قوانین و مقررات موجود به منظور افزایش سرعت فرآیند، افزایش اثربخشی و بهبود بهره‌وری؛
- انجام سرمایه‌گذاری‌های مورد نیاز برای توسعه بخش خدمات و زیربخش‌های آن خصوصاً سرمایه‌های بخش خصوصی و تلاش برای جذب سرمایه‌های خارجی از طریق تکمیل، بهبود و اصلاح زیرساخت‌های لازم؛
- بهبود وضعیت مدیریت فعالیت‌های خدماتی کشور و آموزش مدیران ارشد واحدهای خدماتی می‌باشد.

واژگان کلیدی: همدان، خدمات، توسعه اقتصادی، گردشگری

مقدمه

در ادبیات علم اقتصاد از بخش‌های اقتصادی (کشاورزی، صنعت و خدمات) به‌عنوان موتور رشد و توسعه اقتصادی نام برده می‌شود. بخش خدمات اقتصاد که به‌عنوان فاز سوم از توسعه در اقتصاد کشورهای توسعه‌یافته، بعد از بخش کشاورزی و صنعت (فازهای اول و دوم توسعه در گذر زمان)، جایگاه مناسبی در دهه‌های اخیر به خود اختصاص داده، سهم قابل‌توجهی در رشد، توسعه و همچنین اشتغال‌زایی در اقتصاد کشورها دارد. تعریف بخش خدمات به دلیل پیچیدگی‌های موجود در انواع فعالیت‌های این بخش و تنوع بالای فعالیت‌ها و ستانده‌های آن کاملاً دقیق و جامع نبوده و در طی تاریخ تعاریف متعددی از آن ارائه شده است. اولین دسته از تعاریف مرتبط با فعالیت‌های خدماتی به آن‌ها به‌عنوان پسماندی نگاه می‌کردند که تمامی چیزها به‌غیر از مواد اولیه (استخراجی) و بخش صنعت را که به ترتیب به آن‌ها بخش‌های اولیه و ثانویه در اقتصاد اطلاق می‌شد در بر می‌گرفت. بعدها فعالیت‌های اقتصادی بر اساس تئوری سه‌بخشی، به سه بخش مواد خام (بخش اول)، تولیدی (بخش دوم) و خدمات (بخش سوم) تقسیم شدند که این نوع دسته‌بندی توسط دانشمندانی همچون آلن فیشر، کالین کلارک و جین فوراستیه در اواسط قرن بیستم توسعه یافته بود. اما به‌نوعی تعریف نوین خدمات را می‌توان به استفان وارگو و رابرت لوش نسبت داد؛ آن‌ها خدمات را به‌صورت «به‌کارگیری قابلیت‌ها از طریق فعالیت‌ها، فرآیندها و عملکردها برای سود خود یا دیگری» تعریف می‌کنند. در میان نظریات و دیدگاه‌های مختلف درمرزبندی‌های این بخش، اختلافاتی وجود دارد ولی اکثر دیدگاه‌ها دارای ویژگی‌های مشترک اساسی هستند. «به مجموعه فعالیت‌های نامحسوس اقتصادی که تولید و مصرف آن در زمان واحد بوده و در معامله، مالکیت چیزی را به‌دنبال ندارد، خدمات گویند».

بر اساس آمارهای جهانی در سال‌های اخیر حدود ۷۰ تا ۸۰ درصد از ارزش افزوده کل در کشورهای توسعه‌یافته‌ای همانند ژاپن و مهمترین کشورهای عضو اتحادیه اروپا در بخش خدمات بوده و همچنین سهم قابل‌ملاحظه‌ای در حدود ۷۰ تا ۷۵ درصد از کل شاغلان را در کشورهای مذکور در بر دارد. بخش خدمات در ایران حدود ۵۰ درصد تولید ناخالص داخلی را شامل می‌شود که البته هنوز هم از متوسط جهانی (حدود ۶۴ درصد بر اساس آمار بانک جهانی) کمتر است.

با این توضیحات در این فصل به بررسی و تحلیل این بخش در کشور پرداخته می‌شود و سپس بر اساس ظرفیت‌ها و توانمندی‌های استان در این زمینه و لزوم توجه بیش از پیش به این بخش در قسمت پایانی با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق این بخش در اختیار سیاستگذاران و برنامه‌ریزان استان و کشور قرار گرفته است.

۱-۶. اهمیت افزایش سهم بخش خدمات در اقتصاد کشور و جهت‌گیری‌های استان

بررسی‌ها نشان می‌دهد سهم بخش خدمات از حجم اقتصاد ایران از حدود ۴۰ درصد در اواخر دهه ۸۰ به بالغ بر ۵۴ درصد در سنوات اخیر رسیده است. آمارهای تولید ناخالص داخلی نشان می‌دهد بخش خدمات در دهه گذشته رشد بالایی را داشته و سهم این بخش از کیک اقتصاد ایران به شکل قابل‌توجهی در سنوات اخیر نسبت به اواخر دهه ۸۰ افزایش یافته است. این امر بیشتر به علت رشد‌های پرسود و منفی بخش صنعت در دهه ۹۰ رخ داده، به عبارت دیگر در سالیان گذشته به مرور سهم بخش صنعت از تولید ناخالص داخلی کم شده و در عوض سهم بخش خدمات بالاتر رفته است. در پایان دهه ۸۰ گروه صنعت بیشترین سهم را از تولید ناخالص کشور داشته که اکنون این جایگاه در اختیار گروه خدمات قرار دارد. سهم بخش خدمات از حجم اقتصاد ایران در سال ۱۴۰۰ حدود ۵۳ درصد برآورد شده است، این در حالیست که همین سهم در سال پایانی دهه ۸۰ حدود ۳۹ درصد بوده است. ارزش افزوده بخش خدمات در سال ۸۹ بالغ بر ۲۷۰ هزار میلیارد تومان بوده که این رقم در پایان سال گذشته با بیش از ۱۳۰ هزار میلیارد

تومان افزایش به رقم ۴۰۳ هزار میلیارد تومان رسیده است. بر همین مبنا می توان اظهار کرد که جایگزین سهم گروه صنعت در اقتصاد ایران در طول یازده سال گذشته گروه خدمات بوده است.

به طور کلی افزایش سهم گروه خدمات از حجم یک اقتصاد خبر خوبی تلقی می شود و این موضوع از نکات مثبتی است که اقتصاد های پیشرفته دارای آن هستند. اما این افزایش سهم زمانی خوب است که اقتصاد هم رشد خوبی داشته باشد نه اینکه اقتصاد در جا بزند و یا ارزش افزوده سهم گروه دیگر کاهش یابد. از جمله دلایلی که حجم گروه صنعت از شروع دهه ۹۰ شروع به کاهش کرد به دو عامل می توان اشاره کرد، نخست اینکه از سال ۹۰ با شروع تحریم های آمریکا، کشور در فروش و صادرات نفت با مشکل جدی رو به رو شد. دلیل دوم نیز در اقتصاد به بیماری هلندی مشهور است، عموماً کشورهایی که صادر کننده مواد خام هستند زمانی که قیمت آن ماده افزایش می یابد، آن اقتصاد درآمدهای ارزی به دست می آورد و ورود این حجم از ارز به کشور باعث می شود ارزش پول ملی به شکل کاذب بالا رود و واردات ارزان شود، با ارزان شدن واردات صنایع داخلی با مشکلات زیادی مواجه شده و در بسیاری از مواقع به تعطیلی کشیده می شود. در سال های پایانی دهه ۹۰ با افزایش شدید قیمت نفت خام، درآمد های ارزی کشور به شدت افزایش یافت و ارزش های زیادی وارد اقتصاد ایران شد. بر این اساس بیماری هلندی می تواند از جمله دلایل افت صنعت در کشور در طول دهه گذشته باشد.

یکی از زیربخش های اصلی بخش خدمات، گردشگری بوده که در ادامه به این موضوع توجه شده است. باید اذعان نمود بخش گردشگری، بزرگترین و متنوعترین بخش خدماتی در دنیا به حساب می آید. تأثیر گردشگری بر افزایش میزان اشتغال و درآمدهای ارزی، رونق صنایع داخلی، گسترش همکاری های بین المللی موجب شده است تا نگرش کشورهای دنیا به مرز آن تغییر یافته و جایگاه مهمی در سیاست گذاری دولت ها پیدا کند.

با عنایت به اینکه استان همدان به عنوان یکی از اصلی ترین قطب های گردشگری در کشور محسوب می گردد و بعنوان پایتخت تاریخ و تمدن ایران زمین انتخاب گردیده است، لذا بررسی این بخش از خدمات در این خطه از اهمیت دوچندانی برخوردار است. بسیاری استان همدان را با جاذبه های گردشگری اش می شناسند، این بخش اساس توسعه این استان اعلام شده و باید گفت همدان با داشتن پیشینه تاریخی، موقعیت مناسب جغرافیایی و توانمندی های فراوان در گردشگری تاریخی و مذهبی، تاکنون بهره کافی و صددرصدی را از این مولفه ها نداشته اما با این وجود می تواند با بهره گیری از ظرفیت های استانی، فرهنگ سازی، تقویت زیرساخت های شهری و الگوبرداری از پروژه های موفق جذب توریسم در دنیا گردشگری خود را توسعه دهد.

۲-۶. بررسی وضعیت تحولات بخش خدمات

به جرأت می توان گفت که طی دو دهه اخیر بیشترین تحول در اقتصاد کشورهای توسعه یافته نه در بخش تولید و صنعت، بلکه در بخش خدمات بوده است. از دلایل اهمیت بخش خدمات در اقتصاد کشورهای پیشرفته می توان به چهار مورد مهم زیر اشاره کرد:

۱- رشد فزاینده بخش خدمات در جهان: در سال های پایانی دهه منتهی به ۲۰۲۰ میلادی بخش خدمات حدود دو سوم تولید ناخالص داخلی کشورهای توسعه یافته جهان را تشکیل می دهد. سهم ارزش افزوده بخش خدمات به موازات درآمد کشورها به نحو چشم گیری در حال افزایش است.

۲- ارتباط خدمات با فرایند تولید، توسعه اقتصادی و ایجاد فرصت های شغلی: افزایش سهم بخش خدمات از کل اشتغال در کشورهای با درآمد بالا طی دهه منتهی به ۲۰۲۰ میلادی حدود ۵ درصد، در کشورهای با درآمد متوسطِ بالا حدود ۷ درصد و در کشورهای با درآمد متوسط پائین حدود ۴ درصد است.

۳- افزایش ارزش صادرات خدمات: ارزش صادرات خدمات در جهان طی ۲۵ سال منتهی به ۲۰۲۰ میلادی، ۸/۱۵ برابر شده و از ۳۶۳ میلیارد دلار در سال ۱۹۸۰ به ۵ تریلیون و ۷۳۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۰ رسیده است.

۴- افزایش صنایع خدماتی در بین کشورهای مختلف جهان: صنایع خدماتی در کشورهای مختلف جهان، به ویژه در کشورهای در حال توسعه افزایشی می‌باشند و حدود ۴۵ درصد تولید ناخالص داخلی را به خود اختصاص داده‌اند. با توجه به آمار ارائه شده از سوی بانک جهانی در سال ۲۰۲۰، ملاحظه می‌شود که بخش خدمات در اقتصاد کشورهای توسعه یافته بیشترین سهم ممکن را در مقایسه با دیگر بخش‌ها دارا می‌باشد. این در حالی است که در کشور ما (ایران) علی‌رغم سهم قابل توجه بخش خدمات (حدود ۵۰ درصد از مجموع GDP)، به دلیل وجود درآمدهای سنگین نفتی و پالایشی محوریت امور در بخش تولیدات صنعتی می‌باشد.

همان گونه که بخش خدمات با تمام زیرمجموعه‌های خود در دنیا پیشتاز رشد و توسعه اقتصاد و ایجاد ارزش افزوده است، در کشور ما نیز با توجه به پتانسیل‌های بالای این بخش و رشد روزافزون این نوع فعالیت‌ها می‌توان انتظار داشت که بخش «خدمات» پیشران رشد اقتصادی باشد. با تأمل و تفکر این نکته که بخش خدمات می‌تواند همچون تجربیات جوامع توسعه یافته، التیام‌بخش شرایط نامساعد اقتصادی باشد، نیاز است تا در هرم ساختاری موجود از مدیران عالی رتبه کشوری تا مدیران و کارکنان در پایین‌ترین رده سازمانی بدان توجه داشته و به نقش تأثیرگذار آن در کنار بخش تولید اهتمام ورزند.

مهمترین بخش خدمات در استان همدان، بخش گردشگری می‌باشد که اهم سیاست‌های اقتصادی، جهت‌گیری‌ها و تحولات استان در بخش خدمات گردشگری در سال ۱۴۰۳ بشرح ذیل اعلام می‌شوند:

- ۱- اجرایی نمودن سند تحول و پیشرفت در حوزه ای گردشگری استان
- ۲- توسعه گردشگری در مناطق روستایی و کمتر توسعه یافته ای استان
- ۳- توسعه گردشگری سلامت و جذب توریسم سلامت استان
- ۴- حمایت از ایجاد اقامتگاه‌های ارزان قیمت
- ۵- برگزاری رویدادهای داخلی و خارجی در راستای توسعه گردشگری استان نظیر رویداد همدان ۲۰۲۴ و گردشگری سلامت کشورهای عضو اکو

۳-۶- بررسی وضعیت گردشگری استان همدان

امروز با هر نگاهی برای توسعه استان به گردشگری می‌رسیم و سال ۱۴۰۲ با توجه به ثبت جهانی هگمتانه اهمیت بخش گردشگری را در این استان بیش از پیش به نمایش گذاشته است. هگمتانه به عنوان یکی از معدود شهرهای باستانی زنده در جهان، دارای ارزشی در مقیاس جهانی است و ثبت جهانی این مجموعه، آغاز راهی در توسعه گردشگری و پویایی استان همدان خواهد بود. هگمتانه که در پارسی میانه، همتان و در پارسی نو، همدان نام دارد، با حدود سه هزار سال قدمت، نخستین پایتخت ایران در زمان مادها و پایتخت تابستانی هخامنشیان بوده است که در کنار آتن، رم و شوش، یکی از کهن‌ترین شهرهای زنده جهان به شمار می‌رود. ثبت جهانی هگمتانه، همدان را به یکی از مقاصد مهم گردشگران خارجی تبدیل می‌کند و در رشد و توسعه این استان مؤثر واقع خواهد شد. هر چند هگمتانه در ۲۴ شهریور ۱۳۱۰ با شماره‌ی ۲۸ به ثبت آثار ملی رسیده است، و هم اکنون با کاربری موزه بازدید از آن برای عموم آزاد است، اما تثبیت و معرفی آن تحت عنوان یک اثر تاریخی جهانی به آن جایگاه ویژه و پر اهمیتی در جهان می‌بخشد که می‌تواند علاقمندان به گردشگری در اقصی نقاط دنیا را به استان همدان بکشاند و این خطه از کشور را به عنوان استانی توریستی در دنیا معرفی کند و همدان می‌تواند از رهگذر حضور توریست‌های داخلی و خارجی به رونق کسب و کار و در پی آن رشد اقتصادی مطلوب و مناسب دست پیدا نماید. تاکنون ۲۶ مورد از مکان‌های تاریخی - فرهنگی و طبیعی ایران با عنوان میراث جهانی به ثبت رسیده‌اند. این فهرست شامل ۲۴ مورد از میراث فرهنگی و ۲ اثر میراث طبیعی است. همچنین لازم به ذکر است که لالچین دارای پیشینه سفال‌سازی ۷۰۰ الی یک هزار ساله است و صنعت سفال

یکی از مهم‌ترین رشته‌های صنایع دستی استان همدان شهرت جهانی دارد. در سال ۱۳۹۵ لالچین به‌عنوان شهر جهانی سفال به ثبت سازمان جهانی یونسکو رسید. لالچین به شهر گل و سفال معروف است. آخرین وضعیت هتل‌ها و اقامتگاه‌های استان همدان بعنوان یکی از زیرساخت‌های رفاهی گردشگری استان بشرح جدول ذیل ارائه می‌گردد:

جدول ۶-۱. وضعیت هتل‌ها و اقامتگاه‌های استان همدان تا پایان سال ۱۴۰۲

عنوان	تعداد	تعداد اتاق	تعداد تخت
هتل	۱۶	۵۸۹	۱۷۷۵
هتل آپارتمان	۴	۴۸	۲۱۱
مهمان پذیر	۱۴	۱۶۵	۴۹۸
متل	۱	۱۰	۳۰
اقامتی پذیرایی	۲	۱۲	۲۴
بومگردی	۲۵	۱۵۰	۶۷۹
اقامتی تفریحی	۳	۱۴۰	۳۵۲

مأخذ: اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان همدان

جدول ۶-۲. آمار بازدیدکنندگان از مراکز گردشگری و تاریخی استان همدان

سال	تعداد بازدیدکنندگان خارجی	تعداد بازدیدکنندگان داخلی
۱۴۰۱	۶۰۷۶	۴۲۷۰۱۶
۱۴۰۲	۱۲۱۸۵	۵۳۸۰۳۱

مأخذ: اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان همدان

باید گفت که استان همدان دارای توانمندی‌های متعددی در تمامی زمینه‌های گردشگری می‌باشد که با بهره‌گیری از این توانمندی‌ها بی‌شک می‌توان بسیاری از موانع و مشکلات موجود در استان را مرتفع نمود.

۶-۴. نقاط قوت و موانع بخش گردشگری استان

نقاط قوت در بخش خدمات گردشگری استان در سال ۱۴۰۲:

- برگزاری افزون بر ۲۵ رویداد گردشگری داخلی و ۳ رویداد گردشگری خارجی
- فعالیت در حوزه تبلیغات و آموزش در راستای آماده سازی همدان برای ثبت در فهرست جهانی
- تهیه و تکمیل فاز نهایی طرح جامع گردشگری استان
- برگزاری موفق نوروزگاه‌های استان در نوروز ۱۴۰۲
- توسعه زیر ساخت‌های گردشگری استان با صدور پروانه بهره برداری برای افزون بر ۱۷ واحد خدماتی، اقامتی و پذیرایی

موانع پیش رو در بخش خدمات گردشگری استان در سال ۱۴۰۲

- عدم وجود نقدینگی و سرمایه در گردش بخش خصوصی گردشگری خصوصا دفاتر خدمات مسافرتی
- تورم و عدم ثبات قیمت در بازار به عنوان یکی از موانع مهم در توسعه گردشگری

۶-۵. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان

ثبت جهانی پرونده «هگمتانه» به عنوان اثر بیست و هفتم ایران در یونسکو چشم انداز روشن و مثبتی پیش روی الوندنشینان قرار می‌دهد و موجب رشد و پویایی چرخه اقتصادی این استان می‌شود. گردشگری به عنوان موتور محرک در رشد اقتصادی هر جامعه ای محسوب می‌شود و سرمایه گذاری در این بخش علاوه بر رونق اقتصاد موجب توسعه فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی خواهد شد. جهانی شدن هر اثر فرصتی برای دستیابی به رشد متوازن و توسعه

پایدار در بستر گردشگری است که با ورود گردشگران برای بازدید اثر ثبت شده، کسب و کارهای کوچک و بزرگ محلی مرتبط با خدمات گردشگری شکل می گیرد و افزایش اشتغال را به همراه دارد. گردشگری نوعی دادوستد عرضه و تقاضا محور است که هر چقدر رونق بیشتری داشته باشد کسب و کارهای مرتبط با آن به خصوص در صنایع خرد را به تحرک وامی دارد و بخش های اقتصادی دیگر را نیز فعال می کند. توسعه گردشگری بهترین مسیر برای پیشرفت اقتصادی یک منطقه است و امکان دستیابی به توسعه پایدار و همه جانبه در مناطق دارای ظرفیت رشد مانند استان همدان را فراهم می آورد.

در ادامه توصیه های سیاستی جهت بهبود بخش گردشگری استان در اختیار سیاست گذاران، برنامه ریزان و تصمیم گیرندگان به شرح زیر قرار می گیرد:

- ۱- کنترل تورم و تعبیه ای مکانیسم های حمایتی از تاسیسات گردشگری استان همدان از سوی دولت
- ۲- ساماندهی تعطیلات با هدف تقویت گردشگری کشور و استان
- ۳- حمایت وزارت امور خارجه از برنامه های تبلیغاتی استان همدان با موضوع گردشگری در بازار های هدف
- ۴- حمایت مالی و تسهیلاتی دولت از بخش گردشگری استان
- ۵- تنوع بخشی محصولات گردشگری و راه اندازی موزه ها و جاذبه های گردشگری جدید استان
- ۶- توسعه خدمات رفاهی و تفریحی استان متناسب با فصل سرد و ایجاد جاذبه هایی گردشگری (مثل پیست مجهز اسکی، جشنواره ها و بازارچه های زمستانی و ...)
- ۷- توجه به دانش بنیان نمودن صنایع دستی استان همدان به خصوص در عرصه سفال و منبت

فصل هفتم:

حمل و نقل

مرور اجمالی بر بخش حمل و نقل

بخش حمل و نقل دو نقش اساسی در اقتصاد کشور دارد. اولین نقش و کارکرد بخش حمل و نقل، اثر مستقیمی است که به عنوان یک فعالیت اقتصادی بر رشد اقتصادی و ایجاد اشتغال می گذارد. در واقع، بخش حمل و نقل به عنوان مجموعه ای از فعالیت های اقتصادی با ارایه خدمات حمل و نقل ریلی، هوایی و دریایی همانند سایر فعالیت های اقتصادی، ارزش افزوده ایجاد می کند و در رشد اقتصادی و ایجاد اشتغال کشور سهم دارد.

دومین کارکرد و نقش بخش حمل و نقل در اقتصاد کشور، فراهم کردن یکی از کلیدی ترین زیرساخت های اقتصادی برای رشد و توسعه اقتصادی سایر بخش های اقتصاد است. بخش حمل و نقل یکی از اصلی ترین و مهم ترین زیرساخت های اقتصادی کشور است که اگر متناسب با اهداف کلان اقتصاد توسعه نیابد، به تنگنایی برای رشد و توسعه اقتصادی تبدیل می شود.

کشور ایران مزیت ها و فرصت های منحصر به فردی در زمینه ترانزیت کالا و مسافر و انرژی، گردشگری، صنایع معدنی و حوزه انرژی دارد که فعال شدن این ظرفیت ها و استفاده از این مزیت ها، مستلزم توسعه همه جانبه زیرساخت های حمل و نقل است. به بیان دیگر، توسعه همه جانبه و گسترده زیرساخت های حمل و نقل، می تواند زمینه دستیابی به رشد اقتصادی پایدار و اشتغال را فراهم کند.

واژگان کلیدی: توسعه اقتصادی، حمل و نقل جاده ای، ریلی، هوایی

مقدمه

صنعت حمل و نقل به صورت عام با نظر به تمامی زیر بخش‌های خود مشتمل بر راه‌های زمینی، دریایی، هوایی و راه آهن، بخش عمده‌ای از زیرساخت‌های سخت افزاری مورد نیاز توسعه در هر کشوری می‌باشند. هر یک از زیربخش‌های پیش گفته، به تنهایی و نیز به صورت ترکیبی نقش عمده‌ای در زنجیره تولید (کشاورزی، صنعت و خدمات) با جابجایی مسافر و بار به عهده دارند.

حمل و نقل شهری یکی از عناصر کلیدی مدیریت شهری به شمار می‌آید. حمل و نقل پایدار، نقش محوری را در شریست پذیری جوامع ایفا می‌کند. حمل و نقل در پی فراهم کردن دسترسی به فعالیت‌های مختلف است. زیرساخت‌های مرتبط با حمل و نقل یک شبکه پویا است که شهرها را با رشد اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و رشد جمعیت پیوند می‌دهد. حمل و نقل در مناطق شهری تبدیل به یکی از مهمترین بخش‌های زندگی شهری شده است. رشد اقتصادی و سبک زندگی امروزی سبب شده است که مردم بیش از پیش سفر کنند. از این رو، فشار برای حمل و نقل کارآمد و پایدار، شهرها را به سوی سرمایه‌گذاری در تکنولوژی حمل و نقل و مدیریت ترافیک هدایت می‌کند. آثار میان مدت شامل تأثیر قیمت‌های حمل و نقل روی مصرف خدمات جایگزین از قبیل ارتباطات بوده و آثار بلندمدت مربوط به تغییر مبانی محاسبات اقتصادی طرح‌های تولیدی و عمرانی است. به طور کلی ترکیب فعالیت‌های تولیدی در هر منطقه و به تبع آن ترکیب بافت تولید، ترکیب اشتغال، حجم تولید، حجم درآمدسرا نه و سایر متغیرهای اقتصادی می‌توانند از تغییرات قیمت خدمات حمل و نقل تأثیر بپذیرند.

با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بخش حمل و نقل و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت تحولات این بخش مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. سپس در بخش بعدی به بررسی شاخص‌های عملکردی بخش حمل و نقل در سه حوزه حمل و نقل جاده‌ای، ریلی و هوایی پرداخته شده است و در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق بخش حمل و نقل استان در اختیار سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان استان و کشور قرار گرفته است.

۷-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش حمل و نقل و جهت‌گیری‌های استان

جایگاه حمل و نقل جاده‌ای در جابجایی کالا و مسافر، همچنین نقش و اهمیت آن در اقتصاد و درآمد ناخالص ملی گواه این واقعیت است که یکی از محورهای مهم توسعه کشور در این بخش قرار داشته و روند رو به رشد سفرهای جاده‌ای بر لزوم تمرکز بر این نوع حمل و نقل تأکید دارد، از سوی دیگر متأسفانه فراز و نشیب آمار سوانح رانندگی جاده‌ای در کشور به ویژه روند صعودی داشته است.

وجود سیستم حمل و نقل هوشمند که امکان مدیریت ترافیک جاده‌ای، راه‌آهن، حمل و نقل عمومی، ناوگان و حمل و نقل کالا را فراهم نماید و دستیابی به توسعه پایدار در شهرهای هوشمند مستلزم یکپارچه‌سازی و انسجام سیستم‌های حمل و نقل می‌باشد. عامل پیش برنده شهرهای هوشمند تضمین ارتباط سرمایه انسانی، زیرساخت‌ها و سرمایه اجتماعی جهت نیل به توسعه اقتصادی پایدارتر و شیوه زندگی بهتر برای شهروندان شهرها است. حمل و نقل پایدار یکی از عوامل پیش رو در مسیر دستیابی به شهرهای هوشمند می‌باشد.

فراهم آوردن زیرساخت‌های کارآمد، قابل اعتماد و مقرون به صرفه برای رشد اقتصادی امری حیاتی است. همچنین، زیرساخت‌های حمل و نقل به طور خاص، برای رفاه کشورها بسیار ضروری می‌باشند. چرا که ساکنان را از طریق اشتغال، خدمات عمومی، خرید و یا شبکه‌های اجتماعی و کسب و کار به کارگران، مصرف‌کنندگان و تأمین‌کنندگان پیوند می‌دهد. گسترش زیر ساخت‌های حمل و نقل می‌تواند بهره‌وری نهاده‌های حمل و نقل و تولید منطقه را افزایش دهد که موجب جذابیت بیشتر برای سرمایه‌گذاران خواهد شد. بخش حمل و نقل، جزء مهمی از جامعه امروزی و محور رشد اقتصادی پایدار در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه به شمار می‌آید. حمل و نقل از امور زیربنایی و یکی از

مهمترین عناصر چرخه تولید - مصرف محسوب می‌گردد و در فرآیند رشد اقتصادی، نقش بسیار مهم و تأثیرگذاری را ایجاد می‌کند، ضمن آنکه خود نیز از فرآیند رشد و توسعه اقتصادی تأثیر می‌پذیرد. به طور خلاصه سیاست‌های اقتصادی، جهت‌گیری‌ها و تحولات استان در بخش حمل‌ونقل زمینی در سال ۱۴۰۲ به شرح ذیل است:

۱- اعطا تسهیلات بند الف تبصره ۱۸ جهت بازسازی ناوگان

۲- افزایش نرخ سفرهای برون شهری طی یک مرحله

۲-۷. بررسی وضعیت تحولات بخش حمل‌ونقل استان

همدان به‌عنوان پایتخت تاریخ و تمدن ایران زمین، با تمدن شهرنشینی سه هزار ساله، از دیرباز تاکنون به‌عنوان پل ارتباطی منطقه غرب کشور شناخته می‌شود. از چند هزار سال پیش، همدان در مسیر جاده تاریخی ابریشم قرار گرفت. جاده‌ای که یکی از شاهراه‌های مهم بازرگانی در قاره آسیا و حتی دنیا بود و با گذر از دیار هگمتانه، تمدن ملل مختلف را به این خطه از ایران زمین، پیوند می‌زد.

استان همدان با توجه به منطقه ژئوپلیتیک و جغرافیایی و قرار گرفتن در مسیر چند استان مهم و غربی و با برنامه‌ریزی صورت گرفته توسط مسئولین ذیربط قرار است با جهش و تحولی اساسی در حوزه صنعت حمل‌ونقل و تکمیل ۲ طرح مهم و خط آهن خود به ملایر و سنندج به شاهراه ریلی غرب کشور تبدیل شود، رویایی که تحققش در دولت سیزدهم دست یافتنی‌تر شده است.

هم‌اینک به‌واسطه این خط آهن، استان‌های غربی کشور که سالیان سال در انتظار شنیدن سوت قطار بودند ارتباط ریلی آن‌ها با پایتخت برقرار شده است. استان کرمانشاه به‌واسطه راه آهن جنوب همدان و استان کردستان نیز به‌واسطه راه آهن مرکزی همدان به شبکه ریلی کشور متصل شده‌اند.

علاوه بر جابجایی مسافران، انتقال و حمل‌ونقل بار نیز یکی از مهمترین دستاوردهای احداث این خطوط ریلی محسوب و موجب کاهش هزینه‌های جابجایی کالا می‌شود.

طرح احداث ایستگاه مسافری راه‌آهن همدان و همچنین پروژه بزرگ برقی کردن قطار همدان- تهران از مهم‌ترین تحولات این حوزه از حمل‌ونقل استان می‌باشند.

با پیگیری‌های استاندار محترم همدان، اعتبارات سفر رییس جمهور محترم و هیأت دولت به این استان، در حوزه تکمیل پروژه‌های راه و شهرسازی، اعتبارات در نظر گرفته شده جهت توسعه بخش حمل‌ونقل استان به‌میزان قابل ملاحظه‌ای افزایش یافته است.

طرح‌های توسعه راه‌های اصلی و بهسازی راه‌های فرعی، پروژه چهار خطه‌کردن محورهای مهم مواصلاتی همچون سامن- بروجرد که ارتباط جنوب و مرکز کشور را برقرار می‌کند، پروژه چهار خطه‌کردن محور آوزمان- نهاوند، پروژه چهار خطه‌کردن محور تویسرکان- کنگاور، پروژه چهار خطه‌کردن محور کبودرآهنگ- قیدار، پروژه چهار خطه‌کردن محور همدان- گل‌تپه- علیصدر، اجرای طرح کنار گذر غربی همدان و اجرای طرح کریدور شمالی استان همدان از مهم‌ترین تحولات و برنامه‌های در دست اقدام در حوزه حمل‌ونقل استان می‌باشند.

۳-۷. بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی بخش حمل‌ونقل

۳-۷-۱. حمل و نقل جاده‌ای در استان همدان

حوزه حمل‌ونقل مسافر:

در حوزه حمل‌ونقل مسافر استان همدان با داشتن ۶۰۰ ناوگان سواری کرایه، ۵۰۰ ناوگان مینی‌بوسی و ۱۷۸ ناوگان اتوبوسی نسبت به جابجایی ۳۶۵۲۵۳۹ نفر مسافر در قالب ۲۹۵۳۶۱ سفر در سال ۱۴۰۲ اقدام نموده است.

اهم وظایف اداره حمل و نقل مسافر استان:

- پیگیری کلیه مباحث ایمنی در حمل و نقل عمومی برون شهری مسافر (برقراری گشت‌های مشترک با پلیس راه)
- پیگیری عدم حمل بار تجاری توسط اتوبوس‌ها و معرفی شرکت‌ها و رانندگان متخلف به کمیسیون‌های مربوطه
- اجرای طرح‌های ویژه ایام پیک سفر (طرح نوروزی، سالگرد ارتحال حضرت امام (ره)، سفرهای تابستانی، سفرهای زیارتی اربعین و...)
- صدور و تمدید پروانه فعالیت و تأسیس شرکت‌های مسافربری
- تداوم طرح حذف فروش بلیت حضوری و تغییر کاربری پایانه‌های مسافری با ارایه خدمات الکترونیکی
- اقدام در خصوص تنظیم و ثبت فرم‌های کمیسیون تخلفات مواد ۱۱ و ۱۲ (در خصوص راننده و شرکت‌های حمل و نقلی)
- استمرار ارسال اطلاعات شرکت‌های مسافربری و متصدیان و آمار صورت وضعیت‌های آفلاین و برخط نمودن صورت‌ها
- نظارت بر ایمنی حمل و نقل در بخش مسافربری عمومی و نصب سامانه سپهتن روی ناوگان اتوبوسی و ثبت حرکات راننده جهت رویت پلیس راه

۷-۳-۲. چالش‌ها و فرصت‌های حمل و نقل جاده‌ای استان همدان

چالش‌ها

متوسط طول عمر ناوگان عمومی باری و مسافری جاده‌ای در کشور بالاست که این امر موجب اتلاف انرژی، کاهش سطح ایمنی سفر در جاده‌ها و وارد آمدن خسارات مالی و جانی می‌گردد. لازم است نسبت به نوسازی ناوگان از طریق اعمال سیاست‌های تشویقی با برنامه زمان‌بندی مشخص اقدام گردد زیرا تأخیر در انجام نوسازی، زیان‌های مادی و انسانی به همراه دارد.

- عدم توجه به هوشمندسازی و استفاده از سامانه‌های الکترونیکی
- عدم برخورد لازم و کافی از وضعیت رویه آسفالت و ابنیه فنی و نگهداری و تعمیر
- ارتقاء سطح ایمنی عبور و مرور در جاده‌های کشور و پیاده‌سازی طرح‌های مربوط با رعایت استانداردهای بین‌المللی و حذف گلوگاه‌های ترافیکی و محدود کننده سرعت
- بالابودن سن ناوگان مینی‌بوسی
- فعالیت اتوبوس‌های برون شهری استان‌های همجوار و نبود ضابطه قانونی کافی جهت برخورد با آن‌ها
- کمبود نیروی انسانی متخصص در حوزه حمل و نقل در اداره کل
- کمبود راننده ماهر در بخش حمل و نقل مسافر برون شهری
- عدم وجود تسهیلات با شرایط ایده‌آل برای بازسازی و نوسازی ناوگان
- کیفیت پایین و قیمت بالای ناوگان تولید داخل
- عدم موفقیت کافی ادارات ذیربط در زمینه فرهنگی برای تشویق مردم به استفاده از ناوگان عمومی

فرصت‌ها

- ۱- سن پایین ناوگان اتوبوسی استان
- ۲- تعامل فی مابین اداره کل با تشکلهای صنفی پلیس راه و ...
- ۳- امتیاز نزدیکی همدان به تهران جهت جابجایی مسافری
- ۴- قرارگرفتن استان همدان در مسیر بزرگراه کربلا جهت جابجایی زائرین

جدول ۷-۱. آمار سفر و مسافر در استان همدان در سال ۱۴۰۲

نوع ناوگان	تعداد سفر بر حسب صورت وضعیت‌های صادره	تعداد مسافر
اتوبوس	۶۸۹۸۱	۱۲۳۴۹۰۰
مینی بوسی/سوار ی	۲۱۸۲۰۳	۲۱۹۳۷۸۵
سرویس‌های در بستی	۸۱۷۵	۲۲۳۹۰۸
جمع کل	۲۹۵۳۶۱	۳۶۵۲۵۹۳

مأخذ: اداره کل راهداری و حمل‌ونقل جاده‌ای استان همدان

جدول ۷-۲. آمار ناوگان و رانندگان حمل‌ونقل مسافری استان همدان در سال ۱۴۰۲

نوع ناوگان	تعداد
اتوبوس	۱۷۸
مینی‌بوس	۵۰۰
سواری کرایه	۶۰۰
جمع کل ناوگان	۱۲۷۸
تعداد رانندگان فعال بخش مسافر دارای کارت هوشمند	۲۰۹۹

مأخذ: اداره کل راهداری و حمل‌ونقل جاده‌ای استان همدان

جدول ۷-۳. آمار پایانه‌های مسافربری تحت نظارت اداره کل

راهداری و حمل‌ونقل جاده‌ای استان همدان

پایانه‌های عمومی	تعداد
پایانه مسافربری	۱۵
پایانه اختصاصی	۳
شرکت‌های حمل‌ونقل مسافر	۳۳
مؤسسه‌های مسافربری	۶
شعب وابسته به شرکت‌های مسافربری	۹
پایانه‌های عمومی	۱۲

مأخذ: اداره کل راهداری و حمل‌ونقل جاده‌ای استان همدان

۷-۳-۳. حمل‌ونقل ریلی در استان همدان

روند اجرای خط آهن همدان- تهران از سال ۱۳۸۳ آغاز شد و در سال ۱۳۹۶ به طول ۲۶۷ کیلومتر و با گذر از شهرهای تهران، رباط کریم، ساوه، فامنین و همدان به بهره‌برداری رسید. این خط آهن به‌صورت یک خطه با ۳۵ پل به طول یک‌هزار و ۶۴۰ متر، با ویژگی حرکتی ۱۶۰ کیلومتر بر ساعت برای قطار مسافری و ۱۲۰ کیلومتر بر ساعت برای قطار باری طراحی شد و فاصله زمانی همدان تا پایتخت را به ۲ ساعت کاهش داد.

این طرح علاوه بر آنکه از نظر حمل‌ونقل داخلی بار و مسافر، استان‌های همدان و در آینده کردستان را به شبکه راه آهن سراسری متصل می‌کند، باعث فراهم آمدن بستری مناسب به‌منظور ساخت طرح‌ها و صنایع جدید، بهبود و گسترش شبکه ترابری منطقه و همچنین افزایش ایمنی مسیر و کاهش مصرف سوخت می‌شود.

گسترش شبکه ریلی کشور، کمک به توسعه و پیشرفت مناطق غرب کشور، تکمیل کریدور ریلی شرق به غرب کشور و گسترش مبادلات تجاری با کشورهای همسایه غربی ایران نیز از دیگر مزایای این طرح مهم در منطقه غرب کشور به‌حساب می‌آید. در حال حاضر این خط آهن هر روز به‌صورت رفت و برگشت با واگن‌های درجه یک دارای کوپه چهار

نفره و درجه ۲ با کوپه ۶ نفره، مسافران را در مسیر همدان - مشهد جابه‌جا می‌کند و دست‌اندرکاران تلاش دارند تا با افزایش تعداد قطارها، ترافیک صفوف مسافران را کاهش دهند.

جدول ۷-۴. آمار حمل‌ونقل مسافر اداره کل راه‌آهن غرب کشور در سال ۱۴۰۲

عنوان	تعداد (نفر)
تعداد مسافر ورودی به استان همدان	۲۶۷۳۷۷
تعداد مسافر خروجی از استان همدان	۲۷۵۱۱۹

مأخذ: اداره کل راه‌آهن غرب کشور

جدول ۷-۵. آمار حمل‌ونقل باری اداره کل راه‌آهن غرب کشور در سال ۱۴۰۲

عنوان	آمار
تناژ بارگیری (تن)	۱۳۶۱۷۶
تناژ تخلیه (تن)	۵۵۶۵۰
تن کیلومتر مبدأ-مقصد	۴۰۰۰۰۰۰
تن کیلومتر حمل شده خالص	۲۱۶۸۵۳۹۳
تن کیلومتر حمل شده ناخالص	۴۰۱۲۳۲۱۹

مأخذ: اداره کل راه‌آهن غرب کشور

۷-۳-۴. حمل‌ونقل هوایی در استان همدان

صنعت هوانوردی غیر نظامی یکی از وسیع‌ترین صنایع چند بعدی و دانش محور جهانی است که بنیان آن بر دو پایه اقتصاد تجاری و ایمنی استوار بوده که انعکاس موثر آن بر سایر صنایع زیربنایی کشور و نیز توسعه اقتصادی، سیاسی و اجتماعی نمود می‌یابد. در بین شیوه‌های مختلف حمل‌ونقل، صنعت هوانوردی به‌عنوان یکی از بسترهای توسعه سیستم حمل‌ونقل و رشد اقتصاد ملی هر کشور به‌شمار می‌رود. با توجه به جایگاه زیرساخت‌ها در رشد اقتصادی کشورها، به‌صراحت می‌توان گفت که بخش حمل‌ونقل هوایی جزء مهمی از هر اقتصادی است. صنعت حمل‌ونقل هوایی زمانی قابلیت کمک به رشد اقتصادی استان را خواهد داشت که خود، کارآمد، ایمن، یکپارچه، قابل اطمینان و رقابت‌پذیر بوده و تمامی اجزای آن به‌صورت هماهنگ با یکدیگر عمل نمایند.

با توجه به شرایط ناشی از تحریم‌های اقتصادی و عدم وجود برنامه ریزی مناسب و انگیزه لازم برای توسعه صنعت حمل و نقل هوایی استان، با کمترین رقابت و کاهش تقاضای مسافرت هوایی مواجه هستیم. بدین صورت رابطه معنا دار و مستقیمی بین میزان درجه انحصار و میزان توسعه حمل و نقل هوایی وجود دارد، همچنین می‌توان از طریق مختلف نسبت به کاهش انحصار و افزایش رقابت در صنعت حمل و نقل هوایی اقدام کرد که از جمله می‌توان به رفع تحریم‌های اقتصادی به منظور توسعه ناوگان هوایی کشور و استان، تغییر سیاست‌های مدیریتی و ادغام شرکت‌های هواپیمایی کوچک و پر تعداد و توسعه حمل و نقل هوایی عمومی از طریق تشویق و هدایت سرمایه‌گذاری در خریداری و استفاده از هواپیماهای کوچک‌تر اشاره کرد.

فرودگاه بین‌المللی همدان در ۵ کیلومتری شمال شهر همدان قرار دارد. این فرودگاه با قدمتی بالغ بر هشتاد سال از فرودگاه‌های قدیمی ایران به‌شمار می‌آید. برج مراقبت این فرودگاه بلندترین برج مراقبت در بین فرودگاه‌های کشور به حساب می‌آید. این فرودگاه دارای دو ترمینال داخلی (پروازهای ورودی و خروجی) می‌باشد البته در حال حاضر فرودگاه همدان در دست توسعه است و احتمال راه‌اندازی یک ترمینال دیگر نیز دور از انتظار نیست.

فرودگاه بین‌المللی همدان (مرز هوایی) در ۵ کیلومتری شهر همدان و در ارتفاع ۱۷۵۴ متری بنا شده است که می‌توان آن را جزء مرتفع‌ترین فرودگاه‌های کشور دانست. فرودگاه همدان دارای یک باند پروازی به طول ۳,۷۹۹ متر است

که ظرفیت پذیرش هواپیماهای سنگین و متوسط را برای نشست و برخاست دارد. فرودگاه بین‌المللی همدان در سال ۱۳۱۷ حدود ۸۰ سال پیش به منظور انجام کارهای نظامی و هوایی در همدان ساخته شده بود. در سال ۱۳۴۵ با انجام تحقیقات و ارائه طرح جدید، برنامه ساخت فرودگاهی جدید در نزدیک همان فرودگاه قدیمی با تأیید شهردار همدان اجرا شد. سرانجام پس از گذشت ۴ سال و در سال ۱۳۴۹، عملیات ساخت فرودگاه شروع شد و در سال ۱۳۵۱ به اتمام رسید.

فرودگاه بین‌المللی همدان به خاطر داشتن سیستم‌های کمک ناوبری مانند NDB و VOR/DME که از تجهیزات خاصی برخوردار است، از مهم‌ترین فرودگاه‌های غرب کشور شناخته شده است. این فرودگاه دارای باند مجهز به سیستم‌های روشنایی پیشرفته‌ای هستند که در طول شبانه روز آمادگی لازم برای پذیرش هرگونه پروازی را دارند. در حال حاضر پارکینگ‌های فرودگاه بین‌المللی پذیرش ۳ هواپیمای متوسط و پهن پیکر را به صورت همزمان را دارا می باشد.

از بزرگ‌ترین سیستم‌های سوخت‌گیری مربوط به هواپیما در فرودگاه بین‌المللی همدان قرار دارد ظرفیت مخزن‌های خدمات سوخت‌رسانی به پروازها معادل ۴۵۰,۰۰۰ لیتر است. بخش ایمنی زمینی فرودگاه که عرضه خدمات ایمنی تمام پروازهای ورودی و خروجی را برعهده دارد با مجهز بودن به امکانات CAT۶ در رتبه ۷ سازمان بین‌المللی فرودگاه‌های کشور قرار دارد. با توجه به موقعیت خاص جغرافیایی و استراتژیک یکی از فرودگاه‌های مهم و فعال غرب که جهت آموزش خلبانان نظامی و حتی سبک و فوق سبک همواره مورد توجه و استفاده بوده و دارای باشگاه آموزشگاه خلبانی و مرکز اورژانس و امداد و نجات هوایی، هواشناسی فعال و بزرگ‌ترین مرکز سوخت‌گیری در غرب کشور می‌باشد. در ضمن از سال ۱۳۹۴ پروازهای حج تمتع استان همدان و کردستان از این فرودگاه انجام می‌شود. از اینرو فرودگاه از زیرساخت‌های مهم اقتصادی و مواصلاتی رونق و گسترش تجارت و صنعت گردشگری استان به‌شمار می‌آید.

جدول ۷-۶. شاخص و نماگرهای حمل‌ونقل هوایی استان همدان در سال ۱۴۰۲

نوع پرواز	تعداد پرواز ورودی	تعداد پرواز خروجی	تعداد مسافر ورودی (نفر)	تعداد مسافر خروجی (نفر)	بار و پست ورودی (تن)	بار و پست خروجی (تن)
پروازهای داخلی	۸	۸	۱۸۵	۰	۲	۰
پروازهای حج	۳۳	۳۱	۳۸۹۲	۳۹۰۹	۱۳۴	۵۴

مأخذ: فرودگاه همدان

با نگاهی به اطلاعات دریافتی از فرودگاه همدان ملاحظه می‌گردد که در سال ۱۴۰۲، تعداد ۱۸۵ مسافر ورودی در قالب پروازهای داخلی و همچنین تعداد ۳۸۹۲ مسافر ورودی و ۳۹۰۹ مسافر خروجی در قالب پروازهای حج از طریق فرودگاه همدان جابه‌جا شده‌اند. شایان ذکر است معادل ۱۳۴ تن بار ورودی و نیز ۵۴ تن بار خروجی از طریق فرودگاه این استان جابجا شده است.

متأسفانه به دلایل مختلف استفاده و کاربرد چندانی از این ظرفیت ویژه صورت نمی‌پذیرد. یکی از این دلایل، نزدیکی استان همدان به پایتخت می‌باشد که با وجود مسیر زمینی کوتاه و مطلوب و ناوگان زمینی مناسب در این مسیر، رغبت چندانی به استفاده از هواپیما با توجه به هزینه سفر در مسیر همدان-تهران وجود ندارد.

در سال ۱۴۰۲ از مهم‌ترین سیاست‌های مورد نظر در این حوزه پیگیری و جذب سرمایه‌گذار جهت ایجاد زیرساخت‌ها و شرکت هواپیمایی (ایرلاین) مختص استان بوده است.

۷-۳-۵. چالش‌ها و فرصت‌های حمل‌ونقل هوایی استان همدان

چالش‌ها

- عدم وجود برنامه ریزی مناسب و انگیزه لازم برای توسعه صنعت حمل و نقل هوایی
- عدم وجود بهره‌وری صنعت با رعایت خط مشی‌های مبتنی بر توسعه پایدار
- افزایش توان بازدارندگی و رفع موانع در برابر تحریم‌ها
- کمبود اعتبار جهت توسعه فرودگاه
- عدم وجود تجهیزات هندلینگ پروازی ثابت در فرودگاه
- عدم انسجام ارگان‌ها و سازمان‌ها و شرکت‌های مرتبط با گردشگری برای جذب پرواز
- لزوم همراهی مقامات استانی برای پیگیری پروازهای برنامه‌ای
- عدم وجود زیرساخت حمل‌ونقل VIP داخل استان

فرصت‌ها

- افزایش ظرفیت و بهسازی ناوگان هوایی در فرودگاه همدان
 - افزایش توان فناوریانه و حمایت از تولید داخلی با اولویت بخش خصوصی
 - توجه به سهم اقتصاد حمل‌ونقل هوایی استان و ترغیب سرمایه‌گذاری در بخش مسافری، گردشگری و تفریحی
 - ارتقا جایگاه و افزایش مشارکت بین المللی صنعت حمل و نقل هوایی
 - ارتقا زیرساخت‌های فرودگاهی و سیستم‌های ناوبری
 - عدم زیر ساخت حمل و نقل VIP داخل استان
- در پایان پیشنهاد می‌گردد جهت رونق بخشی به پروازهای فرودگاه، یک شرکت هواپیمایی که پایگاه اصلی آن در فرودگاه مستقر باشد در استان ثبت گردد تا بدینوسیله بتوان مسیرهای پروازی را از این فرودگاه تعریف نمود. همچنین در خصوص جابجایی بار هوایی از طریق این فرودگاه پیشنهاد می‌گردد اتاق بازرگانی استان طی تعامل با اصناف و تولیدکنندگان استان در صورت نیاز به جابجایی بار از طریق هوایی، موارد را به فرودگاه استان معرفی نمایند.

۴-۷. جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان

در حقیقت حمل‌ونقل با مجموعه‌ای از خدمات و فعالیت‌های اقتصادی، ارزش افزوده ایجاد می‌کند و در رشد اقتصادی و ایجاد اشتغال در کشور نقش دارد. از اینرو توسعه اقتصادی، بدون وجود شبکه‌های حمل و نقلی، ناوگان، تأسیسات و تجهیزات جانبی مطلوب و همچنین بهره‌برداری صحیح از این منابع، ممکن نیست. لذا به‌منظور توسعه بخش حمل‌ونقل استان پیشنهادهای راهبردی ذیل ارایه می‌گردد:

- توسعه کار آفرینی در منطقه
- فراهم ساختن زیر ساخت حمل و نقل بار هوایی (کارگو)
- لزوم تدوین طرح جامع گردشگری هوایی استان
- لزوم ایجاد سهم درصدی متناسب با جمعیت و امکانات فرودگاهی از سهم کل پروازهای کشور توسط مسئولین سازمان هواپیمایی
- وجود یک شرکت هواپیمایی (ایرلاین) استانی جهت تأمین پروازهای استان
- اعمال استانداردهای امنیتی برای حفاظت از اطلاعات و داده‌های صنعت هوانوردی و افزایش اعتماد عمومی به سامانه‌های الکترونیکی
- جایگزینی و توسعه تدریجی ناوگان با هواپیمای بروز دارای خدمات پشتیبانی
- توسعه فعالیت صنعت در بازارهای منطقه‌ای و ترانزیت مسافر و بار

فصل هشتم:

انرژی

مروری اجمالی بر بخش انرژی

با عنایت به اینکه رشد اقتصادی پایدار یکی از اهداف اصلی سیاست‌گذاری اقتصادی محسوب می‌شود، بررسی و دقت در عوامل دخیل و اثرگذار بر تحقق این موضوع بسیار ضروری است. از مهمترین فاکتورهای مؤثر بر افزایش بهره‌وری و رشد اقتصادی پایدار، تأمین منابع انرژی پاک و تجدیدپذیر می‌باشد. امروزه مطالعات زیادی جهت بهره‌گیری از ابزار و شیوه‌های نوین تولید انرژی با هزینه‌های کمتر و در نتیجه تولید محصولات با هزینه‌های کمتر در راستای رشد و توسعه اقتصادی صورت گرفته است.

تأمین انرژی پایدار به عنوان یکی از نهاده‌های مورد نیاز فعالیتهای اقتصادی در کمک به فرایند توسعه پایدار ضرورتی اجتناب‌ناپذیر محسوب می‌شود. محدود بودن منابع انرژی فسیلی موجود در جهان، جذب و پالایش آلاینده‌های ناشی از مصرف و احتراق سوخت‌های فسیلی، ایجاد تغییرات پیاپی فناوری‌های تولید، وجود الزامات ملی و بین‌المللی مترتب بر مصرف این منابع، جامعه جهانی را بر آن داشته تا به دنبال گسترش انرژی‌های تجدیدپذیر در بخش‌های تولید و افزایش کارایی منابع تأمین انرژی مناسب در تداوم روند توسعه فعالیتهای اقتصادی باشند (باصری و همکاران، ۱۳۹۷). در همین راستا دستگاه‌های اجرایی ذیربط در حوزه انرژی در استان، مواردی همچون گسترش اقتصاد سبز، توسعه صنایع کم کربن، تأمین و تولید انرژی‌های پاک، توسعه حمل و نقل سبز و غیرفسیلی از جمله برقی را به منظور تحقق اهداف و موفقیت در اجرای سیاست‌های هماهنگ کشوری در این بخش در اولویت برنامه‌های عملیاتی خویش دارند. برنامه‌ریزی مدون جهت تحقق مواردی همچون مدیریت مصرف و حرکت بر اساس الگو بهینه آن در بخش مصرف انرژی، اصلاح قیمت حامل‌های انرژی با رعایت کلیه ملاحظات اجتماعی، اقتصادی و حفظ مزیت‌های نسبی برای صنایع و تولیدات، بهره‌گیری از فناوریهای نوین به منظور کاهش شدت انرژی، توجه به تأمین مالی پروژه‌های بخش نفت و گاز و استفاده از ظرفیت‌های بازار سرمایه و بهره‌گیری از ابزارهای نوین مالی جهت تأمین مالی پروژه‌های بخش انرژی و ایجاد زمینه‌های لازم برای جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی در این بخش، لزوم توجه به مزیت‌های نسبی استان در زمینه تولید و عرضه انرژی‌های تجدیدپذیر نظیر نیروگاه‌های خورشیدی در استان و ... کمک شایانی به توسعه و نیل به اهداف این حوزه خواهد نمود.

یکی از مزیت‌های برجسته استان در بخش انرژی پاک، بهره‌برداری و راه‌اندازی نیروگاه‌های خورشیدی است. نیروگاه‌های خورشیدی به عنوان منبع انرژی، نقش بسیار مهم و کلیدی در تولید انرژی پاک و پایدار دارند. موقعیت جغرافیایی استان همدان از جمله زاویه مناسب تابش خورشید و روزهای آفتابی فراوان در سال، این استان را به یکی از مناطق ممتاز برای سرمایه‌گذاری در حوزه نیروگاه خورشیدی تبدیل کرده است. در چند سال گذشته گام‌های مثبت و موثری در این راستا برداشته است که نمونه آن بهره‌برداری از طرح‌های مختلف در حوزه انرژی پاک است. استفاده نکردن از سوخت‌های فسیلی و جلوگیری از آلودگی محیط‌زیست، کاهش اتکا به برق، فرصت مناسبی برای کسب و کار و ایجاد شغل‌های جدید است که باید مدنظر قرار گیرد. همچنین تجدیدپذیر بودن، فراوانی، پایداری، دوستدار محیط‌زیست بودن، قابلیت دسترسی و کاهش هزینه‌های تولید از مزایای استفاده از نیروگاه‌های خورشیدی است.

واژگان کلیدی: توسعه پایدار، انرژی تجدیدپذیر، نیروگاه‌های خورشیدی

مقدمه

در کشور ما صاحب‌نظران و همچنین مسئولین بر این باورند که تکیه بر سوخت‌ها و منابع انرژی فسیلی و به ویژه نفت می‌تواند در آینده نه چندان دور باعث صدمات جبران ناپذیر در سطح ملی و علی‌الخصوص برای نسل‌های آتی شود. قطعاً تأمین انرژی در کشوری مانند ایران با موقعیت فیزیکی و جغرافیای گسترده، نیازمند برنامه‌ریزی دقیق و علمی و همچنین ارتقاء سطح دانش و فن‌آوری در حوزه کاربرد انرژی‌های پاک از جمله انرژی خورشیدی، انرژی بادی، انرژی زمین گرمایی، انرژی زیست توده و انرژی برق آبی می‌باشد.

در استان همدان نیز همگام و هماهنگ با سیاست‌های بخش انرژی کشور، دستگاه‌های اجرایی ذیربط در این حوزه اقدام به برنامه‌ریزی عملیاتی جهت توسعه زیرساخت‌های مورد نیاز جهت تولید و بکارگیری انرژی‌های پاک در استان نموده‌اند. انعقاد تفاهم‌نامه مشترک در زمینه توسعه زیرساخت‌های لازم با سازمان ساتبا، فراهم نمودن محیط جذاب سرمایه‌گذاری برای سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی در حوزه‌های مرتبط با انرژی پاک، ارائه مشوق‌های سرمایه‌گذاری و پوشش‌های حمایتی به سرمایه‌گذاران و فعالان اقتصادی استان در این حوزه، انعقاد تفاهم‌نامه و عقد قرارداد با دانشگاه‌های فنی و صنعتی استان و شرکت‌های دانش‌بنیان جهت حمایت از نیروی انسانی متخصص و بکارگیری روش‌های دانش‌بنیان و فناوری در توسعه صنعت انرژی پاک استان از جمله مهم‌ترین اقدامات صورت گرفته در این زمینه می‌باشد.

با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت حامل‌های انرژی در استان مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد و در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق این بخش در استان در اختیار سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان استان و کشور قرار گرفته است.

۸-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی و جهت‌گیری‌های استان

در ذیل به اهم سیاست‌گذاری‌های مورد نظر استان در حوزه برق و گاز اشاره می‌گردد:

الف) حوزه برق استان:

استراتژی‌های شرکت:

- مشتری‌مداری
- افزایش قابلیت اطمینان شبکه
- هوشمندسازی توزیع برق
- ارتقا بهره‌وری

جهت‌گیری‌ها:

- حمایت از بخش تولید
- کاهش تلفات انرژی
- کاهش تعداد خاموشی‌ها
- کاهش انرژی توزیع نشده
- کاهش پیک بار
- مدیریت مصرف
- کاهش حوادث
- استفاده از انرژی‌های نو

- استفاده از کنتورهای هوشمند برق
- توسعه مهندسی و فن آوری های جدید
- توسعه مدیریت
- ارتقاء بهره‌وری
- صیانت از حقوق شهروندی
- توسعه مهندسی و فناوری های جدید

ب) حوزه گاز استان:

- گازرسانی واحدهای تولیدی
- استفاده حداکثری از ظرفیت مصوبه شورای اقتصاد
- مدیریت مصوبه شورای اقتصاد در راستای استفاده بیشتر واحدهای تولیدی
- افزایش ظرفیت توزیع گاز به منظور تأمین مصرف داخلی و حداکثر جایگزینی با فرآورده های نفتی
- گسترش تحقیقات بنیادی و توسعه ای و تربیت نیروی انسانی کارآمد و تلاش برای ایجاد مرکز صدور دانش و خدمات فنی و مهندسی در زمینه های مختلف انرژی از جمله گاز
- بهینه سازی مصرف گاز و کاهش شدت انرژی
- مدیریت نقدینگی، هزینه ها و بهبود انضباط مالی
- مدیریت فروش و بهبود وصول مطالبات
- بهبود کیفیت در ارائه خدمات
- مدیریت پایدار جریان گاز
- مدیریت دارایی های فیزیکی و نگهداری بهینه شبکه و تاسیسات
- برنامه ریزی و مدیریت جامع پروژه
- مقام سازی، بازسازی شبکه و تاسیسات
- توسعه زیرساخت های فن آوری اطلاعات و ارتباطات و هوشمندسازی
- توسعه دانش، پژوهش و فن آوری
- ارتقا سطح تعالی سازمانی و توسعه سیستم های مدیریتی
- توانمندسازی و توسعه مشارکت سرمایه انسانی
- ارتقا رضایت مندی و انگیزش سرمایه انسانی

۸-۲. بررسی و تحلیل وضعیت حامل های بخش انرژی

۸-۲-۱. گاز طبیعی

از ابتدای دولت سیزدهم، ۵۱۲ کیلومتر شبکه گذاری شهری و روستایی با ۹ هزار و ۱۳۹ انشعاب جدید در استان همدان ایجاد و در راستای حمایت از تولید و اشتغال برای ۲۳۰ واحد تولیدی، صنعتی و کشاورزی گازرسانی انجام شده است. در سال ۱۴۰۲ عبور افتخارآمیز از بحران مصرف گاز در استان همدان با اجرای طرح پایش مصرف گاز در فصل سرد سال با فعالیت ۴۰ اکیپ و همکاری خوب کارکنان شرکت گاز استان، خدمتی قابل تقدیر است. مطابق با دستورالعمل پایش مصرف گاز ادارات، سازمان ها، مراکز تجاری، مساجد، حسینیه ها و مدارس با هدف حفظ پایداری گاز مشترکان خانگی و جلوگیری از افت فشار گاز در خطوط سراسری و شبکه های تغذیه و توزیع، از ابتدای آذرماه سال ۱۴۰۲ پایش مصرف گاز آغاز گردید و راهکارهایی برای بهینه سازی و مدیریت مصرف گاز در سازمان ها

مانند استفاده از وسایل گازسوز استاندارد با برچسب انرژی بالا (A.B) و رعایت دمای آسایش در محیط کار ۱۸ الی ۲۱، عایق بندی موتورخانه‌ها و استفاده از پنجره‌های دوجداره به مسئولان سازمان‌ها ارائه شد. اجرای این طرح با همکاری خوب بسیج، موجب عبور افتخارآمیز از بحران مصرف گاز و ثبت برگ زرینی دیگر به افتخارات مجموعه شرکت گاز استان در ارائه خدمت به مردم شد. در اجرای طرح پایش مصرف گاز، ۲۰ هزار و ۵۰۸ مورد بازدید از ادارات و سازمان‌ها انجام شد و از این تعداد ۸۲۸ مورد اخطار، ۷۶ مورد قطع جریان گاز و ۹۸ مورد ممانعت انجام شده است. در سال ۱۴۰۲ بهره برداری و آغاز عملیات اجرایی ۱۶۸ پروژه گازرسانی در استان در چهل و پنجمین بهار انقلاب، از اقدامات قابل توجه در این حوزه است. در دهه فجر امسال ۶۹ پروژه با اعتبار ۹۴ میلیارد و ۳۵۸ میلیون ریال آماده بهره برداری و عملیات اجرایی تعداد ۹۹ پروژه نیز با اعتبار ۱۶۸ میلیارد و ۱۴۴ میلیون ریال آغاز گردید و عملیات گازرسانی به واحدهای صنعتی و کشاورزی شامل مرغداری، گلخانه، تولیدی خوراک دام، واحد دامداری، سنگبری، کارخانه آسفالت، صنایع تبدیلی، گلخانه، پرورش ماهی، زنبور عسل و بوقلمون، کارگاه سفال، اردوگاه فرهنگی، بخش کشاورزی، ساختمان‌های اداری و تجاری، جایگاه سوخت، رستوران و همچنین دو روستا در شهرستان‌های رزن و ملایر انجام شد.

در حوزه پدافند غیرعامل و مدیریت بحران، اجرای مانورهای عملیاتی در شرکت گاز استان همدان در راستای حفظ آمادگی پرسنل این شرکت در مواجهه با وقوع شرایط اضطراری از اقدامات موثر دیگر در این حوزه است. همچنین در راستای شناسایی نقاط حادثه خیز و پیشگیری از بروز حوادث احتمالی، بازدیدهای مستمر از سیستم‌های برقی، تجهیزات اعلام اطفاء حریق، ایستگاه‌های TBS، ساختمان‌های اداری، ایستگاه‌های CGS، امدادگران، پست امداد، گازبان‌ها، وسایل نقلیه، انبار نواحی، پروژه‌های تجمیعی و غیرتجمیعی و موتورخانه‌ها انجام شده است. ارسال پیامک‌های هشداردهنده با عنوان مرگ خاموش و لزوم رعایت ایمنی برای مشترکین گاز طبیعی در سطح استان نیز در سال ۱۴۰۲ اجرا شده است.

در راستای بهره‌برداری ایمن، شناسایی و کنترل خطرات و اجتناب از بروز حوادث به فرآیند نشت‌یابی شبکه‌های توزیع و تغذیه، انشعابات و ایستگاه‌های تقلیل فشار به صورت مستمر در کلیه خطوط و ایستگاه‌های گازدار سطح شرکت گاز استان همدان صورت گرفته است. ضخامت‌سنجی ایستگاه‌ها، کنترل حریم خطر و تجهیزات برقی ایستگاه‌ها، بازرسی سیستم‌های ارتینگ و صاعقه‌گیر، کنترل کارایی بسترهای آندی ایستگاه‌های تقلیل فشار و ایستگاه‌های حفاظت کاتدی از دیگر اقدامات می‌باشد.

در راستای انطباق اقلام و کالاهای تخصصی گازرسانی با استانداردهای موجود، فرآیند بازرسی کالا شامل قبل، حین و بعد از ساخت از لوله‌های فلزی و پلی اتیلن، انواع شیرآلات، اتصالات فولادی و پلی اتیلن، انواع کنتورهای دیافراگمی و رگولاتور، قیر، پرایمر، انواع نوارهای زرد اخطار و عایقکاری، زغال کک، ایستگاه تقلیل فشار توسط شرکت گاز استان انجام شده است.

امروزه یکی از دستاوردهای انقلاب اسلامی در حوزه صنعت، گازرسانی به بخش صنایع تولیدی از جمله گلخانه‌ها می‌باشد که استان همدان در این زمینه در کشور پیشتاز است.

شایان ذکر است ضریب نفوذ گاز رسانی در استان همدان در بخش شهری ۱۰۰ درصد و در روستاها ۹۹٫۹ درصد است.

۸-۲-۲. چالش‌ها و فرصت‌های بخش انرژی گاز استان همدان

چالش‌ها

- حذف تجهیزات غیرگاز سوز از دسترس عموم علی‌الخصوص مشترکین خانگی
- ناموزونی مصرف گاز مشترکین در زمستان و تابستان

فرصت‌ها

- بیشترین درصد نفوذ بهره‌مندی از گاز طبیعی در بین سایر استانها (اولین استان سبز کشور)
- فراوانی عبور خطوط لوله انتقال گاز در سطح استان و امکان تغییر آرایش و جلوگیری از افت فشار گاز در ورودی ایستگاه‌های شهری و صنعتی
- خرید و توزیع بخاری‌های هرمیتیک در راستای استفاده از تجهیزات با راندمان بالا
- ارائه طرح و همچنین پیگیری در جهت معرفی شرکت گاز استان بعنوان پایلوت جهت اجرای طرح SNG
- عملکرد مطلوب در حوزه گاز رسانی به صنایع
- صورت‌های مالی مطلوب
- وجود زیرساخت‌های مناسب اجرایی و تجهیز شدن درصد زیادی از ایستگاه‌ها به سیستم اندازه‌گیری
- بهره‌مندی از درگاه‌های ارتباطی مناسب برای کلیه ذینفعان و اطلاع‌رسانی و فرهنگ‌سازی مناسب برای مشتریان
- وجود سیستم آموزش مناسب پرسنل و برگزاری آموزش‌های اثربخش
- مدیریت نقدینگی و پرداخت مطالبات پیمانکاران در کمترین زمان
- پوشش گسترده شبکه گاز و استمرار و پایداری در گاز رسانی ایمن
- وجود امکانات مناسب (تسهیلات رفاهی، ساختمانها، حمل و نقل، فضای ورزشی و...)
- عملکرد مناسب و مطلوب در توسعه و به‌روزرسانی زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات
- وجود کارکنان متخصص و باتجربه
- حمایت مقامات استانی از توسعه گاز رسانی در استان
- وجود پیمانکاران بومی و توانمند در سطح استان
- حذف منابع آلاینده‌های محیط زیست و استفاده از سوخت پاک
- وجود وندور لیست شرکت ملی گاز
- امکان استفاده از فناوریهای نوین در برقراری ارتباط پایدار با ذینفعان
- تعامل مناسب با دستگاه‌های قانونی و قضایی، نهادها و ادارات دولتی

جدول ۸- ۱. تعرفه گاز طبیعی در سال ۱۴۰۲

نوع مصرف	تعرفه (ریال به ازای هر متر مکعب)
خوراک پتروشیمی	از ۱ فروردین تا ۱۱ شهریور ۷۰۰۰ ریال
	از ۱۲ شهریور تا ۳۱ شهریور ۵۶۴۵۲ ریال
	مهرماه ۶۲۹۶۸ ریال
	آبانماه ۶۶۹۴۲ ریال
	آذر ماه ۶۳۴۲۱ ریال
کسب و خدمات	از ۱ فروردین تا ۳۱ فروردین ۵۰۰۰ ریال
	از ۱ اردیبهشت تا ۳۱ شهریور ۶۰۰۰ ریال
	مهرماه ۵۶۴۵ ریال
	آبانماه ۶۲۹۷ ریال
	آذر ماه ۶۶۹۴ ریال
هتل‌ها و تاسیسات گردشگری	از ۱ فروردین تا ۳۱ فروردین ۵۰۰۰ ریال
	از ۱ اردیبهشت تا ۱۱ شهریور ۶۰۰۰ ریال

نوع مصرف	تعرفه (ریال به ازای هر متر مکعب)
از ۱۲ شهریور تا پایان سال ۱۴۹۵ ریال	
نانوایی	۹۱۰ ریال
گرمابه سنتی	۱,۰۴۶ ریال
آجر	از ۱ فروردین تا ۳۱ فروردین ۵۰۰۰ ریال از ۱ اردیبهشت تا ۳۱ شهریور ۶۰۰۰ ریال مهرماه ۵۶۴۵ ریال آبانماه ۶۲۹۷ ریال آذر ماه ۶۶۹۴ ریال دیماه ۶۳۴۲ ریال
آموزشی	۹۲۶ ریال
ورزشی	۹۲۶ ریال
خیریه	۹۲۶ ریال
اماکن و تأسیسات دولتی	دوره سرد* ۱,۴۹۵ دوره گرم* ۲,۹۹۰
کشاورزی	۶۹۰

مأخذ: شرکت گاز استان همدان

* دوره سرد: ۱۶ آبان لغایت ۳۱ فروردین سال بعد

* دوره گرم: ۱ اردیبهشت لغایت ۱۵ آبان

جدول ۸-۲. تعرفه سایر بخش‌های مصرف در سال ۱۴۰۲

ماه	پالایشگاه و تلمبه خانه	پتروشیمی	فولاد/فلزی	احیای فولاد	سیمان	صنعتی
از ۱۴۰۲/۱/۱ الی ۱۴۰۲/۱/۳۱	۲۰,۰۰۰	۲۰,۰۰۰	۱۵,۰۰۰	۲۰,۰۰۰	۵,۰۰۰	۵,۰۰۰
از ۱۴۰۲/۲/۱ الی ۱۴۰۲/۶/۳۱	۴۰,۰۰۰	۴۰,۰۰۰	۳۰,۰۰۰	۴۰,۰۰۰	۱۰,۰۰۰	۶,۰۰۰
از ۱۴۰۲/۷/۱ الی ۱۴۰۲/۷/۳۰	۳۳,۸۷۱	۳۳,۸۷۱	۲۵,۴۰۳	۳۳,۸۷۱	۸,۴۶۸	۵,۶۴۵
از ۱۴۰۲/۸/۱ الی ۱۴۰۲/۸/۳۰	۳۷,۷۸۱	۳۷,۷۸۱	۲۸,۳۳۶	۳۷,۷۸۱	۹,۴۴۵	۶,۲۹۷
از ۱۴۰۲/۹/۱ الی ۱۴۰۲/۹/۳۰	۴۰,۱۶۵	۴۰,۱۶۵	۳۰,۱۲۴	۴۰,۱۶۵	۱۰,۰۴۱	۶,۶۹۴
از ۱۴۰۲/۱۰/۱ الی ۱۴۰۲/۱۰/۳۰	۳۸,۰۵۳	۳۸,۰۵۳	۲۸,۵۳۹	۳۸,۰۵۳	۹,۵۱۳	۶,۳۴۲

مأخذ: شرکت گاز استان همدان

* از ۲۹ خرداد ماه ۱۳۹۷، ۱۵ درصد و تا سقف ارقام قانونی به گازبهای مشترکین افزوده شده است.

جدول ۸-۳. جدول مصرف گاز استان همدان به تفکیک نوع مصرف و تعداد اشتراک در سال ۱۴۰۲

نوع مصرف	تعداد اشتراک	جمع مصرف (مترمکعب)	مصرف سرانه هر مشترک
نانوائی صنعتی ۰۲	۶	۶۲,۱۴۴	۱۰,۳۵۷
هتل، مسافر خانه، گردشگری، اقامتی، تفریحی ۰۳	۶۴۶	۳۱,۷۷۱,۶۱۱	۴۹,۱۸۲
انواع آجر ۰۴	۵۴	۹۲,۰۵۹,۸۲۵	۱,۷۰۴,۸۱۲
قند و شکر و کشت و صنعت ۰۵	۱۳	۴۳,۰۵۵,۲۱۸	۳,۳۱۱,۹۴۰
صنایع شیشه و بلور و صنایع چینی ۰۶	۴۸	۵۴,۷۳۷,۴۳۹	۱,۱۴۰,۳۶۳
کاشی سرامیک و صنایع نسوز ۰۷	۱۱۶	۲۳,۹۴۸,۸۷۶	۲۰۶,۴۵۶
سیمان ۰۹	۳	۲۲۴,۶۹۱,۸۴۷	۷۴,۸۹۷,۲۸۲
صنعتی ۱۰	۲,۰۰۳	۱۶۷,۳۷۲,۶۵۲	۸۳,۵۶۱
پتروشیمی ۱۲-	۱	۵۹۱,۶۸۶	۵۹۱,۶۸۶
کشاورزی ۱۴	۱,۴۳۱	۱۲۴,۷۳۴,۴۷۰	۸۷,۱۶۶
فولاد ۱۵	۸	۲۲,۱۶۵,۳۰۰	۲,۷۷۰,۶۶۲
کسب و خدمات (تجاری) ۰۲۰	۳۴,۷۹۷	۴۴,۳۱۴,۸۵۷	۱,۲۷۴
اماکن و تأسیسات دولتی (عمومی) ۲۱	۴,۳۵۷	۳۶,۷۲۰,۳۹۳	۸,۴۲۸
پرورشی (ورزشی) ۲۲	۴۰۰	۷,۶۳۱,۷۲۷	۱۹,۰۷۹
آموزشی ۲۳	۶۹۶	۲۹,۶۴۸,۱۹۱	۴۲,۵۹۸
نانوایی بدون یارانه ۲۵	۲,۲۴۵	۳۴,۴۸۷,۵۲۸	۱۵,۳۶۲
کسب و خدمات ویژه - تولید کالا و طبخ غذا ۲۶	۱,۸۰۸	۹,۷۰۲,۴۶۰	۵,۳۶۶
آموزشی و پرورشی دولتی ۲۷	۲,۲۶۳	۱۶,۸۲۷,۹۶۲	۷,۴۳۶
آموزشی و پرورشی غیر انتفاعی ۲۸	۷۸	۵۵۴,۴۷۶	۷,۱۰۹
نانوایی سنتی ۳۰	۲	۱۴,۶۲۵	۷,۳۱۲
گرمابه ۳۱	۱۲۱	۴۰۵,۸۵۶	۷,۳۵۴
خانگی ۴۰	۶۲۴,۲۱۹	۱,۴۶۲,۲۱۵,۸۲۶	۲,۳۴۲
خانگی گرمایشی ۴۱	۳,۲۴۹	۲۵,۱۶۲,۷۱۸	۷,۷۴۵
خانگی سرمایشی ۴۲	۲	۲۶,۷۷۰	۱۳,۳۸۵
خانگی ترکیبی ۴۳	۲۵	۸۹۸,۸۷۳	۳۵,۹۵۵
بخش عمومی خانگی ۴۴	۶	۷,۳۷۱	۱,۲۲۹
جایگاه سی ان جی در اختیار شهرداریها ۵۰	۱۶	۵۵,۳۰۳,۵۱۷	۳,۴۵۶,۴۷۰
جایگاه‌های رایگان در اختیار صاحبان خصوصی ۵۱	۲۸	۸۹,۸۴۰,۰۲۶	۳,۲۰۸,۵۷۲
جایگاه‌های سایر شهرها تأمین توسط بخش خصوصی ۵۳	۴	۲۲,۸۴۲,۱۷۲	۵,۷۱۰,۵۴۳
اماکن مذهبی ۶۰	۷	۲۸,۵۴۰	۴,۰۷۷
خیریه ۶۱	۸۲	۲,۰۶۱,۳۱۶	۲۵,۱۳۸
مساجد روستایی ۶۲	۱,۱۶۵	۴,۴۳۵,۰۹۳	۳,۸۰۷

نوع مصرف	تعداد اشتراک	جمع مصرف (مترمکعب)	مصرف سرانه هر مشترک
خانه عالم روستایی ۶۳	۱۷۲	۳۹۶,۰۷۳	۲,۳۰۳
اماکن مذهبی امامزاده‌ها ۶۴	۵۳	۲۶۹,۱۹۶	۵,۰۷۹
مساجد ۶۵	۴۸۴	۳,۶۲۱,۳۸۰	۷,۴۸۲
حسینیه‌ها ۶۶	۴۷۳	۱,۶۶۳,۷۱۴	۳,۵۱۷
دارالقرآن‌ها ۶۷	۴۲	۳۱۰,۲۹۲	۷,۳۸۸
اماکن دینی اقلیت‌های دینی ۶۸	۹	۳۴,۶۴۸	۳,۸۵۰
حوزه‌های علمیه ۶۹	۵۷	۱,۰۶۴,۱۶۱	۱۸,۶۶۹
گلزار شهدا ۷۰	۱۴	۱۰۶,۷۴۶	۷,۶۲۵
نیروگاه دولتی ۹۰	۱	۱,۰۶۱,۲۱۰,۵۳۳	۱,۰۶۱,۲۱۰,۵۳۳
مولد برق مقیاس کوچک ۹۲	۳	۴,۸۴۵,۱۴۴	۱,۶۱۵,۰۴۸
مجموع	۶۸۱,۲۰۷	۳,۷۰۱,۸۴۳,۲۴۹	۵۴۳۵

مأخذ: شرکت گاز استان همدان

قیمت و تعرفه گاز طبیعی براساس دستورالعمل‌های ابلاغی در سطح کل کشور در سال ۱۴۰۲، براساس جدول (۴-۸)، گاز بها در سال ۱۴۰۲ در ماه‌های گرم سال (۱ اردیبهشت ماه تا ۱۵ آبانماه) به‌ازای هر متر مکعب در دامنه مصرف ۱ معادل ۱۳۵۰ ریال و دامنه ۲ معادل ۱۵۰۰ ریال، در دامنه مصرف ۱۱ معادل ۷۷۱۶ ریال و در دامنه مصرف ۱۲ معادل ۱۰۱۶۰ ریال بوده است. همچنین براساس جدول (۵-۸) تعرفه گازبهای خانگی از ابتدای سال ۱۴۰۲ در ماه‌های سرد (۱۶ آبانماه تا ۳۱ فروردین ماه سال بعد)، کمترین گازبها در ماه‌های سرد سال ۱۴۰۲ به دامنه‌های ۱ و ۲ تعلق داشته بطوریکه گازبها در دامنه ۱ معادل ۴۱۴ ریال و در دامنه ۲ معادل ۶۹۰ ریال بوده است و گازبها در ماه‌های سرد سال به ازای هر مترمکعب در دامنه ۱۱ و ۱۲ به‌ترتیب معادل ۵۰۰۰۰ ریال و ۶۰۰۰۰ ریال بوده و بیشترین گازبها به این دو دامنه از مصرف اختصاص دارد.

جدول ۸-۴. تعرفه گازبهای خانگی از ابتدای سال ۱۴۰۲ در ماه‌های گرم (۱ اردیبهشت ماه تا ۱۵ آبانماه)

دامنه مصرف	دامنه (مترمکعب)	تعرفه (ریال)
۱	تا ۵۰	۱۳۵۰
۲	۵۱-۱۰۰	۱۵۰۰
۳	۱۰۱-۱۵۰	۱۸۰۰
۴	۱۵۱-۲۰۰	۲۵۷۴
۵	۲۰۱-۲۵۰	۲۸۳۱
۶	۲۵۱-۳۰۰	۳۱۱۵
۷	۳۰۱-۳۵۰	۳۹۵۳
۸	۳۵۱-۴۰۰	۴۳۴۹
۹	۴۰۱-۴۵۰	۴۷۸۴
۱۰	۴۵۱-۵۰۰	۵۲۶۲
۱۱	۵۰۱-۵۵۰	۷۷۱۶
۱۲	مازاد بر ۵۵۰	۱۰۶۱۰

مأخذ: شرکت گاز استان همدان

جدول ۸- ۵. تعرفه گازبهای خانگی از ابتدای سال ۱۴۰۲
در ماه‌های سرد (۱۶ آبان‌ماه تا ۳۱ فروردین ماه سال بعد)

دامنه مصرف	اقلیم ۱	اقلیم ۲	اقلیم ۳	اقلیم ۴	اقلیم ۵	تعرفه (ریال)
۱	تا ۳۰۰	تا ۲۵۰	تا ۲۰۰	تا ۱۵۰	تا ۷۵	۴۱۴
۲	۳۰۱-۴۰۰	۲۵۱-۳۵۰	۲۰۱-۳۰۰	۱۵۱-۲۵۰	۷۶-۱۵۰	۶۹۰
۳	۴۰۱-۵۰۰	۳۵۱-۴۵۰	۳۰۱-۴۰۰	۲۵۱-۳۵۰	۱۵۱-۲۵۰	۹۶۶
۴	۵۰۱-۶۰۰	۴۵۱-۵۵۰	۴۰۱-۵۰۰	۳۵۱-۴۵۰	۲۵۱-۳۵۰	۱۷۵۸
۵	۶۰۱-۷۰۰	۵۵۱-۶۵۰	۵۰۱-۶۰۰	۴۵۱-۵۵۰	۳۵۱-۴۵۰	۲۴۶۱
۶	۷۰۱-۸۰۰	۶۵۱-۷۵۰	۶۰۱-۷۰۰	۵۵۱-۶۵۰	۴۵۱-۵۵۰	۳۴۴۶
۷	۸۰۱-۹۰۰	۷۵۱-۸۵۰	۷۰۱-۸۰۰	۶۵۱-۷۵۰	۵۵۱-۶۵۰	۵۵۶۷
۸	۹۰۱-۱۰۰۰	۸۵۱-۹۵۰	۸۰۱-۹۰۰	۷۵۱-۸۵۰	۶۵۱-۷۵۰	۷۷۹۳
۹	۱۰۰۱-۱۱۰۰	۹۵۱-۱۰۵۰	۹۰۱-۱۰۰۰	۸۵۱-۹۵۰	۷۵۱-۸۵۰	۱۰۹۱۱
۱۰	۱۱۰۱-۱۲۰۰	۱۰۵۱-۱۱۵۰	۱۰۰۱-۱۱۰۰	۹۵۱-۱۰۵۰	۸۵۱-۹۵۰	۱۵۲۷۵
۱۱	۱۲۰۱-۱۳۰۰	۱۱۵۱-۱۲۵۰	۱۱۰۱-۱۲۰۰	۱۰۵۱-۱۱۵۰	۹۵۱-۱۰۵۰	۵۰۰۰۰
۱۲	مازاد بر ۱۳۰۰	مازاد بر ۱۲۵۰	مازاد بر ۱۲۰۰	مازاد بر ۱۱۵۰	مازاد بر ۱۰۵۰	۶۰۰۰۰

مأخذ: شرکت گاز استان همدان

۸-۲-۲. برق

با عنایت به اینکه مأموریت شرکت توزیع برق استان، توزیع برق به صورت مطمئن و پایدار و تأمین و عرضه برق با رویکرد اقتصادی در چارچوب قوانین، ضوابط و مقررات مربوطه است، در این راستا جهت دستیابی سریع به اهداف مورد نظر، محورهای استراتژیکی شامل هوشمندسازی شبکه، افزایش قابلیت اطمینان شبکه، افزایش و ارتقاء بهره‌وری و مشتری مداری و ارتباط مستمر و دوسویه با مشتریان تعریف گردیده است. در حال حاضر کلیه روستاهای استان همدان از نعمت برق برخوردار هستند و چشم انداز این شرکت در افق ۱۴۰۴ قرار گرفتن به عنوان سه شرکت برتر توزیع برق در کشور در ارائه خدمات مطلوب به مشترکین منطبق بر مأموریت شرکت است.

اقدامات صورت گرفته در بخش هوشمندسازی شبکه در حوزه مهندسی شامل افزایش نقاط نسبت به سال گذشته، برداشت و ورود اطلاعات کل شبکه استان در سامانه GIS، کنترل‌پذیری مشترکین دیماندی صنعتی ۴۳ درصد، کشاورزی ۶۲ درصد و اداری ۳۴ درصد می‌باشد. همچنین رویت‌پذیری مشترکین کشاورزی، صنعتی و اداری بخش دیماندی به صورت ۱۰۰ درصد، سه فاز عادی کشاورزی ۹۷ درصد و صنعتی ۶۷ درصد و رویت‌پذیری مشترکین سه فاز عادی اداری ۴۱ درصد نیز از دیگر فعالیت‌های اجرایی در بخش هوشمندسازی شبکه است.

در بخش افزایش قابلیت اطمینان شبکه در حوزه مهندسی نیز برنامه‌ریزی و پیگیری برای احداث ۵ ایستگاه ۶۳،۲۰ کیلو ولت با هماهنگی برق منطقه‌ای باختر، اصلاح شبکه توزیع ۲۳۷ روستا با جابجایی ۲ هزار و ۳۰۰ اصله پایه و اصلاح و تقویت شبکه ۲۰ کیلو ولت به میزان یک هزار و ۶۵۲ کیلومتر با تعویض ۸۲۶ اصله پایه انجام شده است. احداث و تبدیل ۷۴۸ کیلومتر شبکه سیمی به کابل خود نگهدار از سال ۱۴۰۱ تاکنون، اصلاح تابلوهای ۲۰ کیلو ولت پست‌های زمینی به تعداد ۱۱۲ نقطه کنترل‌پذیر بر اساس فناوری‌های روز از دیگر اقدامات می‌باشد.

در راستای افزایش بهره‌وری در حوزه مهندسی نیز انجام مطالعات و محاسبات الکتریکی شبکه با استفاده از نرم‌افزار بر اساس GIS، برگزاری دوره‌های آموزشی به تعداد ۳۷ هزار نفر ساعت، رساندن تلفات استان به ۹,۴۹ درصد، تحقق شاخص کیفیت ولتاژ استاندارد بالای ۹۹ درصد، استقرار سامانه سنم و... صورت گرفته است.

در حوزه مشتری‌مداری استقرار سامانه مهندسی سنم، نصب چراغ LED، احداث ۱۲۵ کیلومتر شبکه شهری و روستایی و نصب ۸۰ دستگاه پست هوایی عمومی انجام شده است.

این شرکت بر اساس فرمایشات مقام معظم رهبری، خود را مکلف به حمایت همه جانبه از متخصصان عرصه صنعت برق می‌داند و در این عرصه مهم از انجام هیچ کوششی دریغ نخواهد کرد. تعامل با دانشگاه‌ها و حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان در اصلاح، بهبود و بهره‌وری اقتصادی در صنعت برق موثر است که باید بیش از پیش به آن توجه و با جدیت دنبال شود. از جمله اقدامات در این حوزه، ارائه پنج محصول دانش بنیان صنعت برق توسط شرکت توزیع برق استان در نمایشگاه و فن بازار تخصصی صنعت که با حضور و مشارکت شرکت‌های دانش بنیان، استادان، محققان و فناوران به همراه سازمان‌ها و شرکت‌های دخیل در صنعت برق کشور با هدف معرفی نیازهای فناورانه شرکت‌های تابعه وزارت نیرو برای احصا و رفع آن توسط واحدهای فناور، از ۲۳ تا ۲۶ آبان ماه در محل دائمی نمایشگاه‌های بین‌المللی تهران برگزار شد. در این رویداد پنج محصول از محصولات فناورانه حوزه صنعت برق را که توسط متخصصان اندیشمندان مطرح استان طراحی و تولید شده بود، در معرض دید عموم مردم به خصوص فعالان و صاحب‌نظران این عرصه در سطح کشور قرار گرفت. سه محصول فناورانه با عنوان «RTU» و مودم مانیتورینگ و کنترل پست‌های زمینی»، «مودم قرائت دیتالاگر»، «تابلو کنترل و مانیتورینگ کلیدهای هوایی» از سوی شرکت دانش بنیان سما انرژی سینا و دو محصول فناورانه دیگر با عناوین «توربین بادی محور عمودی شهری» و «چراغ اضطراری هوشمند ۵ وات ایرسانور» به ترتیب از سوی شرکت‌های دانش بنیان، افرا توربین انرژی پاک شهری و رابو تک الوند ایرسانور، پنج عنوان محصول دانش بنیانی بودند که برای اولین بار و توسط شرکت توزیع نیروی برق استان همدان امکان ارائه در بیست و سومین نمایشگاه صنعت برق در کنار فن بازار تخصصی را پیدا کردند.

از دیگر اقدامات، انعقاد تفاهم‌نامه مابین شرکت توزیع نیروی برق استان همدان با دانشگاه‌های صنعتی و فنی و حرفه‌ای جهت برقراری پل ارتباطی بین شرکت و دانشگاه‌ها و ارتباط دوسویه و تعامل افکار و تحقیقات بیشتر در زمینه‌های فنی است.

ماحصل اقدامات انجام شده این شرکت در راستای جلب سرمایه‌گذاری نیروگاه‌های تجدیدپذیر و پاک، تاسیس و بهره‌برداری تجاری از ۸ نیروگاه خورشیدی با ظرفیت ۴۸,۹ مگاوات بوده است.

۸-۲-۳. چالش‌ها و فرصت‌های بخش انرژی برق در استان همدان

چالش‌ها

- زیان‌ده بودن و عدم افزایش سرمایه و در نتیجه دشوار بودن دریافت تسهیلات به خاطر وجود ماده ۱۴۱ قانون تجارت
- عدم تأمین منابع ناشی از مابه‌التفاوت نرخ انرژی و هزینه‌های واگذاری انشعاب‌های مخفف و معاف توسط دولت
- سرقت‌های روزافزون سیم و تجهیزات شبکه
- افزایش حملات سایبری در حوزه‌های IT و OT
- مکفی نبودن اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای (استانی، نفت و گاز و توازن) جهت توسعه و بهسازی شبکه روستایی

فرصت‌ها

- بهره‌گیری از ۸ نیروگاه خورشیدی به ظرفیت ۴۸,۹ مگاوات و ۴ نیروگاه CHP به ظرفیت ۱۷,۷ مگاوات

- ارائه خدمات غیر حضوری مطلوب و بهینه به مشترکین
- مدیریت هوشمند شبکه‌های روشنایی معابر
- هوشمندسازی شبکه، خرید اسکادا و نصب تجهیزات جدید
- برقرار کردن چاه‌های کشاورزی
- تأمین برق سیستم پمپاژ سد تالوار
- قرارداد و پیگیری نصب نیروگاه جدید و نیروگاه‌های خانگی به ظرفیت تولید

جدول ۸-۶. جدول ظرفیت اسمی و تولید ناویژه برق انواع نیروگاه‌ها در استان همدان در سال ۱۴۰۲

عنوان	بخش	ظرفیت اسمی (مگاوات)	تولید ناویژه (میلیون کیلووات ساعت)
نیروگاه شهید مفتاح*	دولتی	۱۰۰۰	*
۸ نیروگاه خورشیدی	خصوصی	۴۸/۹	۸۹/۵
۴ نیروگاه CHP	خصوصی	۱۷/۷	۱۳/۹
نیروگاه برق آبی	خصوصی	۲	۰

مأخذ: شرکت توزیع نیروی برق استان همدان

* آمار تولید ناویژه نیروگاه شهید مفتاح در اختیار این شرکت نمی‌باشد.

جدول ۸-۷. فروش برق به تفکیک بخش‌ها توسط وزارت نیرو در سال ۱۴۰۲

تعرفه	فروش انرژی (میلیون کیلووات ساعت)	تعداد مشترکین	سرايه مصرف (کیلووات ساعت)	قیمت برق (میلیون ریال)
خانگی	۱۲۴۳	۶۶۲۹۳۷	۱۸۷۵	۲۶۲۰۴۲۴
عمومی	۳۰۹	۳۴۰۴۱	۹۰۸۵	۲۷۰۸۱۸۱
کشاورزی	۱۳۸۴	۱۳۹۵۲	۹۹۱۷۳	۱۶۷۳۹۸۰
صنعتی	۵۸۴	۷۰۸۱	۸۲۵۲۵	۶۲۶۲۸۹
تجاری	۲۹۶	۱۰۸۸۳۴	۲۷۷۴	۶۲۴۵۵۸
روشنایی معابر	۶۹	۳۶۷۴	۱۸۶۷۷	۰
جمع	۳۸۸۵	۸۳۰۵۱۹	۴۷۶۸	۸۲۵۳۴۳۲

مأخذ: شرکت توزیع نیروی برق استان همدان

همانطور که از جدول (۸-۷) مشاهده می‌شود، بیشترین فروش انرژی در سال ۱۴۰۲ مربوط به بخش کشاورزی با فروشی معادل ۱۳۸۴ میلیون کیلو وات ساعت بوده و پس از آن به بخش خانگی با فروشی معادل ۱۲۴۳ میلیون کیلو وات ساعت و بخش صنعتی با فروشی معادل ۵۸۴ میلیون کیلو وات ساعت بوده است. همچنین گفتنی است، مطابق آمارهای دریافتی از شرکت توزیع نیروی برق استان همدان در سال ۱۴۰۲ تعداد مشترکین برق کل استان همدان ۸۳۰۵۱۹ مشترک بوده است که از این تعداد، ۶۲۲۹۳۷ مشترک در بخش خانگی، ۳۴۰۴۱ مشترک در بخش عمومی، ۱۳۹۵۲ مشترک در بخش کشاورزی و ۷۰۸۱ مشترک در بخش صنعتی بوده است.

مجموع ارزش فروش برق در استان در سال ۱۴۰۲ معادل ۸۲۵۳۴۳۲ میلیون ریال بوده که از این میزان ۲۶۲۰۴۲۴ میلیون ریال به بخش خانگی، ۲۷۰۸۱۸۱ میلیون ریال به بخش عمومی، ۱۶۷۳۹۸۰ میلیون ریال به بخش کشاورزی و ۶۲۶۲۸۹ میلیون ریال به بخش صنعتی تعلق داشته است.

براساس اطلاعات دریافتی از شرکت توزیع نیروی برق استان همدان در سال ۱۴۰۲، مصرف سرانه سالیانه برق در بخش کشاورزی معادل ۹۹۱۷۳ کیلو وات ساعت بوده که بیشترین سرانه مصرف برق در سال ۱۴۰۲ به این بخش تعلق داشته است.

۸-۳. جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان

انرژی از اساسی‌ترین عوامل توسعه اقتصادی هر کشور شمرده می‌شود. گسترش روزافزون مصرف انرژی به ویژه در کشورهای در حال توسعه و محدودیت جدی منابع و مسایل زیست محیطی در رابطه با تولید و مصرف انرژی، ضرورت برنامه‌ریزی و مدیریت جامع در این حوزه را دو چندان می‌کند. در این بخش راهکارها و توصیه‌های سیاستی جهت بهبود وضعیت بخش‌های انرژی استان ارایه می‌گردد:

- سهم بخش برق استان در کمیته‌های برنامه‌ریزی استانی و شهرستانی افزایش یابد.
- عقد تفاهم نامه های سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی در زمان مناسب انجام شود.
- انجام تخصیص‌های مربوط به تفاهم‌نامه‌ها در زمان مناسب انجام شود.
- کمک به شرکت توزیع به منظور وصول مطالبات
- با توجه به شرایط شرکتهای توزیع برق در خصوص اقلام مالیاتی و درصد مالیات مربوطه تجدیدنظر و مساعدت شود.
- ایجاد تسهیلات و مشوق‌های لازم جهت انجام اصلاحات در سیستم‌های گرمایشی برای استفاده از پکیج
- عویض درب و پنجره های فلزی با PVC دوجداره
- تقویت شبکه برق با رویکرد ایجاد شرایط استفاده از سیستم‌های گرمایش برقی
- تجمیع واحدهای گلخانه در شهرک‌های کشاورزی
- ایجاد تسهیلات و مشوق‌های لازم جهت بهینه‌سازی مصرف انرژی واحدهای صنعتی ، تولیدی و کشاورزی
- ایجاد سازمان/ واحد بهینه‌سازی مصرف انرژی در سازمان جهت جهاد کشاورزی و نظام مهندسی کشاورزی و نظام مهندسی ساختمان و ...
- الزام نهادهای اداری به بروز رسانی تجهیزات انرژی بر
- افزودن مباحث بهینه‌سازی به دروس در مقاطع مختلف مدارس

فصل نهم:

سرمایه گذاری خارجی

مروری اجمالی بر سرمایه‌گذاری خارجی

سرمایه‌گذاری خارجی معمولاً به دو طریق؛ سرمایه‌گذاری غیرمستقیم (سهامی) و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی صورت می‌گیرد. خرید اوراق قرضه و سهام شرکت‌ها در معاملات بورس و قبوض سپرده در بانک‌های خارجی از انواع سرمایه‌گذاری سهامی (غیرمستقیم) به شمار می‌روند که در این حالت سرمایه‌گذار خارجی در اداره واحد تولیدی نقش مستقیم نداشته و مسئولیتی نیز متوجه او نیست. اما سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، نوعی سرمایه‌گذاری است که به منظور کسب منفعت دائمی و همیشگی در مؤسسه‌ای مستقر در کشوری غیر از کشور سرمایه‌گذار صورت می‌گیرد و نتیجه آن کسب حق رأی مؤثر در مدیریت شرکت است. از منظر علم اقتصاد، این فعالیت در نقطه مقابل سرمایه‌گذاری در سهام قرار می‌گیرد و سرمایه‌گذاری تأثیرپذیر از شرایط اقتصادی کشور هدف محسوب می‌گردد. مطالعات نشان می‌دهند که سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به هر علت و شکلی که صورت پذیرد، اثرات قابل ملاحظه‌ای بر روی متغیرهای کلان اقتصادی از جمله کاهش نرخ بهره، کاهش نرخ ارز، افزایش رشد اقتصادی، افزایش رفاه اقتصادی، افزایش درآمد مالیاتی دولت، کاهش بدهی دولت، بهبود توزیع درآمد، انتقال تکنولوژی، افزایش اشتغال، توسعه صادرات، کاهش واردات و تأثیر مثبت در تراز پرداخت‌ها دارد. کارشناسان اقتصادی تأثیر و مزایای بسیاری را برای سرمایه‌گذاری خارجی عنوان می‌کنند، که افزایش درآمد مالیاتی، تولید ثروت، اشتغالزایی، انتقال فناوری، تقویت زیرساخت‌های داخلی و توسعه گردشگری از جمله آنها است. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی یکی از مهم‌ترین روش‌های انتقال تکنولوژی از کشورهای توسعه‌یافته به کشورهای در حال توسعه است. **FDI** همچنین در تحریک سرمایه‌گذاری داخلی و تسهیل بهبود سرمایه انسانی و موسسات در کشور میزبان نقش بسزایی دارد. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به عنوان روش اصلی تحریک رشد و در نتیجه برای ایجاد تغییرات مثبت اجتماعی در کشورهای در حال توسعه مورد تحسین قرار گرفته است.

آمار ۱۰ ساله سرمایه‌گذاری خارجی کشور نشان می‌دهد که در دهه ۹۰ بهترین سال‌های جذب سرمایه‌گذاری خارجی به سال‌های ۱۳۹۴، ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ برمی‌گردد. اوج سرمایه‌گذاری خارجی در کشور براساس گزارش وزارت صمت ۱۰ میلیارد و ۷۲۳ میلیون دلار می‌باشد که مربوط به سال ۱۳۹۶ است. اما کمترین حجم سرمایه‌گذاری خارجی مربوط به سال ۱۳۹۳ می‌باشد که معادل ۹۱۵ میلیون دلار است. اما در آخرین سال دهه ۹۰ رقم سرمایه‌گذاری خارجی ۶ میلیارد و ۵۷ میلیون دلار اعلام شده است.

در این راستا در سال ۱۴۰۲ سیاست‌های توسعه اقتصادی استان همدان با محوریت جذب سرمایه‌گذاری خارجی دارای اهمیت ویژه‌ای بوده است و مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان بعنوان پنجره واحد سرمایه‌گذاری با عضویت کلیه دستگاه‌های اجرایی استان و به ریاست استاندار محترم نقش زیرساختی و موثری در این امر بر عهده داشته است و از جمله برنامه‌های شناسایی و معرفی فرصت‌های برجسته استان و تلاش در جهت تهیه و تنظیم برنامه اطلس سرمایه‌گذاری و برنامه‌های نظارت و پایش طرح‌های سرمایه‌گذاری استان از مهمترین وظایفی بوده اند که در این پنجره واحد مورد رصد و پیگیری و اجرا قرار گرفتند.

واژگان کلیدی: همدان، سرمایه‌گذاری خارجی، مرکز خدمات سرمایه‌گذاری، ستاد سرمایه‌گذاری، پنجره واحد سرمایه‌گذاری

مقدمه

سرمایه گذاری مستقیم خارجی، «سرمایه گذاری مشتمل بر ارتباط طولانی مدت، منافع پایدار و کنترل شرکت خارجی در کشور مقصد» است و از نکات مثبت آن می توان علاوه بر سهم بودن سرمایه گذار خارجی در ریسک سرمایه گذاری، انتقال دانش، مدیریت و فناوری به کشور میزبان را نیز در نظر گرفت. سرمایه گذاری مستقیم خارجی طی دو دهه اخیر رشد قابل توجهی در دنیا داشته و تلاش هایی برای جذب هرچه بیشتر سرمایه گذاری خارجی در کشورهای در حال توسعه شکل گرفته است، اما نتیجه چنین تلاش هایی در ایران توفیق چندانی نداشته است. موانع جذب و ارائه راهکارهای افزایش میزان سرمایه گذاری مستقیم خارجی و مزایا و فواید آن در ایران تا کنون شناسایی شده است، اما کمتر به مسئله کیفیت سرمایه گذاری مستقیم خارجی در ایران توجه شده است. تجربه مشترک کشورهای آسیای شرقی (مالزی، چین، هنگ کنگ، کره جنوبی و سنگاپور) در زمینه جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی حاکی از آن است که تمامی کشورهای بررسی شده به FDI به عنوان ابزار توسعه و به ویژه انتقال فناوری از خارج نگریسته اند. FDI تنها کانال انتقال فناوری از خارج نیست؛ کره جنوبی از سایر روش های انتقال فناوری از جمله مهندسی معکوس، خرید لیسانس، استخدام مشاور و متخصص خارجی در کنار تقویت ظرفیت های داخلی بهره برده است. FDI بسیار محدود و گزینشی و در مواردی که تنها راه دستیابی به فناوری بوده استفاده شده و اتکای اصلی دولت کره در رشد صنایع با فناوری پیشرفته بر ایجاد و تقویت ظرفیت های داخلی تحقیق و توسعه بوده است. جهت انتقال فناوری از طریق FDI، به ایجاد ظرفیت و قابلیت جذب فناوری پرداخته اند. آزادسازی ورود سرمایه خارجی در چین و کره جنوبی برخلاف هنگ کنگ، یک فرایند تدریجی و بلندمدت بوده است. علاوه بر جریان ورودی FDI، جریان خروجی نیز می تواند کانال انتقال فناوری از خارج باشد.

در این فصل ابتدا به معرفی سیاستهای اقتصادی در زمینه سرمایه گذاری خارجی و جهت گیری های استان پرداخته می شود سپس به بررسی وضعیت تحولات مرتبط با سرمایه گذاری خارجی در استان، تحلیل عملکرد سرمایه گذاری خارجی انجام شده استان، فعالیت و اهم اقدامات مرکز خدمات سرمایه گذاری استان به ویژه در خصوص نظارت و بازدید از طرحهای سرمایه گذاری استان، آمار سرمایه گذاری های صورت گرفته، نشست ها و جلسات برگزار شده در خصوص جلب و جذب سرمایه گذاران پرداخته می شود و در پایان نیز با بیان موانع و مشکلات، راهکارهای پیشنهادی در اختیار سیاستگذاران و برنامه ریزان کشور و استان قرار می گیرد.

۹-۱. سیاستهای اقتصادی سرمایه گذاری خارجی و جهت گیری های استان

به کارگیری سرمایه گذاری خارجی به جز هدف تامین مالی سرمایه با هدفهای دیگر نیز صورت می گیرد. ارتقای بهره وری، توسعه مهارت و مدیریت برای ارتقای توان کیفی نیروی کار داخلی، توسعه بازارهای صادراتی، افزایش استاندارد تولیدات داخلی و حرکت به سوی اقتصاد بازار، از اهداف جذب سرمایه گذاری خارجی است. اگر چه رشد بازارهای داخلی در کشورهای در حال توسعه و دسترسی به نیروی کار نسبتاً ارزان با شرط تداوم سیاستهای آزادسازی می تواند به رشد سرمایه گذاری مستقیم خارجی در این کشورها منجر شود، اما جذب سرمایه گذاری خارجی با جهت گیری صادرات، فرآیند پیچیده تری دارد. در این راستا بر دولت ها است که به ظهور و پویایی صنایع و کارآفرینان داخلی برای جلب مشارکت شرکای خارجی به عنوان سرمایه گذاری یا عرضه کننده فناوری کمک کنند.

یکی از مهم ترین مولفه های رشد اقتصادی در هر دولتی با هر رویه سیاسی و اقتصادی اعم از سیستم اقتصادی متمرکز یا بازارگرا ثبات در تصمیم گیری ها و پرهیز شدید از روش آزمون و خطا می باشد. متأسفانه یکی از کهنه ترین و زیان بار ترین مشکلاتی که طی دهه های اخیر اقتصاد کشور در گیر آن بوده تعدد مراکز تصمیم گیری، بی ثباتی در وضع قوانین و جاری ساختن تصمیمات غلط و یک شبه بوده است. سیاستهای اقتصادی موردنظر در جهت تسهیل و رشد سرمایه گذاری اعم از داخلی و خارجی شامل موارد ذیل می باشند:

- ۱ - برقراری کامل امنیت اقتصادی و قضایی در کشور.
 - ۲ - مبارزه جدی با فساد اداری و مالی.
 - ۳ - اجرای سیاست‌های آزادسازی و خصوصی‌سازی به صورت برنامه‌ریزی شده، کاملاً تدریجی و با حضور سرمایه‌گذاران خارجی، یعنی سرمایه‌گذاران خارجی نیز در برنامه‌های خصوصی‌سازی سهیم باشند.
 - ۴ - اعمال سیاست‌های شفاف اقتصادی، اصلاح ساختار اقتصاد و تعهد به اقتصاد بازار.
 - ۵ - ایجاد سیاست‌های هماهنگ پولی و مالی، کنترل کسری بودجه و تورم و استقرار یک رژیم باثبات ارزی به عنوان شاخص‌های سلامت اقتصاد کشور.
 - ۶ - ایجاد زیرساخت‌های فیزیکی مناسب نظیر سیستم ارتباطی، راه، بندر و فرودگاه به خصوص در مناطق آزاد.
 - ۷ - برقراری روابط دیپلماتیک قوی در عرصه جهانی، عضویت در مجامع بین‌المللی، انعقاد پیمان‌های چندجانبه سرمایه‌گذاری و پرهیز از تنش در مناسبات بین‌المللی به منظور جلب اعتماد سرمایه‌گذاران خارجی.
 - ۸ - مشخص شدن جایگاه مالکیت خصوصی و محترم شمردن آن و فعالسازی هرچه بیشتر شورای گفتگوی بخش خصوصی با دولت در اتاق‌های بازرگانی کشور
- جهت گیری استان همدان در راستای جلب و جذب سرمایه گذاری خارجی با تکیه بر فرصتها و نقاط قوت استان از اولویت های عملیاتی دستگاه های اجرایی می باشد و در این راستا ستاد سرمایه گذاری استان و مرکز خدمات سرمایه گذاری از مهمترین اهرم های اجرایی برای حمایت، هدایت، نظارت و تسهیل در این حوزه می باشند. تلاش جمعی دستگاه های اجرایی استان در قالب پنجره واحد سرمایه گذاری در تهیه و تنظیم برنامه اطلس سرمایه گذاری، شناسایی و معرفی فرصتهای برجسته سرمایه گذاری، پذیرش هیأت‌های اقتصادی و تجاری خارجی و نظارت و پایش طرح های سرمایه گذاری خارجی از خط مشی های اجرایی استان محسوب می گردد.

۹-۲. بررسی وضعیت تحولات سرمایه‌گذاری خارجی کشور

طی دو سال دولت سیزدهم ۱۰ میلیارد و ۶۰۸ میلیون دلار سرمایه‌گذاری از خارج ایران در کشور انجام شده است. به ترتیب روسیه، چین، امارات متحده عربی، ایرانیان مقیم خارج، ترکیه، عراق، هندوستان و عمان بیشترین سرمایه‌گذاری را طی این مدت در ایران انجام داده‌اند و روسیه ۲/۷ میلیارد دلار در دولت سیزدهم در ایران سرمایه‌گذاری کرده است. با توجه به آمار سرمایه‌گذاری خارجی به تفکیک بخش‌های اقتصادی، از ۱۰ میلیارد و ۶۰۸ میلیون دلار سرمایه‌گذاری خارجی که در مدت مذکور در ایران انجام شده بخش‌های «تأمین آب، برق و گاز»، «حمل و نقل و ارتباطات»، «خدمات»، «ساختمان»، «صنعت»، «کشاورزی»، «معدن»، «نفت و گاز» و «افزایش سرمایه طرح‌های موجود» به ترتیب بیشترین سهم را داشتند و میزان سرمایه‌گذاری خارجی در استان ایلام با توجه به سرمایه‌گذاری روس‌ها در میادین نفتی این استان، بیشترین سهم سرمایه‌گذاری را در بین استان‌های کشور در دوره زمانی فوق‌الذکر داشته و مهمترین مشوقی که به سرمایه‌گذاران خارجی داده می‌شود در حوزه ارز ترجیحی است. در بانک مرکزی ارز با نرخ‌های ترجیحی پرداخت می‌شود که بالاتر از نرخ ارز مبادله‌ای است. افزایش سرمایه‌گذاری چین در ایران از حدود ۲۰۰ میلیون دلار سال ۱۴۰۱ به حدود دو میلیارد دلار در سال ۱۴۰۲ رسیده است. در چین تصمیم‌گیری بسیار آرام صورت می‌گیرد؛ زیرا جمیع جوانب مدنظر قرار می‌گیرد. ما بسیاری از موانع را در تعامل با این کشور رفع کردیم. میزان سرمایه‌گذاری چین بسیار می‌تواند بیش از این رقم باشد؛ مشروط به اینکه موانع آن در ایران رفع شود.

جذب سرمایه خارجی در ایران منبع محور بوده و به ندرت وارد تولید شده است. عمده سرمایه خارجی در بخش نفت خام وارد شده و به لحاظ روش سرمایه‌گذاری غالباً به شکل قراردادی است. مسئله جذب اندک FDI در ایران تحت تاثیر مسائل سیاسی و فضای بین‌المللی بوده است. در شرایط فعلی عمده انگیزه سرمایه‌گذاری خارجی در ایران براساس دسترسی به بازار و منابع اولیه ارزان بوده است و FDI تاثیر مستقیمی بر فعال شدن کانال‌های مختلف سرریز

فناوری در کشور نداشته است. از طرفی سیاست شرکت های خارجی برای بهره مندی از بازار ایران در وهله اول، صادرات کالا و یا اعطای لیسانس بوده است و اساساً کمتر به تولید و سرمایه گذاری در ایران ورود پیدا کرده اند. همچنین در صنعت نفت به دلیل ضعف انتقال فناوری در این حوزه، بر لزوم ایجاد ظرفیت جذب فناوری و حضور فعال نهادهای تنظیم گر برای ایجاد زمینه بهره برداری از ظرفیت های جذب به شکل موثر تاکید می شود.

۹-۳. بررسی عملکرد سرمایه گذاری خارجی استان همدان

با عنایت به سیاست های اقتصاد مقاومتی و برنامه های ابلاغی، وزارت امور اقتصادی و دارایی مکلف به تدوین اقدامات و هماهنگی های لازم جهت جلب و جذب حداکثری سرمایه گذاری خارجی گردیده است که در راستای عملیاتی نمودن تکلیف مذکور تاکنون مجموعاً تعداد ۲۱ طرح سرمایه گذاری خارجی با مبلغ کل ۳۳۴/۷ میلیون دلار و با اشتغال ۵۶۹۲ نفر مورد تصویب قرار گرفته که از این مبلغ، به میزان ۸۳/۲۱ میلیون دلار جذب گردیده که این طرح ها در زمینه های فولاد، الیاف لاستیک، فرآوری سیب زمینی، صنایع غذایی، بتن سبک، قطعه سازی خودرو، نیروگاه های خورشیدی و صنایع تبدیلی کشاورزی می باشند (که در مجموع ۱۲ طرح به مبلغ کل مصوب ۱۰۰/۳ میلیون دلار با اشتغال ۱۸۱۵ نفر به بهره برداری رسیده و ۷ طرح به مبلغ کل مصوب ۲۱۶/۷ میلیون دلار با اشتغال ۳۶۹۰ نفر در دست اجرا و الباقی نیاز به تمدید مجوز سرمایه گذاری خارجی دارند) و در راستای توسعه سرمایه گذاری استان در طی سال ۱۴۰۲ با محوریت مرکز خدمات سرمایه گذاری، جلسات اصلی و فرعی ستاد سرمایه گذاری و نشست های متعدد کارشناسی زیرمجموعه ستاد برگزار گردیده که در طی این جلسات موضوعات، موانع و مشکلات سرمایه گذاری استان بالاخص مراحل تهیه و تدوین اطلس سرمایه گذاری مورد بررسی، پیگیری و حل و فصل قرار گرفته است. استان همدان با تعداد ۷ طرح نیروگاه خورشیدی با مجموع توان تولیدی ۵۰/۹ مگاوات بعنوان قطب نیروگاه های خورشیدی در منطقه غرب کشور شناخته شده است.

در سال ۱۴۰۲، تعداد ۲ مجوز سرمایه گذاری خارجی در قالب ۲ طرح جدید با مبلغ کل ۱۳ میلیون دلار در حوزه های صنایع غذایی و تبدیلی کشاورزی در شهرستان های نهاوند و تویسرکان و با مشارکت سرمایه گذاران از کشورهای کانادا و عربستان مصوب گردیده و شایان ذکر است استان همدان در سطح منطقه غرب کشور دارای رتبه برجسته ای در جلب و جذب سرمایه گذاری خارجی می باشد.

جدول ۹-۱. آمار تجمعی عملکرد سرمایه گذاری خارجی استان همدان تا پایان سال ۱۴۰۲

عنوان وضعیت	تعداد طرح	میزان مصوب (میلیون دلار)	میزان جذب (میلیون دلار)	اشتغال (نفر)
به بهره برداری رسیده	۱۲	۱۰۰/۳ میلیون دلار	۷۸/۹ میلیون دلار	۱۸۱۵
در دست اجرا	۷	۲۱۶/۷ میلیون دلار	۴/۳۱ میلیون دلار	۳۶۹۰
در دست اجرا نیاز به تمدید	۲	۱۷/۷ میلیون دلار	-	۱۸۷
جمع کل	۲۱ طرح	۳۳۴/۷ میلیون دلار	۸۳/۲۱ میلیون دلار	۵۶۹۲ نفر

مأخذ: گروه سرمایه گذاری معاونت اقتصادی اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

۴-۹. چالش‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری خارجی

چالش‌ها

علت عدم جذب سرمایه‌گذاری خارجی در استان همدان در کل کاملاً منطبق با موانع کشوری می‌باشد. در این متن بر موانع اقتصادی مورد تاکید است مانند گسترش بیش از حد بخش دولتی، نوسانات ارزی، سیاست تجاری ناکارآمد، نبود ثبات اقتصادی، عدم وجود زیرساخت‌های فیزیکی مناسب، ضعف بنادر، ضعف اقدامات تشویقی و ترویجی و خدمات پس از سرمایه‌گذاری، عدم مهارت کافی نیروی انسانی و... از جمله مواردی هستند که می‌توان از آنها به عنوان موانع اقتصادی جذب سرمایه‌های خارجی یاد کرد. برخی از موانع اقتصادی در زیر آورده شده است.

(الف) مالیات مضاعف: اخذ مالیات مضاعف از سرمایه‌گذاران خارجی و عدم تطابق قوانین سرمایه‌گذاری در ایران با کشورهای کانون سرمایه از موانع موجود است. اینکه سرمایه‌گذار، هم به موجب قانون کشور خود و هم کشور میزبان مالیات جداگانه بپردازد، معقول نیست و سبب جلوگیری از سرمایه‌گذاری مشترک می‌شود.

(ب) تغییرات زود هنگام مقررات ارزی، پولی و گمرکی: تغییرات زود هنگام این مقررات، اصل ثبات محیط سرمایه‌گذاری را از بین برده و خود را در پارامتر ریسک‌های سرمایه‌گذاری در ایران تجلی می‌دهد. بدیهی است که وقتی ریسک محیط اقتصادی سرمایه‌گذاری در ایران افزایش می‌یابد، تمایل به سرمایه‌گذاری کاهش خواهد یافت.

(ج) موانع نظام بانکی: مروری بر روند دو ساله اخیر عملیات اجرایی نظام بانکی نشان می‌دهد که در این زمینه مشکلات عمده‌ای در راه جذب سرمایه‌های خارجی وجود دارد، نظام بانکی کشور، به علت ساختار عمدتاً دولتی - انحصاری و بدون رقابت خود تاکنون به طور شایسته در صدد انطباق خویش با دیگر نظام‌های بانکی جهان بر نیامد و از تحولات مربوط به توسعه خدمات و بازارهای پولی و اعتباری، توسعه تکنولوژی ارتباطات، مشارکت با بانک‌ها و موسسات مالی معتبر در جهان در زمینه توسعه منابع خود غافل مانده است. بانک‌های معتبر خارجی با ایجاد تسهیلات ویژه فراوان، امکان افتتاح حساب‌های مختلف در سراسر جهان را برای صادرکنندگان و تولیدکنندگان کشور خود فراهم کرده و پس از مدتی نیز انواع اعتبارات را در اختیارشان قرار می‌دهند، در حالی که در کشور ما در این زمینه تسهیلات برای انتقال ارز وجود ندارد.

معمولاً فرآورده‌ها و تولیدات یک پروژه به ارز محلی تعیین قیمت می‌شود. در حالی که بخش مهمی از سرمایه در قراردادهای سرمایه‌گذاری از منابع ارزی خارجی تامین می‌شود. بنابراین، سرمایه‌گذاران خواهان تامین اصل و فرع سرمایه به ارز خارجی به نرخ واقع بینانه هستند. بنابراین نظام بانکی باید مکانیسم‌هایی را به منظور دستیابی به اهداف زیر به وجود آورد، برخی از این مکانیسم‌ها عبارتند از: امکان تبدیل پول داخلی به ارز خارجی، وجود پشتوانه مالی کافی برای تبدیل پول داخلی به ارز خارجی، نگهداری نرخ تبدیل ارز در سطحی قابل قبول، امکان خارج نمودن ارز خارجی پس از تبدیل.

(د) موانع اطلاع‌رسانی: موانع اطلاع‌رسانی از دو سو مطرح است، یکی از ضعف اطلاعات و عدم شناخت متقاضیان داخلی از کانون‌های سرمایه در جهان و ندانستن شرایط دقیق جذب سرمایه‌ها و عدم آشنایی به فنون مذاکره ناشی می‌شود و دیگری به عدم اطلاع کانون‌های سرمایه‌گذار از وجود طرح‌های دارای بازده و فرصت‌های اقتصادی در کشور باز می‌گردد.

(ه) مساله تقاضا: اطمینان از وجود تقاضا برای طرف سرمایه‌گذار تردیدهایی را به وجود می‌آورد و ریسک پروژه را افزایش می‌دهد. به عنوان مثال؛ پروژه‌های نیروگاهی نیازمند تضمین خرید محصول از سوی دولت میزبان است که این امر با نفس قراردادهای سرمایه‌گذاری (قبول ریسک از طرف سرمایه‌گذار) تناقض دارد. همچنین، تخمین بیش از حد تقاضا، ممکن است مشکلاتی را برای بخش عمومی در قراردادهای سرمایه‌گذاری جبرانی، ایجاد کند.

و) عدم امکان تبدیل مستقیم درآمد ناشی از تورم: چنانچه پس از پایان دوران سرمایه‌گذاری، صاحب سرمایه، سرمایه غیرنقدی خود را به فروش رساند و در نتیجه افزایش شاخص قیمت‌ها، از راه فروش سرمایه غیرنقدی خود درآمدی بیش از آنچه هنگام ورود سرمایه به عنوان سرمایه غیرنقدی به ثبت رسانده است، به دست آورد، حق تبدیل این اختلاف قیمت را به ارز به منظور خارج نمودن از ایران ندارد. بلکه می‌تواند صرفاً آن را صرف صدور کالاهای ایرانی کند.

فرصت‌ها

- وجود خوشه‌های صنعتی در مناطق روستایی استان همدان یکی از مهمترین فرصتهای جلب و جذب سرمایه‌گذاری خارجی محسوب می‌گردد صنایع روستایی موفق در استان همدان می‌تواند فرصت مناسبی برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی باشد.
- وجود ذخایر معدنی برجسته در استان همدان می‌تواند تاثیر بسزایی در رشد سرمایه‌گذاری داشته باشد.
- طرح‌های دانش‌بنیان و قشر نخبه و دانشگاهی استان ظرفیت و فرصت بی‌نظیری برای جذب سرمایه‌گذاران می‌باشد.
- وجود گیاهان دارویی برجسته در سطح استان بعنوان فرصت قابل‌ملاحظه‌ای در زمینه سرمایه‌گذاری در جهت صنایع تبدیلی آنها
- وجود آثار باستانی و نقاط گردشگری استان به‌عنوان یکی از مهم‌ترین فرصتهای سرمایه‌گذاری در استان محسوب می‌گردد.

۵-۹. جمع‌بندی وارایه توصیه‌های سیاستی برای استان

- مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان در سال ۱۴۰۲ در عمل به سیاست‌گذاری‌ها و رسالت‌های مقرر مبنی بر جلب و جذب سرمایه‌گذاری خارجی با برگزاری جلسات مشترک کارشناسی، شناسایی و معرفی فرصت‌ها و توانمندی‌های سرمایه‌گذاری استان اقدام به راهبری سرمایه‌گذاری استان نموده و با انجام نظارت بر پروژه‌های سرمایه‌گذاری خارجی به بررسی نقاط ضعف و قوت آنها و پیگیری به‌منظور رفع مشکلات و ارتقاء عملکرد و بازدهی آنها پرداخته که در این راستا با طراحی و چاپ بروشور و بنرهای تبلیغاتی به اشاعه مزیت‌ها و مشوق‌های سرمایه‌گذاری اقدام نموده است. در ادامه توصیه‌های سیاستی زیر جهت جذب و جلب سرمایه‌گذاری خارجی در استان همدان ارائه می‌گردد:
- رایزنی هدفمند و دارای برنامه منسجم در استان همدان به‌منظور شناسایی ایرانیان سرمایه‌دار مقیم خارج به‌منظور جذب آنها
 - تلاش در جهت ایجاد تمرکز در ایجاد و توسعه سیستم یکپارچه پایش کسب‌وکار کشوری
 - توجه ویژه به ایرانیان مقیم خارج کشور جهت بهره‌گیری از سرمایه‌های خرد و کلان آنها در جذب و جلب سرمایه‌گذاری خارجی
 - کمک بودجه اعتباری دولت به واحدهای سرمایه‌گذاری به‌منظور تأمین مالی آنها در جهت رشد و رونق تجاری در بازار داخل و خارج
 - تعیین اولویت‌های سرمایه‌گذاری استان و کشور بر اساس نقاط قوت منطقه‌ای و در نظر گرفتن فرصت‌های بومی در هر منطقه
 - رایزنی علمی و فنی با وزارت امور خارجه در جهت ارتباط‌گیری با منابع سرمایه‌گذاری در خارج کشور و بهره‌گیری از آنها در جهت انجام سرمایه‌گذاری در داخل کشور و تأکید هر چه بیشتر به فعال‌شدن سفارتخانه‌های جمهوری اسلامی ایران در سایر کشورها به‌ویژه در خصوص مباحث فرهنگی و تبلیغاتی جهت شناساندن استان‌ها و جذب توریست و همچنین شناساندن مزایا و توانمندی‌های استان‌ها به سرمایه‌گذاران خارجی

- انجام فرهنگ‌سازی ملی در جهت تشویق طبقه سرمایه‌گذار کشور به منظور روی آوردن بیشتر آن‌ها به تولید و کارآفرینی
- ایجاد مؤسسات ملی، اتحادیه‌ها و صنوف منسجم و متمرکز ملی در بخش‌های مختلف اقتصادی به منظور ساماندهی و توسعه هدفمند صادرات
- تمرکزگرایی و انجام امور سرمایه‌گذاران در مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان و جلوگیری از موازی‌کاری دستگاه‌های اجرایی
- تدوین اطلس جامع سرمایه‌گذاری استان همدان در راستای تسهیل و تسریع در امر سرمایه‌گذاری
- تأمین زیرساخت‌های لازم جهت اجرای پروژه‌های سرمایه‌گذاری نظیر فرودگاه‌ها، جاده، ریل قطار و امکانات زیربنایی در شهرک‌ها، نواحی صنعتی و منطقه ویژه اقتصادی استان

فصل دهم:

تجارت خارجی

مرور اجمالی بر تجارت خارجی

در سال ۱۴۰۲ تجارت خارجی به عنوان جزء مهم تولید ناخالص داخلی کشور به دلیل شرایط بحران حاکم بر اقتصاد از جمله نوسانات ارزی و تحریم‌های اقتصادی آسیب‌های زیادی دید. در سال ۱۴۰۲ میزان صادرات قطعی کالاهای غیرنفتی کشور (به استثنای نفت خام، نفت کوره و نفت سفید و همچنین بدون صادرات از محل تجارت چمدانی)، بیش از ۱۳۶ میلیون تن و به ارزش ۴۹ میلیون و ۳۲۹ هزار دلار بوده که در مقایسه با سال ۱۴۰۱، افزایش ۹/۸ درصدی در وزن و کاهش ۸/۹ درصدی در ارزش داشته است، همچنین آمار صادرات کالا از اداره کل گمرک استان همدان معادل ۵۰/۲۵ میلیون دلار بوده که نسبت به سال گذشته حدود ۴۳ درصد از لحاظ ارزشی کاهش و ۰/۹ درصد از لحاظ وزنی افزایش داشته است. آمارها نشان می‌دهند که در واقع کالاهای ایرانی نسبت به سال ۱۴۰۱ به قیمت پایین‌تری به فروش رفته است و در کنار کاهش تورم جهانی و محصولات پایه نفتی، گمانه‌هایی درخصوص کم‌اظهاری در صادرات به دلیل سیاست‌های مالی مصوب (در حوزه های مالیاتی، تعهد ارزی و ...) مطرح می‌شود.

میزان واردات کشور در سال ۱۴۰۲ با افزایشی ۴/۴ درصدی در وزن و ۹/۸ درصدی در ارزش در مقایسه با سال ۱۴۰۱، به ارقام ۳۹ میلیون تن و ۶۶ میلیون و ۲۰۴ هزار دلار رسیده است. آمارها نشان می‌دهند که در این سال ارزش واردات استان همدان معادل ۳۵/۲۸ میلیون دلار بوده که به نسبت سال گذشته حدود ۳/۸ درصد از لحاظ ارزشی کاهش داشته است. وزن کالاهای صادراتی استان همدان در سال ۱۴۰۲ با ۰/۰۱ درصد افزایش نسبت به سال گذشته حدود ۱۰/۴۳ هزار تن می‌باشد.

میتوان گفت که بخش قابل توجهی از افزایش میزان واردات در سال ۱۴۰۲ مربوط به افزایش واردات برای تحقیق شعار سال مهار تورم و رونق تولید به دلیل وابستگی معیشت و تولید به واردات بوده است.

همچنین در این سال تراز تجاری استان همدان مثبت و معادل ۱۵ میلیون دلار و حجم مبادلات تجاری استان بالغ بر ۸۵/۴ میلیون دلار است. با عنایت به اینکه هنوز راه زیادی برای دستیابی به اهداف و نتایج سیاستهای اتخاذ شده در بخش تجارت خارجی استان وجود دارد، بنابراین توجه ویژه به بازاریابی، تکمیل و توسعه صنایع تبدیلی-تکمیلی، حمایت از تولید کنندگان و صادرکنندگان و تجهیز زیرساخت‌های حمل و نقل بین‌المللی استان همدان می‌تواند در رسیدن به نقطه امن در توسعه تجارت خارجی استان همدان اثرگذار باشد.

واژگان کلیدی: همدان، صادرات، واردات، ارزش و وزن اقلام

مقدمه

هرگاه کشوری بخواهد مراحل پیشرفت را سپری کند، می بایست به تولید کالا و خدمتی که سبب افزایش صادرات شود، توجه داشته باشد. در واقع تمام کشورهای توسعه یافته، بخش قابل توجهی از تولید ناخالص ملی خود را از محل صادرات تامین می کنند یا اینکه یکی از محورهای توسعه آنها تولید کالا و خدمات برای صادرات به شمار می رود زیرا وقتی کالایی صادر می شود به این معنا است که تولید آن کشور، چنان کیفیتی دارد که می تواند بازارهای بین المللی را به دست آورد و بازار ملی و بین المللی را تصاحب کند. بنابراین صادرات یکی از عوامل مهم ثبات اقتصادی کشورها محسوب می شود که توجه ویژه ای به آن دارند. لذا با توجه به اهمیت بحث رونق تولید داخلی و رشد اقتصادی درونزا که از مولفه های کلیدی اقتصاد مقاومتی و مورد تأکید صریح رهبری و سایر مسئولان نظام است، بدیهی است که گشودن بازارهای صادراتی به روی تولیدکنندگان ایرانی می تواند منجر به جهشی در حوزه تولید شود و ورود ارز به کشور را رقم بزند، لذا با توجه به شرایط سخت تحریم و فشار از سوی دولت های خارجی، اهمیت بحث تولید صادرات محور بیش از پیش آشکار گشته است و با توجه به ظرفیت های عمیق همکاری های اقتصادی بین ایران و همسایگان، می توان با تکیه بر توان داخلی و با سیاست گذاری های صحیح در مسیر توسعه تجارت خارجی، گامی مهم در راستای رونق تولید و اقتصاد مقاومتی برداشت.

در واقع از زمانی که اقتصاد مقاومتی راهکار اصلی تحول در نظام اقتصاد سیاسی ایران شد، صادرات غیرنفتی نیز از ابزارهای اجرایی مهم این سیاست مورد توجه قرار گرفت، به همین سبب اندیشه گسترش صادرات غیرنفتی از دیرباز در سطحی گسترده مورد توجه مسئولان قرار گرفته است. موضوعی که مقام معظم رهبری نیز در بند ۱۰ سیاست های اقتصاد مقاومتی آن را مورد تأکید قرار دادند و حمایت همه جانبه هدفمند از صادرات کالاها و خدمات به تناسب ارزش افزوده و با خالص ارزآوری مثبت را مهم دانستند. گفتنی است استان همدان نیز توانمندی های بالقوه فراوانی در زمینه گسترش تجارت خارجی دارد، اما این توانمندی ها هنوز نتوانسته اند به محصولات نهایی و اثرگذار در جامعه (مانند تولید محصولات صنعتی، تولید کالاهای سرمایه ای به عنوان محصولات نظام نوآوری) تبدیل شوند. با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست های اقتصادی بخش تجارت خارجی و جهت گیری های استان در این زمینه بررسی شده است. در بخش دوم بخش تجارت خارجی استان مورد بررسی و تحلیل قرار می گیرد و در بخش سوم به بررسی و تحلیل شاخص های تجارت خارجی پرداخته می شود و بخش پایانی با جمع بندی این فصل، توصیه های سیاستی لازم برای تقویت و رونق این بخش در استان در اختیار سیاستگذاران و برنامه ریزان استان و کشور قرار گرفته است.

۱-۱۰. سیاست های اقتصادی تجارت خارجی و جهت گیری های استان همدان

صادرات و واردات کالا به عنوان دو بازوی قدرت در کشورها نقش آفرینی می کنند. هیچ کشوری در دنیا وجود ندارد که بتواند تمام نیازهای خود را به طور کامل به تولید برساند و برای تامین نیازهای درون کشور به هیچ کشوری متکی نباشد. همچنین هر کشوری به واسطه ی شرایط اقتصادی و یا اقلیمی خود در تولید برخی محصولات و فناوری ها پیشتاز است و می تواند تولیدات و یا فناوری خود را به کشورهای دیگر صادرات کند. بنابراین اهمیت صادرات و واردات کالا در اقتصاد کشورها بر کسی پوشیده نیست. ایران نیز از این قاعده مستثنی نبوده و برای تداوم روند رشد و توسعه اقتصادی خود نیاز به برنامه ریزی و جهت گیری ویژه در هر استان دارد. همچنین با توجه به محدودیت های موجود که در سال های اخیر در خصوص واردات کشور ایجاد شده و به منظور حمایت و تسهیل در امر واردات کالا اجرای طرح افق راهکاری مؤثر محسوب گردید که بر اساس آن افراد متقاضی واردات کالا می توانند با سهولت بیشتری مراحل مربوط به انجام کار را پیش ببرند. همچنین با وجود موانع بزرگی که تحریم ها و نوسانات شدید اقتصادی در سال ۱۴۰۲ در برابر تجارت خارجی کشور و به تبع آن استان همدان به وجود آورد، از جمله مهمترین جهت گیری های استان همدان در بخش توسعه تجارت خارجی می توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- ایجاد کنسرسیوم های صادراتی
- تقویت و توسعه زمینه های تجارت خارجی
- ایجاد زمینه های لازم جهت راه اندازی مرکز مدیریت صادرات و واردات در استان همدان
- تقویت و توسعه ناوگان حمل و نقل بین المللی و پایانه های صادراتی
- تقویت میزهای تخصصی صادرات گرای کالاهای دارای مزیت رقابتی
- ایجاد تشکل های مورد نیاز جهت گروه های مختلف کالایی که استان در آنها دارای مزیت می باشد.
- ایجاد موسسات و مراکز مشاوره تجاری و بازاریابی
- فراهم کردن بستر آموزشی مناسب در زمینه های بازاریابی، تحقیق و توسعه در بازارهای هدف، برندینگ و ... با بهره گیری از ظرفیت های شرکت شهرک های صنعتی و اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی و اتاق تعاون
- ایجاد ساختار مناسب جهت انتقال تجربیات خصوصاً در بخشهای مختلف (امور مالیاتی، گمرکی و ...) بین تجار و بازرگانان دارای سابقه و فعالان جدید در عرصه تجارت
- اقدامات ویژه در جهت حمایت از صادرات محصولات دانش بنیان
- تشکیل کمیته ویژه به منظور بررسی مسائل و مشکلات تخصصی واحدهای تولیدی-صادراتی با موضوعات تخصصی (مالیاتی و گمرکی)

۱۰-۲. بررسی وضعیت تحولات تجارت خارجی

اهم اقدامات صورت گرفته در بخش تجارت خارجی استان در سال ۱۴۰۲ به شرح ذیل است:

- انجام ۶۶۳ مورد ثبت سفارش واردات کالا و صدور مجوزهای تخصیص ارز
- صدور ۳۰ مورد مجوز برگزاری نمایشگاه های تخصصی
- برگزاری ۵ مورد جلسه کارگروه توسعه صادرات غیرنفتی
- برگزاری ۱۶ مورد جلسه کمیته اقدام ارزی
- برگزاری ۱۷ مورد جلسه کمیته پایش رفتار تجاری
- برگزاری ۲۱ مورد جلسه پایش تجارت خارجی
- پیگیری ۶ مورد اعزام و پذیرش هیأت تجاری و شرکت در نمایشگاه های خارجی
- ۵۷ مورد بازدید از محل فعالیت متقاضیان صدور و تمدید کارت بازرگانی

۱۰-۳. بررسی و تحلیل وضعیت شاخص ها و متغیرهای کلان تجارت خارجی

در این بخش بر اساس آمارهای ارائه شده توسط سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان، شاخصها و متغیرهای کلان حوزه تجارت خارجی استان همدان در سال ۱۴۰۲ تحلیل می گردد.

همانطور که جدول (۱۰-۱) نشان می دهد، در سال ۱۴۰۲ صادرات قطعی کالاهای غیرنفتی کشور (به استثنای نفت خام، نفت کوره و نفت سفید، همچنین بدون صادرات از محل تجارت چمدانی و صادرات برق و خدمات فنی مهندسی) ۱۳۶ میلیون و ۴۰۹ هزار تن کالا به ارزش ۴۹ میلیارد و ۳۳۰ میلیون دلار بوده که علی رغم افزایش ۹/۷۸ درصد از لحاظ وزنی، به لحاظ ارزشی ۸/۸ درصد کاهش داشته است سهم صادرات استان همدان ۰/۱ درصد از کل ارزش صادراتی کشور و ۰/۰۸ درصد از کل وزن کالاهای صادراتی کشور می باشد به صورت دقیق تر باید گفت که در سال ۱۴۰۲ صادرات صورت گرفته از گمرک همدان از نظر ارزشی به ۵۰/۲۵ میلیون دلار و به لحاظ وزنی به ۱۰۹ هزار تن بوده است. این میزان نسبت به مدت مشابه سال قبل از نظر ارزشی ۴۲/۹۳ درصد کاهش و از نظر وزنی ۰/۹۲ درصد افزایش

داشته است. جدول (۱۰-۱)، میزان صادرات کالا از گمرک همدان در بخش‌های مختلف در سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۲ را نشان می‌دهد.

جدول ۱۰-۱. وضعیت صادرات کالا از گمرک همدان در سالهای ۱۴۰۱-۱۴۰۲

سال	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	سهم ارزش صادرات استان همدان از کل صادرات کشور	سهم وزن صادرات استان همدان از کل صادرات کشور
۱۴۰۱	همدان	۸۸/۰۵	۰/۱۶	۰/۰۹
	کشور	۱۲۴۲۵۲		
۱۴۰۲	همدان	۵۰/۲۵	۰/۱	۰/۰۸
	کشور	۴۹۳۲۹		

مأخذ: اداره کل گمرک استان همدان

تغییر وزن صادرات
۱۴۰۲ در کشور نسبت به
سال گذشته ۹.۷۸٪ در
استان همدان ۰.۹٪

تغییر ارزش صادرات
۱۴۰۲ در کشور نسبت به
سال گذشته ۸.۹٪ در
استان همدان ۴۲.۹۳٪

به اعتقاد مسئولین و فعالین امر تجارت خارجی استان همدان سهم پایین صادرات استان همدان و همچنین کاهش محسوس صادرات استان نسبت به سال گذشته ناشی از چند دلیل است که مهمترین آن‌ها عبارتند از:

- ❖ کاهش قیمت‌های جهانی اقلام عمده صادراتی به ویژه کالاهای پتروشیمی
 - ❖ بخشی از کاهش صادرات کشور و استان همدان متأثر از آثار روانی ناشی از بحث عدم خام فروشی مواد معدنی و مشمول مالیات شدن درآمد حاصل از صادرات مواد و محصولات خام و نیمه خام معدنی برمی‌گردد.
 - ❖ به گفته بازرگانان و تجار تعهدات ارزی و مشکلات مربوط به کارتهای بازرگانی از چالش‌های پیش‌روی تجار است به طوریکه اظهار می‌کنند کشور عراق مبادلات ریالی دارد و ارزی به تجار نمی‌دهد این درحالیست که باید ارز به کشور برگردد و تجار نمی‌توانند تعهدات ارزی خود را ایفا کنند.
 - ❖ با توجه به تغییرات قوانین مالیاتی و مشمول شدن کارتهای بازرگانی، برخی از کارتهای بازرگانی فعال استان از گردونه فعالیت خارج شده‌اند و یا اینکه برای انجام مبادلات خود از کارتهای اجاره‌ای استفاده می‌کنند، که این موضوع تاثیر بسزایی در آمارهای رسمی تجارت خارجی استان دارد.
 - ❖ بیش از نیمی از کاهش صادرات محصولات کشاورزی استان همدان به کاهش صادرات کشمش برمی‌گردد به طوری که صادرات کشمش استان که در سال ۱۴۰۲ به علت سرمازدگی ۷۰ درصد از کشمش استان از دست رفته است.
- نگاهی به آمارهای دریافتی از اداره کل گمرک استان همدان نشان می‌دهد که صادرات بخش صنعت ۲۳ میلیون و ۳۳۰ هزار دلار و وزن ۵۵ هزار و ۲۷۰ تن بوده است که سهمی در حدود ۴۶ درصدی را از کل صادرات استان به خود اختصاص داده و نسبت به سال گذشته از نظر ارزشی حدود ۲۷ درصد کاهش داشته است. قرا به بطری فلاسک ظرف دهان گشاد با صادرات ۱۴ میلیون و ۷۸۰ هزار دلاری مهمترین کالای صادراتی این بخش با اختصاص سهم ۲۹ درصد از کل صادرات استان و سیم برای سیم پیچی غیر مسی با ارزش ۳/۵ میلیون دلار و سیم برای سیم پیچی مسی به ارزش ۲/۵ میلیون دلار مهمترین اقلام از صادرات حوزه صنعت در سال ۱۴۰۲ بوده‌اند. در مجموع صادرات این بخش شامل ۸۱ قلم کالا است که به کشورهای کانادا، آلمان، ایتالیا، لیبی، روسیه، ارمنستان، آذربایجان، گرجستان، ازبکستان، ترکمنستان، قزاقستان، ترکیه، امارات، پاکستان، افغانستان، عمان و عراق صادر گردیده است.

دومین رتبه از صادرات استان همدان در سال ۱۴۰۲ مربوط به بخش معدن با سهم ۳۹ درصد از کل صادرات می باشد. اما نکته قابل توجه در این خصوص کاهش ۳۸ درصدی در صادرات این حوزه نسبت به سال گذشته می باشد، در این خصوص باید گفت که استان همدان با وجود داشتن ذخایر و پتانسیل های معدنی غنی و متنوع در سطح کشور است که در برخی از مواد معدنی مانند آندالوزیت شیست، فلدسپات و سیلیس در ملایر و معادن دولومیت در نهاوند و معدن بسیار با ارزش تازه کشف شده لیتیوم در شرق همدان در حوزه معدن دارای مزیت نسبی است. اما با توجه به

طرح چالش عوارض صادرات مواد خام و نیمه خام در تیر ماه سال ۱۴۰۲ و عوارض

سنگین برای صادرات این مواد هرچند که براساس قانون و در راستای تحقق اهداف اسناد بالادستی در زمینه گسترش اقتصاد دانش بنیان وضع گردیده بود، اما در مجموع صادرات مواد و صنایع معدنی را با مشکل مواجه نمود. صادرات در بخش صنایع معدنی به میزان ۱۹ میلیون و ۶۲۰ هزار دلار بوده است. فروسیلیسیوم (دارای بیش از ۵۵ درصد ولی مساوی یا کمتر از ۸۰ درصد وزنی سیلیسیوم) با ۱۳ میلیون و ۱۷۰ هزار دلار ۲۶ درصد از کل صادرات استان در سال ۱۴۰۲ است. این بخش شامل دو قلم کالا است که به کشورهای ایتالیا، بلغارستان، بلژیک، ارمنستان، آذربایجان، هند،

پاکستان، ترکیه، سوریه و عراق صادر گردیده است.

بخش کشاورزی استان با صادرات ۷ میلیون دلار سهمی برابر ۱۳/۹ درصد از صادرات استان به خود اختصاص داده و نسبت به مدت مشابه از نظر ارزشی ۷۰ درصد کاهش داشته است. انگور بی دانه با صادرات ۲/۱۱ میلیون دلار ۴ درصد از کل صادرات استان و انگور خشک شده تیزیابی که هر ساله جز مهمترین اقلام صادراتی استان بوده در سال ۱۴۰۲ فقط ۱/۸ درصد از صادرات استان را به خود اختصاص داده است. در این خصوص باید گفت متأسفانه استان همدان چند سالی است که همانند دیگر استان های کشور، از آسیب های تغییرات اقلیمی و خشک سالی در امان نمانده و همزمان با کاهش محسوس بارندگی ها، ضرورت تغییر الگوی کشت در زمین های کشاورزی استان را دوچندان کرده است. همچنین لازم به توضیح است که به دلیل موقعیت جغرافیایی استان همدان و نزدیکی به مرز کشور عراق بسیاری از تاجران عراقی طرفدار محصولات با کیفیت بخش کشاورزی این استان می باشند که البته به صورت حضوری جهت انجام معامله مستقیم با کشاورزان استان وارد استان می گردند که این بخش از معاملات در آمار صادرات رسمی وارد نمی شود. بر اساس آمارهای دریافتی از سازمان صمت استان همدان باید گفت این بخش شامل ۲۳ قلم کالا بوده که به کشورهای کانادا، روسیه، بلاروس، صربستان، ترکیه، مالزی، هند، ترکمنستان، افغانستان و عراق صادر گردیده است. با همه این احوالات و با توجه به محصولات تولیدی با کیفیت بخش کشاورزی استان همدان و با نگاه ویژه به اینکه اقتصاد این استان بیشتر بر پایه کشاورزی استوار است و در نظر داشتن خاصیت فسادپذیری و عمر کوتاه محصولات تولیدی این بخش باید گفت که در حال حاضر یکی از نیازهای اساسی و اصلی بخش کشاورزی همدان صنایع تبدیلی است تا محصولات این بخش فرآوری شده و سپس صادر شوند که در این صورت شاهد ایجاد ارزش افزوده و رونق اقتصادی برای استان همدان باشیم.

در سال ۱۴۰۲ صادرات در بخش پتروشیمی و مواد شیمیایی با ۷۵ درصد کاهش به رقم ۰/۱۹ میلیون دلار رسیده است که سهمی برابر ۰/۳۷ درصد از کل صادرات استان را دارد. وازلین صنعتی با ارزش ۴/۲۹ میلیون دلار و سهم ۸/۵ درصد از کل صادرات مهمترین کالای صادراتی این بخش می باشد. در این خصوص لازم به توضیح است که در سال ۱۴۰۲ به دلیل کاهش قیمت های جهانی محصولات شیمیایی به ویژه کالاهای پتروشیمی کاهش ارزش صادرات این حوزه را شاهد هستیم. این بخش شامل ۱۵ قلم کالا می باشد که به کشورهای جیبوتی، آفریقای جنوبی، زامبیا، نیجریه، ویتنام، ازبکستان، آذربایجان، ترکیه، افغانستان، عمان، پاکستان، سوریه و عراق صادر گردیده است.

هرچند که وضع برخی محدودیت ها و افزایش عوارض مربوط به خام فروشی به دلیل حمایت از دانش بنیان ها و رونق تولید داخلی می باشد اما باید توجه داشت که در شرایط تنگ شده حلقه ارتباطات و تجارت در اقتصاد کشور در واقع تعمیق حضور در بازار های بین المللی اجزای زنجیره ارزش تولیدات معدنی علاوه بر ارز آوری، موجب ایجاد وابستگی صنایع خارجی به ارتباط تجاری با ایران شده و هزینه های ناشی از تحریم را برای دیگر کشورها افزایش می دهد. لذا هر گونه اقدام در ایجاد محدودیت برای جریان آزاد تجارت حرکتی همسو با جریان تحریم کشور است.

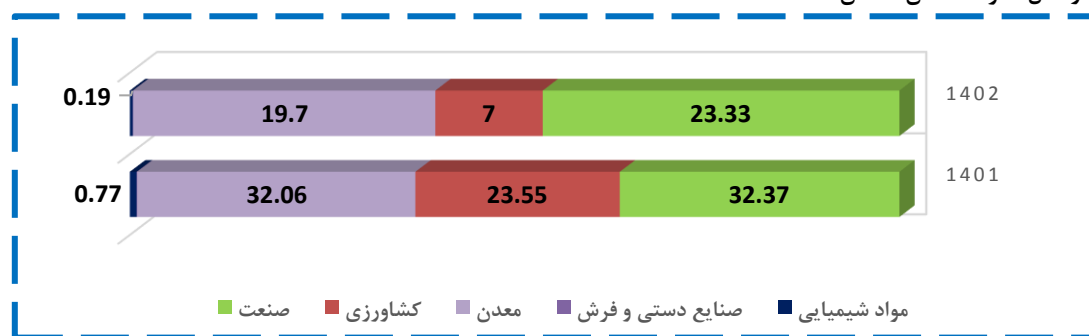
در سال های بعد از تشدید تحریم ها، آخرین رتبه در بین کالاهای صادراتی استان همدان مربوط به صادرات صنایع دستی و فرش استان است که در سال ۱۴۰۲ نیز با ارزش ۰/۰۲ میلیون دلار سهمی کمتر از ۱ درصد از صادرات استان را دارد که نسبت به سال گذشته ۷۳ درصد از لحاظ ارزشی کاهش داشته است. این بخش شامل دو قلم کالا می باشد که به کشور روسیه و قطر صادر گردیده است. در این خصوص باید گفت که متأسفانه به دلیل تحریم ها این محصولات با ارزش تولیدی استان بازارهای خارجی خود را که عمده مقصد آن کشورهای آمریکایی و اروپایی بوده را از دست داده و هنوز جایگاه متناسب با ظرفیت و توانمندی های موجود در خود را باز پس نگرفته است. البته تغییرات ارزش پول ملی منجر به رشد ارزشی شده اما در حقیقت این امر موجب خرسندی نمی گردد. از طرفی نیز سفال که نماد صنایع دستی استان همدان در تمامی عرصه های ملی و بین المللی می باشد و علی رغم داشتن طرفداران داخلی و خارجی و تقاضای بالا برای خرید آن مخصوصاً از طرف تجار کشورهای عراق و ترکیه به ویژه به علت کاهش ارزش پول ملی و در نتیجه کاهش قیمت خرید آن برای خریداران خارجی به دلیل ضعف در نوع بسته بندی، عدم آشنایی تولیدکنندگان صنایع دستی به بازاریابی، فروش و مراکز عرضه و رقابت شدید و حضور موفق تر محصولات مشابه چینی در بازارهای داخلی و بین المللی موجب ضعف در صادرات این محصول کهن و با اصالت استان گردیده است که با بازاریابی فعالانه و هوشمندانه و تغییر در شیوه بسته بندی و ظاهر محصولات، بازارهای با ثبات بین المللی برای این محصول ایجاد کرد.

در مجموع ۱۲۳ قلم کالا در سال ۱۴۰۲ از استان به ۳۰ کشور جهان شامل کانادا، آلمان، ایتالیا، بلژیک، بلغارستان، بلاروس، روسیه، صربستان، آفریقای جنوبی، نیجریه، لیبی، زامبیا، ویتنام، مالزی، ارمنستان، قزاقستان، آذربایجان، گرجستان، ازبکستان، ترکمنستان، قطر، هند، ترکیه، سوریه، جیبوتی، امارات، عمان، پاکستان، افغانستان و عراق صادر گردیده است. این میزان در مدت مشابه سال قبل ۱۰۹ قلم کالا و ۳۳ کشور بوده است.

جدول ۱۰-۲. میزان صادرات کالا از گمرک همدان در بخش های مختلف تولیدی سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱

نام بخش	وزن (هزارتن) ۱۴۰۱	وزن (هزارتن) ۱۴۰۲	ارزش (میلیون دلار) ۱۴۰۱	ارزش (میلیون دلار) ۱۴۰۲	درصد از کل صادرات ۱۴۰۱	درصد از کل صادرات ۱۴۰۲
صنعت	۴۱/۳۲	۵۵/۲۷	۳۲/۳۷	۲۳/۳۳	۳۶/۷۶	۴۶/۴۷
کشاورزی	۱۸/۶۸	۷/۲۷	۲۳/۵۵	۷	۲۶/۷۵	۱۳/۹۴
معادن	۴۵/۵۵	۴۴/۳۸	۳۲/۰۶	۱۹/۷	۳۶/۴۰	۳۹/۲۲
صنایع دستی و فرش	۰/۰۵۲	۰/۰۱۲	۰/۰۷۲	۰/۰۱۹	۰/۰۸	۰/۰۳
مواد شیمیایی	۲/۳۹۸	۲/۱۴	۰/۷۷	۰/۱۹	۰/۸۷	۰/۳۷
جمع	۱۰۸	۱۰۹/۰۷	۸۸/۸	۵۰/۲	۱۰۰	۱۰۰

مأخذ: اداره کل گمرک استان همدان

نمودار ۱۰-۱. مقایسه ارزش صادرات کالا از گمرک همدان در بخش های مختلف تولیدی

سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ (میلیون دلار)

جدول ۱۰-۳. ده قلم عمده کالاهای صادراتی استان از گمرک همدان در سال ۱۴۰۲

ردیف	نام کالا	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	سهم از ارزش کل صادرات استان (درصد)
۱	قراچه بطری فلاسک ظرف دهان گشاد	۴۹/۴۵	۱۴/۷۸	۲۹/۴۴
۲	فروسلیسیوم دارای بیش از ۵۵ درصدولی مساوی یا کمتر از ۸۰ درصد وزنی سیلیسیوم	۱۲/۴۰	۱۳/۱۷	۲۶/۲۳
۳	وازلین ها بجز گرید دارویی	۴/۲۰	۴/۲۹	۸/۵۴
۴	سیم برای سیم پیچی (غیر از نوع مسی)	۱/۹۶	۳/۵۳	۷/۰۳
۵	سیم برای سیم پیچی از مس	۰/۶۳	۲/۵۴	۵/۰۵
۶	انگوری بی دانه (انگور خشک کرده)	۱	۲/۱۱	۴/۲
۷	سیمان سفید	۲۵/۸۲	۱/۴	۲/۷۸
۸	تیزابی بی دانه (انگور خشک کرده)	۰/۵۶	۰/۹۴	۱/۸۷
۹	فروسلیسیوم	۱/۸۷	۰/۷۵	۱/۴۹
۱۰	رب گوجه فرنگی	۰/۵۹	۰/۶۹	۱/۳۷

مأخذ: اداره کل گمرک استان همدان

بنا به آمار و اطلاعات دریافتی از اداره کل گمرک استان همدان، واردات کالا از گمرک همدان نیز طی سال ۱۴۰۲ به ارزش ۳۵ میلیون و ۲۸۰ هزار دلار به وزن ۱۰ هزار و ۴۲۰ تن بوده است که نسبت به مدت مشابه سال قبل از نظر ارزشی ۳/۸ درصد کاهش و از نظر وزنی ۰/۱ درصد افزایش داشته است. سهم ناچیز واردات استان همدان میتواند نشان از ضعف در حوزه تولید و نیاز به توجه و حمایت بیشتر آن باشد.

جدول ۱۰-۴. آمار واردات کالا از گمرک همدان در سالهای ۱۴۰۲-۱۴۰۱

سال	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	سهم ارزش واردات استان همدان از کل واردات کشور	سهم وزن واردات استان همدان از کل واردات کشور
۱۴۰۱	همدان ۳۶,۶۹	۱۰,۲۳	۰/۰۶	۰/۰۳
	کشور ۶۰۳,۰۹	۳۷۳,۵۸		
۱۴۰۲	همدان ۳۵,۲۸	۱۰,۴۲	۰/۰۵	۰/۰۳
	کشور ۶۶۲,۸۰	۳۹۰,۱۶/۲۶		

مأخذ: اداره کل گمرک استان همدان

تغییر وزن واردات
۱۴۰۲ در کشور نسبت به
سال گذشته ۴.۴۳٪ در
استان همدان ۰.۰۱٪

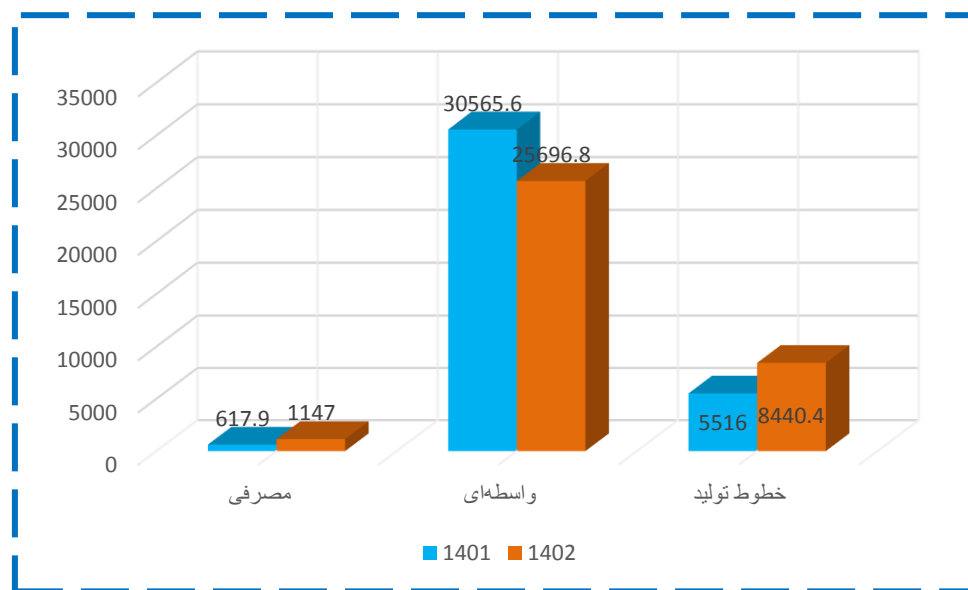
تغییر ارزش واردات
۱۴۰۲ در کشور نسبت به
سال گذشته ۹.۷۷٪ در
استان همدان ۳.۸۴٪-

در جدول و نمودار زیر اقلام وارداتی استان به تفکیک نوع در سال ۱۴۰۲ نشان داده شده است. از این میزان ۲۵ میلیون و ۶۹۶ هزار دلار معادل ۷۲/۸ درصد کالاهای واسطه ای، ۸ میلیون و ۴۴۰ هزار دلار معادل ۲۳/۹ درصد کالاهای خطوط تولید و ۱ میلیون و ۱۴۷ هزار دلار معادل ۳/۲ درصد کالاهای مصرفی بوده است.

جدول ۱۰-۵. اقلام وارداتی استان همدان به تفکیک نوع در سال های ۱۴۰۱-۱۴۰۲

سال	ارزش (هزار دلار)				وزن (هزار تن)			
	مصرفی	واسطه‌ای	خطوط تولید	جمع	مصرفی	واسطه‌ای	خطوط تولید	جمع
۱۴۰۱	۳۱۷/۹	۳۰۵۶۵/۶	۵۵۱۶	۳۶۶۹۹/۵	۰/۲۶۷	۹/۲۸	۰/۶۸۳	۱۰/۲۳
۱۴۰۲	۱۱۴۷	۲۵۶۹۶/۸	۸۴۴۰/۴	۳۵۲۸۴/۲	۰/۵۲۷	۸/۹	۱	۱۰۴۲

مأخذ: اداره کل گمرک استان همدان

نمودار ۱۰-۲. مقایسه اقلام وارداتی استان به تفکیک نوع در سال ۱۴۰۲ (درصد)

یکی از مهمترین متغیرهایی که در بحث تجارت خارجی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی می‌باشد. شاخص بهای کالاهای صادراتی در ایران یکی از انواع شاخص‌های قیمت است که تغییرات سطح عمومی قیمت کالاهای غیرنفتی صادراتی را نشان می‌دهد. نحوه تعیین این شاخص هم به این صورت است که «قیمت ارزی کالاهای صادرشده» را به «قیمت ریالی» تبدیل می‌کنند و تغییرات این شاخص، نمایانگر تغییرات قیمت کالاهای صادرشده در بازارهای جهانی و نوسانات نرخ ارز است. افزایش شاخص کالاهای صادراتی به این معناست که «قیمت تمام‌شده کالای صادراتی» افزایش یافته است و این موضوع در نهایت منجر به کاهش قدرت رقابت‌پذیری کالاهای صادراتی در بازار داخل و کاهش میزان سودآوری صادرات است. به گفته کارشناسان، نوسانات نرخ ارز و تورم در تعیین شاخص بهای کالاهای صادراتی نقش تعیین‌کننده‌ای دارند. چون هر چه نرخ تورم افزایش می‌یابد هزینه‌های تولید یک محصول هم افزایش می‌یابد و این افزایش هزینه‌های تولید در نهایت منجر به بالارفتن قیمت تمام‌شده کالا می‌شود. با افزایش قیمت تمام‌شده کالا، حاشیه سود تولیدکنندگان و صادرکنندگان کاهش می‌یابد. جدول (۱۰-۶) متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی استان همدان را در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ نشان می‌دهد. متوسط قیمت کالاهای صادراتی در سال‌های ۱۴۰۲ با کاهش ۳۷/۵ درصدی معادل ۰/۵ دلار به ازای هر کیلوگرم بوده است. همچنین متوسط قیمت کالاهای وارداتی در سال ۱۴۰۲ حدود ۳/۴ دلار به ازای هر کیلوگرم بوده که نسبت به سال ۱۴۰۱، حدود ۵/۵ درصد کاهش داشته است.

جدول ۱۰-۶. متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی (دلار)

متوسط قیمت‌ها	۱۴۰۲	۱۴۰۱	تغییرات(درصد)
متوسط قیمت کالاهای صادراتی	۰/۵	۰/۸	-۳۷/۵
متوسط قیمت کالاهای وارداتی	۳/۴	۳/۶	-۵/۵

مأخذ: اداره کل گمرک استان همدان

منظور از تراز تجاری، تفاوت میان ارزش پولی واردات و صادرات خروجی در طی یک دوره معین در اقتصاد است. تراز تجاری رابطه بین واردات و صادرات کشورها را نشان می‌دهد. اگر صادرات بیشتر از واردات باشد مقدار مثبت به نام مازاد تجاری مشخص می‌شود. اگر واردات بیشتر از صادرات باشد مقدار منفی به نام کسری تجاری یا شکاف تجاری مشخص می‌شود. تراز تجاری در سال ۱۴۰۲ کشور منفی و معادل ۱۶۸۷۴- میلیون دلار و حجم مبادلات تجاری نیز معادل ۱۱۵ میلیارد و ۵۳۳ میلیون دلار می‌باشد. اما بر اساس آمارهای دریافتی از اداره کل گمرک استان همدان باید گفت تراز تجاری استان مثبت و معادل ۱۵ میلیون دلار و حجم مبادلات تجاری استان بالغ بر ۸۵/۴ میلیون دلار است.

جدول ۱۰-۷. تراز تجاری استان همدان در سال ۱۴۰۲ در مقایسه با سال ۱۴۰۱

سال	ارزش (میلیون دلار)	حجم مبادلات تجاری (میلیون دلار)
۱۴۰۱	همدان	۱۲۴/۷۴
	کشور	۱۱۴۴۴۹
۱۴۰۲	همدان	۸۵/۴
	کشور	۱۱۵۵۳۳/۴

مأخذ: اداره کل گمرک استان همدان

در ادامه به برخی از اهم مشکلات حوزه تجارت خارجی استان همدان و ارائه راهکارهای پیشنهادی در زمینه رفع آنها پرداخته شده است:

راهکار

ایجاد زیر ساخت های لازم جهت تکمیل و فرآوری به منظور ایجاد ارزش افزوده و ارزی آوری بالاتر

تخصیص اعتبارات لازم در این زمینه ها به استانها

شناسایی بازارهای هدف و طراحی بسته بندی مناسب با توجه به نیاز بازارهای بین المللی
تاسیس شرکتهای مدیریت صادرات ، تقویت و توسعه خوشه های صنعتی، جلوگیری از صادرات
کالاهای نامرغوب، شناسایی راهکارهای ابتکاری شرکتها و افراد موفق در حوزه تولید و صادرات و تدوین
و آموزش تجارب آنها با همکاری بخش خصوصی

برگزاری دوره های آموزشی به منظور آشنایی صادرکنندگان با بازارهای هدف، قوانین و مقررات
صادراتی و بسته بندی محصولات، حضور در نمایشگاه های بین المللی جهت معرفی فرصتها و
محصولات، در نظر گرفتن منابع مالی مورد نیاز برای انجام پژوهش های بازار در کشورهای هدف، ایجاد
بانکهای اطلاعاتی الکترونیکی مرجع در حوزه بازرگانی خارجی

برنامه ریزی موثر و اجرایی جهت ایجاد زیرساختهای مناسب توسعه صادرات، ایجاد بستری مناسب
برای سرمایه گذاری بخش خصوصی در تکمیل توسعه زنجیره صنایع تبدیلی و تکمیلی برای محصولات
تولیدی (خصوصاً" بخش کشاورزی که به دلیل ماهیت فساد پذیر بودن تولیدات آن نیاز مبرم به ایجاد
صنایع تبدیلی می باشد، حمایت از بخش خصوصی به منظور تبدیل و تکمیل ملزومات تولیدی، مطابق

مشکلات / پیشنهاد

خام فروشی مواد معدنی

عدم تخصیص اعتبار لازم و به موقع جهت توسعه
صادرات (آموزش، اعزام هیات، پذیرش هیات، شرکت
در نمایشگاهها و...)

بسته بندی نامناسب محصولات تولیدی و صادراتی
پایین بودن ظرفیت محصولات تولیدی و افزایش
قیمت تمام شده آنها نسبت به محصولات مشابه
خارجی

ضعف بازاریابی و دانش مناسب و اصولی جهت فروش
محصولات تولیدی و وابستگی و تکیه به بازارهای
محدود(عراق)

فرسودگی ماشین آلات خط تولید و ضعف دسترسی
به فناوریهای برتر و به روز دنیا و سرمایه گذاری
ناکافی و کمبود منابع جهت ایجاد ، تکمیل و توسعه
صنایع تبدیلی و تکمیلی

با فناوری و دانش روز دنیا و حمایت از وارد کنندگان مواد اولیه و پایه به منظور کاهش قیمت تمام شده محصولات تولیدی	
حذف کامل تعهد ارزی جهت صادرات محصولات غیر نفتی و یا معاف نمودن کشورهای عراق و افغانستان به جهت انجام مراودات تجاری با ریال (بیش از ۸۰ درصد صادرات استان به کشورهای فوق می باشد)	تعهدات ارزی
حمایت از احداث پایانه صادراتی و تأسیس شرکتها حمل نقل مشترک با کشورهای همسایه به خصوص در بخش کشاورزی از طریق بخش خصوصی و با همکاری دستگاههای اجرایی	تخلیه محصولات صادراتی در مرزها به دلایل مختلف و عدم همکاری مناسب در این زمینه
تسهیل در ایجاد برندهای تجاری و معرفی آن به بازارهای هدف	فقدان نام و نشان تجاری (برند) بنگاههای فعال در بازارهای بین المللی
ایجاد شرایط مناسب توسط بانک مرکزی جهت جابجایی ارز حاصل از صادرات و برقراری ارتباط بین صادرکنندگان و واردکنندگان جهت کمرنگ نمودن مشکلات	مشکلات ارتباطات بانکی و نقل و انتقال ارز حاصل از تجارت به جهت تحریم ها
ترویج کشاورزان و آشنایی آنان با مزایای تولید محصول ارگانیک و تخصیص اعتبار جهت تولید این محصولات و حمایت از عرضه آن به بازار	پایین بودن سطح تولید محصولات ارگانیک در بخش کشاورزی

۱۰-۴. جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی برای استان

با توجه به این موضوع که بخش بازرگانی تابعی از شرایط تولید در کشور است، از اینرو هر نوع افت و خیزی در امر تولید تأثیر مستقیم و بسزایی در امر تجارت می گذارد. هر چه بتوان تولیدات داخلی را به سمت تولید با کیفیت بالاتر و با قیمت تمام شده پایین تر سوق داد، می توان در بازارهای جهانی جایگاه بالاتر و بزرگتری پیدا کرد. متأسفانه محصولات داخلی به دلیل وجود تحریم های اقتصادی، کمبود نیروی متخصص و فناوری های روز دنیا در اغلب موارد با قیمت بالا و کیفیت پایین تر نسبت به نمونه های مشابه خارجی تولید می گردند که این خود موجب کاهش قدرت رقابت در عرصه بازارهای جهانی می شود. لذا ضروری است که به منظور توسعه تجارت خارجی کشور و به تبع آن استان ها با توجه به ویژگی ها و توانمندی هایشان برنامه ریزی و دقت نظر بیشتری صورت گیرد. به طور خلاصه بر اساس آمارهای دریافتی از اداره کل گمرک استان همدان در سال ۱۴۰۲، صادرات کالا معادل ۵۰/۲۵ میلیون دلار بوده که نسبت به سال گذشته علی رغم ۹۲/۰ درصد افزایش وزنی حدود ۴۲/۹ درصد از لحاظ ارزشی کاهش داشته است. همچنین در این سال ارزش واردات استان معادل ۳۵/۲۸ میلیون دلار بوده که به نسبت سال گذشته حدود ۳/۸۴ درصد از لحاظ ارزشی کاهش و ۰/۰۱ درصد از لحاظ وزنی افزایش داشته است. همچنین تراز تجاری استان همدان در سال ۱۴۰۲ معادل ۱۵ میلیون دلار و حجم مبادلات تجاری استان بالغ بر ۸۵/۴ میلیون دلار بوده است. از اینرو با توجه به ظرفیت ها و پتانسیل های تولیدی و صادراتی موجود در استان همدان باید گفت که هنوز تا رسیدن به نقطه مطلوب فاصله زیادی وجود دارد. از جمله چالش های پیشروی صادرکنندگان استان می توان به عدم تناسب تسهیلات بانکی با افزایش هزینه های ناشی از تغییرات ناگهانی نرخ تورم و نرخ ارز، ضعف تبلیغات در معرفی توانمندی ها و مزیت های استان در سطح کشور و شناخت ناکافی کشور از توانمندی های تولیدی کشور و استان همدان، فقدان نام تجاری بین المللی برای محصولات استان، فله ای بودن و بدون بسته بندی صادرات محصولات تولیدی و متناسب نبودن با سلیقه مصرف کنندگان در بازارهای داخلی و خارجی، کیفیت و ظرفیت پایین محصولات تولیدی و افزایش قیمت تمام شده محصولات استان نسبت به کالاهای مشابه خارجی، ضعف بازاریابی و دانش مناسب و اصولی برای فروش محصولات تولیدی استان و وابستگی به بازارهای هدف محدود و تکیه بر بازار متزلزل عراق، وجود مراجع متعدد و بروکراسی زیاد جهت انجام امور مربوط به صادرات، فرسودگی ماشین آلات خط تولید و ضعف دسترسی به فناوری های برتر و بروز دنیا بدلیل نامناسب بودن وضعیت سرمایه گذاری در تأمین و تجهیز زیرساخت ها بویژه در سیستم حمل و نقل استان برای محصولات کشاورزی و صنایع دستی با ماهیت فسادپذیری و خطر شکستن و تلفات بالا و ... اشاره نمود.

در ادامه به ارائه چند راهکار و توصیه سیاستی به منظور بهبود وضعیت تجارت خارجی استان همدان پرداخته می‌شود، باشد که گام مؤثری در راستای توسعه تجارت خارجی استان همدان برداشته شود:

- ارایه بسته حمایتی از کالاهای صادراتی و وارداتی واحدهای تولیدی
- ترخیص درصدی کالاهای وارداتی واحدهای تولیدی بدون کد رهگیری اطلاعات منشأ ارز بانک عامل
- موافقت به ایجاد انبار اختصاصی جهت واحدهای تولیدی در خصوص کاهش هزینه های تولید
- اخذ ضمانت بانکی جهت حقوق ورودی کالاهای وارداتی و عوارض صادراتی جهت کالاهای صادراتی واحدهای تولیدی
- ترخیص نسبه کالاهای وارداتی واحدهای تولیدی با توجه به دستورالعمل ها و بخشنامه های ابلاغی
- ارزیابی کالاهای صادراتی و وارداتی واحدهای تولیدی در محل انبار واحد تولیدی
- موافقت با حمل کالاهای صادراتی واحدهای تولیدی با کامیون های فاقد شرایط پلمپ با توجه به کمبود کامیون های دارای شرایط پلمپ در استان همدان
- تسهیلات ویژه به فعالان اقتصادی معرفی شده توسط دفاتر ستادی گمرک جمهوری اسلامی ایران و شرکت های دانش بنیان
- ایجاد تشکل های صادراتی توسط اتاق بازرگانی و صنایع و معادن استان همدان
- تسریع در تخصیص ارز و ارایه کد رهگیری اطلاعات منشأ ارز به واردکنندگان کالاهای وارداتی واحدهای تولیدی توسط بانک های عامل جهت بارگذاری در اظهارنامه های وارداتی جهت تسریع در ترخیص کالا از گمرک
- برگزاری دوره های آموزشی به منظور آشنایی صادرکنندگان با بازارهای هدف، قوانین و مقررات صادراتی و بسته بندی محصولات، حضور در نمایشگاه های بین المللی جهت معرفی فرصت ها و محصولات، در نظر گرفتن منابع مالی مورد نیاز برای انجام پژوهش های بازار در کشورهای هدف، ایجاد بانک های اطلاعاتی الکترونیکی مرجع در حوزه بازرگانی خارجی
- برنامه ریزی مؤثر و اجرایی جهت ایجاد زیرساخت های مناسب توسعه صادرات، ایجاد بستری مناسب برای سرمایه گذاری بخش خصوصی در تکمیل توسعه زنجیره صنایع تبدیلی و تکمیلی برای محصولات تولیدی خصوصاً بخش کشاورزی که به دلیل ماهیت فسادپذیر بودن تولیدات آن نیاز مبرم به ایجاد صنایع تبدیلی می باشد، حمایت از بخش خصوصی به منظور تبدیل و تکمیل ملزومات تولیدی، مطابق با فناوری و دانش روز دنیا و حمایت از وارد کنندگان مواد اولیه و پایه به منظور کاهش قیمت تمام شده محصولات تولیدی
- تقویت تشکل های صادراتی و بخش کشاورزی در ایجاد زنجیره تولید و حمایت از آنها در عقد قرارداد با بازارهای هدف
- با توجه به بالا رفتن قیمت های تمام شده مواد اولیه وارداتی، میزان تعرفه گمرکی برای مواد اولیه وارداتی واحدهای تولیدی کاهش یابد.
- برقراری نظام تعرفه ترجیحی با کشورهای همسایه در قالب تفاهم نامه فی مابین
- ثبات در سیاست های تجارت خارجی به منظور تصمیم گیری منطقی فعالان این عرصه
- ایجاد سامانه های الکترونیکی چندزبانه جهت معرفی کالا و خدمات
- انجام مطالعه صنایع نوپای استان به منظور شناخت ظرفیت های جدید جهت بازاریابی صادراتی
- توسعه گردشگری و جذب توریست و گردشگر از کشورهای هدف
- استفاده از حوادث و بحرانها جهت نفوذ در بازارهای هدف

- تخصیص اعتبار به منظور اعزام و پذیرش هیاتهای تجاری و شرکت واحدهای تولیدی و صادراتی در نمایشگاههای مختلف داخلی و بین المللی
- تقویت اتاق های مشترک با کشورهای هدف صادراتی
- تقویت و تجهیز آزمایشگاه های استاندارد مورد نیاز جهت کنترل کیفیت محصولات صادراتی
- تقویت، توسعه و تجهیز گمرک استان متناسب با رشد صادرات
- لزوم افزایش آگاهی های لازم فعالین اقتصادی در زمینه تولید و توسعه صادرات غیر نفتی
- ترغیب و تشویق تجار و بازرگانان جهت انجام امور گمرک و اظهار کالا از گمرک استان
- ترویج فرهنگ تولید صادرات محور در استان
- لزوم توسعه صادرات خدمات فنی و مهندسی

فصل یازدهم:

بازار سرمایه

مروری اجمالی بر بازار سرمایه

بازار سرمایه از اجزاء تشکیل دهنده بازار مالی است و در واقع یکی از جریان‌های اصلی تأمین مالی در یک اقتصاد محسوب می‌گردد. تأثیر بازار سرمایه در حرکت جریان نقدینگی و منجر شدن به رشد و توسعه اقتصادی، مسئله مهمی است که اخیراً با نگاه به رشد مساعد بازار سرمایه در ایران مورد توجه قرار گرفته است. چنانچه رابطه منطقی بین بازار مالی و سایر بخش‌های اقتصادی وجود نداشته باشد، احتمال بروز اختلالات و نقصان‌هایی در ساز و کار اقتصاد وجود دارد. بازار سرمایه به سبب نقش اساسی در گردآوری منابع از طریق پس‌اندازها، بهینه‌سازی گردش منابع مالی و هدایت آن‌ها به سوی مصارف و نیازهای سرمایه‌گذاری در بخش‌های مولد اقتصادی تأثیر زیادی در رشد اقتصادی کشورها ایفا می‌کنند به طوری که برخی اقتصاددانان بر این عقیده‌اند که تفاوت اقتصادهای توسعه‌یافته و توسعه نیافته، نه در فناوری پیشرفته توسعه‌یافته‌ها بلکه در وجود بازار سرمایه یکپارچه فعال و گسترده است.

سال ۱۴۰۲، تحت تأثیر اتفاقات حاصله در سال ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ همچنان با بی‌اعتمادی اهالی بازار سرمایه و بخصوص سهامداران دنبال شد. اگرچه بازار در انتهای سال رشد ۱۲ درصدی را به ثبت رساند اما به دلیل بازدهی‌های بیشتر در بازارهای موازی، باعث خروج بسیاری از سهامداران از بازار سرمایه شد.

با این حال، تالار بورس منطقه‌ای استان همدان به نوبه خود تلاش کرد با برگزاری دوره‌های آموزشی، افزایش ضریب نفوذ بازار سرمایه، گسترش فرهنگ سهام‌داری، ارائه خدمت انتقال سهام عدالت متوفیان از طریق شعب شرکت‌های کارگزاری در سطح استان، پیگیری برگزاری آزمون‌های حرفه‌ای بازار سرمایه در شهر همدان، ارائه خدمت از طریق برگزاری میز خدمت، مکاتبه و مذاکره با شرکت‌های توانمند استانی جهت آشنایی بیشتر با ابزارهای تأمین مالی در بازار سرمایه و نحوه پذیرش در بازارهای بورس، در استان همدان اقدامات مؤثری را انجام دهد.

واژگان کلیدی: بازار سرمایه، تالار بورس منطقه‌ای، بورس، جهش تولید

مقدمه

توسعه فعالیت‌های تجاری موجب آن شده است که مناسبات مالی و فرآیندهای مدیریت مالی روزبه‌روز پیچیده‌تر شود. به همین منظور برای تداوم فعالیت بنگاه‌ها و شرکت‌های اقتصادی باید به دنبال منابع مالی کافی بود که یکی از این منابع مالی سرمایه‌گذاری در بورس و بازار سرمایه است. در حقیقت بدون وجود منابع مالی کافی، شرکت‌های اقتصادی نمی‌توانند بسیاری از فعالیت‌های خود را به‌درستی اجرا کنند و همین امر موجب صدمه به اقتصاد خواهد شد. سرمایه‌گذاری در بورس دارای اهمیت بسیار زیادی در سامانه‌های اقتصادی است و به عبارتی یکی از پارامترهایی است که میزان سنجش سلامت یا بیماری اقتصادی کشورها را مشخص می‌کند. یکی از مهم‌ترین مباحثی که در اقتصاد دنیا مورد بررسی قرار می‌گیرد، استفاده از سرمایه‌های راکد در جهت توسعه اقتصادی هر کشور است. جذب پس‌اندازهای راکد و سوق دادن آنها در واحدهای تولیدی، بنگاه‌ها و شرکت‌های اقتصادی از مهم‌ترین وظیفه بورس و بازار سرمایه است و از سوی دیگر ایجاد امکانات و تسهیلات برای مشارکت عموم مردم در توسعه و سهام شدن در آنها نیز از دیگر وظایف بورس است. از طرفی بورس به دلیل داشتن این خصوصیات می‌تواند به‌عنوان یک اهرم مهم در کنترل نرخ تورم و افزایش نرخ رشد پس‌انداز نقش مهمی در جامعه داشته باشد. بازار سهام توسعه‌یافته، در توسعه و ارتقای رشد اقتصادی دنیا بسیار تاثیرگذار است. البته این تاثیر ابتدا روی کشورها بوده و در نهایت به اقتصاد دنیا کمک می‌کند. ارتباط بین رشد اقتصادی و توسعه بازار سهام در بلندمدت به‌صورت دوطرفه است. البته در بعضی از کشورها در کوتاه‌مدت هم، رشد دوطرفه وجود دارد.

واسطه‌های مالی و بازارهای سرمایه می‌تواند به چند طریق در رشد اقتصادی تاثیرگذار باشد؛ مورد اول اینکه وجود بازار سهام، ریسک را توزیع می‌کند. اگر بازارهای سرمایه‌گذاری مانند بورس وجود نداشته باشند دارایی‌های سرمایه‌گذاری شده از پروژه‌های بلندمدت خارج می‌شوند و سبب کاهش رشد اقتصادی می‌شوند. بازار سرمایه با جمع‌آوری حداقل مبلغ خرید در بورس سرمایه‌گذاران امکان سرمایه‌گذاری بلندمدت را ایجاد می‌کند. افراد می‌توانند با حداقل مبلغ خرید در بورس در تعداد زیادی از شرکت‌ها سرمایه‌گذاری کنند و اقتصاد را در جهت سرمایه‌گذاری در پروژه‌هایی با ریسک بالا سوق دهند و موجب تحریک رشد اقتصادی شوند. باید یادآور شد که سرمایه‌گذاران خرد با ریسک نقدینگی و ریسک بهره‌وری متنوعی روبه‌رو خواهند شد. مورد دومی که می‌توان به آن اشاره کرد این است که بورس با کسب اطلاعات از پروژه‌های مختلف، اختصاص منابع به پروژه‌های مختلف را بهبود می‌بخشد. فرض کنید بازار سرمایه‌ای وجود نداشت آنگاه برای سرمایه‌گذاری در یک پروژه اقتصادی سرمایه‌گذار باید اطلاعات مختلف و مفیدی از آن سرمایه‌گذاری به دست می‌آورد تا می‌توانست بعد از بررسی در آن پروژه سرمایه‌گذاری کند، البته به شرطی که بنگاه اقتصادی اطلاعات مفید و صحیح را در اختیار سرمایه‌گذار قرار می‌داد، در نتیجه کسب اطلاعات برای سرمایه‌گذار وقت‌گیر و پرهزینه بود. بازار سهام شرایطی را فراهم کرده که اطلاعات موردنیاز به‌راحتی در اختیار سرمایه‌گذار قرار گیرد تا سرمایه‌گذار با اطمینان بیشتری سرمایه‌گذاری کند. از طرفی به دلیل اینکه بازار سرمایه، شرکت‌ها را بهتر و قوی‌تر کنترل می‌کند، می‌تواند منافع مشترکی بین مالکان شرکت‌های سرمایه‌پذیر و سهامداران ایجاد کند. تمام این موارد کمک می‌کند که افراد به فکر استفاده و کسب سود از پس‌اندازهای خود باشند و آنها را در جایی مناسب سرمایه‌گذاری کنند، در نتیجه بورس نیز با جمع‌آوری سرمایه‌های خرد سبب رشد اقتصادی می‌شود. لازم به ذکر است که بازار سرمایه تخصصی شدن بورس را افزایش می‌دهد که سبب کاهش هزینه‌های معاملاتی نیز می‌شود. اجازه دهید با ذکر چند دلیل به اهمیت بورس در اقتصاد کشورها و در ابعاد بزرگ‌تر در اقتصاد دنیا بپردازیم. مهم‌ترین نقش بورس ایجاد منبع سرمایه برای کسب‌وکار است. برای ایجاد کسب‌وکار و یا گسترش آن، هم می‌توان از بانک‌ها وام گرفت که باید بهره زیادی را پرداخت کرد و معمولاً بازپرداخت‌های دشواری برای صاحبان بنگاه‌های اقتصادی دارد و هم می‌توان با ارائه طرحی مناسب به بازار سهام وارد این بازار شد. با ورود به بازار سهام، دیگر بازپرداختی وجود ندارد اما تمام

افرادی که سهم شرکت را می‌خرند به عنوان صاحب و سهامدار هستند که طبیعتاً دارایی زیادی را به سمت بنگاه اقتصادی سرازیر می‌کنند.

در این میان تالارهای بورس منطقه ای نیز می‌توانند نقش پررنگی را در رونق و جهش تولید ایفا نمایند. در حقیقت، تالارهای استانی نماد و سفیر بازار سرمایه در مناطق مختلف کشور هستند و یکی از مهمترین وظایف آنها، فرهنگ سازی و آموزش حوزه بازار سرمایه است و می‌بایست تمام تلاش شان را برای افزایش تعامل ارکان بازار سرمایه و نهادهای مختلف اجرایی به کار بگیرند. رصد بازار سرمایه در راستای افزایش شفافیت و جلوگیری از تخلفات استانی می‌تواند با کمک تالارهای منطقه‌ای به حداکثر برسد و نقش و جایگاه این تالارها باید روشن و مشخص باشد. در این راستا تالار بورس منطقه‌ای استان همدان نیز به نوبه خود در سال ۱۴۰۲ توانست اقدامات مؤثری جهت افزایش ضریب نفوذ بازار سرمایه، تأمین مالی و پذیرش شرکت‌ها، توسعه بورس کالا، گسترش فرهنگ سهامداری در استان همدان و منطقه انجام دهد.

در ادامه مطالعه ابتدا تحولات بازار سرمایه در کل ایران و اقدامات مهم سیاستی بررسی می‌شود و سپس به تحولات تالار بورس منطقه‌ای استان همدان در سال ۱۴۰۲ پرداخته می‌شود. همچنین نقش تالار بورس منطقه‌ای استان همدان در توسعه مالی این استان و اهم اقدامات و دست‌آوردهای سیاستی این تالار به تفصیل مورد بررسی قرار می‌گیرد. در آخر نیز این مطالعه با توصیه‌های سیاستی پایان می‌پذیرد.

۱۱-۱. تحولات بازار سرمایه در کشور در سال ۱۴۰۲

در سال گذشته (سال ۱۴۰۲) بازار سرمایه فراز و فرود زیادی را پشت سر گذاشت. هم روزهای صعودی جالب توجهی داشت و هم روزهای نزول و سقوط را تجربه کرد. بورس تهران در سه ماه ابتدایی روزهای مثبت بیشتری را برای سهام‌داران در برداشت و از انتهای بهار روزهای منفی بورس بیشتر شدند. تیر و مرداد تعداد روزهای منفی شاخص بیشتر بود، اما در شهریور روزهای صعودی بازار بیشتر شد. در مهرماه نیز روزهای صعودی بازار بیشتر بود، اما در آبان روزهای قرمز شاخص بیشتر شد. آذر ماه رشد ۹/۴ درصدی شاخص کل بورس بود و تعداد روزهای سبز بیشتر شد. دی و بهمن، ماه‌های نزولی بودند و روزهای قرمز بورس پرتعدادتر بودند. در آخرین ماه سال تعداد روزهای صعودی اندکی بیشتر شد و در ۱۹ روز کاری اسفند ماه شاخص در ۹ روز رشد کرد و ۱۰ روز نزولی را پشت سر گذاشت. در مجموع ۲۴۲ کل روز معاملاتی سال ۱۴۰۲، شاخص در ۱۲۶ روز سبزپوش بود و در ۱۱۶ روز نزول کرد. صعود شاخص در بهار شاخص بورس نمایی از وضعیت کلی بازار را نشان می‌دهد. در واقع شاخص‌نمائی است که بیانگر روند عمومی قیمت‌ها است که تغییرات آن در مقایسه با یک تاریخ مبدأ در نظر گرفته می‌شود؛ بنابراین شاخص معیاری برای فهم روند کلی بورس تهران است. در حالی که شاخص کل در پایان سال ۱۴۰۱ در کانال ۱/۹ میلیونی قرار داشت، در سه ماهه ابتدای سال در محدوده ۲ میلیونی نوسان کرد. رشد ۸/۷ درصدی شاخص در پایان فصل بهار به معنی رشد ۸/۷ درصدی متوسط قیمت سهام شرکت‌های بورسی است. در سه ماه ابتدایی سال تابلیوی بورس در اغلب روزها سبز بود. در فروردین ماه در مجموع ۱۷ روز کاری شاخص بورس در ۱۴ روز صعودی بود. اردیبهشت نیز ۱۱ روز مثبت را در ۱۹ روز کاری خود ثبت کرد. همچنین در ۲۱ روز کاری خرداد ماه شاخص کل در ۱۳ روز سبزپوش شد. با این حال شاخص در اردیبهشت ماه ۰/۹ درصد ریزش کرد و بازدهی شاخص در خرداد منفی ۵/۶ درصد بود. تیرماه شاخص ۸/۸ درصد افت کرد و در ۲۱ روز کاری این ماه ۱۳ روز نزولی را شاهد بودیم. در ۲۲ روز کاری مرداد نیز شاخص ۱۲ روز منفی را ثبت کرد. شهریور شاخص ۹/۴ درصد صعود کرد. شاخص در ۱۹ روز کاری شهریور، ۱۲ روز سبزپوش بود. مهر، ماه نزول شاخص بود و ۱۲ روز شاخص نزولی بود و در آبان نیز شاخص پایین آمد. اما پس از آن در آذر ماه شاخص ۹/۴ درصد صعود کرد. در ۲۰ روز کاری آذر، شاخص در ۱۴ روز رشد کرد. در دی‌ماه نیز شاخص ۱۵ روز نزول کرد و ۶ روز رشد کرد و در پایان این ماه در کانال ۲/۱ میلیونی قرار بگیرد. در بهمن ماه شاخص با افت ۴/۴ درصدی

تا کانال ۲ میلیونی عقب نشینی کرد. جهش ۵/۹ درصدی در ماه پایانی در آخرین ماه سال شاخص در مجموع روند صعودی داشت و وضعیت بازار بهبود یافت. شاخص در اسفند ماه تا محدوده ۱/۹ میلیونی رشد کرد و صعود ۵/۹ درصدی را پشت سر گذاشت و در ۱۹ روز معاملاتی ۹ روز سبزیپوش بود. رکورد بیشترین خروج و ورود پول بیشترین خروج روزانه پول حقیقی در سال ۱۴۰۲، در روز یکشنبه ۱۷ اردیبهشت رخ داد و رکورد بیشترین ورود روزانه در شنبه ۹ اردیبهشت ماه اتفاق افتاد. همچنین در مجموع ماهانه، بیشترین خروج پول در تیر ماه ثبت شد و تنها ماه ورود سرمایه در فروردین ماه محقق شد.

جدول ۱۱-۱. عملکرد شاخص بورس کشور در سال ۱۴۰۲

ماه	تعداد روزهای مثبت	تعداد روزهای منفی	تعداد روز کاری
فروردین	۱۴	۳	۱۷
اردیبهشت	۱۱	۸	۱۹
خرداد	۱۳	۸	۲۱
تیر	۸	۱۳	۲۱
مرداد	۱۰	۱۲	۲۲
شهریور	۱۲	۷	۱۹
مهر	۱۱	۹	۲۰
آبان	۱۰	۱۲	۲۲
آذر	۱۴	۶	۲۰
دی	۶	۱۵	۲۱
بهمن	۸	۱۳	۲۱
اسفند	۹	۱۰	۱۹
مجموع	۱۲۶	۱۱۶	۲۴۲

در حال حاضر، بازار سرمایه در ایران در مقایسه با بورس‌های فعال در سایر کشورها از جایگاه مناسبی در اقتصاد داخلی برخوردار نیست و دستیابی به جایگاه مطلوب، مستلزم حمایت‌ها و مشوق‌های کافی برای جذب شرکت‌های فعال و سرمایه‌گذاران و صاحبان سرمایه است. بازار سرمایه حتی در مقایسه با بازارهای رقیب داخلی، نیز در بهره‌گیری از حمایت‌ها و مشوق‌های متعدد، از سهم کمتری برخوردار است. این در حالی است که حمایت و عملکرد صحیح بورس اوراق بهادار می‌تواند دستاوردهای زیر را برای اقتصاد کشور و بهبود محیط کسب و کار به دنبال داشته باشد:

(الف) افزایش انگیزه پس‌انداز و سرمایه‌گذاری در کشور

(ب) تأمین منابع مالی لازم برای دستیابی به رشد و توسعه پایدار و درونزای اقتصاد

(ج) جلب مشارکت مردم در تأمین منابع مالی طرح‌های عمرانی

(د) متناسب شدن جریان پولی کشور با فعالیت‌های واقعی و مولد در بخش‌های اقتصادی

(ه) جلوگیری از فرار سرمایه و تشویق انتقال منابع پس‌انداز فعال در بخش غیر رسمی اقتصاد به سوی مصارف مولد در بخش رسمی

(و) فراهم کردن بستر مناسب برای کاستن از کسری بودجه و بار مالی دولت

(ح) افزایش کارایی استفاده از نیروی انسانی و منابع انسانی و سرمایه ای و افزایش ظرفیت های تولیدی اقتصاد از طریق شناسایی محدوده مجاز دخالت دولت در فعالیت‌های اقتصادی

(ط) جلوگیری از گسترش بی‌رویه بخش دولتی

مهمترین اقدامات انجام شده سازمان بورس در سال ۱۴۰۲

با تمام اقدامات انجام شده در راستای بهبود و تعمیق بازار سرمایه، این بازار در انتهای سال ۱۴۰۱ با شاخص ۱۹۶۰،۴۵۷ کار خود را آغاز کرد و در روزهای پایانی سال ۱۴۰۲، شاخص کل به ۲،۱۹۵،۰۹۲ واحد رسید؛ که در مقایسه با سال ۱۴۰۱، رشدی ۱۲ درصدی را نشان می‌دهد. شاخص صنعت از ۱،۸۶۷،۴۰۰ در سال ۱۴۰۱ به ۲،۰۸۹،۹۸۹ در سال ۱۴۰۲ رسید که بازدهی ۱۲ درصدی را نشان می‌دهد. در زمینه شاخص مالی نیز این شاخص با ۱۲ درصد افزایش از ۱،۷۰۶،۲۸۰ به ۱،۹۱۷،۷۲۹ رسیده است. آمار و اطلاعات مربوط به شاخص‌ها و متغیرهای بازار سرمایه در جدول (۲-۱۱) آورده شده است.

جدول ۲-۱۱. آمار و اطلاعات مربوط به شاخص‌ها و متغیرهای بازار سرمایه ایران

شرح	واحد شمارش	سال ۱۴۰۱	سال ۱۴۰۲	تغییرات (درصد)
شاخص کل	تعداد	۱،۹۶۰،۴۵۷	۲،۱۹۵،۰۹۲	+۱۲
شاخص صنعت	تعداد	۱،۸۶۷،۴۰۰	۲،۰۸۹،۹۸۹	+۱۲
شاخص مالی	تعداد	۱،۷۰۶،۲۸۰	۱،۹۱۷،۷۲۹	+۱۲
نسبت قیمت به بازده انتظاری (P/E)		۹/۱	۶/۷	-۲۶

مأخذ: تالار بورس منطقه‌ای استان همدان

۲-۱۱. تحولات بازار سرمایه در استان

همانطور که جدول (۳-۱۱) نشان می‌دهد آموزش حضوری در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ با ۱۲ درصد افزایش مواجه شده است که نشان می‌دهد پس از ریزش شدید بازار سرمایه در نیمه دوم سال ۱۳۹۹ و سال ۱۴۰۰ که منجر به عدم اعتماد مردم به سیاستهای دولت و عدم استقبال از یادگیری مطالب بورسی شده بود و برگزاری دوره‌ها را نیز کاهش داده بود، اکنون تا حدودی فضا بهتر شده است و آموزش در استان با ۱۲ درصد رشد همراه شده است. از طرف دیگر بازدید از کارگزاری‌ها در سال ۱۴۰۲ به ۴۰ مرتبه رسیده است که در مقایسه با سال ۱۴۰۱ که ۴۶ مرتبه گزارش شده بود، کاهش ۱۳ درصدی را نشان می‌دهد.

در سال ۱۴۰۱ تعداد شعب جدید تنها ۳ واحد بوده است که در سال ۱۴۰۲ با افزایش ۳۳ درصدی تنها ۴ واحد جدید به افتتاح رسیده است. این افزایش در حالی اتفاق افتاد که به دلیل روند کاهشی شاخص‌ها و ارزش معاملات از اواسط سال ۱۳۹۹ عملاً تقاضای افتتاح شعبه کاهش محسوسی پیدا کرد و تنها ۳ شعبه در سال ۱۴۰۱ و ۴ شعبه در سال ۱۴۰۲ افتتاح گردید و تعدادی از کارگزاری‌ها نیز به دلیل افزایش هزینه‌های جاری و کاهش درآمد شعب، دفاتر پذیرش خود را جمع نمودند.

جدول ۳-۱۱. شاخص‌های مربوط به اقدامات مهم بازار سرمایه در سال ۱۴۰۲

ردیف	عنوان شاخص	واحد اندازه‌گیری	وضعیت شاخص در سال ۱۴۰۱	وضعیت شاخص در سال ۱۴۰۲	مقایسه عملکرد سالهای ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲
۱	آموزش حضوری	نفر ساعت	۱،۹۹۲	۲،۲۲۵	+۱۲
۲	بازرسی از دفاتر کارگزاران	بازدید	۴۶	۴۰	-۱۳
۳	افتتاح شعب و دفتر پذیرش جدید	شعبه	۳	۴	+۳۳

مأخذ: تالار بورس منطقه‌ای استان همدان

۱۱-۳. وضعیت شاخص های بازار سرمایه استان

مطابق جدول (۱۱-۴)، در سال ۱۴۰۲، ارزش معاملات انجام شده در بورس منطقه‌ای همدان با ۶۸ درصد کاهش نسبت به سال ۱۴۰۱، از ۶۷،۷۷۶ میلیارد ریال به ۲۱،۸۳۶ میلیارد ریال رسید. (دلیل عمده کاهش ارزش معاملات بورس‌های منطقه‌ای نسبت به کل معاملات بازار سرمایه می‌تواند نفوذ سامانه‌های معاملات برخط باشد که اتفاقی مثبت در سیاست‌های کلان بازار سرمایه محسوب می‌شود. شایان ذکر است که آمار معاملات برخط در آمارهای تالارهای مناطق لحاظ نمی‌شود). شایان ذکر است ۴۵ درصد از ارزش معاملات مربوط به خرید سهام و ۵۵ درصد مربوط به فروش سهام بوده است که در سال ۱۴۰۱ این نسبتها برعکس بوده است و ۵۲ درصد مربوط به خرید سهام و ۴۸ درصد مربوط به فروش سهام بوده است که خود نشان دهنده خروج پول از بازار بورس می‌باشد. همچنین از تعداد کدهای معاملاتی جدید در سال ۱۴۰۲ در استان همدان اطلاع دقیقی در دسترس نیست، اما در سال ۱۴۰۱ تعداد کدهای جدید چیزی بالغ بر ۷۳۴۶۸ بوده است. آمار و اطلاعات مربوط به ارزش و حجم سهام معامله شده، میزان داد و ستدها به درصد و تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده نسبت ارزش و حجم سهام معامله شده در بورس منطقه نسبت به کل کشور، در دو سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲، در جداول شماره (۱۱-۴) و (۱۱-۵) آورده شده است.

جدول ۱۱-۴. آمار و اطلاعات مربوط به شاخص‌ها و متغیرهای بازار سرمایه در استان همدان

تغییرات (درصد)	سال ۱۴۰۱	سال ۱۴۰۲	واحد شمارش	شرح
-۶۸	۶۷،۷۷۶	۲۱،۸۳۶	میلیارد ریال	ارزش سهام معامله شده
*	۹،۴۷۵	*	میلیون سهم	حجم سهام معامله شده
-۷	%۵۲	%۴۵	درصد	داد و ستد در بورس منطقه‌ای به تفکیک
+۷	%۴۸	%۵۵	درصد	نوع معامله
—	۷۳،۴۶۸	در دسترس نیست	تعداد*	تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده

مأخذ: تالار بورس منطقه‌ای استان همدان

جدول ۱۱-۵. آمار و اطلاعات مربوط به شاخص‌ها و متغیرهای بازار سرمایه در استان همدان

تغییرات	سال ۱۴۰۱	سال ۱۴۰۲	واحد شمارش	شرح
-۰/۴۱	۰/۴۸	۰/۰۷	درصد*	نسبت ارزش سهام معامله شده در بورس منطقه به کل کشور
—	۰/۳۳	—	درصد*	نسبت حجم سهام معامله شده در بورس منطقه به کل کشور

مأخذ: تالار بورس منطقه‌ای استان همدان

* دلیل عمده کاهش ارزش معاملات بورس‌های منطقه‌ای نسبت به کل معاملات بازار سرمایه می‌تواند نفوذ سامانه‌های معاملات برخط باشد که اتفاقی مثبت در سیاست‌های کلان بازار سرمایه محسوب می‌شود. شایان ذکر است که آمار معاملات برخط در آمارهای تالارهای مناطق لحاظ نمی‌شود.

** آمار حجم سهام معامله شده و تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده در دسترس نمی‌باشد.

۱۱-۳-۱. اقدامات و دست‌آوردهای تالار بورس منطقه‌ای استان

به‌طور کلی می‌توان مهمترین اقدامات تالار بورس منطقه ای استان همدان را در موارد ذیل خلاصه کرد:

- ارائه خدمت انتقال سهام عدالت متوفیان از طریق شعب شرکت‌های کارگزاری در سطح استان همدان
- پیگیری برگزاری آزمون‌های حرفه‌ای بازار سرمایه در شهر همدان که منتج به برگزاری آزمون‌های مربوطه در تیر ماه و آذر ماه ۱۴۰۲ گردید

- انجام ۴۰ مورد بازرسی و بازدید از دفاتر و شعب شرکت‌های کارگزاری مستقر در استان‌های همدان و لرستان
- ارائه خدمت از طریق برگزاری میز خدمت
- افتتاح یک شعبه کارگزاری جدید در ساختمان تالار منطقه‌ای همدان
- مکاتبه و مذاکره با ۲۰ شرکت توانمند استانی در خصوص پیشنهاد جلسه مشترک جهت آشنایی بیشتر با ابزارهای تأمین مالی در بازار سرمایه و نحوه پذیرش در بازارهای بورس که منتج به برگزاری جلسه با مدیران شرکت‌های بتن صنعت بریس، پایا ویسپار آریا، فروسیلیس غرب پارس، فاران شیمی گردید.
- حضور در جلسات متعدد کمیسیون‌های مختلف اتاق بازرگانی استان همدان در راستای آشنایی بیشتر مدیران شرکت‌ها با ابزارهای تأمین مالی در بازار سرمایه و نحوه پذیرش در بازارهای بورس
- نظارت مداوم بر حسن انجام کار و تکریم ارباب رجوع در شعب کارگزاران

۱۱-۴. چالش‌ها و فرصت‌های بازار سرمایه

چالش‌ها

- عدم تمایل بنگاه‌های اقتصادی استان همدان به پذیرش در بازار سرمایه
- بی‌اعتمادی سهامداران به دولت و سیاست‌های دولت نسبت به بازار سرمایه
- مداخلات دولت با وضع قوانین و مقررات شبانه
- عدم حمایت دولت از بازار سرمایه
- پایین بودن سطح شفافیت در اقتصاد ایران
- انجام معامله با رانت و اطلاعات نهانی در بازار

فرصت‌ها

- امکان تأمین مالی شرکت‌ها و بنگاه‌ها از بازار سرمایه به جای اخذ تسهیلات از بانک‌ها
- امکان تأمین مالی جمعی (Crowd funding) برای شرکت‌های کوچک و متوسط
- بهبود اثربخشی تخصیص سرمایه
- متنوع بودن ابزارهای تأمین مالی در بازار سرمایه

۱۱-۵. جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی برای استان

- با این تفاسیر مهمترین راهکارها جهت بهبود وضعیت بازار سرمایه در استان همدان به شرح ذیل می‌باشد:
- برگزاری همایش تأمین مالی از طریق بازار سرمایه و آشنایی هر چه بیشتر شرکت‌های فعال استان با روش‌های مختلف تأمین مالی در جهت گسترش فعالیت‌ها و جذب سرمایه‌های راکد که منجر به تحقق شعار سال «جهش تولید با مشارکت مردم» خواهد شد.
 - برگزاری کارگاه‌های آموزشی آشنایی با روش‌های تأمین مالی از طریق بازار سرمایه برای شرکت‌های فعال استان
 - برگزاری کلاس‌های آموزشی آشنایی با بازار سرمایه برای عموم و فراگیران مراکز آموزشی جهت افزایش سطح سواد مالی
 - شناسایی شرکت‌های مستعد و توانمند استان و مذاکره جهت پذیرش در بورس و پیگیری امور مربوط به پذیرش شرکت‌های متقاضی
 - تعامل و همکاری با شهرداری‌ها، اداره کل امور اقتصادی و دارایی، اتاق بازرگانی، صنعت، معدن و تجارت و ... جهت تأمین مالی پروژه‌های مستعد معرفی شده از طریق بازار سرمایه

فصل دوازدهم:

صنعت پیمه

مروری اجمالی بر صنعت بیمه

صنعت بیمه می‌تواند نقش فعال و بسزایی در اقتصاد جامعه ایفا نماید. هر کشوری به منظور جلوگیری و پوشش خسارت‌ها و ضررهای مالی و اقتصادی ناشی از حوادث و بلایای طبیعی و غیرطبیعی (حوادثی که در اثر عملکرد مستقیم و یا غیر مستقیم انسان‌ها بوجود می‌آید) نیاز به فعالیت و پویایی صنعت بیمه دارد.

بیمه در طی سال‌ها خود را در قامت یکی از ابزارهای مهم و اثرگذار مدیریتی اقتصادی در کشور به خوبی نشان داده و به عنوان یکی از بخش‌های مهم اقتصاد نقش خود را در تولید ثروت و پشتیبانی از فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی مردم و فعالین اقتصادی انجام داده است. این صنعت ضمن پوشش ریسک‌ها و اطمینان بخشی از جبران خسارت‌ها در توسعه اقتصادی و اجتماعی جامعه نقش ویژه‌ای را دارد، از همین جهت صنعت بیمه را می‌توان با اطمینان یکی از بخش‌های پیشرو و حائز اهمیت اقتصاد و سرمایه مردم یک جامعه نام برد. در کشور تنها بیمه ایران به‌عنوان تنها شرکت بیمه دولتی که صد درصد سهام آن متعلق به دولت است فعالیت می‌نماید و در استان‌ها نیز همین گونه است و سهم قابل توجهی از فعالیت‌های بیمه‌ای را به‌عهده دارد. در استان همدان حدود ۲۰ شرکت بیمه خصوصی نیز در کنار بیمه ایران فعالیت دارند و بخش عمده‌ای از امورات را بر عهده دارند. تأثیرات مثبت کارکرد مطلوب صنعت بیمه بر اقتصاد و زندگی مردم و کمک به توسعه‌یافتگی استان و کشور را در صورت فراهم نمودن بسترهای لازم و برنامه‌ریزی‌های تصمیم‌سازان اقتصادی کشور و همگام با تغییرات فناوری و بروز رسانی فعالیت‌ها می‌توان در آینده نزدیک شاهد باشیم و به ضرایب بالاتر نفوذ بیمه در کشور و استان که از اهداف بالادستی این صنعت در کشور می‌باشد دسترسی پیدا نمائیم. واضح است که هر چه ضریب نفوذ بیمه در استان و یا در کشور بالاتر رود به همان نسبت سهم صنعت بیمه از تولید ناخالص داخلی نیز بالاتر خواهد رفت. تغییرات زیادی در اقتصاد و در حوزه بیمه‌ها در سالی که گذشت اتفاق افتاد که در ادامه فصل به آنها خواهیم پرداخت.

واژگان کلیدی: همدان، صنعت بیمه، حق بیمه تولیدی، خسارت پرداختی، ضریب نفوذ بیمه

مقدمه

صنعت بیمه به عنوان یک بخش از صنعت مالی، فعالیت‌هایی را در حوزه مقابله با ریسک‌ها و تأمین مالی در مواجهه با حوادث و وقایع ناخوشایند انجام می‌دهد. در واقع، بیمه برای مردم و سازمان‌ها امکان فراهم کردن تأمین مالی و جبران خسارت‌های احتمالی به دلیل وقوع ریسک‌های مختلف را فراهم می‌کند. نقش صنعت بیمه در اقتصاد کشور بسیار مهم است و تأثیرات گسترده‌ای در اقتصاد و جامعه دارد. اصلی‌ترین نقش‌های صنعت بیمه در اقتصاد کشور عبارتند از: (مدیریت ریسک، تأمین مالی، تحریک سرمایه‌گذاری، ایجاد اشتغال، تعادل مالی، انتقال ریسک)

شرکت‌های بیمه با پذیرش خطرات و ریسک‌های مختلف، از افراد و سازمان‌ها در برابر خسارت‌های احتمالی محافظت می‌کنند. این امر به شرکت‌ها و افراد اعتماد و اطمینان می‌دهد که در صورت وقوع حوادث ناخوشایند، خسارت‌های مالی آن‌ها تا حد ممکن جبران خواهد شد. همچنین بیمه به عنوان منبع تأمین مالی برای افراد و سازمان‌ها عمل می‌کند، این تأمین مالی به شرکت‌ها امکان می‌دهد تا سرمایه‌گذاری‌های بیشتری انجام داده و ریسک‌های بزرگتر را به عهده بگیرند. تحریک سرمایه‌گذاری دیگر نقش مهم و اثرگذار صنعت بیمه است. وجود صنعت بیمه و وجود پوشش بیمه‌ای برای خطرات مختلف، افراد و سازمان‌ها را تحریک می‌کند تا سرمایه‌گذاری‌های بیشتری انجام دهند. صنعت بیمه با ایجاد فرصت‌های شغلی بسیاری در اقتصاد کشور به افزایش اشتغال و کاهش بیکاری کمک می‌کند.

تعادل مالی و انتقال ریسک از دیگر مزیت‌های وجود صنعت بیمه در اقتصاد کشور است، بیمه در اقتصاد کشور نقش تعادل‌دهنده‌ای دارد. این امر به افراد و سازمان‌ها امکان می‌دهد تا در تعادل مالی خود پا بگیرند و از ناپسامانی‌های مالی جلوگیری کنند. همچنین بیمه در نقش یک ابزار انتقال ریسک با خرید بیمه، افراد و سازمان‌ها ریسک خسارت را به بیمه‌گر انتقال می‌دهند، به طور خلاصه، صنعت بیمه نقش مهمی در اقتصاد کشور دارد. این صنعت، از یک سو امکان فراهم کردن تأمین مالی و جبران خسارت‌های احتمالی را برای افراد و سازمان‌ها فراهم می‌کند و از سوی دیگر با ایجاد فرصت‌های شغلی و تحریک سرمایه‌گذاری، به توسعه اقتصادی کشور کمک می‌کند. همچنین، با تعادل مالی و انتقال ریسک، به استحکام اقتصادی کشور نیز کمک می‌کند.

در این فصل سیاست‌های اقتصادی صنعت بیمه استان و جهت‌گیری‌های استان و کشور در بخش اول بررسی شده است. در بخش دوم نیز تحولات صنعت استان مورد تحلیل قرار گرفته است. در بخش سوم به بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌های صنعت بیمه استان پرداخته شده است و در بخش پایانی باجمع‌بندی و نتیجه‌گیری از وضعیت صنعت بیمه استان توصیه‌های سیاستی پیرامون مرتفع کردن مشکلات و موانع پیش‌روی این صنعت، کارگزاران دولتی و بخش خصوصی و نیز بازار تقاضای خدمات بیمه‌ای استان و تقویت و بهبود شرایط بازار در استان در اختیار برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران استان قرار گرفته است.

۱۲-۱. سیاست‌های اقتصادی صنعت بیمه و جهت‌گیری‌های استان و کشور

صنعت بیمه به عنوان یکی از شاخص‌های توسعه‌یافتگی از سویی به عنوان یکی از عمده‌ترین نهادهای اقتصادی مطرح بوده و از دیگر سوی، فعالیت دیگر نهادها را پشتیبانی می‌کند. به عبارتی صنعت بیمه باگردآوری حق بیمه‌های دریافتی در توسعه اقتصادی دارای نقش است و از طرف دیگر با ایجاد امنیت و اطمینان برای فعالیت‌های خدماتی، تولیدی و ... در جامعه روند سازندگی، پیشرفت و ترقی را تسهیل می‌کند. واضح است که رشد و توسعه اقتصادی هر کشوری جایگاه آن را در جهان مشخص می‌کند. از این جهت کشورها برای آنکه بتوانند در عرصه بین‌المللی رشد و توسعه را در بخش‌های مختلف تجربه نمایند تلاش میکنند تا بهبود شاخص‌های توسعه یافتگی خود را در دستور کار قرار دهند. همیشه اقتصاد یک کشور به بیمه و حمایت‌های ناشی از آن متکی بوده و در مقابله با حوادث و خطرهای بزرگ پشتیبانی صنعت بیمه را در کنار خود احساس کرده است.

بدون شک کیفیت ارایه محصولات و خدمات بروز و در نتیجه آن کمک به توسعه اقتصادی کشور و استان از طریق افزایش در ضریب نفوذ بیمه و تولید ناخالص داخلی باید جزء سیاست‌ها، جهت‌گیری‌ها و راهبردهای اصلی صنعت بیمه باشد.

بیمه‌گرها در شرایط فعلی باید به سمت بهبود در فرایند ارایه خدمات و رسیدگی سریع به خسارات حرکت کنند و نسبت به طراحی و ارایه محصولات استارت‌آپی و نوین بیمه‌ای و متناسب با نیازها و دغدغه‌های جامعه در کلیه سطوح اقدام کنند.

ضروری است تجربه دیگر کشورهای توسعه‌یافته را در حوزه فعالیت‌ها و اقدامات صنعت بیمه مورد توجه قرار داده و با نگاهی به آینده تغییرات و اصلاحات مورد نیاز اعمال و زمینه رشد روزافزون این صنعت فراهم شود.

فرهنگ‌سازی و آگاه‌سازی مردم از مزایای خرید بیمه‌نامه‌ها به‌خصوص آتش‌سوزی، سیل و زلزله در شرایط کنونی جهت گسترش و افزایش ضریب اعمال نفوذ بیمه‌نامه‌ها، الزام سازمانی نهادهای دولتی و نیروهای مسلح به خرید بیمه‌نامه‌های مورد نیاز می‌تواند رشد بیشتر حق بیمه‌های تولیدی را به دنبال داشته باشد. این موضوع نیز از اولویتهای جهت‌گیری‌های صنعت بیمه در استان می‌باشد.

۱۲-۲. بررسی وضعیت تحولات صنعت بیمه

تصویب نرخ حق بیمه درمان در سال ۱۴۰۲ توسط هیأت وزیران، انتصاب معاون امور بانکی، بیمه و شرکت‌های دولتی وزارت اقتصاد، الکترونیکی شدن بیمه‌های تکمیلی، صدور پلاک موتور مشروط به بیمه شخص، صدور کد یکتای بیمه‌نامه شخص ثالث منوط به مفاصا حساب عوارض آزادراهی و بزرگراهی در سامانه سنها، تصویب تعرفه خدمات تشخیصی و درمانی سال ۱۴۰۲ در بخش دولتی، خصوصی، عمومی غیردولتی و خیریه و موقوفه توسط هیأت وزیران، رتبه‌بندی شاخص‌های سودآوری و درآمد در شرکت سهامی بیمه ایران به تفکیک استانها (بیمه ایران استان تهران با فاصله فراوانی برترین استان در شاخص‌های مذکور شد)، تأکید وزیر اقتصاد بر لزوم تهیه بیمه‌نامه شخص ثالث به جای بیمه‌نامه مسئولیت برای ناوگان ریلی، انتصاب رئیس کل بیمه مرکزی، ابلاغ اصلاحیه قانون بیمه کارگران ساختمانی توسط دولت، بازتعریف خودروهای نامتعارف در قانون جدید بیمه و ... از مهمترین اتفاقات حوزه بیمه‌ها در کشور علاوه بر ادامه فرآیندهای سال گذشته و سالهای اخیر بود.

مقام عالی وزارت امور اقتصادی و دارایی به عنوان مسئول ارشد اقتصادی کشور راهبرد صنعت بیمه را حرکت به سمت بیمه‌گری هوشمند و مردم‌مدار می‌داند. از سوی دیگر رئیس کل بیمه مرکزی بر پرداخت خسارت‌های مردم به صورت منصفانه و به موقع، اجرایی شدن طرح کروکی برخط و نیز بازنگری و توجه به بحث راننده محوری در بیمه شخص ثالث از سال ۱۳۹۵ به بعد تأکید دارد. صنعت بیمه بیش از ۲۰۰ میلیارد تومان در راستای راه‌اندازی کروکی برخط هزینه کرده است. بیمه‌نامه تکافل از جمله طرح‌هایی است که از سال ۱۳۸۵ در صنعت بیمه مطرح شد اما بنا بر دلایل متعدد به تعویق افتاده بود. به هر جهت در ماه‌های پایانی سال ۱۴۰۱، بیمه مرکزی با حضور وزیر اقتصاد از محصول بیمه تکافل رونمایی کرد و در سال ۱۴۰۲ استفاده از این محصول کلید خورد. توسعه بیمه‌های زندگی همیشه از اهداف صنعت بیمه طی سالهای اخیر بوده و در سال ۱۴۰۲ نیز شرکت‌های بیمه‌ای هم در تلاش بودند تا با بهره‌گیری از ظرفیت شرکت‌های جدید و دانش‌بنیان و همگام با عملی نمودن شعار سال در حوزه وظایف خود، جذابیت‌های بهتری در عرضه تنوع بیمه‌های زندگی ایجاد کنند.

در سال ۱۴۰۲ تلاش‌های فراوانی در سیاست‌گذاری و فعالیت‌های سندیکای مرکزی و استانی بر این موضوع و شناساندن تأثیر عمیق پوشش‌های متنوع بیمه‌ای در زندگی مردم خصوصاً اقشار کم درآمد در مقاطع بحرانی گردیده است. این اقدامات نیاز به هماهنگی و اقدامات جدی، همسو و مؤثر از طرف بیمه مرکزی، سازمان‌های اقتصادی کشور و مراجع قانون‌گذار و مشارکت شرکت‌های بیمه دولتی و خصوصی را دارد.

هم‌افزایی صنعت بیمه و دادگستری استان در رابطه با آموزش حقوق بیمه در استان، تشکیل کارگروه شناسایی و مقابله با تقلبات بیمه در استان همدان برای ایجاد وحدت رویه جهت مقابله با جرائم مزبور در صنعت بیمه، خدمات رسانی شرکتهای بیمه های استان در ایام تعطیلات به گردشگران و حادثه دیدگان و کسب رضایت مردمی در دولت مردمی سیزدهم، بررسی کارنامه عملکردی و ارزیابی بیمه‌ها، برگزاری نشستهای فصلی با مدیران شرکت های بیمه فعال و مستقر در استان، تاکید و تلاش در جهت افزایش ضریب نفوذ بیمه ها به عنوان هدف غائی با توجه به اینکه این ضریب در استان نسبت به میانگین کشور در سطح پایین تری قرار دارد، پیگیری افزایش میزان ذخیره سپرده شرکت‌های بیمه در بانک‌های استان به عنوان یکی از شاخصهای ارزیابی عملکرد بیمه‌ها، تأکید مسئولین ارشد استان بر هزینه کرد منابع جمع آوری شده بیمه‌ها در خود استان، سرمایه گذاری صنعت بیمه استان در پروژه های عمرانی و زیرساختی استان از جمله راه آهن، رصد و پیگیری مسایل مرتبط با حوزه بیمه‌ها در شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی در راستای همکاری سندیکای بیمه گران با اتاق بازرگانی، تشکیل کارگروه بیمه حوادث طبیعی ساختمان" و برگزاری جلسه با موضوع بررسی دستورالعمل نحوه رسیدگی و پرداخت خسارات مالی با حضور کلیه اعضا، تقدیر رییس کل بیمه مرکزی از دبیر سندیکای بیمه‌گران استان به عنوان مدیر برتر صنعت بیمه کشور و در دستور کار قرار داشتن سهولت دسترسی مردم به خدمات بیمه ای افزایش سهم پوشش شرکت های بیمه و آموزش و اشاعه فرهنگ بیمه شرکت‌های بیمه، از مهمترین اخبار و اتفاقات سال ۱۴۰۲ صنعت بیمه در استان همدان بود. لازم به ذکر است کارنامه ارزیابی عملکرد بیمه‌ها شامل مؤلفه‌هایی از جمله: ضریب نفوذ بیمه‌ای، رضایتمندی و پاسخ‌دهی به مردم، پرداخت به موقع خسارت، میزان سرمایه‌گذاری در استان و... می‌باشد که در هر بخش باتوجه به عملکرد هر شرکت بیمه امتیازی را دریافت می‌کند که در نهایت با جمع‌بندی امتیازات مطلوبیت کلی عملکرد آن شرکت مشخص و سنجیده شد.

۱۲-۳. بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌های کلان صنعت بیمه استان همدان

جدول ۱۲-۱. وضعیت عملکرد شرکت‌های بیمه استان همدان در سال ۱۴۰۲

ردیف	نام شرکت بیمه	حق بیمه تولیدی (میلیون ریال)	خسارت پرداختی (میلیون ریال)	تعداد نمایندگی بیمه
۱	ایران	۵,۴۴۲,۳۱۸	۲,۹۶۴,۸۸۶	۱۱۵
۲	دانا	۴,۱۸۶,۳۲۲	۲,۵۹۱,۹۶۲	۴۰
۳	آسیا	۳,۵۲۹,۴۲۴	۲,۵۴۱,۵۸۰	۷۲
۴	البرز	۱,۷۹۱,۵۵۹	۷۵۶,۹۳۹	۳۸
۵	رازی	۶۲۲,۲۴۷	۳۸۴,۵۱۶	۳۶
۶	نوین	۷۴۳,۵۶۹	۳۲۷,۸۶۲	۵۰
۷	پاسارگاد	۱,۴۴۹,۵۷۵	۴۳۲,۷۰۳	۳۷
۸	معلم	۹۶۳,۴۶۴	۵۳۲,۷۱۵	۲۸
۹	تجارت نو	۷۹۶,۴۴۳	۲۳۰,۵۵۰	۳۳
۱۰	کارآفرین	۳۷۲,۲۲۹	۱۹۱,۴۱۸	۱۲
۱۱	میهن	۲۱۶,۱۹۵	۷۲,۰۱۰	۱۳
۱۲	دی	۷۴۱,۲۵۵	۵۶۷,۳۰۲	۲۱
۱۳	پارسیان	۱,۶۶۴,۲۲۱	۱,۱۵۲,۳۲۶	۳۹
۱۴	ما	۹۳۵,۳۴۳	۳۸۴,۴۵۲	۲۲
۱۵	کوثر	۲,۱۱۲,۴۵۶	۹۱۷,۳۲۷	۲۹
۱۶	سینا	۱,۵۱۵,۷۳۳	۱,۰۱۸,۶۱۵	۴۴

ردیف	نام شرکت بیمه	حق بیمه تولیدی (میلیون ریال)	خسارت پرداختی (میلیون ریال)	تعداد نمایندگی بیمه
۱۷	سامان	۴۷۵،۷۱۶	۱۵۳،۴۳۰	۲۴
۱۸	حکمت صبا	۶۵۳،۷۱۴	۳۱۵،۸۰۴	۱۴
۱۹	سرمد	۱۳۱،۹۳۳	۷۷،۴۶۲	۱۲
۲۰	تعاون	۱۶۷،۹۹۰	۲۱۴،۲۴۳	۲۷
۲۱	آرمان	۴۴۸،۷۱۶	۲۰۴،۴۵۵	۵
جمع کل بیمه ها در سال ۱۴۰۲				
		۲۸،۹۶۰،۴۲۲	۱۶،۰۳۲،۵۵۷	۷۱۱
بیمه های خصوصی در سال ۱۴۰۲				
		۲۳،۵۱۸،۱۰۴	۱۳،۰۶۷،۶۷۱	۵۹۶
بیمه های دولتی (ایران) در سال ۱۴۰۲				
		۵،۴۴۲،۳۱۸	۲،۹۶۴،۸۸۶	۱۱۵

مأخذ: شرکت های بیمه دولتی و خصوصی استان همدان

ماهیت وجودی بیمه، امنیت بخشی به جامعه و مردم و پشتیبانی از فعالیتهای اقتصادی و کسب و کارهاست و یکی از شاخصهای توسعه یافتگی اقتصادی کشور محسوب می گردد. امنیت بخشی صنعت بیمه علاوه بر مردم و کسب و کارها و فعالیتهای، پشتیبان عمده ترین نهادهای اقتصادی همچون نهادهای بازار پول و اعتبار نیز هست. حق بیمه های دریافتی صنعت بیمه اگر بجا و با اهداف کلان اقتصادی کشور و استان و اسناد بالادستی و توصیه های سیاستی راهگشا در جهت درست صرف شود، علاوه بر ایجاد سرمایه گذاری های عظیم و سودآور و ثروت آفرین، افزایش اشتغال و کارآفرینی و نقش سازنده در توسعه اقتصادی را نیز به ارمغان خواهد آورد. صنعت بیمه از طریق ارائه آمار عملکرد خود به ویژه رشد حق بیمه و مقدار خسارت پرداختی و بیش از همه بر اساس شاخص نفوذ بیمه و حق بیمه سرانه کوشش کرده است وضعیت خود را تابعی از اوضاع اقتصاد کشور نشان دهد. تعداد ۲۱ شرکت بیمه ای فعال در کشور، تنها شرکت بیمه ایران دولتی بوده و مابقی خصوصی و یا خصوصی می باشند. در استان همدان بیمه ایران به عنوان تنها شرکت بیمه دولتی، سهم قابل توجهی از فعالیتهای بیمه ای استان را به عهده دارد و از بین شرکت بیمه ای که به صورت خصوصی فعالیت دارند ۲۱ شرکت بیمه ای در استان شعبه داشته و به فعالیت خدمات بیمه ای مشغول می باشد.

صنعت بیمه استان همدان در سال ۱۴۰۲ جمعاً دارای ۲۸،۹۶۰،۴۲۲ میلیون ریال حق بیمه تولیدی و ۱۶،۰۳۲،۵۵۷ میلیون ریال خسارت پرداختی و ۷۱۱ شعبه فعال بیمه بوده است. در سال ۱۴۰۲ حق بیمه سرانه به ازای هر نفر در استان ۱۶،۶۶۱ هزار ریال محاسبه شده است. حق بیمه تولیدی بیمه های دولتی در استان ۵،۴۴۲،۳۱۸ میلیون ریال و خسارت پرداختی بیمه های دولتی ۲،۹۶۴،۸۸۶ میلیون ریال در سال ۱۴۰۲ بوده است.

در سال ۱۴۰۲ خسارت سرانه پرداختی به ازای هر نفر در استان ۹،۲۲۳ هزار ریال محاسبه شده است. خسارت سرانه پرداختی بیمه های دولتی در استان ۱،۷۰۶ هزار ریال و خسارت سرانه پرداختی بیمه های خصوصی ۷،۵۱۸ هزار ریال در سال ۱۴۰۲ بوده است. سهم بیمه های دولتی از کل حق بیمه تولیدی ۱۸/۷۹ درصد، سهم از خسارت پرداختی استان ۱۸/۴۹ درصد، سهم از حق بیمه سرانه استان ۱۸/۴۹ درصد و سهم از تعداد نمایندگی های استان ۱۶/۱۷ درصد می باشد. حق بیمه تولیدی بیمه های خصوصی در استان ۲۳،۵۱۸،۱۰۴ میلیون ریال و خسارت پرداختی بیمه های خصوصی ۱۳،۰۶۷،۶۷۱ میلیون ریال در سال ۱۴۰۲ بوده است.

شرکت های بیمه گر خصوصی با مجموع حق بیمه تولیدی ۲۳،۵۱۸،۱۰۴ میلیون ریال ۸۱/۲ درصد از کل حق بیمه تولیدی و با حق بیمه سرانه ۱۳،۵۳۰ هزار ریال سهم ۸۱/۲ درصدی از حق بیمه سرانه استان را به خود اختصاص داده اند. همچنین با ۱۳،۰۶۷،۶۷۱ میلیون ریال سهم، ۸۱/۵۱ درصدی از کل خسارت پرداختی و همچنین با ۵۹۶ نمایندگی فعال سهم، ۸۳/۸۳ درصدی در این حوزه از صنعت بیمه استان در سال ۱۴۰۲ را به خود اختصاص داده اند.

ضریب نفوذ بیمه از مهم‌ترین شاخص‌های مورد استفاده در بررسی عملکرد صنعت بیمه به شمار می‌آید. این شاخص از تقسیم حق بیمه‌های تولیدی بر تولید ناخالص داخلی (GDP) به دست می‌آید و به حالت درصد بیان می‌شود. بنابراین این ضریب برابر با نسبت حق بیمه‌های تولیدی به تولید ناخالص داخلی است. از سوی دیگر حق بیمه‌های تولیدی حاصل ضرب قیمت بیمه در تعداد بیمه‌نامه‌ها تعریف می‌شود.

بنابراین با کمی محاسبات می‌توان نشان داد که ضریب نفوذ بیمه با قیمت نسبی بیمه که تورم در آن تأثیرگذار است ارتباط مستقیم دارد. به عبارت دیگر اگر قیمت نسبی بیمه صفر باشد، به این معنا است که رشد قیمت بیمه متناسب با تورم بوده است. در این حالت رشد ضریب نفوذ بیانگر رشد حقیقی صنعت بیمه است، اما اگر ضریب نفوذ حقیقی بیمه صفر باشد، در این صورت رشد ضریب فقط بیانگر گران‌شدن نرخ بیمه‌نامه‌ها در مقایسه با سطح عمومی قیمت‌ها است، بنابراین نمی‌تواند نشان‌دهنده رشد صنعت بیمه باشد. البته در تحلیل ضریب نفوذ باید حق بیمه‌ی سرانه و نرخ حق بیمه‌ها را نیز در نظر داشت. تغییرات ضریب نفوذ بیمه از آن جهت مهم است که یکی از شاخص‌های مهم رشد و توسعه‌ی صنعت بیمه در هر کشور به حساب می‌آید؛ چراکه هر مقدار درآمد سرانه‌ی خانوار یک کشور بالاتر باشد، آن‌ها درصد بیشتری از درآمدها را به بیمه اختصاص می‌دهند. به عبارت دیگر، میزان این ضریب در هر کشور به نوعی بیانگر رفاه مردم آن کشور است. البته وضعیت اقتصادی تنها مورد عاملی نیست که بر وضعیت ضریب نفوذ اثرگذار است و تعدد گزینه‌های بیمه غیراجباری پیش‌روی مردم در کنار نحوه ارائه‌ی این خدمات توسط شرکت‌های بیمه از اهمیت بالایی برخوردار است.

* جمعیت استان همدان به صورت برآوردی و مطابق آخرین نتایج سرشماری آماری سال ۱۳۹۵ معادل ۱,۷۳۸,۲۳۴ نفر در نظر گرفته شده است.

* تولید ناخالص داخلی استان بر اساس آخرین اطلاعات در دسترس مربوط به سال ۱۳۹۹ بوده و به میزان ۶۷۸۶۱۰ میلیارد ریال در محاسبات لحاظ شده است. بر همین اساس ضریب نفوذ بیمه‌های دولتی در اقتصاد استان ۰/۰۰۸ و ضریب نفوذ بیمه‌های خصوصی در اقتصاد استان ۰/۰۳۴ و ضریب نفوذ کل صنعت بیمه استان در تولید ناخالص داخلی استان ۰/۰۴۲۶ می‌باشد.

۱۲-۴. چالش‌ها و فرصت‌های صنعت بیمه استان همدان

چالش‌ها:

- نابرابری حق بیمه دریافتی و تعهدات شرکت‌های بیمه‌ای در رشته بیمه شخص ثالث و درعین حال عوارض احتمالی دریافتی از شرکت‌های بیمه‌ای، موضوعی است که همواره صنعت بیمه را با چالش‌هایی روبرو می‌کند.
- بالا بودن قیمت تمام شده خدمات بیمه‌ای، از عوامل اصلی بالا بودن قیمت تمام شده محصولات بیمه‌ای می‌توان به بالا بودن هزینه‌های مستقیم بیمه‌گری در بخش صدور بیمه‌نامه‌ها و پرداخت خسارات با توجه به سیستم‌های اجرایی سنتی و پرداخت هزینه‌ها اشاره کرد.
- کمبود نیروی انسانی خبره و آشنا با نیازهای واقعی بازار بیمه، نیاز است که نیروی انسانی متخصص و با مهارت‌های متنوع در آن موجود باشد.
- تعدد قوانین و مقررات، یکی از مشکلات اساسی صنعت بیمه که منجر به نارضایتی بیمه‌گذاران از عملکرد صنعت بیمه می‌شود ناشی از عدم آگاهی کافی بیمه‌گذاران نسبت به شرایط بیمه مورد نظر و شفاف نبودن شرایط و مندرجات برخی بیمه‌نامه‌ها است.
- شرکت بیمه ملت در استان همدان در رتبه پایین‌ترین میزان همکاری با نهادهای نظارتی و اقتصادی و همچنین بالاترین میزان نارضایتی در بین مردم می‌باشد.
- عدم اطلاع‌رسانی و نارسایی در فرهنگسازی شهروندان در بهره‌مندی از بیمه

- باقی ماندن تحریم‌ها و اثرات ناشی از آن بر صنعت بیمه و عدم دسترسی مطلوب به فناوری‌ها و بازارهای بین‌المللی از مشکلات و چالش‌های عمده این صنعت محسوب می‌گردد.
- رفع آنها می‌تواند موجب رونق اقتصادی و بهبود شاخص‌های کلان اقتصادی، کاهش تورم، ثبات نرخ ارز، افزایش ارزش پول ملی، افزایش درآمدسرانه، افزایش پس‌انداز ملی و سرمایه‌گذاری، کاهش ریسک اعتباری، کاهش ریسک سیاسی و تجاری و انتقال فناوری و بهبود فضای اقتصادی شود.

فرصت‌ها:

- پیگیری افزایش میزان ذخیره سپرده شرکت‌های بیمه در بانک‌های استان
- تأکید مسئولین ارشد استان بر هزینه کرد منابع جمع‌آوری شده بیمه‌ها در خود استان
- سرمایه‌گذاری صنعت بیمه استان در پروژه‌های عمرانی و زیرساختی استان از جمله راه آهن
- پیگیری سرمایه‌گذاری بیمه‌ها در پروژه‌های زیرساختی استان
- رصد و پیگیری مسایل مرتبط با حوزه بیمه‌ها در شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی در راستای همکاری سندیکای بیمه‌گران با اتاق بازرگانی
- ظهور استارت‌آپ‌های جدید بیمه‌ای و اهتمام شرکت‌های بیمه برای ارتباط با اینشورتک‌ها
- تشکیل سندیکای بیمه‌گران با هدف توازن و هماهنگی بیشتر بیمه‌ها و توسعه شرکت‌های بیمه

۱۲-۵. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان

- توصیه‌های سیاستی و اقتصادی درباره صنعت بیمه به مسائل مختلفی همچون هدف‌ها، چشم‌انداز، نیازها و شرایط خاص هر کشور و یا استان موضوع مطالعه دارد. توصیه‌های زیر در صورت بکارگیری توسط مسئولین تصمیم‌ساز و مؤثر در حوزه بیمه کشور مفید واقع گردند.
- اصلاح قوانین و مقررات: بهبود و به‌روزرسانی قوانین و مقررات مرتبط با صنعت بیمه می‌تواند به استقرار یک چارچوب سیاستی مناسب برای توسعه و رشد صنعت بیمه کمک کند. این اصلاحات باید شفافیت را افزایش داده، حقوق و تعهدات بیمه‌گذاران و بیمه شرکت‌ها را تضمین کند و به نظارت و نظارت موثر توسط سازمان‌های نظارتی مستقل تکیه کند
 - توسعه بازار بیمه: ترویج و توسعه بازار بیمه در کشور اهمیت زیادی دارد. این می‌تواند از طریق افزایش آگاهی عمومی درباره مزایا و نیازهای بیمه، تسهیل در فرایند خرید بیمه و ایجاد شرایط رقابتی صحیح بین بیمه شرکت‌ها انجام شود.
 - تنوع محصولات بیمه: توسعه و ارائه محصولات بیمه متنوع و نوآورانه می‌تواند جذابیت بازار بیمه را افزایش دهد و امکان پاسخگویی به نیازهای مختلف بیمه‌گذاران را فراهم کند. تنوع محصولات می‌تواند شامل بیمه عمر، بیمه خانواده، بیمه مسافرت، بیمه مسئولیت مدنی و غیره باشد.
 - توسعه فناوری: استفاده از فناوری‌های نوین مانند اینترنت اشیا (IoT)، تحلیل داده‌ها (Data Analytics) و هوش مصنوعی (Artificial Intelligence) در صنعت بیمه می‌تواند عملکرد و کارایی را بهبود بخشد. این فناوری‌ها می‌توانند در فرایندهای ارزیابی خطر، پیشگیری از خسارت، خدمات مشتری و مدیریت داده‌ها مورد استفاده قرار بگیرند.
 - همکاری با بخش خصوصی: ترویج همکاری بین بیمه‌گران دولتی و خصوصی می‌تواند بهبود کیفیت خدمات بیمه و افزایش رقابت در بازار را تسهیل کند. تشویق به سرمایه‌گذاری خارجی و ایجاد شراکت‌های استراتژیک با شرکت طراحی پوشش‌های به روز و جدید بیمه‌ای و مناسب با شرایط اقتصادی گروه‌های هدف و موقعیت اقتصادی استان

- ایجاد و ارتقای نظام نظارتی قوی و کارآمد بر صنعت بیمه با تأکید بر اعتبار و شفافیت می‌تواند از مهمترین توصیه‌ها برای سیاست گذاران صنعت بیمه باشد. این امر شامل تدوین و اجرای قوانین و مقررات دقیق و کامل، تقویت نظام نظارتی بر شرکت‌های بیمه و ایجاد مکانیزم‌های موثر برای رسیدگی به شکایات و انتقادات مشتریان است.
- توسعه و ارائه محصولات بیمه‌ای متنوع و نوآورانه در جهت ایجاد رقابت و ارائه خدمات و محصولات نوین با توجه به نیازها و تقاضای بازار مشتریان
- توسعه فناوری‌های نوین و استفاده از فناوری و راهکارهای دیجیتال در عملکرد بیمه‌گران در جهت بهبود عملکرد صنعت بیمه و ایجاد سامانه‌های آنلاین ارائه خدمات به مشتریان
- همکاری صنعت بیمه با دیگر صنایع در جهت کاهش ریسک‌های مربوطه
- ارتقای آموزش و توانمندسازی کارکنان و مدیران صنعت بیمه درباره مباحث مرتبط با بیمه، مدیریت ریسک، فناوری‌های جدید و مهارت‌های کسب و کار در جهت بهبود عملکرد و رقابت‌پذیری صنعت بیمه
- الزام دانشگاه‌ها و مراکز علمی، پژوهشی و آموزش عالی جهت همکاری و هماهنگی با صنعت بیمه استان در موضوعات مهم و کاربردی صنعت بیمه

فصل سیزدهم:

بازار پول و اعتبار

مروری اجمالی بر بازار پول و اعتبار

بازار پول و اعتبار یکی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصاد در هر کشوری است، این بخش به دلیل اینکه نقش مهم تجهیز و تخصیص منابع را بر عهده دارد می‌تواند بر سایر بخش‌ها به ویژه تولید، تأثیر زیادی داشته باشد. اصلاح ساختار بازار پول و اعتبار و شبکه بانکی، همچنین جهت‌دهی به منابع موجود در این بازار می‌تواند نقشی مهم و اساسی در رشد و توسعه اقتصادی استان و کشور داشته باشد. علاوه بر اصلاح شبکه بانکی اصلاح قوانین و مقررات مرتبط با این حوزه، هدف‌گذاری صحیح برخی از شاخص‌ها همچون نرخ تورم و نرخ ارز نیز در عملکرد شبکه بانکی مؤثر خواهد بود. یکی از مهم‌ترین ابزارهای تحقق شعار سال، سیستم پولی و بانکی است که ارائه تسهیلات مبتنی بر تولید یکی از مهم‌ترین الزامات آن است.

در راستای تبیین وضعیت شبکه بانکی استان در فصل حاضر به بررسی مهم‌ترین شاخص‌های حوزه بانکی پرداخته شد که مبتنی بر آن نسبت تسهیلات به سپرده‌های بانک‌های عضو کمیسیون در سال ۱۴۰۲ میزان ۸۴/۴۵ درصد بوده است که نسبت به سال ۱۴۰۱ رشدی ۱۲/۰۴ درصدی داشته است. خالص مطالبات بانکی این بانک‌ها نیز رشدی ۴۱ درصدی دارد. در سال ۱۴۰۲ مانده سپرده‌های بانکی ۱۷/۴ درصد رشد داشته و به ۷۰۹/۸ هزار میلیارد ریال رسیده است، مانده تسهیلات اعطایی این بانک‌ها نیز با رشدی ۳۶/۹ درصد ۶۰۴/۷ هزار میلیارد ریال بوده است.

واژگان کلیدی: همدان، بازار پول و اعتبار، سپرده‌های بانکی، تسهیلات اعطایی، مطالبات معوق

مقدمه

بانک‌ها به عنوان واسطه‌های مالی وظیفه تجهیز و تخصیص منابع را بر عهده دارند، اگر منابعی که توسط بانک‌ها تجهیز شده است به سمت تولید هدایت شده و فرایند تخصیص در بخش تولیدی انجام شود، رشد اقتصادی را به همراه خواهد داشت. لذا در دنیای کنونی بانک‌ها به دلیل ارائه خدمات متنوع مالی و اعتباری، نقش تعیین‌کننده‌ای در توسعه و رشد اقتصادی کشورها ایفا می‌نمایند، بنابراین در صورت هدایت منابع به سمت تولید می‌توان بانک‌ها را نیروی محرکه، شتاب دهنده و متعادل‌کننده بخش اقتصاد نامید. با این توصیف در این فصل ضرورت دارد تا مسایل مرتبط با بازار پول و اعتبار در سطح ملی و استانی مورد بررسی قرار گیرد. به‌همین منظور در بخش اول این فصل سیاست‌های اقتصادی بازار پول و اعتبار و جهت‌گیری‌های استان در سال ۱۴۰۲ بررسی شده است. در بخش دوم نیز تحولات این بازار و اثرگذاری آن بر بازار پول و اعتبار استان به تبعیت از کل کشور مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. در بخش سوم به بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌های بازار پول و اعتبار استان پرداخته شده است. در بخش پایانی جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از وضعیت این بازار در استان و توصیه‌های سیاستی پیرامون مرتفع کردن مشکلات و موانع پیش‌روی این بازار جهت تقویت و بهبود شرایط موجود و کمک به تصمیم‌سازی‌های مؤثر مسئولان ارشد استان در راستای تحقق شعار سال جدید و ادامه اهداف اقتصادی مرتبط با شعار سال و مقابله با عوامل دخیل در عدم دستیابی به نتایج مطلوب و مورد نظر شبکه بانکی در استان ارائه خواهد شد.

۱-۱۳. سیاست‌های اقتصادی بازار پول و اعتبار و جهت‌گیری‌های استان

سیاست‌گذاران پولی کشور در سال ۱۴۰۲ محورهایی همچون رونق تولید، کنترل نقدینگی و ترازنامه بانکی و ... را در دستور کار خود قرار دادند، که در این راستا افزایش انضباط پولی و کاهش رشد نقدینگی در انتهای سال ۱۴۰۲ یکی از مهم‌ترین نتایج حاصل از آن است. علاوه بر این سیاست‌گذاران اقتصادی کشور در پی جهت‌دادن تسهیلات بانکی اقدام به ایجاد طرح‌هایی بودند که جامعه هدف معینی را پوشش دهند که مبتنی بر آن توجه به توسعه مناطق محروم، حمایت از طرح‌های دانش‌بنیان، استفاده از جوانان و فارغ‌التحصیلان دانشگاهی نخبه، حمایت از بخش‌های مختلف اقتصادی جهت تحقق شعار سال و مانع‌زدایی از تحرکات فعال تولیدکنندگان از مهم‌ترین اهداف سیاست‌گذار پولی و مالی بوده است. براساس این رویکرد دستگاه‌های اجرایی و بانک‌های استان همدان در سال ۱۴۰۲ همگام با سیاست‌های بانک مرکزی و شورای پول و اعتبار اقداماتی اساسی انجام دادند، که کسب رتبه نخست در نهضت احیا واحدهای اقتصادی نمونه‌ای از این اقدامات بوده است، همچنین در راستای افزایش اعتماد عمومی تسهیلات ارائه شده به بخش‌های مختلف همچون وام ازدواج افزایش قابل توجهی داشته است. شایان توجه است جهت نظارت بر عملکرد بانک‌ها و کاهش انحرافات اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان با همکاری استانداری اقدام به تهیه کارنامه عملکردی فصلی بانک‌ها نموده است که این اقدام عملکرد بانک‌ها را بهبود داده است.

وزارت اقتصاد نیز اهدافی همچون تسریع در فروش دارایی‌ها و اموال مازاد بانک‌ها، تأکید بر عدم بنگاهداری بانک‌ها، مدیریت صحیح در رعایت سود بانکی و اضافه برداشت جهت کنترل رشد نقدینگی و ایجاد کارگروه‌هایی جهت عملیاتی‌نمودن این سیاست‌ها در دستور کار قرار داده است. هدف اصلی وزارت اقتصاد و بانک مرکزی در سال ۱۴۰۲ ایفای نقش مؤثر خود در حمایت از تولیدات حوزه‌های دانش‌بنیان و رفع موانع موجود و حمایت از پروژه‌های بزرگ و پیشران اقتصادی مرتبط با آن است.

۲-۱۳. بررسی وضعیت تحولات بازار پول و اعتبار استان

از اقدامات مهم شبکه بانکی استان در سال ۱۴۰۲ سیاست‌هایی همچون حمایت از اقشار کم درآمد و تسهیلات تکلیفی بوده است. در این راستا پرداخت تسهیلات بند ب تبصره ۱۶ قانون بودجه سال ۱۴۰۱ و جز ۳ و جز ۴ بند ب تبصره

۱۸ قانون بودجه سال ۱۴۰۲، پرداخت تسهیلات تکلیفی بند الف تبصره ۱۸ قانون بودجه سال ۱۴۰۱ از مهم‌ترین اقدامات بوده است، از اهداف مهم این تسهیلات حمایت از تولید و طرح‌های دانش‌بنیان و ایجاد اشتغال بوده است. برخی از سیاست‌های اصلاح‌کننده ساختار بانک‌ها تلاش در جهت جلوگیری از بنگاه‌داری بانک‌ها و هدایت سیل نقدینگی منابع پولی و تسهیلات آن‌ها به سوی حمایت از بخش‌های تولیدی و کارآفرینی و کمک به بخش دانش بنیان‌هاست. همچنین پیگیری فروش اموال مازاد بانک‌ها همچون سال گذشته در دستور کار شبکه بانکی استان بود، موضوعی که باعث افزایش منابع بانک‌ها خواهد شد.

بازار پول و اعتبار استان همدان هم راستا با سیاست‌های کلان کشوری در حوزه مذکور اقداماتی مشابه انجام داده و تحولات همسو و قابل مشاهده‌ای با بازار پول و اعتبار کشوری داشته که از جمله آن می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- تهیه کارنامه عملکردی بانک‌های استان در راستای جهت‌دهی بانک‌ها به سمت تولید
- ایجاد کارگروه وصول مطالبات بانکی
- پیگیری اصلاح رابطه بین تولیدکنندگان و نیازهای مردم با بانک‌ها
- توقف دریافت هرگونه سود بانکی در تسهیلات بیش از مصوبات شورای پول و اعتبار
- تلاش برای حرکت به سمت اعتبار سنجی به جای وثیقه محوری به‌ویژه در وام‌های خرد به‌نحوی که افراد خوش حساب در صورت داشتن رتبه اعتباری مطلوب بدون ضامن می‌توانند از بانک‌هایی که حقوقشان را دریافت می‌کنند تسهیلات دریافت نمایند.

۱۳-۳. بررسی وضعیت بازار پول و اعتبار (وضعیت متغیرهای بانکی در استان)

یکی از شاخص‌های مهمی که در بررسی وضعیت شبکه بانکی مورد استفاده قرار می‌گیرد، شاخص نسبت تسهیلات به سپرده است، این شاخص به طور خلاصه بیان‌گر میزان اعطای تسهیلات به مشتریان بانکی از منابع بانکی است. در اقتصاد متعارف به طور معمول میزان استاندارد برای این نسبت را حدود ۸۰ الی ۸۵ درصد ذکر نموده‌اند و عدد بالاتر از آن را مترادف با افزایش ریسک نقدینگی و ریسک عملیاتی می‌دانند.

طبق جدول (۱-۱۳) شاخص نسبت تسهیلات اعطایی به سپرده‌های بانکی برای بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان همدان در سال ۱۴۰۲ معادل ۸۴/۴۵ درصد است که نسبت به سال ۱۴۰۱ میزان ۱۲/۰۴ درصد افزایش داشته است. خالص مطالبات بانکی نیز شاخص دیگری است که میزان مطالبات بانکی را نشان می‌دهد، که طبق جدول ذیل خالص مطالبات بانکی در سال ۱۴۰۲ به میزان ۴۱ درصد رشد داشته است.

جدول ۱-۱۳. آمار و اطلاعات مربوط به بانک‌ها و متغیرهای بازار پول و اعتبار در استان

عنوان	واحد شمارش	سال ۱۴۰۱	سال ۱۴۰۲	تغییرات
نسبت تسهیلات به سپرده‌های بانک	درصد	۷۲/۴۱	۸۴/۴۵	۱۲/۰۴
خالص مطالبات بانکی	میلیون ریال	۱۱۰۴۸۴۰۶	۱۵،۵۲۴،۹۱۳	۴۱

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان

۱۳-۳-۱. بررسی و تحلیل اجزاء سپرده‌ها و تسهیلات بانکی استان

مطابق جدول (۲-۱۳) مانده سپرده بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی استان همدان در سال ۱۴۰۲ با رشدی ۱۷/۴ درصدی از رقم ۶۰۴/۷ هزار میلیارد ریال در سال ۱۴۰۱ به رقم ۷۰۹/۸ هزار میلیارد ریال در سال ۱۴۰۲ رسیده است. همچنین مانده تسهیلات اعطایی نیز در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ به میزان ۳۶/۹ درصد رشد و به رقم ۵۹۹/۴ هزار میلیارد ریال رسیده است. شایان توجه است از مهم‌ترین وظایف بانک‌ها تجهیز و تامین منابع جهت تولید است.

جدول ۱۳-۲. آمار و اطلاعات مربوط به بانک‌ها و متغیرهای بازار پول و اعتبار در استان
(درصد / میلیون ریال)

تغییرات	سال ۱۴۰۲	سال ۱۴۰۱	شرح
۱۷/۴	۷۰۹,۸۳۴,۹۵۹	۶۰۴,۷۱۶,۳۸۲	سپرده بانکی به تفکیک نوع مانده انواع سپرده‌های
۱۷/۴	۷۰۹,۸۳۴,۹۵۹	۶۰۴,۷۱۶,۳۸۲	بانکی به تفکیک بانک‌های استان مانده انواع سپرده‌های
۳۶/۹	۵۹۹,۴۶۶,۹۵۷	۴۳۷,۸۷۷,۸۲۹	به تفکیک بخش‌های اقتصادی مانده تسهیلات اعطایی
۳۶/۹	۵۹۹,۴۶۶,۹۵۷	۴۳۷,۸۷۷,۸۲۹	به تفکیک عقود مانده تسهیلات اعطایی

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان

جدول ۱۳-۳. مانده سپرده‌های بانک‌های استان همدان به تفکیک نوع سپرده در سال ۱۴۰۲
(درصد / میلیون ریال)

نام بانک	قرض الحسنه سپرده‌های		سرمایه‌گذاری سپرده‌های		سایر	جمع کل سپرده‌ها
	جاری	پس‌انداز	کوتاه‌مدت	بلندمدت		
ملی	۲۵,۴۷۰,۶۰۸	۲۹,۰۰۵,۵۲۴	۲۱,۹۳۴,۸۶۲	۶۰,۰۱۷,۷۱۵	۱,۱۳۴,۳۱۶	۱۳۷,۵۶۳,۰۲۵
ملت	۱۹,۱۴۶,۹۶۱	۶,۲۲۰,۸۰۰	۱۶,۷۵۰,۳۷۰	۲۹,۶۷۴,۷۱۰	۱,۹۹۵,۵۴۲	۷۳,۷۸۸,۳۸۳
صادرات	۱۳,۲۳۷,۹۶۷	۹,۰۳۷,۶۸۲	۱۴,۴۷۳,۹۱۵	۳۱,۷۱۰,۷۵۸	۳۴۶,۶۷۴	۶۸,۸۰۶,۹۹۶
کشاورزی	۱۸,۵۶۶,۲۲۰	۸,۲۳۹,۵۲۳	۱۷,۴۶۳,۲۱۹	۲۶,۲۰۵,۰۶۵	۴۴,۶۷۲	۷۰,۵۱۸,۶۹۹
تجارت	۱۳,۰۹۲,۶۹۳	۴,۳۰۱,۲۱۷	۷,۶۷۴,۱۹۰	۳۶,۵۷۵,۹۵۰	۱,۵۷۴,۷۸۴	۶۳,۲۱۸,۸۳۴
مسکن	۴,۵۲۸,۲۴۴	۳,۹۵۳,۱۸۴	۳۰,۹۶۳,۷۲۷	۱۱,۷۷۷,۸۹۳	۳,۶۵۹,۹۲۰	۵۴,۸۸۲,۹۶۸
سپه	۱۵,۰۸۰,۶۳۶	۷,۵۰۲,۴۲۸	۷۰,۸۲۸,۳۳۹	۵۹,۷۰۰,۱۳۹	۱,۷۷۹,۰۵۱	۱۵۴,۸۹۰,۵۹۳
رفاه	۱۱,۹۵۲,۸۷۵	۶,۱۹۷,۰۸۴	۳,۸۹۸,۸۲۵	۲۴,۴۸۵,۳۴۸	۸۴۰,۶۳۰	۴۷,۳۷۴,۷۶۷
صنعت و معدن	۱۰,۹۱۰,۹۳۹	۲۸,۳۰۲	۵۰۷,۹۵۵	۵۵۸,۹۵۷	۳۰,۲۷۸	۲,۲۱۷,۴۳۱
توسعه صادرات	۳۸۸,۸۹۶	۵۴,۷۹۲	۱۱۰,۸۹۹	۸۲,۲۰۱	۵۰,۵۵	۶۴۱,۸۴۳
پست بانک	۹,۱۴۵,۶۵۴	۲,۲۹۲,۶۸۱	۳,۹۱۱,۰۲۳	۲,۳۰۰,۸۰۴	۹۰,۹۶۱	۱۷,۷۴۱,۱۲۳
توسعه تعاون	۳,۳۵۲,۱۲۱	۱,۸۱۶,۴۷۹	۴,۹۶۱,۹۵۸	۷,۹۹۷,۰۰۱	۴,۶۳۷	۱۸,۱۳۲,۱۹۶
مهر ایران	۱۸,۳۳۶	۳۹,۷۳۵	.	.	.	۵۸,۱۰۱
جمع	۱۳۵,۰۷۳,۱۵۰	۷۸,۶۸۹,۴۳۱	۱۹۳,۴۷۹,۲۸۲	۲۹۱,۰۸۶,۵۴۱	۱۱,۵۰۶,۵۲۰	۷۰۹,۸۳۴,۹۵۹

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان

طبق جدول (۱۳-۴) در سال ۱۴۰۲ از محل اعتبارات بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان همدان معادل ۵۹۹/۴ هزار میلیارد ریال به بخش‌های اقتصادی تسهیلات اعطا شده است که نسبت به سال ۱۴۰۱ به میزان ۱۶۱/۶ هزار میلیارد ریال افزایش داشته است که معادل ۳۷ درصد است. بیشترین میزان رشد تسهیلات در سال ۱۴۰۲ در بخش‌های مسکن و ساختمان با ۱۷۲ درصد رشد و بنگاه‌های زودبازده با ۶۶ درصد رشد بوده است. بخش صادرات نیز نیز ۳ درصد کاهش تسهیلات را نشان می‌دهد.

در تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن؛ بانک تجارت، ملی و ملت بیشترین میزان تسهیلات اعطایی را داشته‌اند. در بخش کشاورزی؛ به ترتیب بانک‌های کشاورزی، ملی و سپه بالاترین پرداخت را دارند. در بخش مسکن و ساختمان؛ به ترتیب مسکن، ملت و تجارت و در بخش بازرگانی و خدمات؛ به ترتیب ملی، سپه و ملت و در بخش صادرات؛ به ترتیب بانک‌های توسعه صادرات، کشاورزی و رفاه و در بخش بنگاه‌های زودبازده به ترتیب بانک‌های رفاه، ملی و توسعه تعاون بیشترین پرداختی را داشته‌اند.

جدول ۱۳-۴. مانده تسهیلات اعطایی بانک‌های استان همدان
به تفکیک بخش‌های اقتصادی در سال ۱۴۰۲ (درصد / میلیون ریال)

بانک نام	تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن	تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی	تسهیلات اعطایی به بخش مسکن و ساختمان	تسهیلات اعطایی به بخش بازرگانی و خدمات	تسهیلات اعطایی به بخش صادرات	تسهیلات اعطایی برای بنگاه‌های زود بازده	کل تسهیلات اعطایی
ملی	۱۶,۴۸۷,۶۲۶	۱۴,۷۰۹,۲۰۰	۴,۷۴۶,۲۵۰	۷۱,۰۵۳,۹۳۳	۰	۴۱۰,۲۱۱	۱۰۶,۹۹۷,۰۰۹
ملت	۱۱,۶۶۹,۸۷۰	۳,۰۹۳,۶۳۱	۱۲,۱۳۰,۷۸۵	۴۴,۶۶۹,۴۷۲	۰	۰	۷۱,۵۶۳,۷۵۸
صادرات	۳,۱۷۴,۲۹۰	۲,۴۱۵,۳۴۲	۶,۰۵۵,۸۷۹	۲۸,۲۰۰,۸۱۲	۰	۰	۳۹,۸۴۶,۳۲۴
کشاورزی	۱۰۳,۷۰۳	۷۰,۷۶۴,۳۶۴	۱,۱۶۰,۶۳۷	۳,۹۱۳,۷۴۶	۲۳,۶۹۰	۲۸,۷۶۲	۷۵,۹۹۴,۹۰۲
تجارت	۱۶,۸۳۴,۱۱۹	۷,۰۵۲,۱۳۰	۹,۰۹۹,۵۲۳	۱۲,۵۱۱,۸۴۷	۰	۰	۴۵,۴۹۷,۶۱۹
مسکن	۴۵۱,۵۷۳	۰	۱۱۱,۸۳۳,۳۴۸	۰	۰	۰	۱۱۲,۲۸۴,۹۲۱
سپه	۱۰,۸۱۲,۶۹۹	۹,۵۵۷,۸۸۸	۵,۵۵۹,۳۳۳	۴۵,۹۰۳,۶۳۰	۰	۰	۷۱,۸۳۳,۵۵۰
رفاه	۱,۲۱۶,۹۱۰	۶۵۲,۳۹۶	۴,۷۸۱,۵۸۵	۲۰,۷۷۲,۲۰۸	۱۶,۱۶۰	۵,۰۰۴,۲۳۱	۳۲,۴۴۳,۴۹۰
صنعت و معدن	۹,۶۲۹,۱۲۶	۰	۹۰۰	۴۷,۴۰۰	۰	۴۸,۱۶۳	۹,۷۳۳,۶۸۹
توسعه صادرات	۴۶۳,۳۱۴	۰	۰	۸۹,۶۲۰	۵۳۱,۰۵۴	۰	۱,۰۸۳,۹۸۸
پست بانک	۱,۶۹۶,۶۰۵	۳,۴۹۲,۱۷۲	۱,۲۵۱,۸۸۶	۷,۱۲۱,۵۰۱	۰	۰	۱۳,۵۶۲,۱۶۴
توسعه تعاون	۲,۶۴۰,۳۰۶	۲,۳۳۲,۵۰۴	۳,۶۱۶,۴۸۳	۱۰,۰۲۱,۲۴۳	۰	۲۸۱,۱۸۲	۱۸,۶۱۰,۵۳۶
مهر ایران	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
سال ۱۴۰۲	۷۵,۱۸۰,۱۴۱	۱۱۴,۰۶۹,۶۲۷	۱۶۰,۲۴۴,۷۰۹	۲۴۴,۳۰۵,۴۱۲	۵۷۰,۹۰۴	۵,۷۷۲,۵۴۹	۵۹۹,۴۵۱,۹۵۰
سال ۱۴۰۱	۶۶,۹۳۶,۰۲۵	۹۷,۴۶۵,۰۶۶	۵۸,۹۵۲,۹۹۴	۲۱۰,۴۷۰,۴۶۵	۵۸۵,۸۹۲	۳,۴۶۷,۶۸۷	۴۳۷,۸۷۷,۸۲۹

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان

جدول (۱۳-۵) میزان تسهیلات ارائه شده به تفکیک عقود اسلامی را در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد، از مجموع ۵۹۹/۴ هزار میلیارد ریال تسهیلات اعطایی بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان همدان در عقود قرض الحسنه به میزان ۱۲۸/۳ هزار میلیارد ریال و مشارکت مدنی به میزان ۵۸/۲ هزار میلیارد ریال تسهیلات پرداخت شده است. وضعیت پرداختی سایر تسهیلات در جدول مذکور آورده شده است.

جدول ۱۳- ۵. مانده تسهیلات اعطایی بانک‌های استان همدان

به تفکیک عقود اسلامی در سال ۱۴۰۲ (میلیون ریال)

اقساطی فروش	مضاربه	مشارکت مدنی	قرض الحسنه اعطایی	اجاره به شرط تملیک	معاملات سلف
۱۶۱,۵۸۶,۷۵۷	۹,۷۰۶,۸۳۲	۵۸,۲۶۳,۹۰۲	۱۲۸,۳۱۵,۴۶۲	۱۳,۳۴۰,۶۷۵	۸,۰۵۸,۳۷۵
حقوقی مشارکت	سرمایه‌گذاری مستقیم	جعاله	خرید دین	سایر	جمع
۰	۰	۲۴,۴۱۱,۹۹۴	۱۱,۲۱۳,۵۴۹	۱۸۴,۵۶۹,۴۰۷	۵۹۹,۴۶۶,۹۵۷

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان

براساس جدول (۱۳-۶) مانده کل مطالبات غیرجاری شامل سررسید گذشته، مطالبات معوق و مشکوک‌الوصول با رشدی ۴۰/۵ درصدی از ۱۱ هزار میلیارد ریال در سال ۱۴۰۱ به ۱۵/۵ هزار میلیارد ریال در سال ۱۴۰۲ رسیده است. همچنین نسبت مانده کل مطالبات غیرجاری نسبت به کل مانده تسهیلات بانکی با افزایش ۰/۰۷ درصدی از ۲/۵۲ در سال ۱۴۰۱ به ۲/۵۹ در سال ۱۴۰۲ رسیده است.

جدول ۱۳- ۶. مانده کل مطالبات غیر جاری و نسبت آن به کل مانده تسهیلات بانکی استان همدان در سال ۱۴۰۲ (درصد/میلیون ریال)

شرح	سال ۱۴۰۱	سال ۱۴۰۲	تغییرات
مانده کل مطالبات غیر جاری نسبت به کل مانده تسهیلات بانکی	۲/۵۲	۲/۵۹	۰/۰۷
مانده کل مطالبات غیر جاری	۱۱,۰۴۸,۴۰۶	۱۵,۵۲۴,۹۱۳	۴,۴۷۶,۵۰۷

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان

جدول (۱۳-۷) مطالبات غیر جاری را به تفکیک بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی استان نشان می‌دهد، در سال ۱۴۰۲ بیشترین میزان مطالبات مربوط به مطالبات سررسید گذشته است. بیشترین مطالبات سررسید گذشته توسط بانک‌های کشاورزی، ملی و سپه ایجاد شده است، همچنین عمده مطالبات معوق مربوط به بانک‌های کشاورزی، مسکن و تجارت بوده است. بیشترین مطالبات مشکوک‌الوصول نیز مربوط به بانک‌های ملت، مسکن و کشاورزی می‌باشد.

جدول ۱۳- ۷. مانده مطالبات سر رسید گذشته و معوق بانک‌های استان همدان در سال

۱۴۰۲ (درصد /میلیون ریال)

شرح	سررسید گذشته	مطالبات معوق	مشکوک الوصول	مانده کل مطالبات غیر جاری
ملی	۱,۰۲۳,۷۱۶	۲۲۵,۱۴۷	۳۲۷,۷۷۹	۱,۵۷۶,۶۴۲
ملت	۴۰۱,۲۹۹	۸۲,۴۳۶	۱,۷۹۲,۵۱۲	۲,۲۷۶,۲۴۷
صادرات	۱۳۰,۵۶۷	۵۷,۴۴۲	۱۸۴,۶۹۴	۳۷۲,۷۰۳
کشاورزی	۲,۶۳۰,۱۶۵	۱,۸۴۶,۶۱۱	۱,۱۳۷,۱۱۰	۵,۶۱۳,۸۸۶
تجارت	۴۰۰,۸۶۸	۳۱۰,۰۲۹	۱۳۴,۰۵۷	۸۴۴,۹۵۴
مسکن	۶۷۹,۷۶۰	۳۵۱,۴۹۸	۱,۱۹۲,۱۱۴	۲,۲۲۳,۳۷۲
سپه	۸۳۶,۲۹۰	۲۸۰,۵۸۹	۴۲۱,۷۰۸	۱,۵۳۸,۵۸۷
رفاه	۱۶۶,۵۹۵	۴۱,۳۸۱	۸۸,۵۹۴	۲۹۶,۵۷۰

۷۸،۱۳۶	۶۱،۴۸۲	۴۷۱	۱۶،۱۸۳	صنعت و معدن
۵۷،۹۹۰	۲۶۱۰۶	۰	۳۱۸۸۴	توسعه صادرات
۳۰۷،۶۹۲	۹،۴۷۲	۲۹،۱۸۷	۲۶۹،۰۳۳	پست بانک
۳۲۳،۵۶۱	۳۱،۲۶۸	۴۴،۷۷۵	۲۴۷،۵۱۸	توسعه تعاون
۱۴،۵۷۳	۱۱،۵۰۰	۴۱۳	۲،۶۶۰	بانک مهر ایران
۱۵،۵۲۴،۹۱۳	۵،۴۱۸،۳۹۶	۳،۲۶۹،۹۷۹	۶،۸۳۶،۵۳۸	سال ۱۴۰۲
۱۱،۵۲۰،۲۴۷	۷،۰۸۴،۱۶۹	۱،۷۰۱،۸۲۶	۲،۷۳۴،۲۵۲	سال ۱۴۰۱

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان

۱۳-۲. بررسی کارایی بانک‌ها

جدول (۸-۱۳) آمار و اطلاعات مربوط به کارایی بانک‌های تجاری و تخصصی دولتی استان در سال ۱۴۰۱ و سال ۱۴۰۲ را نشان می‌دهد. طبق آمار اعلامی بانک‌ها تعداد شعب بانک‌ها تغییر چندانی نداشته است (کاهش ۰/۳ درصدی)، ولی تعداد پرسنل بانک‌ها با کاهشی ۱/۷ درصدی از ۳۲۰۳ نفر در سال ۱۴۰۱ به ۳۱۴۸ نفر در سال ۱۴۰۲ رسیده است. دستگاه‌های ATM نیز با کاهشی ۴۲ واحدی (۴/۱ درصد کاهش) به ۹۷۶ دستگاه رسیده است. نسبت سپرده به شعب و نسبت تسهیلات به شعب به ترتیب افزایشی ۱۷/۷ و ۳۷/۳ درصدی را نشان می‌دهند. نسبت سپرده به پرسنل و نسبت تسهیلات به پرسنل نیز شاهد رشدهای ۱۹/۴ و ۳۹/۳ درصدی بوده‌اند. نسبت تعداد دستگاه‌های ATM به تعداد شعب با کاهشی ۰/۱۱ درصدی از ۲/۹۸ در سال ۱۴۰۱ به ۲/۸۷ درصد در سال ۱۴۰۲ رسیده است.

جدول ۱۳-۸. آمار و اطلاعات مربوط به کارایی بانک‌های تجاری و تخصصی دولتی استان در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲

تغییرات	سال ۱۴۰۲	سال ۱۴۰۱	واحد شمارش	بانک‌های دولتی
۰/۳-	۳۴۰	۳۴۱	تعداد	تعداد شعب
۱/۷-	۳۱۴۸	۳۲۰۳	تعداد	تعداد پرسنل
۴/۱-	۹۷۶	۱۰۱۸	تعداد	تعداد دستگاه ATM
۱۷/۷	۲۰۸۷۷۵۰	۱۷۷۳۳۶۲	تعداد به میلیون ریال	نسبت سپرده به شعب
۳۷/۳	۱۷۶۳۱۳۸	۱۲۸۴۰۹۹	تعداد به میلیون ریال	نسبت تسهیلات به شعب
۱۹/۴	۲۲۵،۴۸۸	۱۸۸۷۹۷	تعداد به میلیون ریال	نسبت سپرده به پرسنل
۳۹/۳	۱۹۰،۴۲۸	۱۳۶۷۰۹	تعداد به میلیون ریال	نسبت تسهیلات به پرسنل
۰/۱۱-	۲/۸۷	۲/۹۸	درصد	نسبت تعداد دستگاه‌های ATM به تعداد شعب

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان

۱۳-۴. چالش‌ها و فرصت‌های بخش پولی و بانکی

چالش‌ها

- وجود تسهیلات غیرجاری که بخشی از آن ناشی از وضعیت اقتصادی کشور است.
- تسهیلات تکلیفی اجباری و دستوری و اثرات منفی آن بر اقتصاد و انحرافات موجود در آن
- مطالبات از دولت و بدهی به بانک مرکزی
- مشکلات موجود در حوزه قوانین و مقررات همچون به روز نبودن، قوانین مخل کسب و کار و...

- نبود نظام استاندارد و یکپارچه اعتبارسنجی و رتبه‌بندی در کشور
- تخصصی نبودن شبکه کسب و کار بانکی و در نتیجه عدم امکان پیاده‌سازی عقود بانکی متناسب با الگوی کسب و کار بانکها
- افزایش بنگاهداری توسط بانکها به جای توجه به تولید
- تاثیر نوسانات شاخص‌هایی همچون تورم و نرخ ارز بر شبکه بانکی و اقتصادی کشور

فرصت‌ها

- تشکیل کارگروه وصول مطالبات بانکی در استان
- ارزیابی و نظارت بر شبکه بانکی استان بر اساس کارنامه عملکردی
- تقویت نظام حکمرانی بانکی کشور و حرکت به سمت کنترل اعتبارات بانکی و سوق در جهت تولید در کشور
- هدایت تسهیلات در جهت تولید کشور
- پیگیری اصلاح نظام بانکی و به روزسازی قوانین و مقررات بانکی
- با توجه به نامگذاری سال جدید یکی از راهکارهای عملیاتی و سیاست‌های بازار پول در استان همدان می‌تواند توجه به رشد اقتصادی مبتنی بر فن‌آوری و حمایت از تولید، اشتغال آفرینی و افزایش سطح درآمد خانوارها و در نهایت کاهش تورم در استان باشد.
- توجه به شعار سال جدید که مبتنی بر کاهش هزینه‌ها و کاهش قیمت تمام شده، افزایش بهره‌وری و افزایش قدرت رقابت تولیدات داخلی و اولویت قراردادن مهار تورم می‌باشد، لذا با هدایت منابع بانکها به سمت تولید، رونق تولید و اشتغال آفرینی موثر و پایدار محقق خواهد شد.

۱۳-۵. جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان

بازار پول و اعتبار به عنوان یکی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصادی کشور در صورت عملکرد صحیح می‌تواند نقشی اساسی در اقتصاد استان و کشور داشته باشد. همچنین عملکرد نامناسب آن نیز می‌تواند اثرات منفی فراوانی بر اقتصاد داشته باشد، که تورم را بودن برخی از سیاست‌های پولی غلط نمونه‌ای از آن است، در این راستا برای اصلاح ساختار پول و اعتبار راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود؛

- اصلاح در نظام مالیاتی با تمرکز بر شناسایی پایه‌های مالیاتی و عدالت محوری
- شناسایی و حذف قوانین مخل و اصلاح محدودیت‌های بانکی جهت ارایه هرچه بیشتر و بهتر خدمات و پرداخت تسهیلات
- هدایت تسهیلات به سمت تولید و احیا واحدهای تولیدی راکد
- تقویت و اصلاح سیستم نظارتی بانکها درخصوص پرداخت تسهیلات با قوانین و بخشنامه‌های بانکی قانونی و قضایی
- یکی از اقدامات استان تشکیل کارگروه وصول مطالبات بانکی است، پیشنهاد می‌شود در راستای وصول مطالبات با ایجاد هماهنگی بین مسئولین ارشد استان و نهادهای نظارتی و امنیتی کارگروه وصول مطالبات در هر استان ایجاد شود. که با بازگشت منابع قدرت اعتباردهی بانکها تقویت می‌گردد.
- استفاده از ظرفیت‌های تسهیلات تکلیفی همچون تبصره ۱۸ قانون بودجه جهت حمایت از طرح‌های تولیدی و صادرات‌محور و جهت دهی تسهیلات توسط دستگاه‌های بالادستی
- توسعه نظام قرض‌الحسنه در سیستم بانکی با تأکید بر تسهیل در صدور مجوز برای بانک‌های قرض‌الحسنه جدید
- پیگیری جهت افزایش حدود اختیارات بانک‌های استانی در پرداخت تسهیلات به‌منظور افزایش سرعت و سهولت تصمیم‌گیری و انجام اقدامات به‌موقع در راستای حمایت از واحدهای تولیدی و کمک به ایجاد اشتغال پایدار و

حرکت در مسیر تحقق حمایت از کسب و کارهای دانش بنیان و فن‌آور محور در حوزه وظایف سیستم بانکی کشور و استان

- نظارت و در صورت لزوم اصلاح قوانین مربوط به هزینه‌های دادرسی مربوط به شکایات تولیدکنندگان و بانک‌ها
- تسهیلات تکلیفی متناسب با منابع بانکی دیده شود.
- نظارت بیشتر بر عملکرد بانک‌های خصوصی و دولتی و جهت دهی بیشتر بانک‌ها برای افزایش نسبت تسهیلات به سپرده‌ها و اصلاح بانک‌های ناتراز در این حوزه

فصل چهاردهم:

شاخصهای قیمتی و تورم

مروری اجمالی بر نرخ تورم

نرخ تورم بیانگر تغییر در سطح عمومی قیمت‌ها در واحدی از زمان است. سطح عمومی قیمت‌ها از متوسط قیمت‌های نسبی کالاهای گوناگون بدست می‌آید. تعیین نوع کالاها و واحد زمان بنابر اهداف سایت‌گذار یا پژوهش‌گر متغیر است. نرخ تورم در واقع شاخصی برای اندازه‌گیری تغییرات قدرت خرید پول است. افزایش تورم موجب کاهش قدرت خرید پول می‌شود. تورم در واقع نوعی مالیات است که سیاست‌گذار پولی به‌طور غیر مستقیم از شهروندان خود دریافت می‌کند. در علم اقتصاد به این مالیات، مالیات تورمی گفته می‌شود. در علم اقتصاد تورم ملایم برای سلامت جامعه مفید است و مقدار این نرخ غالباً بین ۲ تا ۴ درصد است. بیشتر از این نرخ، تورم برای جامعه اثرات مفید خودش را از دست می‌دهد و اثرات مضر آن افزایش می‌یابد؛ به‌طوریکه افزایش تورم موجب کاهش رشد اقتصادی یک جامعه می‌شود. داده‌های تورمی در کشور و استان همدان نشان می‌دهند که تورم سالانه به بیش از ۴۰ درصد در کشور و استان همدان در انتهای سال ۱۴۰۲ رسیده است که با توجه به مقدار آن در ابتدای سال کاهشی تقریباً ۱۴/۵ درصدی برای کشور و ۱۰/۵ درصدی برای استان را نشان می‌دهد. این کاهش از کاهش قلم خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات ناشی می‌شود، چراکه قلم غیر خوراکی‌ها و خدمات در طول طول افزایش نشان داده است. تورم ماهانه کشوری و استانی نیز در طول سال ۱۴۰۲ کاهش بیش از ۴۶ تا تقریباً ۶۰ درصدی داشته است. این کاهش نیز بیشتر از کاهش قلم خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات ناشی می‌شود که کاهش بین ۶۰ تا تقریباً ۷۰ درصدی داشته است. تورم نقطه‌به‌نقطه کشوری و استانی نیز در طول سال ۱۴۰۲ کاهش بیش از ۴۲ تا تقریباً ۵۳ درصدی داشته است. این کاهش نیز بیشتر از کاهش قلم خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات ناشی می‌شود که کاهشی بین ۶۷ تا تقریباً ۸۳ درصدی در مقایسه با کاهش بین ۲۰ تا ۴۰ درصدی قلم غیر خوراکی‌ها و خدمات داشته است. نکته دیگری که قابل ذکر است این است که تورم سالانه، نقطه‌به‌نقطه و ماهانه کشوری و استانی در پایان سال ۱۴۰۲ تقریباً به مقدار مشخصی همگرا شده‌اند. تورم سالانه کشوری و استانی به مقدار تقریبی ۴۰ درصدی همگرا شده‌اند. تورم نقطه‌به‌نقطه کشوری و استانی به مقدار تقریبی ۳۰ درصد همگرا شده‌اند و تورم ماهانه کشوری و استانی به مقدار تقریبی ۲ درصد همگرا شده‌اند. این همگرایی نیز در قلم خوراکی‌ها، آشامیدنی و دخانیات و قلم غیر خوراکی و خدمات در سطح کشوری و استانی مشاهده می‌شود. همچنین مشاهده می‌شود نرخ تورم ماهانه دارای نوسان زیاد است که این نوسان بیشتر از قلم خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات ناشی می‌شود. همانطور که گفته شد در سال ۱۴۰۲، تورم در هر سه شاخص مورد مطالعه کاهش درخور توجهی داشته است، با این حال، این کاهش به معنای این نیست که تورم به سطح بهینه برای توسعه و رشد اقتصادی کاهش یافته است؛ بلکه بیشتر به این معنا است که سیاست‌گذار پولی کشور موفق شده است تا از جهش تورم و بدتر شدن آن و تبدیل آن به ابر تورم شتابان غیر قابل مهار جلوگیری کند.

واژگان کلیدی: شاخص بهای مصرف‌کننده، تورم، شاخص کل، نرخ تورم ماهانه، نرخ تورم نقطه به نقطه

مقدمه

پدیده تورم در علم اقتصاد بخودی خود دارای مشکل و مذموم نیست. آنچه پدیده تورم را مشکل‌زا و به معضل تبدیل می‌کند میزان نرخ آن است. از دید غالب جریان اقتصاد کلان تورم ۲ تا ۴ درصد حتی برای سلامت اقتصاد مفید می‌باشد. بالاتر از این نرخ است که مشکلات تورم آشکار می‌شود. تورم بالا و مزمن موجب پیامدهای ناخواسته و نامطلوب اقتصادی، سیاسی و فرهنگی گسترده‌ای می‌باشد. در تورم بالا، آثار و تبعات منفی تورم از آثار و تبعات مثبت تورم فزونی می‌گیرد، از اینرو موجب اختلال در نظام اقتصادی و حتی بحران می‌شود. تورم بالا با برهم‌زدن علامت‌دهی قیمت‌های نسبی، موجب تخصیص ناکارآمد منابع می‌شود و از این طریق موجب کاهش بهره‌وری نهاده‌های تولیدی و کاهش رشد اقتصادی در بلند مدت می‌شود. تورم بالا، قدرت خرید گروه‌های با درآمد ثابت نظیر کارگران قراردادی و بازنشستگان را به شدت کاهش می‌دهد. از طرف دیگر درآمد صاحبان اموال را با افزایش ارزش اموال آنها افزایش می‌دهد، از اینرو، تورم بالا موجب افزایش توزیع نابرابر ثروت در جامعه می‌شود. تورم خود از افزایش هزینه‌های عمومی جامعه زاییده می‌شود، اما از طرف دیگر کنترل هزینه‌های عمومی جامعه را نیز به شدت دچار مشکل می‌کند و سیاست‌گذاران را در ماریپیج تورمی و هزینه به دام می‌اندازد. از اینرو سیاست‌گذار برای اجتناب از پیامدهای افزایش مالیات‌گیری مستقیم برای تأمین افزایش هزینه‌ها به منابع بانک مرکزی رجوع می‌کند و از بانک مرکزی به طور مستقیم یا غیر مستقیم استقراض می‌کند که این خود موجب افزایش تورم می‌شود. این سیاست موجب تدوام تورم بالا، مزمن شدن آن و آسیب‌های جبران‌ناپذیری به اقتصاد می‌شود. اقتصاد ایران، تقریباً ۵۰ سال است که در دام تورم مزمن بالا، افتاده است و هزینه این تورم بالا بر دوش تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان ایران سنگینی می‌کند. با این حال در سال‌های اخیر اقتصاد ایران وارد ابر تورم شده است که علاوه بر آسیب به اقشار با درآمد ثابت نظیر کارگران قراردادی و بازنشستگان، کل ساختار اقتصادی و تولیدی را نیز به هم می‌ریزد. در حالات تورم بالا و ابر تورم اثر منفی تورم بر رشد اقتصادی غیر خطی شده و به شدت افزایش می‌یابد به‌طوری‌که موجب منفی شدن رشد سرمایه و رشد اقتصادی کشور می‌شود. استان همدان نیز به تبع از ایران از این امر مستثنی نمی‌باشد.

در این فصل وضعیت شاخص تورم در استان همدان در مقایسه با کشور در سال ۱۴۰۲ بررسی می‌شود. ابتدا به تعریف تورم و روش‌های اندازه‌گیری آن؛ انواع تورم و منشا آن پرداخته می‌شود. سپس اثرات منفی تورم بر اقتصاد و چگونگی مبارزه با تورم توضیح داده می‌شود. آنگاه، تورم استان همدان و جایگاه استان همدان در مقایسه با کشور مورد ارزیابی قرار می‌گیرد و در بخش پایانی با جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از بررسی وضعیت تورم استان، توصیه‌های سیاستی پیرامون مرتفع کردن معضل تورم ارائه می‌شود.

۱۴-۱. تورم و سیاستهای اقتصادی مربوط به آن

نرخ تورم بیانگر تغییر در سطح عمومی قیمت‌ها در واحدی از زمان است. سطح عمومی قیمت‌ها از متوسط قیمت‌های نسبی کالاهای گوناگون بدست می‌آید. تعیین نوع کالاها و واحد زمان بنابر اهداف سایت‌گذار یا پژوهش‌گر متغیر است. نرخ تورم در واقع شاخصی برای اندازه‌گیری تغییرات قدرت خرید پول است. این پژوهش نرخ تورم سالانه و نقطه‌به‌نقطه را بررسی کرده است. نرخ تورم متوسط سالانه از محاسبه درصد تغییر متوسط شاخص CPI در دوازده ماه منتهی به ماه مورد نظر نسبت به دوره مشابه قبل بدست می‌آید و نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه ماهانه از درصد تغییرات شاخص CPI در هر ماه نسبت به ماه مشابه سال قبل بدست می‌آید.

- انواع تورم

تورم در علم اقتصاد انواعی دارد که عبارتند از ۱. تورم ملایم و خفیف: این تورم به افزایش ملایم سطح عمومی قیمت‌ها گفته می‌شود. مقدار این تورم بین ۲ تا ۴ درصد در سال برای کشورهای پیشرفته است و برای کشورهای توسعه نیافته بین ۴ تا ۸ درصد در سال می‌باشد. این تورم برای اقتصاد مفید است؛ ۲. تورم بالا و زیاد: تورم بالا و زیاد برای کشورهای

پیشرفته بین ۴ تا ۱۲ درصد در سال است و برای کشورهای توسعه نیافته بین ۱۲ تا ۲۵ درصد در سال می‌باشد. این تورم برای اقتصاد مضر است ۳- تورم بسیار شدید: معیار تورم بسیار شدید برای کشورهای پیشرفته بیش‌تر از ۱۲ درصد و برای کشورهای توسعه نیافته بیش‌تر از ۲۵ درصد است. این تورم موجب سقوط اقتصادی جامعه می‌شود. ۴. ابر تورم: تورم‌های بیش‌تر از ۱۰۰ درصد را ابر تورم می‌گویند. در واقع ابر تورم مصداقی خاص از تورم بسیار شدید است.

– منشا تورم

پدیده تورم به قول میلتون فریدمن همیشه و همه جا یک پدیده پولی است. این سخن دلالت بر این دارد که آنچه موجب تورم می‌شود افزایش میزان نقدینگی و پول نسبت به کالاهای موجود در جامعه است که موجب برهم خوردن تعادل میان کالاهای موجود در جامعه با مقدار نقدینگی یا پول در گردش می‌شود. بنابراین سایر منشا‌های تورم از قبیل تورم ناشی از فشار هزینه و ناشی از فشار تقاضا دیگر چندان قابل دفاع نمی‌باشد.

– اثرات تورم بر اقتصاد

تورم بالا و ابر تورم آثار منفی گوناگونی بر جامعه و نظام اقتصادی برجای می‌گذارند که جبران و اصلاح این آثار به‌سادگی امکان پذیر نیست. این آثار و عوارض منفی عبارتند از:

اثر تخصیصی: تورم بالا و ابر تورم علامت دهی قیمت‌های نسبی را ناکارآمد می‌کند و با برهم زدن محاسبات اقتصادی موجب تخصیص ناکارآمد منابع و نهاده‌های تولیدی در جامعه می‌شود. از این‌رو علاوه بر کاهش بهره‌وری نهاده‌های تولیدی و کاهش رشد اقتصادی موجب افزایش شدت چرخه‌های تجاری در اقتصاد می‌شود.

کاهش پس‌انداز و سرمایه‌گذاری: تورم بالا و ابر تورم انگیزه پس‌انداز کردن را کاهش می‌دهد. از طرف دیگر تورم بالا و ابر تورم موجب افزایش مصرف در زمان حال و کاهش منابع مالی در دسترس برای سرمایه‌گذاری می‌شود. کاهش منابع در دسترس مالی برای اعتباردهی: تورم بالا و ابر تورم اعتبار دهندگان اقتصادی را جریمه می‌کند. از این رو، انگیزه نظام پولی و مالی اقتصاد برای دادن اعتبار را به‌شدت کاهش می‌دهد؛ بنابراین میزان منابع در دسترس برای دادن اعتبار از مجاری رسمی به‌شدت کاهش می‌یابد و از طرف دیگر بازار اعتبار غیر رسمی با نرخ بهره بسیار بالا تشکیل می‌شود.

افزایش نااطمینانی در جامعه: تورم بالا و افسارگسیخته موجب می‌شود فعالان اقتصادی و صاحبان کسب‌وکار در تصمیم‌گیری و برنامه ریزی‌های خود دچار بلاتکلیفی و نااطمینانی مضائق شوند؛ چراکه وجود تورم بالا و فزاینده، بنگاه‌های اقتصادی را در زمینه برآورد درآمد و هزینه، به‌شدت دچار مشکل می‌سازد. در این حالت، شرکت‌ها به‌طور ناخواسته به مصرف سرمایه خود می‌پردازند. بنابراین تورم بالا و فزاینده با افزایش نااطمینانی محیط کسب‌وکار موجب کاهش میزان سرمایه‌گذاری و کاهش رشد پایدار بلندمدت در اقتصاد می‌شود.

اثر توزیعی: تورم بالا و ابر تورم موجب توزیع نامناسب درآمد به‌نفع ثروتمندان و صاحبان املاک و مستغلات و به‌ضرر فقیران و صاحبان درآمد ثابت می‌شود. در واقع این نوع تورم، درآمد و قدرت خرید اقشار محروم و ضعیف را به جیب ثروتمندان انتقال می‌دهد و از این طریق موجب افزایش توزیع نابرابر ثروت در جامعه می‌شود.

افزایش هزینه‌های جاری دولت: دولت خود مصرف‌کننده بزرگ اقتصادی است. افزایش تورم موجب فشار کارمندان و کارکنان دولت به دولت برای افزایش حقوق می‌شود. این فشار موجب ایجاد پدیده مارپیچ تورم-هزینه-تورم در شرایط تورمی می‌شود، چراکه در اغلب موارد دولت حقوق کارمندان خود را افزایش می‌دهد.

ایجاد اقتصاد دستوری قیمت گذاری: تورم بالا و فزاینده، موجب افزایش شدید نارضایتی مردم می‌شود. از این‌رو انگیزه سیاست‌گذاران پولیست را برای کاهش این نارضایتی افزایش می‌دهد. سیاست‌گذاران پولیست در این حالت به‌دنبال درمان سریع و فوری کاهش تورم دست به‌تنظیم بازار که همان سیاست قیمت‌گذاری‌های دستوری است

می‌زنند. قیمت‌گذاری‌های دستوری نیز خود موجب کاهش سرمایه‌گذاری؛ افزایش نااطمینانی محیط کسب‌وکار و کاهش تولید کالاهای قیمت‌گذاری شده و افزایش کمبود آن کالاها و افزایش شدیدتر قیمت آن کالاها می‌شود.

برهم زدن موازنه تجارت خارجی: افزایش تورم در داخل کشور موجب کاهش رقابت‌پذیری محصولات داخلی نسبت به محصولات خارجی می‌شود؛ از این رو میزان صادرات کاهش و میزان واردات افزایش می‌یابد.

ورشکستگی تولید داخلی: تورم موجب افزایش نرخ ارز می‌شود. دولت‌ها از جمله دولت ایران معمول در این حالت به سرکوب نرخ ارز می‌پردازند. در این حالت، با افزایش مصنوعی قدرت خرید پول داخلی و کاهش مصنوعی قدرت خرید پول خارجی، تولیدات داخلی مزیت صادراتی خود را بیش از پیش از دست داده و تداوم این روند موجب ورشکستگی زنجیره‌ای تولیدات داخلی با افزایش زیاد واردات خارجی می‌شود.

- اثر آستانه‌ای تورم

همانطور که گفته شد در ادبیات غالب اقتصادی تورم ۲ تا ۴ درصدی برای رشد اقتصادی مفید می‌باشد. با این حال، در تورم‌های بالاتر از ۴ درصد، آثار منفی تورم بر آثار مثبت تورم کم‌کم چیره می‌شود و موجب کاهش رشد اقتصادی می‌شود. با افزایش بیشتر تورم شدت اثر آثار منفی بیشتر شده و شدت اثر آثار مثبت به‌همین منوال نیز کاهش می‌یابد؛ به‌طوریکه از یک سطح تورمی به بعد آثار منفی تورم بالا به‌شدت افزایش می‌یابد و آثار مثبت ناپدید می‌شوند و بر رشد اقتصادی اثر منفی بیشتری می‌گذارد. این سطح را در علم اقتصاد، سطح آستانه‌ای تورم نامیده‌اند به‌طوری‌که بعد از این سطح آثار منفی تورم بر اقتصاد دو چندان می‌شود. طبق مطالعات تجربی سطح آستانه تورم برای کشورهای درحال-توسعه ۱۲ تا ۱۵ درصد می‌باشد و برای کشورهای در حال توسعه نظیر ایران بین ۳۶ تا ۴۰ درصد می‌باشد. همانطور که مشاهده می‌شود اقتصاد ایران به‌سطح آستانه‌ای تورم رسیده است که بیش از این سطح، اثر منفی تورم دیگر خطی نبوده و با شدت افزایش اثر غیر خطی می‌شود.

- روش مبارزه با تورم

اگر گفته میلتون فریدمن صادق باشد تنها یک راه برای مبارزه با تورم وجود دارد و آن کنترل مقدار رشد حجم پول است. بنابراین از سیاست‌هایی که موجب افزایش حجم پول نسبت به کالاهای موجود در جامعه می‌شود باید اجتناب شود که عبارتند از:

- افزایش کسری بودجه دولت
- پولی‌سازی کسری بودجه دولت
- قیمت‌گذاری‌های دستوری
- اعطای یارانه‌ها و تسهیلات تکلیفی تولیدی
- ایجاد موانع تولید اعم از قوانین و مقررات مخل تولید و کسب‌وکار
- ایجاد انحصارهای کاذب و موانع ورود به بازار
- عدم استقلال بانک مرکزی
- عدم آزادسازی تجارت و ایجاد موانع تعرفه‌ای و غیر تعرفه‌ای بسیار برای تولید

۱۴-۲. بررسی وضعیت تحولات نرخ تورم کشور و استان همدان

شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی معیار سنجش تغییرات قیمت کالاها و خدماتی است که توسط کل خانوارها اعم از شهرنشین و روستانشین به مصرف می‌رسد. این شاخص به عنوان وسیله‌ای برای اندازه‌گیری سطح عمومی قیمت کالاها و خدمات مورد مصرف خانوارها، یکی از بهترین معیارهای سنجش تغییر قدرت خرید پول در داخل کشور،

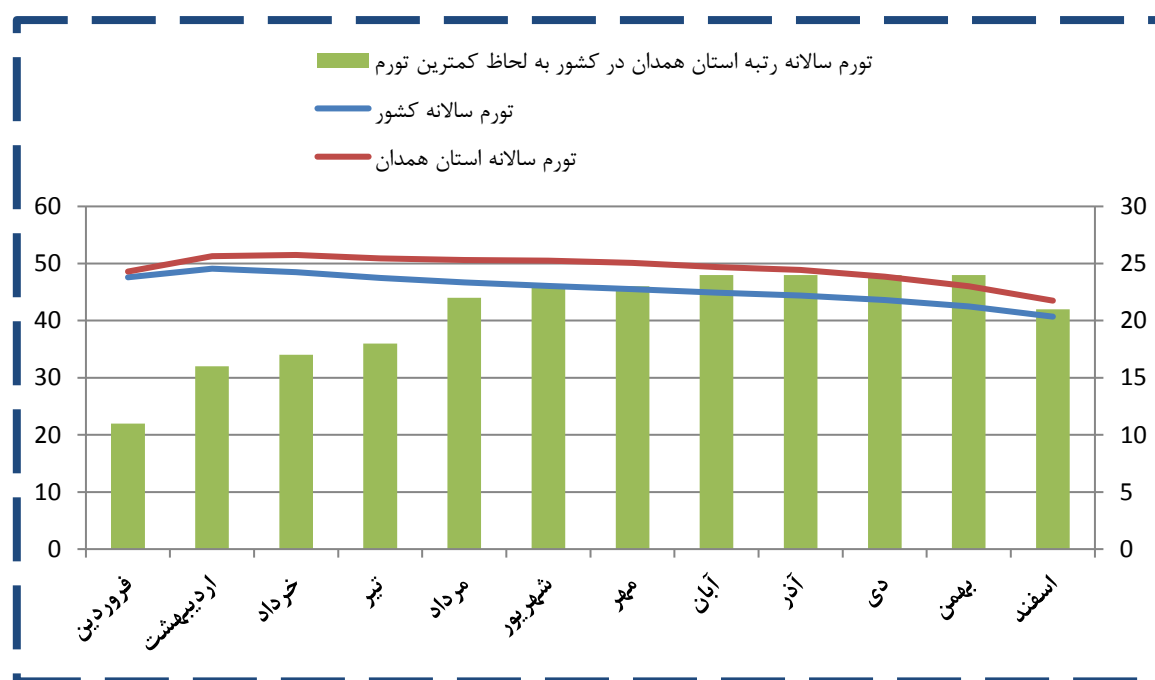
به‌شمار می‌رود. از اینرو محاسبه نرخ تورم برای اندازه‌گیری و تحلیل تغییر قدرت خرید پول و سایر شاخص‌های مذکور ضرورت دارد.

جدول (۱۴-۱) نشان می‌دهد براساس سال پایه ۱۴۰۰، در فروردین ماه سال ۱۴۰۲، تورم سالانه در کشور ۴۷/۶ درصد بوده است که در اسفند ماه همان سال به ۴۰/۷ درصد نزول کرده است که کاهش تقریباً ۱۴/۵ درصدی را نشان می‌دهد. نمودار (۱۴-۱)، تحولات سالانه تورم کشوری را در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد. همانطور که مشاهده می‌شود تورم سالانه در کشور ابتدا در اردیبهشت ماه کمی افزایش یافته است و سپس در سایر ماه‌ها رو به کاهش نهاده است. استان همدان نیز از چنین روندی کلی پیروی کرده است؛ با این حال، تورم سالانه استان همدان کمی بیشتر از تورم کشوری در سال ۱۴۰۲ می‌باشد. تورم سالانه استان همدان در فروردین ماه ۱۴۰۲، ۴۸/۶ درصد می‌باشد که در اسفند ماه ۱۴۰۲ به ۴۳/۵ درصد نزول کرده است، کاهش ۱۰/۵ درصدی را نشان می‌دهد. همانطور که از جدول ۱-۱۴ و نمودار ۱-۱۴ مشاهده می‌شود، ماه‌های اردیبهشت، خرداد و تیر، در کشور و استان ماه‌هایی بوده‌اند که بیشترین تورم را تجربه کرده‌اند. اسفند ماه نیز کمترین تورمی کشور و استان می‌باشد.

جدول ۱-۱۴. نرخ تورم سالانه کل خانوارهای کشور و استان همدان در سال ۱۴۰۲ (درصد)

فصل	کشور	استان همدان	رتبه استان همدان در کشور به لحاظ کمترین تورم
فروردین	۴۷/۶	۴۸/۶	۱۱
اردیبهشت	۴۹/۱	۵۱/۳	۱۶
خرداد	۴۸/۵	۵۱/۵	۱۷
تیر	۴۷/۵	۵۰/۹	۱۸
مرداد	۴۶/۷	۵۰/۶	۲۲
شهریور	۴۶/۱	۵۰/۵	۲۳
مهر	۴۵/۵	۵۰/۱	۲۳
آبان	۴۴/۹	۴۹/۴	۲۴
آذر	۴۴/۴	۴۸/۹	۲۴
دی	۴۳/۶	۴۷/۷	۲۴
بهمن	۴۲/۵	۴۶	۲۴
اسفند	۴۰/۷	۴۳/۵	۲۱

مأخذ: مرکز آمار ایران

نمودار ۱۴-۱: نمودار نرخ تورم سالانه کل خانوارهای کشور و استان همدان در سال ۱۴۰۲ (درصد)

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول (۱-۱۴) و نمودار (۱-۱۴)، همچنین رتبه تورم سالانه استان همدان در مقایسه با عملکرد سایر استان‌ها نشان می‌دهد. این رتبه‌بندی بر اساس کمترین تورم می‌باشد. جدول (۱-۱۴) و نمودار (۱-۱۴) نشان می‌دهد که رتبه استان همدان در فروردین سال ۱۴۰۲ از لحاظ کمترین تورم سالانه، ۱۱ بوده که در سایر ماه‌ها افزایش یافته است و به ۲۴ در بهمن ماه سال ۱۴۰۲ و ۲۱ در اسفند ماه ۱۴۰۲ افزایش یافته است. این مشاهده نشان می‌دهد که شدت تورم سالانه در استان همدان بدتر شده است که باعث کاهش رتبه استان همدان از لحاظ کمترین تورم سالانه شده است. جدول (۲-۱۴) و نمودار (۲-۱۴)، تحولات نرخ تورم ماهانه و نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه کشور و استان همدان را نشان می‌دهد. نرخ تورم ماهانه در کشور در فروردین ماه ۱۴۰۲، ۳/۷ درصد بوده که در اسفند ماه ۱۴۰۲ به ۲ درصد کاهش یافته است که کاهشی تقریباً ۴۶ درصدی را نشان می‌دهد. نرخ تورم ماهانه در استان همدان نیز در فروردین ماه ۱۴۰۲ از ۴/۶ درصد به ۱/۹ درصد کاهش یافته است که کاهش تقریباً ۵۸/۷ درصدی را نشان می‌دهد. نمودار تحولات نرخ تورم ماهانه در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که روند نرخ تورم ماهانه در سال ۱۴۰۲ در کشور و استان همدان کاهش یافته است. همچنین این نمودار نشان می‌دهد؛ نرخ تورم ماهانه استان همدان در بیشتر ماه‌های سال ۱۴۰۲ کمتر از نرخ تورم ماهانه کشوری بوده است. به‌طور کلی، کاهش تقریباً ۵۰ درصدی نرخ تورم ماهانه در کشور و استان همدان را می‌توان دست‌آوردی برای سیاست‌گذاری پولی کشور به حساب آورد.

جدول (۲-۱۴) و نمودار (۲-۱۴)، نشان می‌دهد، نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه نیز از چین روند کاهشی پیروی کرده است. بر اساس داده‌های جدول ۲-۱۴ نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه کشوری در فروردین ماه سال ۱۴۰۲، ۵۵/۵ درصد بوده که در اسفندماه ۱۴۰۲ به ۳۲/۳ درصد کاهش یافته است که کاهشی تقریباً ۴۲ درصدی را نشان می‌دهد. نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه استان همدان نیز از ۶۲/۵ درصد در فروردین ماه ۱۴۰۲ به ۲۹/۴ درصد در اسفندماه ۱۴۰۲ کاهش یافته است که کاهشی تقریباً ۵۳ درصدی را نشان می‌دهد. نمودار تحولات نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه در سال ۱۴۰۲ در کشور و استان همدان به‌صورت مستمر کاهشی بوده است. تورم نقطه‌به‌نقطه استان همدان در بیشتر ماه‌های سال ۱۴۰۲ بیشتر از نرخ تورم کشوری بوده است با این حال در انتهای سال در ماه‌های بهمن و اسفند ۱۴۰۲ کمتر از نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه کشوری شده است. بر اساس جدول (۲-۱۴) و نمودار (۲-۱۴)

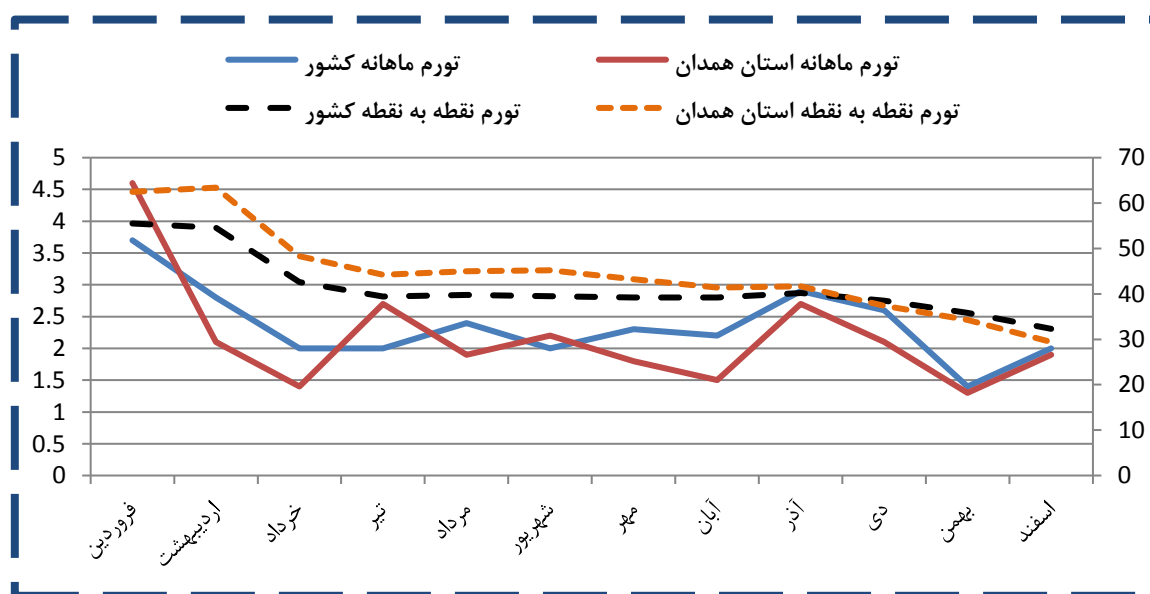
مشاهده می‌شود که فروردین ماه ۱۴۰۲ دارای بیشترین نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه در کشور و استان بوده است که در اسفندماه به کمترین مقدار کاهش یافته است. در کل کاهش ۴۲ درصدی تورم نقطه‌به‌نقطه در کشور و کاهش ۵۳ درصدی برای استان را می‌توان دست‌آوردی برای سیاست‌گذاری پولی کشور در کاهش تورم به حساب آورد.

جدول ۱۴-۲: نرخ تورم ماهانه و نقطه‌به‌نقطه کل خانوارهای کشور

و استان همدان در سال ۱۴۰۲ (درصد)

فصل	تورم ماهانه		تورم نقطه به نقطه	
	کشور	استان همدان	کشور	استان همدان
فروردین	۳/۷	۴/۶	۵۵/۵	۶۲/۵
اردیبهشت	۲/۸	۲/۱	۵۴/۶	۶۳/۴
خرداد	۲	۱/۴	۴۲/۶	۴۸/۳
تیر	۲	۲/۷	۳۹/۴	۴۴/۲
مرداد	۲/۴	۱/۹	۳۹/۸	۴۵
شهریور	۲	۲/۲	۳۹/۵	۴۵/۲
مهر	۲/۳	۱/۸	۳۹/۲	۴۳/۲
آبان	۲/۲	۱/۵	۳۹/۲	۴۱/۴
آذر	۲/۹	۲/۷	۴۰/۲	۴۱/۷
دی	۲/۶	۲/۱	۳۸/۵	۳۷/۴
بهمن	۱/۴	۱/۳	۳۵/۸	۳۴/۳
اسفند	۲	۱/۹	۳۲/۳	۲۹/۴

مأخذ: مرکز آمار ایران

نمودار ۱۴-۲: نمودار تحولات نرخ تورم ماهانه و نقطه‌به‌نقطه

کل خانوارهای کشور و استان همدان در سال ۱۴۰۲ (درصد)

مأخذ: مرکز آمار ایران

۱۴-۳. بررسی وضعیت تحولات نرخ تورم کشور و استان همدان بر حسب دو اقلام کلی خوراکی ها و آشامیدنیها و غیرخوراکی و خدمات

جدول (۱۴-۳) و نمودار (۱۴-۳)، تحولات نرخ تورم سالانه کشور و استان همدان بر حسب دو قلم ۱. خوراکی ها و آشامیدنیها و دخانیات و ۲. غیرخوراکی و خدمات نشان می دهد. تورم سالانه قلم خوراکی ها، آشامیدنیها و دخانیات در کشور در فروردین سال ۱۴۰۲، ۷۳/۱ درصد بوده است که در اسفند ماه همان سال به ۴۱/۲ درصد کاهش یافته است که کاهشی تقریباً ۴۷ درصدی را نشان می دهد. تورم سالانه قلم خوراکی ها، آشامیدنیها و دخانیات استان همدان نیز از روند مشابهی پیروی کرده است. با این حال تورم سالانه ها، آشامیدنیها و دخانیات استان همدان در فروردین ماه ۱۴۰۲ ۵۳/۳ درصد بوده است که با افزایش تقریباً ۵۰ درصدی در ماه اردیبهشت ماه به ۷۹/۵ درصد رسیده است. با این حال از این ماه به بعد شروع به کاهش کرده است که در اسفند ماه همان سال به ۴۲/۲ درصد رسیده است که کاهشی تقریباً ۷۰ درصدی را نشان می دهد. از نمودار ۱۴-۳، همین طور مشاهده می شود که تورم سالانه قلم خوراکی ها و آشامیدنیها و دخانیات در استان همدان در تمام ماه های سال ۱۴۰۲ به جز فروردین ماه بیشتر از تورم کشوری قلم خوراکی ها و آشامیدنیها و دخانیات بوده است.

با این حال از جدول (۱۴-۳) و نمودار (۱۴-۳)، مشاهده می شود که تورم سالانه قلم غیر خوراکی و خدمات در کشور و استان همدان در سال ۱۴۰۲ چنین روند کاهشی را نشان نمی دهد؛ بلکه شاهد روندی افزایشی بوده است. تورم سالانه قلم غیر خوراکی و خدمات در فروردین ماه سال ۱۴۰۲، ۳۶/۸ درصد بوده است که به ۴۰/۴ درصد افزایش یافته است که افزایشی تقریباً ۱۰ درصدی را نشان می دهد. در استان همدان نیز تورم سالانه قلم غیرخوراکی و خدمات از ۳۶/۷ درصد به ۴۴/۲ درصد افزایش یافته است که افزایشی ۲۰/۵ درصدی را نشان می دهد. از نمودار (۱۴-۳)، همین طور مشاهده می شود که تورم سالانه قلم غیرخوراکی و خدمات در استان همدان در تمام ماه های سال ۱۴۰۲ بیشتر از تورم کشوری قلم غیرخوراکی و خدمات بوده است.

جدول ۱۴-۳. تورم سالانه کشور و استان همدان بر حسب اقلام

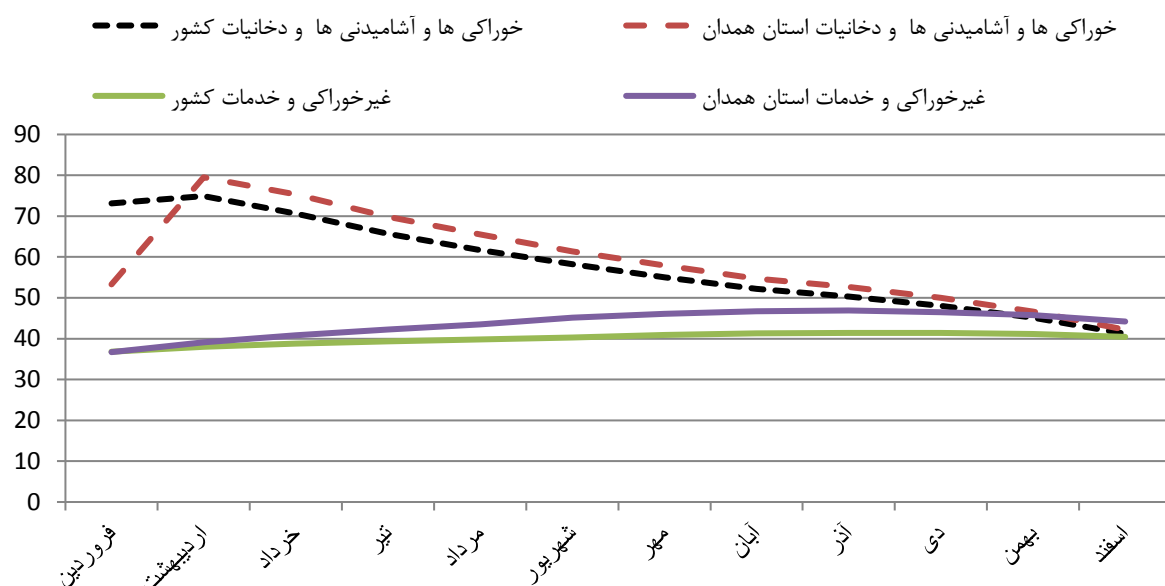
خوراکی ها و آشامیدنیها و غیرخوراکی و خدمات در سال ۱۴۰۲

فصل	خوراکی ها و آشامیدنیها و غیرخوراکی و خدمات			
	دخانیات		غیرخوراکی و خدمات	
	کشور	استان همدان	کشور	استان همدان
فروردین	۷۳/۱	۵۳/۳	۳۶/۸	۳۶/۷
اردیبهشت	۷۴/۹	۷۹/۵	۳۸	۳۹/۱
خرداد	۷۰/۶	۷۵/۳	۳۸/۸	۴۰/۸
تیر	۶۵/۷	۶۹/۸	۳۹/۳	۴۲/۲
مرداد	۶۱/۷	۶۵/۵	۳۹/۸	۴۳/۵
شهریور	۵۸/۲	۶۱/۴	۴۰/۳	۴۵/۱
مهر	۵۵	۵۷/۹	۴۰/۹	۴۶/۱
آبان	۵۲/۲	۵۴/۷	۴۱/۳	۴۶/۷
آذر	۵۰/۳	۵۲/۷	۴۱/۴	۴۶/۹
دی	۴۸	۵۰	۴۱/۴	۴۶/۵
بهمن	۴۵/۱	۴۶/۶	۴۱/۱	۴۵/۸
اسفند	۴۱/۲	۴۲/۲	۴۰/۴	۴۴/۲

مأخذ: مرکز آمار ایران

نمودار ۱۴-۳. نمودار تحولات سالانه استان همدان و کشور در سال ۱۴۰۲ بر حسب اقلام خوراکی ها و آشامیدنیها

و دخانیات و غیر خوراکی و خدمات

مأخذ: مرکز آمار ایران

نکته دیگری که می توان از جدول (۳-۱۴) و نمودار (۳-۱۴)، مشاهده کرد این است که تورم سالانه قلم خوراکی ها و آشامیدنیها و دخانیات در کشور و استان همدان در ابتدای سال ۱۴۰۲ تقریباً ۲ برابر قلم غیر خوراکی و خدمات بوده است که با گذشت زمان با کاهشی شدن تورم سالانه قلم خوراکی ها و آشامیدنیها و دخانیات در انتهای سال ۱۴۰۲ به تورم قلم غیر خوراکی و خدمات همگرا شده است. به عبارتی تورم سالانه هر دو قلم در انتهای سال همگرا شده اند و به کانال ۴۰ تا ۴۵ درصدی وارد شده اند.

جدول (۴-۱۴) و نمودار (۴-۱۴)، تحولات نرخ تورم ماهانه کشور و استان همدان بر حسب دو قلم ۱. خوراکی ها و آشامیدنیها و دخانیات و ۲. غیر خوراکی و خدمات نشان می دهد. تورم ماهانه قلم خوراکی ها، آشامیدنیها و دخانیات در کشور در فروردین سال ۱۴۰۲، ۴ درصد بوده که در اسفندماه همان سال به ۱/۶ درصد کاهش یافته است که کاهشی ۶۰ درصدی را نشان می دهد. تورم ماهانه قلم خوراکی ها، آشامیدنیها و دخانیات استان همدان نیز از روند مشابهی پیروی کرده است. تورم ماهانه خوراکی ها، آشامیدنیها و دخانیات استان همدان در فروردین ماه ۱۴۰۲، ۴/۹ درصد بوده که در اسفندماه همان سال به ۱/۵ درصد رسیده است که کاهشی تقریباً ۶۹ درصدی را نشان می دهد. کاهش بیش از ۶۰ درصدی تورم ماهانه قلم خوراکی ها و آشامیدنیها و دخانیات در کشور و استان همدان در انتهای سال ۱۴۰۲ را می توان دستاوردی برای سیاست گذار پولی کشور به حساب آورد.

از نمودار (۴-۱۴)، همین طور مشاهده می شود که تورم ماهانه قلم خوراکی ها و آشامیدنیها و دخانیات در کشور بیشتر از تورم ماهانه قلم خوراکی ها و آشامیدنیها و دخانیات استان همدان در اکثر ماه های سال ۱۴۰۲ می باشد. روند تورم ماهانه کشوری و استان همدان در سال ۱۴۰۲ کاهشی و با نوسان زیاد می باشد. در دو ماه آذر و بهمن سال ۱۴۰۲، تورم ماهانه خوراکی ها، آشامیدنیها و دخانیات کشور و استان همدان جهش یافته است و در بهمن ماه، به شدت کاهش یافته است.

از جدول (۴-۱۴) و نمودار (۴-۱۴)، مشاهده می‌شود که تورم ماهانه قلم غیر خوراکی و خدمات در کشور و استان همدان در سال ۱۴۰۲ نیز روند کاهشی را نشان می‌دهد. تورم ماهانه کشوری قلم غیر خوراکی و خدمات در فروردین ماه سال ۱۴۰۲، ۳/۵ درصد بوده است که به ۲/۲ درصد کاهش یافته است که کاهشی تقریباً ۳۷ درصدی را نشان می‌دهد. در استان همدان نیز تورم ماهانه قلم غیر خوراکی و خدمات از ۴/۴ درصد به ۲ درصد کاهش یافته است که کاهشی تقریباً ۵۴/۵ درصدی را نشان می‌دهد. کاهش بیش از ۳۷ الی ۵۵ درصدی تورم ماهانه قلم غیر خوراکی‌ها و خدمات در کشور و استان همدان در انتهای سال ۱۴۰۲ را می‌توان دستاوردی برای سیاست گذار پولی کشور به حساب آورد. از نمودار (۴-۱۴)، همین طور مشاهده می‌شود که تورم ماهانه قلم غیر خوراکی و خدمات در استان همدان در بیشتر ماه‌های سال ۱۴۰۲ کمتر از تورم کشوری قلم غیر خوراکی و خدمات بوده است.

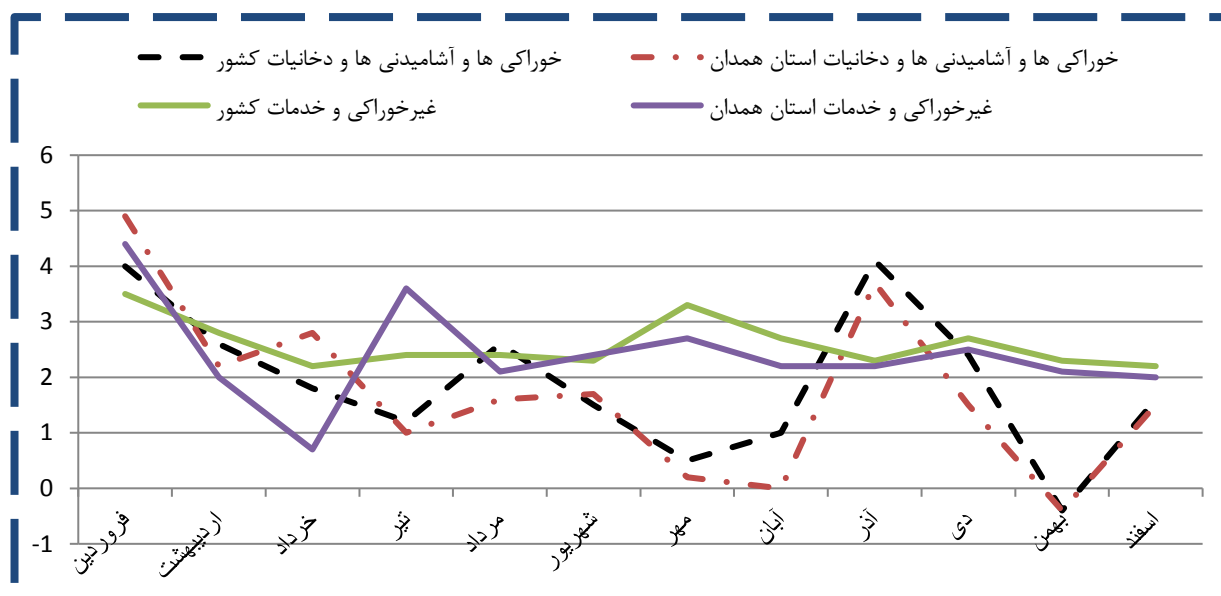
نکته دیگری که می‌توان از جدول (۴-۱۴) و نمودار (۴-۱۴)، مشاهده کرد این است که تورم ماهانه قلم خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات در کشور و استان همدان در ابتدای سال ۱۴۰۲ تقریباً برابر تورم ماهانه قلم غیر خوراکی و خدمات بوده است که با گذشت زمان هر دو قلم روندی کاهشی را نشان داده‌اند و در انتهای سال ۱۴۰۲ به هم همگرا شده‌اند. با این حال کاهش تورم ماهانه قلم خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات نسبت به کاهش تورم ماهانه قلم غیر خوراکی و خدمات در هر دو سطح کشوری و استانی نوسان بیشتری را نشان می‌دهد.

جدول ۴-۱۴. تحول تورم ماهانه کشور و استان همدان بر حسب

اقلام خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و غیر خوراکی و خدمات در سال ۱۴۰۲

فصل	خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات		غیر خوراکی و خدمات	
	کشور	استان همدان	کشور	استان همدان
فروردین	۴	۴/۹	۳/۵	۴/۴
اردیبهشت	۲/۶	۲/۲	۲/۸	۲
خرداد	۱/۸	۲/۸	۲/۲	۰/۷
تیر	۱/۲	۱	۲/۴	۳/۶
مرداد	۲/۶	۱/۶	۲/۴	۲/۱
شهریور	۱/۵	۱/۷	۲/۳	۲/۴
مهر	۰/۵	۰/۲	۳/۳	۲/۷
آبان	۱	۰	۲/۷	۲/۲
آذر	۴/۱	۳/۷	۲/۳	۲/۲
دی	۲/۴	۱/۵	۲/۷	۲/۵
بهمن	-۰/۴	-۰/۴	۲/۳	۲/۱
اسفند	۱/۶	۱/۵	۲/۲	۲

مأخذ: مرکز آمار ایران

نمودار ۱۴-۴. نمودار تحولات ماهانه استان همدان و کشور در سال ۱۴۰۲

بر حسب اقلام خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات و غیر خوراکی و خدمات

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول (۵-۱۴) و نمودار (۵-۱۴)، تحولات نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه کشور و استان همدان بر حسب دو قلم ۱. خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات و ۲. غیرخوراکی و خدمات نشان می‌دهد. تورم نقطه‌به‌نقطه قلم خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات در کشور در فروردین سال ۱۴۰۲، ۷۷/۷ درصد بوده است که در اسفند ماه همان سال به ۲۵/۲ درصد کاهش یافته است که کاهشی تقریباً ۶۷/۶ درصدی را نشان می‌دهد. تورم نقطه‌به‌نقطه قلم خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات استان همدان نیز از روند مشابهی پیروی کرده است. تورم نقطه‌به‌نقطه خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات استان همدان در فروردین ماه ۱۴۰۲، ۸۲/۴ درصد بوده است که در اسفندماه همان سال به ۲۲/۷ درصد رسیده است که کاهشی تقریباً ۷۲/۵ درصدی را نشان می‌دهد. کاهشی تقریباً ۷۰ درصدی تورم نقطه‌به‌نقطه قلم خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات در کشور و استان همدان در انتهای سال ۱۴۰۲ را می‌توان دستاوردی برای سیاست‌گذار پولی کشور به حساب آورد.

از جدول (۵-۱۴) و نمودار (۵-۱۴)، همین طور مشاهده می‌شود که تورم نقطه‌به‌نقطه قلم خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات در استان همدان بیشتر از تورم نقطه‌به‌نقطه قلم خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات کشور در اکثر ماه‌های سال ۱۴۰۲ می‌باشد. روند تورم نقطه‌به‌نقطه کشوری و استان همدان این قلم در سال ۱۴۰۲ کاهشی می‌باشد. با این حال از ماه خرداد تورم این قلم بیش از ۴۰ درصد کاهش یافته است و در سایر ماه‌ها شدت کاهش بسیار کم شده است و نرخ تورم این قلم به‌صورت پایدار و نوسان اندک کاهش یافته است.

از جدول (۵-۱۴) و نمودار (۵-۱۴)، مشاهده می‌شود که تورم نقطه‌به‌نقطه قلم غیر خوراکی و خدمات در کشور و استان همدان در سال ۱۴۰۲ نیز روند کاهشی را نشان می‌دهد. تورم نقطه‌به‌نقطه کشوری قلم غیر خوراکی و خدمات در فروردین ماه سال ۱۴۰۲، ۴۵/۵ درصد بوده است که به ۳۶/۱ درصد در اسفند ماه کاهش یافته است که کاهشی تقریباً ۲۱ درصدی را نشان می‌دهد. در استان همدان نیز تورم نقطه‌به‌نقطه قلم غیرخوراکی و خدمات از ۵۳/۳ درصد به ۳۳/۱ درصد کاهش یافته است که کاهشی تقریباً ۳۸ درصدی را نشان می‌دهد. از نمودار (۵-۱۴)، همین طور مشاهده می‌شود

که تورم نقطه‌به‌نقطه قلم غیرخوراکی و خدمات در استان همدان در بیشتر ماه‌های سال ۱۴۰۲، بیشتر از تورم کشوری قلم غیرخوراکی و خدمات بوده است.

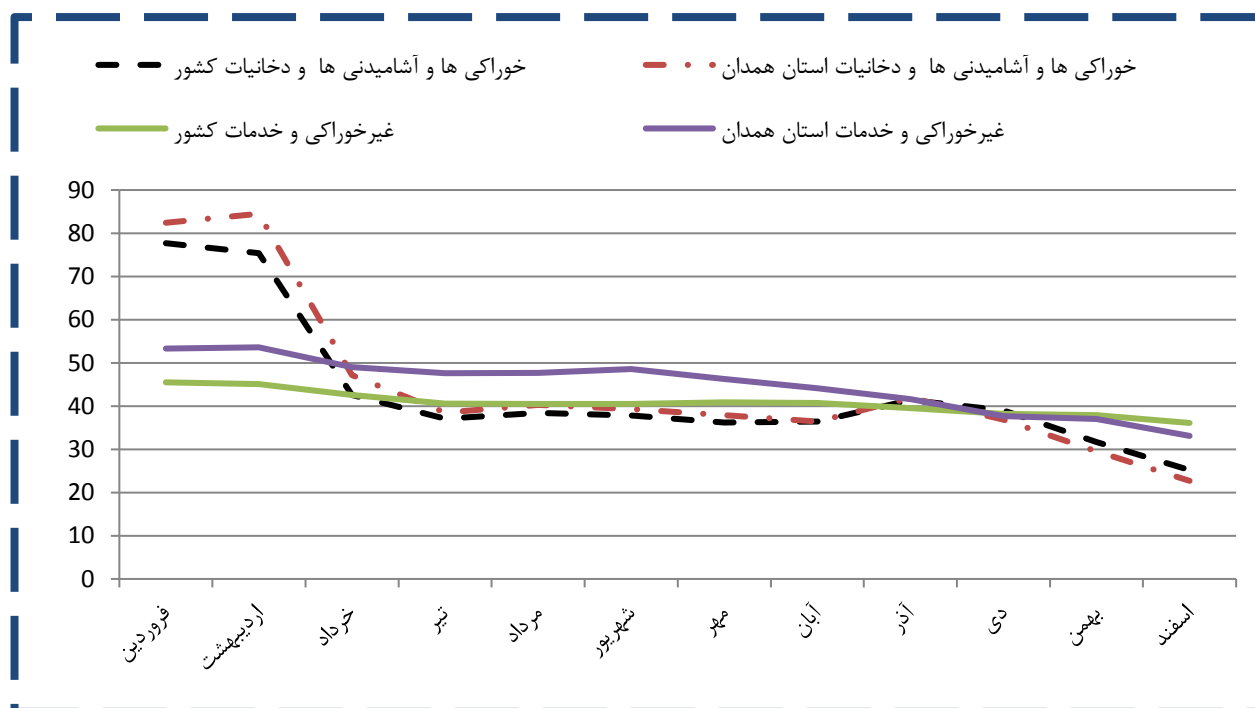
نکته دیگری که می‌توان از جدول (۵-۱۴) و نمودار (۵-۱۴)، مشاهده کرد این است که تورم نقطه‌به‌نقطه قلم خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات و قلم غیرخوراکی و خدمات در کشور و استان همدان با وجود اختلاف زیاد در ابتدای سال ۱۴۰۲، با گذشت زمان هر دو قلم روندی کاهشی را نشان داده‌اند و در انتهای سال ۱۴۰۲ به هم همگرا شده‌اند؛ به‌گونه‌ای که تورم نقطه‌به‌نقطه قلم خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات کمتر از تورم نقطه‌به‌نقطه قلم غیرخوراکی و خدمات شده است.

جدول ۵-۱۴: تحول تورم نقطه‌به‌نقطه کشور و استان همدان بر حسب

اقلام خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات و غیرخوراکی و خدمات در سال ۱۴۰۲

فصل	خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات		غیرخوراکی و خدمات	
	کشور	استان همدان	کشور	استان همدان
فروردین	۷۷/۷	۸۲/۴	۴۵/۵	۵۳/۳
اردیبهشت	۷۵/۴	۸۴/۵	۴۵/۱	۵۳/۶
خرداد	۴۲/۶	۴۷/۲	۴۲/۶	۴۹
تیر	۳۷/۱	۳۸/۵	۴۰/۶	۴۷/۶
مرداد	۳۸/۴	۴۰/۳	۴۰/۵	۴۷/۷
شهریور	۳۷/۸	۳۹/۳	۴۰/۵	۴۸/۶
مهر	۳۶/۲	۳۷/۹	۴۰/۹	۴۶/۳
آبان	۳۶/۴	۳۶/۴	۴۰/۷	۴۴/۱
آذر	۴۱/۴	۴۱/۹	۳۹/۵	۴۱/۶
دی	۳۹	۳۶/۹	۳۸/۲	۳۷/۷
بهمن	۳۱/۷	۲۹/۵	۳۷/۹	۳۷
اسفند	۲۵/۲	۲۲/۷	۳۶/۱	۳۳/۱

مأخذ: مرکز آمار ایران

نمودار ۱۴-۵. نمودار تحولات نقطه به نقطه استان همدان و کشور در سال ۱۴۰۲ بر حسب اقلام خوراکی ها و آشامیدنیها و دخانیات و غیر خوراکی و خدمات

مأخذ: مرکز آمار ایران

۱۴-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی برای استان

با توجه به آنچه که شرح آن گذشت، تورم سالانه به بیش از ۴۰ درصد در کشور و استان همدان در انتهای سال ۱۴۰۳ رسیده است که با توجه به مقدار آن در ابتدای سال کاهشی تقریباً ۱۴/۵ درصدی برای کشور و ۱۰/۵ درصدی برای استان را نشان می دهد. با تجزیه تورم سالانه به دو قلم ۱. خوراکی ها و آشامیدنیها و دخانیات ۲. غیر خوراکی ها و خدمات مشخص می شود که منشاء اصلی کاهش تورم سالانه کاهش تقریباً بیش از ۴۷ درصدی تورم سالانه قلم خوراکی ها، آشامیدنی و دخانیات بوده است، چراکه تورم سالانه قلم غیر خوراکی ها و خدمات در طول سال افزایش یافته بوده است.

تورم ماهانه کشوری و استانی نیز در طول سال ۱۴۰۲ کاهش بیش از ۴۶ تا تقریباً ۶۰ درصدی داشته است. این کاهش نیز بیشتر از کاهش قلم خوراکی ها و آشامیدنیها و دخانیات ناشی می شود که کاهش بین ۶۰ تا تقریباً ۷۰ درصدی داشته است. همچنین کاهش قلم خوراکی ها و آشامیدنیها و دخانیات نسبت به قلم غیر خوراکی و خدمات شاهد نوسان بیشتری در طول سال ۱۴۰۲ بوده است. همچنین داده ها نشان می دهد که نرخ تورم ماهانه استان همدان در بیشتر ماه های سال ۱۴۰۲ کمتر از نرخ تورم ماهانه کشوری بوده است.

تورم نقطه به نقطه کشوری و استانی نیز در طول سال ۱۴۰۲ کاهش بیش از ۴۲ تا تقریباً ۵۳ درصدی داشته است. این کاهش نیز بیشتر از کاهش قلم خوراکی ها و آشامیدنیها و دخانیات ناشی می شود که کاهشی بین ۶۷ تا تقریباً ۸۳ درصدی در مقایسه با کاهش بین ۲۰ تا ۴۰ درصدی قلم غیر خوراکی ها و خدمات داشته است. کاهشی تقریباً ۷۰ درصدی تورم نقطه به نقطه قلم خوراکی ها و آشامیدنیها و دخانیات در کشور و استان همدان در انتهای سال ۱۴۰۲ را می توان دست آوردی برای سیاست گذار پولی کشور به حساب آورد. در کل کاهش ۴۲ درصدی تورم نقطه به نقطه در کشور و کاهش ۵۳ درصدی برای استان را می توان دست آوردی برای سیاست گذاری پولی کشور در کاهش تورم به حساب آورد.

نکته دیگری که قابل ذکر است این است که تورم سالانه، نقطه‌به‌نقطه و ماهانه کشوری و استانی در پایان سال ۱۴۰۲ تقریباً به مقدار مشخصی همگرا شده‌اند. تورم سالانه کشوری و استانی به مقدار تقریبی ۴۰ درصدی همگرا شده‌اند. تورم نقطه‌به‌نقطه کشوری و استانی به مقدار تقریبی ۳۰ درصد همگرا شده‌اند و تورم ماهانه کشوری و استانی به مقدار تقریبی ۲ درصد همگرا شده‌اند. این همگرایی نیز در قلم خوراکی‌ها، آشامیدنی و دخانیات و قلم غیرخوراکی و خدمات در سطح کشوری و استانی مشاهده می‌شود. همچنین مشاهده می‌شود نرخ تورم ماهانه دارای نوسان زیاد است که این نوسان بیشتر از قلم خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات ناشی می‌شود.

همانطور که گفته شد در سال ۱۴۰۲، تورم در هر سه شاخص مورد مطالعه کاهش درخور توجه‌ای داشته است، با این حال، این کاهش به معنای این نیست که تورم به سطح بهینه برای توسعه و رشد اقتصادی کاهش یافته است؛ بلکه بیشتر به این معنا است که سیاست‌گذار پولی کشور موفق شده است تا از جهش تورم و بدتر شدن آن و تبدیل آن به ابر تورم شتابان غیر قابل مهار، جلوگیری کند. همانطور که داده‌ها نشان می‌دهند در اوایل سال ۱۴۰۲، تورم در هر سه شاخص مورد مطالعه در سطح غیر قابل قبولی بالا است. تورم سالانه نزدیک به ۵۰ درصد و نقطه‌به‌نقطه کشوری و استانی بیش از ۵۵ درصد در ابتدای سال می‌باشد. تورم ماهانه نیز بین ۴ تا ۵ درصد در ابتدای سال ۱۴۰۲ رسیده است که اگر به همین روند ادامه می‌یافت تورم به شدت در پایان سال افزایش می‌یافت. تورم خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات به صورت سالانه و نقطه‌به‌نقطه در ابتدای سال به بیش از ۷۰ درصد افزایش یافته بودند که نشان از بار سنگین این تورم به دهک‌های درآمدی پایین جامعه دارد، چراکه بیشترین سهم مصرفی این خانوارها از درآمد به خوراک و آشامیدنی تعلق می‌گیرد. تورم بیش از ۴۵ درصدی قلم غیرخوراکی و خدمات هم بسیار بالا و آسیب‌زا برای سلامتی جامعه است.

از اینرو؛ سیاست‌گذار پولی موفق شده است تا از افزایش فاجعه در پیش رو جلوگیری نماید و آن را در پایان سال مهار کند. با این حال، این موفقیت مشروط به ادامه این روند در سال ۱۴۰۳ می‌باشد. سیاستگذار پولی چالش‌های مهمی در سال ۱۴۰۳ در پیش رو دارد که اگر این چالش‌ها را مهار نکند، موفقیت آنها در مهار تورم در ۱۴۰۲ بسیار شکننده خواهد شد. نرخ ارز در اوایل سال ۱۴۰۲ افزایش شدیدی نشان داده است و این با تاخیر، اثر افزایشی خود را در تورم نشان می‌دهد. چالش دیگر برای سیاست‌گذار ایران که به چالشی مزمن تبدیل شده است، قیمت‌گذاری دستوری انرژی از جمله بنزین است که در صورت اصلاح قیمت یارانه انرژی و بنزین، تورم دوباره افزایش می‌یابد. بنابراین سیاست‌گذار پولی کشور تنها به کنترل نقدینگی برای مهار تورم نمی‌تواند بسنده کند بلکه باید سایر سیاست‌ها را برای کنترل تورم در نظر بگیرد. اینکه در این هدف موفق می‌شود بستگی به همکاری سایر قوا دارد. اگر کشور در سال ۱۴۰۳ درآمد ارزی قابل توجهی نداشته باشد نمی‌تواند افزایش قیمت ارز را کنترل کرده و از این کانال موجب افزایش تورم نشود. اگر قیمت یارانه‌ها را افزایش ندهد به تزریق پول مجبور می‌شود که آثار تورمی آن با تأخیر در اقتصاد کشور ظاهر می‌شود. مسئله بودجه و تعیین حداقل دستمزد برای کارگران، اثر مهمی بر روی تورم در اقتصاد کشور دارد. اگر بودجه با کسری بزرگی نوشته شود که منابع درآمدی آن نامشخص و مبهم باشد، چنین بودجه‌ای در اجرا منجر به افزایش نقدینگی یا رکود در کشور می‌شود که آثار تورمی آن با تاخیر ظاهر می‌شود. سیاست‌گذار برای جبران کسری بودجه می‌تواند به انتشار اوراق متوسل شود اما انتشار اوراق نیز دارای حد بهینه است که بیش از آن موجب افزایش شدید نرخ بهره و کاهش سرمایه‌گذاری و رکود در کشور می‌شود. تأمین کسری بودجه با افزایش مالیات نیز چنین اثر رکودی دارد. تعمیق رکود در کشور نیز به افزایش تورم در کشور منجر می‌شود و به پدیده رکود تورمی منجر می‌شود. نرخ‌های بالای تورم و نوسانات قابل توجه آن در اقتصاد ایران طی چهار دهه اخیر در مقایسه با عمده کشورهای جهان، نشان از عدم اجرای سیاست‌های مناسب در جهت کاهش تورم از سوی سیاست‌گذاران کشور دارد. هر چند در بازه‌هایی از زمان و به ویژه پس از تجربه نرخ‌های تورم بسیار بالا، اعمال سیاست‌های دستوری در جهت کاهش تورم با

تعجیل در دستور کار قرار گرفته است که خود موجب افزایش بیشتر تورم شده است، بنابراین این سیاست‌ها نیاز به بازنگری کارشناسی‌تر و جدی‌تر دارند.

از اینرو، می‌توان گفت که در صورت عدم اتخاذ راهکار مناسب و جدی‌تر در سیاست‌های پولی و افزایش نامتناسب پایه پولی و نقدینگی با رشد تولیدات داخلی و بدون اعمال سیاست‌های تکمیلی، در شرایط فعلی با وجود تحریم‌های اقتصادی کشور ادامه روند کاهشی تورم دور از دسترس خواهد بود و به تبع آن افزایش افسارگسیخته قیمت برخی نهاده‌ها و اقلام مصرفی مردم، شکاف زیادی بین هزینه‌های زندگی مردم و سطح درآمدهای آنان ایجاد می‌گردد.

شایان توجه است که تورم زیاد به تدریج موجب فرسایش سرمایه انسانی و اجتماعی کشور شده و با افزایش نااطمینانی محیط کسب‌وکار به کاهش سرمایه‌گذاری در کشور و بالتبع به کاهش ذخایر سرمایه کشور منجر می‌شود. از اینرو رشد بلند مدت کشور با کاهش میزان سرمایه تولیدی کشور در خطر می‌افتد که لازم است برای آن چاره‌ای عاجل شود. با این توصیف برای کسب موفقیت‌های بیشتر در زمینه کنترل و مهار تورم در استان و کشور، پیشنهادات راهبردی در هماهنگ‌سازی سیاست‌های پولی، ارزی و مالی که همگی به نوعی در تعدیل تورم و ثبات شرایط در استان مؤثر خواهند بود؛ می‌تواند گره‌گشای این معضل اقتصادی باشد که در قالب توصیه‌های سیاستی ذیل می‌باشد:

- در راستای اقدامات بلندمدت و بنیادی برای مهار تورم توجه به مباحث مربوط طراحی نهادی مهم است. باید نهادهای سیاسی، اقتصادی، حقوقی و ساختار دولت به‌گونه‌ای طراحی و اصلاح شوند تا ساختارهای انگیزشی افزایش مخارج دولت کنترل و مهار شود تا مانع بی‌انضباطی پولی و مالی دولت شوند.
- ضرورت دارد برای کنترل و کاهش تورم در بلند مدت هرچه سریع‌تر استقلال بانک مرکزی به رسمیت شناخته شود.
- هر گونه سیاست سمت عرضه کشور نظیر سیاست‌های تشویقی سرمایه‌گذاری، خصوصی‌سازی، اصلاح قوانین و مقررات‌زدایی، اصلاح نظام یارانه‌ها به‌صورت جدی و سریع جهت کاهش تورم به‌اجرا درآید.
- از هرگونه قیمت‌گذاری دستوری تا آنجا که ممکن است اجتناب شود. چراکه مخرب‌ترین ابزار کنترل تورم دخالت در قیمت‌های بازار است. این سیاست با اختلال در زنجیره تولید، با کاهش تولید محصول هدف، موجب افزایش تورم می‌شود.
- ساماندهی سرمایه‌های سرگردان در میان افراد جامعه و تقویت بازار و منابع مالی
- دولت و بانک مرکزی از اعمال سیاست‌های دستوری برای تعیین نرخ سود سپرده‌ها اجتناب کنند.
- نظام بانکی در باز پس‌گیری مطالبات با جدیت بیشتری عمل کند و نظام حقوقی و قضایی کشور پشتیبان نظام بانکی در تسویه بدهی‌های بانکی که سرمایه عمومی هستند باشد.
- دولت میزان تسهیلات تکلیفی را به تدریج کاهش دهد و از مداخله در تعیین نرخ سود اعتبارات پرهیز کند.
- بر اعمال و تخصیص درست تسهیلات تکلیفی نظارت بیشتر داشته باشند.
- دولت نظام بانکی را اصلاح و از مداخله در مدیریت منابع بانک‌ها اجتناب کند.
- از سیاست تعیین نرخ ارز چندگانه اجتناب شود و سیاست مدیریت نرخ ارز شناور مدیریت شده اعمال شود تا از فساد و هدر رفت منابع ارزی جلوگیری شود.
- نظام حقوقی ورشکستگی کشور اصلاح شود تا تکلیف شرکت‌های ورشکسته به‌سرعت تعیین شده و موجب قفل شدن منابع اقتصادی نشوند.
- نظام تأمین اجتماعی اصلاح شود تا با اصلاح آن هزینه تولید کاهش یافته و با افزایش رونق اقتصادی تورم کاهش یابد.

- نظام مالیاتی اصلاح شود تا با افزایش پایه مالیاتی و کاهش نرخ آن، انگیزه تولید افزایش یافته و با افزایش رونق اقتصادی تورم نیز کاهش یابد.
- موانع تحریمی کاهش و حذف شود تا با کاهش هزینه تولید و مصرف و افزایش ورود سرمایه‌گذار خارجی، رونق اقتصادی افزایش یافته و تورم کاهش یابد.

فصل پانزدهم:

وضعیت مالی و بودجه ای

مروری اجمالی بر وضعیت مالی و بودجه‌ای

بودجه یکی از مهم‌ترین اسناد مالی دولت بوده که برنامه‌ها و فعالیت‌های دولت را طی یک دوره یکساله نشان می‌دهد، که می‌توان آن را یکی از شاخص‌های مهم ارزیابی دولت تلقی نمود. لذا پیش‌بینی صحیح منابع و مصارف دولت از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. همچنین این سند مهم‌ترین دغدغه‌ها و اولویت‌های اصلی دولت را نشان می‌دهد. همچنین در راستای ارزیابی میزان انضباط مالی دولت نیز شاخص مهمی برای ارزیابی عملکرد دولت تلقی می‌شود. تحقق اهداف بودجه‌ای کشور مستلزم داشتن نظم و انضباط مالی و پیروی دقیق قوانین و دستورالعمل‌های بودجه‌ای کشور است. بودجه‌های استانی از بخش‌های مهم بودجه است که به دو بخش درآمدهای عمومی و اعتبارات (مصارف) تقسیم می‌گردد. عمدتاً دولت‌ها در پی ترغیب استان‌ها به استفاده از منابع استانی جهت تأمین مصارف خود هستند. براساس نظام مالی و بودجه‌ای استان ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های اقتصادی تولید برنامه‌ریزی می‌شوند و مشابه با نظام بودجه‌ریزی کشور به بخش‌هایی همچون درآمدهای عمومی مشتمل بر درآمدهای مالیاتی و غیر مالیاتی و... و اعتبارات اعم از اعتبارات هزینه‌ای و عمرانی تقسیم شده و نقش خود را در رشد و توسعه اقتصادی کشور ایفا می‌کند. به طور خلاصه وضعیت سال مالی گذشته در حوزه بودجه استان به شرح زیر است:

درآمدهای عمومی استان در سال ۱۴۰۲ با رشدی ۴۶ درصدی نسبت به سال ۱۴۰۱ به رقم ۳۶۴۸۹ هزار میلیارد ریال رسیده است، درآمدهای مالیاتی و غیر مالیاتی نیز به ترتیب رشدی ۴۶ و ۱۰۳ درصدی داشته است. در سال ۱۴۰۲ میزان اعتبار هزینه‌ای استان در حدود ۱۰۳۴۲ میلیارد ریال و میزان پرداختی استان در حدود ۱۰۳۱۶ میلیارد ریال بوده است. همچنین میزان اعتبارات عمرانی استان در حدود ۱۷۲۴۱ میلیارد ریال بوده که حدود ۹۵۱۶ میلیارد ریال آن (یعنی ۵۵ درصد) تخصیص یافته است. میزان پرداخت نقد استان در سال ۱۴۰۲ در حدود ۹۵۶۳ میلیارد ریال و درصد پرداختی به اعتبار در حدود ۵۵ درصد است.

واژگان کلیدی: همدان، بودجه استان، درآمدهای عمومی، درآمدهای مالیاتی، دستگاه‌های اجرایی

مقدمه

بودجه مهم‌ترین سند حکمرانی کشور است که بر نامه دولت را برای یک سال مالی نشان می‌دهد، در این برنامه مبتنی بر اهداف توسعه کشور میزان درآمد و هزینه کشور برای این دوره مالی مشخص می‌شود. ارقام و اعداد بودجه سالانه کشور و دستگاه‌ها یکی از ابزارهای دولت‌ها برای نشان دادن فعال، کارآمد و برنامه‌محور بودنشان است. در فرایند تهیه بودجه پس از تدوین بخشنامه بودجه توسط دولت، دستگاه‌های اجرایی عملکرد و برنامه‌های پیش‌بینی شده خود را در قالب لایحه بودجه توسط دولت ارائه و با تصویب مجلس و تایید شورای نگهبان لایحه بودجه تبدیل به قانون می‌گردد. قانون بودجه جهت‌گیری دولت و دستگاه‌ها از حیث منابع و مصارف نمایش می‌دهد.

تحقق اهداف بودجه‌ای کشور مستلزم داشتن نظم و انضباط مالی و پیروی دقیق قوانین و دستورالعمل‌های بودجه‌ای کشور است. سیاست‌های وزارت متبوع و در سطوح استانی نظام مالی و بودجه‌ای هر استان بخش مهمی از اقتصاد استان را تشکیل می‌دهد و بر پایه آن ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های اقتصادی تولید و برنامه‌ریزی می‌شوند. بنابراین در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی وضعیت مالی و بودجه‌ای استان و جهت‌گیری‌های استان در سال ۱۴۰۲ بررسی شده است. در بخش دوم نیز تحولات وضعیت مالی و بودجه‌ای استان مورد تحلیل قرار گرفته است. در بخش سوم و چهارم به بررسی و تحلیل وضعیت کلی مالی و بودجه‌ای استان و وضعیت منابع و مصارف عمومی بودجه استان همدان پرداخته شده است و در بخش پایانی ضمن جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از وضعیت مالی و بودجه‌ای استان توصیه‌های سیاستی پیرامون مرتفع کردن مشکلات و موانع و تعدیل آن‌ها در استان ارائه شده است.

۱۵-۱. سیاست‌های اقتصادی مالی و بودجه‌ای و جهت‌گیری‌های استان

سیاست‌های اقتصادی مالی و بودجه‌ای اقداماتی هستند که توسط دولت و بانک مرکزی برای تأثیرگذاری بر سطح و ترکیب مخارج، درآمد و بدهی در یک اقتصاد انجام می‌شود. این سیاست‌ها بخش‌های مختلف اقتصادی را تحت تأثیر قرار می‌دهند و در رفاه اقتصادی جامعه نقش مهمی ایفا می‌کنند. وزارت امور اقتصادی و دارایی کشور با توجه به مأموریت، چشم‌انداز و اهداف این وزارتخانه و همچنین اسناد بالادستی و سیاست‌های کلی کشور، راهبردهای کلیدی را در این زمینه برای ادارات کل امور اقتصادی و دارایی کل کشور تعیین می‌کند. اهم این استراتژی‌ها عبارتند از:

- پیاده‌سازی نرم افزار جامع خزانه‌داری الکترونیکی در خزانه‌داری استان
- واریز حساب‌های دستگاه‌های اجرایی استانی به بانک مرکزی
- مسدود شدن مازاد حساب‌های دستگاه‌های اجرایی در بانک‌های استان
- ایجاد مکانیزم شناسایی سپرده‌های حساب‌های متمرکز (سپرده و درآمد) در سطح استان
- استقرار سامانه صدور حواله الکترونیکی در کلیه دستگاه‌های اجرایی استان و انجام پرداخت الکترونیکی و حذف چک

- مشارکت فعال در تنظیم سیاست‌های اقتصادی و مالی کشور
 - هماهنگی بین سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی در اجرای سیاست‌ها
- هدف این استراتژی‌ها افزایش انضباط مالی و شفافیت عملیات دولت و همچنین مدیریت مؤثر دارایی‌ها و بدهی‌های دولت است. در این راستا، برخی مهم‌ترین محورهایی که وزارت امور اقتصادی و دارایی در سال ۱۴۰۲ در نظر گرفته است به شرح زیر است:
- استفاده از ابزارهای مالی جدید مانند اوراق تسویه خزانه و اسناد خزانه اسلامی برای ساماندهی مطالبات و بدهی‌های دولت و پوشش بخشی از کسری بودجه

- ایجاد و یکپارچه سازی اطلاعات و سیستم های مدیریتی برای شرکت های دولتی که نقش بسزایی در فعالیتهای اقتصادی و متغیرهای کلان اقتصادی کشور دارند.

- شفاف سازی و هوشمندسازی عملیات مالی دولت با استفاده از خزانه الکترونیک

استان همدان نیز در سال ۱۴۰۲ یکی از استان های پیشرو در اجرای این سیاست ها بود که با در نظر گرفتن اولویتهای راهبردی وزارت امور اقتصادی و دارائی شامل «ایجاد و یکپارچه سازی سامانه های اطلاعات و مدیریت» و «تقویت انضباط، سلامت و شفافیت مالی، اداری» و «مولدسازی دارایی های دولت» که مطابق با اسناد بالادستی و سیاست های کلی نظام تعریف گردیده، برنامه ریزی نموده است.

۱۵-۲. بررسی وضعیت تحولات مالی و بودجه ای

اجرای بودجه شامل تمام مراحل است که جهت وصول درآمدها و سایر منابع تأمین اعتبار از یک طرف و مصرف اعتبارات پیش بینی شده و مصوب از طرف دیگر به مورد اجرا گذاشته می شود. اجرای بودجه، شامل تحقق ارقام پیش بینی شده در بودجه مصوب و به عبارتی دیگر، وصول درآمدها و پرداخت هزینه ها برای نیل به مقاصد و اهداف معین طبق قوانین و مقررات مربوط است.

رقم بودجه سال ۱۴۰۲ برابر با ۴۹۹۴۷ هزار میلیارد ریال است که نسبت به سال گذشته رشد ۳۲ درصدی را نشان می دهد. همچنین بودجه عمومی دولت در سال ۱۴۰۱ بالغ بر ۳۷۵۸۷ هزار میلیارد ریال است که نسبت به سال ۱۴۰۰ به میزان ۳۰ درصد افزایش را نشان می دهد.

از مهم ترین نقاط قوت بودجه سال ۱۴۰۲ در محورهای همچون حرکت به سمت بودجه برنامه محور، شفافیت در برخی از حوزه ها، استفاده از اوراق درون سالی برای مدیریت نقدینگی، توجه به ظرفیت سرمایه گذاری بانک ها در طرح های مهم و راهبردی و ... بوده است.

۱۵-۳. بررسی و تحلیل کلی وضع مالی و بودجه ای استان

جدول (۱۵-۱) به بررسی و تحلیل وضعیت درآمدهای عمومی استان ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ می پردازد. در سال های مورد بررسی درآمدهای عمومی استان ۴۶ درصد رشد داشته است. سهم درآمدهای مالیاتی محقق شده از کل درآمدهای عمومی محقق شده در سال ۱۴۰۱ در حدود ۹۴ درصد و تنها ۶ درصد از درآمدهای استان از محل درآمدهای غیرمالیاتی بوده است.

جدول ۱۵-۱. درآمدهای عمومی استان مصوب و عملکرد (میلیارد ریال)

عنوان درآمد	مصوب ۱۴۰۲	عملکرد ۱۴۰۲	عملکرد ۱۴۰۱	مصوب ۱۴۰۱	عملکرد ۱۴۰۱	درصد تغییرات
	یکساله	لغایت	به مصوب	یکساله	لغایت	عملکرد ۱۴۰۲
	اسفند	اسفند	(درصد)	اسفند	(درصد)	به ۱۴۰۱ (درصد)
کل درآمدهای استانی	۳۶۴۸۹	۳۷۲۰۰	٪۱۰۱/۹۵	۲۷۰۱۲	۲۵۴۶۵	٪۹۴
کل درآمدهای مالیاتی استان	۳۴۹۱۲	۳۴۹۲۸	٪۱۰۰	۲۴۷۷۷	۲۳۹۱۲	٪۹۶
کل درآمدهای غیرمالیاتی	۱۵۷۷	۲۲۷۲	٪۱۴۴	۲۲۳۵	۱۵۵۳	٪۶۹
سهم درآمدهای مالیاتی محقق شده از کل درآمدهای عمومی محقق شده	٪۹۶	٪۹۴	٪۹۲	٪۹۴		
(درصد)						

مأخذ: خزانه معین استان همدان و محاسبات تحقیق

جدول (۱۵-۲) به بررسی و تحلیل وضعیت درآمدهای مالیاتی استان طی سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ می‌پردازد. در سال‌های مورد بررسی درآمدهای مالیاتی استان در حدود ۴۶ درصد نسبت به سال قبل رشد داشته است. سهم مالیات‌های مستقیم از کل درآمدهای مالیاتی در سال ۱۴۰۲ در حدود ۶۰ درصد می‌باشد و سهم مالیات‌های غیر مستقیم از کل درآمدهای مالیاتی در سال ۱۴۰۲ در حدود ۴۰ درصد می‌باشد. طبق اطلاعات جدول ذیل، کل درآمدهای مالیاتی استان همدان در سال ۱۴۰۲ در حدود ۳۴۹۲۸ میلیارد ریال بوده است که از آن مقدار در حدود ۲۱۰۳۵ میلیارد ریال به مالیات‌های مستقیم و در حدود ۱۳۸۹۳ میلیارد ریال به مالیات‌های غیرمستقیم اختصاص دارد. درآمدهای مالیاتی استان همدان در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال قبل ۱۴۰۱ به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم به ترتیب در حدود ۴۵ و ۴۷ درصد رشد داشته‌اند.

جدول ۱۵-۲. درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم

عنوان	مصوب دوازده ماهه ۱۴۰۲ (میلیارد ریال)	عملکرد دوازده ماهه ۱۴۰۲ (میلیارد ریال)	عملکرد نسبت به مصوب سال ۱۴۰۲ (درصد)	سهم از کل درآمدهای مالیاتی (درصد)	مصوب دوازده ماهه ۱۴۰۲ (میلیارد ریال)	عملکرد دوازده ماهه ۱۴۰۲ (میلیارد ریال)	درصد تغییرات
کل درآمدهای مالیاتی	۳۴۹۱۲	۳۴۹۲۸	٪۱۰۰		۳۴۹۱۲	۳۴۹۲۸	٪۴۶
مالیات‌های مستقیم	۲۲۳۶۳	۲۱۰۳۵	٪۹۴	٪۶۰	۲۲۳۶۳	۲۱۰۳۵	٪۴۵
مالیات‌های غیرمستقیم	۱۲۵۵۰	۱۳۸۹۳	٪۱۱۱	٪۴۰	۱۱۶۷۹	۱۳۸۹۳	٪۴۷

مأخذ: خزانه معین استان همدان

جدول (۱۵-۳) و (۱۵-۴) به بررسی و تحلیل وضعیت اعتبارات هزینه‌ای استان طی سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ می‌پردازد. در سال ۱۴۰۲ میزان اعتبار هزینه‌ای استان در حدود ۱۰۳۴۲ میلیارد ریال بوده که در حدود ۱۰۳۱۶ میلیارد آن تخصیص یافته است که در حدود ۱۰۰ درصد است. میزان پرداختی استان در سال ۱۴۰۱ در حدود ۱۰۳۱۶ میلیارد ریال بوده که نسبت پرداختی به اعتبار در حدود ۱۰۰ درصد و نسبت پرداختی به تخصیص ۱۰۰ درصد است.

جدول ۱۵-۳. عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۴۰۱ - اعتبارات هزینه ای

عنوان	اعتبار (میلیارد ریال)	تخصیص (میلیارد ریال)	تخصیص به اعتبار (درصد)	پرداختی (میلیارد ریال)	پرداختی به اعتبار (درصد)	پرداختی به تخصیص (درصد)
سایر اعتبار هزینه‌ای	۲۶۹۶	۲۶۹۶	٪۱۰۰	۲۶۹۶	٪۱۰۰	٪۱۰۰
ردیف‌های هزینه‌ای	۷۴۱	۶۵۰	٪۸۸	۶۵۰	٪۸۸	٪۱۰۰
ماده ۱۰ قانون تنظیم	۰	۰	۰	۰	۰	۰
ماده ۱۲ مدیریت بحران	۰	۰	۰	۰	۰	۰
حقوق و مزایای دستگاه‌های اجرایی	۴۸۸۱	۴۸۸۱	٪۱۰۰	۴۸۸۱	٪۱۰۰	٪۱۰۰

جمع	۸۳۱۸	۸۲۲۷	%۹۹	۸۲۲۷	%۹۹	۱۰۰٪
مأخذ: خزانه معین استان همدان						

جدول ۱۵-۴. عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۴۰۲ - اعتبارات هزینه ای

عنوان	اعتبار (میلیارد ریال)	تخصیص (میلیارد ریال)	تخصیص به اعتبار (درصد)	پرداختی (میلیارد ریال)	پرداختی به اعتبار (درصد)	پرداختی به تخصیص (درصد)
سایر اعتبار هزینه ای	۳۱۶۵	۳۱۶۵	%۱۰۰	۲۶۷۵	%۸۵	%۸۵
ردیف های هزینه ای	۵۸۶	۵۶۰	%۹۶	۵۶۰	%۹۶	%۱۰۰
ماده ۱۰ قانون تنظیم	۰	۰	%۰	۰	%۰	
ماده ۱۲ مدیریت بحران	۰	۰	%۰	۰	%۰	
حقوق و مزایای دستگاه های اجرایی	۶۵۹۱	۶۵۹۱	%۱۰۰	۷۰۸۱	%۱۰۷	%۱۰۷
جمع	۱۰۳۴۲	۱۰۳۱۶	%۱۰۰	۱۰۳۱۶	%۱۰۰	%۱۰۰

مأخذ: خزانه معین استان همدان

جدول (۱۵-۵) و (۱۵-۶) به بررسی و تحلیل وضعیت اعتبارات عمرانی استان طی سال های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ می پردازد. در سال ۱۴۰۲ میزان اعتبارات عمرانی استان در حدود ۱۷۲۴۱ میلیارد ریال بوده که در حدود ۹۵۱۶ میلیارد ریال آن تخصیص یافته است که در حدود ۵۵ درصد می باشد. میزان پرداخت نقد استان در سال ۱۴۰۲ در حدود ۹۵۱۶ بوده است. درصد پرداختی به اعتبار در حدود ۵۵ درصد است.

جدول ۱۵-۵. عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۴۰۱ - اعتبارات عمرانی (میلیارد ریال)

عنوان	اعتبار	تخصیص	تخصیص به اعتبار (درصد)	پرداخت نقد	پرداخت اسناد خزانه	جمع پرداختی	پرداختی به اعتبار (درصد)	پرداختی به تخصیص (درصد)
سایر اعتبارات تملك دارایی های سرمایه ای	۴,۷۵۶	۲,۶۰۹	%۵۵	۲,۶۰۹	۰	۲,۶۰۹	%۵۵	%۱۰۰
نفت و گاز	۲,۲۴۴	۲,۲۴۴	%۱۰۰	۲,۲۴۴	۰	۲,۲۴۴	%۱۰۰	%۱۰۰
۲۷ صدم مالیات بر ارزش افزوده	۰	۰	%۰	۰	۰	۰	%۰	%۰
ردیف های تملك	۶,۲۸۵	۴,۲۱۰	%۶۷	۴,۲۱۰	۰	۴,۲۱۰	%۶۷	%۰
ملی استانی شده	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
ماده ۱۰ قانون تنظیم	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
ماده ۱۲ مدیریت بحران	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰

تسویه بدهی‌های	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
دولت به اشخاص	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
حقوقی و حقوقی	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
جمع	۱۳,۲۸۵	۹,۰۶۳	۶۸٪	۹,۰۶۳	۰	۹,۰۶۳	۶۸٪	۱۰۰٪

مأخذ: خزانه معین استان همدان

جدول ۱۵-۶. عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۴۰۲- اعتبارات عمرانی (میلیارد ریال)

عنوان	اعتبار	تخصیص	تخصیص به اعتبار (درصد)	پرداخت نقد	پرداخت اسناد خزانه	جمع پرداختی	پرداختی به اعتبار (درصد)	پرداختی به تخصیص (درصد)
سایر اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای	۵,۱۲۸	۲,۷۱۹	۵۳٪	۲,۷۱۹	۰	۲,۷۱۹	۵۳٪	۱۰۰٪
نفت و گاز	۵,۴۰۱	۳,۵۸۴	۶۶٪	۳,۵۸۴	۰	۳,۵۸۴	۶۶٪	۱۰۰٪
۲۷ صدم مالیات بر ارزش افزوده	۵۰۰	۳۲۱	۶۴٪	۳۲۱	۰	۳۲۱	۶۴٪	۱۰۰٪
ردیف‌های تملک	۶,۲۱۲	۲,۸۹۲	۴۷٪	۲,۸۹۲	۰	۲,۸۹۲	۴۷٪	۱۰۰٪
ملی استانی شده	۰	۰		۰	۰	۰		
ماده ۱۰ قانون تنظیم	۰	۰		۰	۰	۰		
ماده ۱۲ مدیریت بحران	۰	۰		۰	۰	۰		
تسویه بدهی‌های دولت به اشخاص	۰	۰		۰	۰	۰		
حقوقی و حقوقی	۰	۰		۰	۰	۰		
جمع	۱۷,۲۴۱	۹,۵۱۶	۵۵٪	۹,۵۱۶	۰	۹,۵۱۶	۵۵٪	۱۰۰٪

مأخذ: خزانه معین استان همدان

جدول ۱۵- ۷. سایر درآمدها (وصولی خزانه معین استان همدان) (میلیون ریال)

عنوان دستگاه	مصوب ۱۴۰۲	عملکرد ۱۴۰۲	مصوب ۱۴۰۱	عملکرد ۱۴۰۱	درصد تغییرات عملکرد نسبت به ۱۴۰۱
جمع کل درآمدهای استانی	۳۶۴۸۸۹۲۲	۳۷۱۹۹۶۵۴	۲۷۰۱۱۸۵۰	۲۵۴۶۴۶۸۰	۱۰۱/۹۵٪
استانداری	۰	۰	۹۸۰	۶۷۸۴	
نیروی انتظامی	۶۸۶۸۵۰	۱۷۸۵۰۸۶	۱۳۷۲۸۹۰	۱۰۹۱۸۴۵	۶۳٪
پزشکی قانونی	۷۴۰۴۰	۷۹۱۳۴	۶۶۱۶۰	۶۲۰۴۵	۲۸٪
ثبت اسناد	۱۷۳۷۱۰	۲۲۳۱۶۲	۱۷۶۱۴۰	۲۶۱۳۹۵	۱۵-٪
گمرک	۱۹۱۰	۶۰۴۱	۴۱۸۰	۲۰۷۲	۱۹۲٪
تعاون، کار و رفاه اجتماعی	۳۶۰۰	۸۳۴۶	۱۶۲۰	۶۳۳۷	۳۲٪
میراث فرهنگی	۶۹۶۵۰	۱۲۴۹۸۷	۲۷۳۷۰	۵۸۴۰۴	۱۱۴٪
فرهنگ و ارشاد اسلامی	۱۳۳۰	۳۹۵	۴۰۰	۱۰۶	۲۷۳٪
بهریستی	۵۰	۲۶۰۰	۳۰	۱۶	۱۶۳۵۵٪
راه و شهرسازی	۰	۰	۳۲۰۰	۵	
استاندارد	۲۹۳۱۰	۳۶۲۲۸	۱۴۰۶۰	۲۴۷۲۵	۴۷٪
محیط زیست	۵۰۰۰	۴۹۹۶	۳۵۵۰	۴۹۴۷	۱٪
صنعت، معدن و تجارت	۵۳۱۰۹۰	۷۱۴	۵۳۱۰۰۰	۱۰۲۳	۳۰-٪
نوسازی مدارس	۰	۰	۱۵۰۰	۰	
متفرقه دستگاهها	۰	۰	۳۱۴۸۰	۳۳۴۱۰	

مأخذ: خزانه معین استان همدان

۱۵-۴. چالش‌ها و فرصت‌های حوزه مالی و بودجه‌ای استان همدان

چالش‌ها

- بیش برآوردی در پیش‌بینی‌های درآمدی و تکیه به درآمدهای بی ثبات همانند درآمدهای نفتی (با بیش برآوردی) بودجه را بی ثبات خواهد نمود و منجر به کسری بودجه و تبعات ناشی از آن خواهد شد.
- درآمدهای مالیاتی یکی از مهم‌ترین محورهای تأمین درآمد در بودجه است که درآمدی پایدار تلقی می‌شود. سیستم مالیاتی ناکارآمد و با پایه محدود مالیاتی یکی از مهم‌ترین چالش‌های بودجه‌ای تلقی می‌گردد.
- بودجه بندی مبتنی بر عملکرد یکی از مهم‌ترین محورهای کارایی بودجه و ارزیابی بودجه می‌باشد، که فقدان جهت‌گیری بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد یکی از اصلی‌ترین چالش‌های اقتصادی که کارایی بودجه و ارزیابی نتایج آن را دشوار خواهد نمود.

فرصت‌ها

- اجرای بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد برای بهبود کارایی و نتایج مخارج دولت. کارگاه‌های آموزشی می‌توانند این روش بودجه‌ریزی را ترویج دهند.
- گسترش استفاده از اوراق تسویه حساب برای وصول بدهی دولت و جبران مطالبات. به فعل‌آوری این فرصت، می‌تواند وضعیت مالی استان را بهبود بخشد.

- تخصیص بودجه بر اساس نتایج عملکرد به جای اقلام خط تاریخی. این امر بودجه را به نتایج قابل اندازه‌گیری پیوند می‌دهد.
- گذار از برنامه‌ریزی توسعه جامع به برنامه‌ریزی مسئله‌محور، این امر، بودجه‌ها را بر اولویت‌ها و چالش‌های کلیدی استانی متمرکز می‌کند.

۱۵-۵. جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی برای استان

بودجه از مهم‌ترین اسناد حکمرانی کشور تلقی می‌شود، که مبتنی بر آن دخل و خرج سالانه کشور، برنامه ریزی و حتی علامت‌دهی به فعالان اقتصادی صورت می‌گیرد.

در سال ۱۴۰۲ و سال‌های اخیر اقداماتی از قبیل برقراری انضباط مالی در بخش عمومی و قطع وابستگی بودجه به نفت، پروژه طراحی و استقرار خزانه‌داری الکترونیک در استان، مولدسازی و مدیریت دارایی‌های دولت، پیاده سازی طرح مالیات بر ارزش افزوده و طرح جامع مالیاتی و اجرای سامانه اموال دستگاه‌های اجرایی، در خزانه کل استان همدان انجام پذیرفت. در راستای پروژه توسعه و استقرار خزانه‌داری الکترونیک اقداماتی از قبیل آموزش ذی‌حسابان و نمایندگان مالی دستگاه‌های اجرایی، اجرای نظام نظارت مالی باز طراحی شده بر مبنای بودجه ریزی مبتنی بر عملکرد، عملیاتی کردن دستورالعمل مربوط به اطلاعات درآمدها و هزینه‌ها با سرفصل‌های حسابداری استاندارد شده برای مدیریت درآمدها و مدیریت ریسک نقدینگی، پیاده‌سازی سامانه مدیریت مالی خزانه‌داری (دریافت‌ها و پرداخت‌های الکترونیکی در کشور) و افتتاح کلیه حساب‌های دستگاه‌های اجرایی مستقر در استان در بانک مرکزی انجام نموده است. همچنین برقراری انضباط مالی با تأکید بر مصارف بودجه‌ای، مدیریت بدهی‌های دولتی، افزایش تخصیص اعتبارات طرح‌های تملک دارایی سرمایه‌ای، تلاش در جهت افزایش درآمدهای عمومی و درآمدهای مالیاتی و افزایش ضریب خودکفایی مالی از اهداف عملکردی استان است. لذا به منظور بهبود وضعیت مالی و بودجه‌ای استان توصیه‌های سیاستی به شرح ذیل آرایه می‌گردد:

- ترویج فرهنگ بودجه زیری بر مبنای عملکرد از طریق برگزاری کارگاه‌های آموزشی
- ترویج استفاده از اوراق تسویه و تهاتر در استان به منظور وصول بدهی‌های دولت و تهاتر مطالبات آنان
- مبارزه با اقتصاد زیرزمینی از جمله فرار مالیاتی و قاچاق
- شناسایی دقیق و جدید منابع درآمد و تلاش جهت تحقق درآمدهای مصوب استان
- تخصیص اعتبارات بر اساس عملکرد و نتایج حاصل از فعالیت‌ها و متناسب با قیمت تمام شده
- تغییر روش‌های برنامه ریزی توسعه کشور از برنامه‌ریزی جامع به برنامه ریزی مسئله‌محور
- تقویت نظام درآمدی استان از طریق ایجاد منابع جدید درآمدی و بیشتر کردن سهم مالیات در بودجه
- استفاده گسترده‌تر از ابزارهای الکترونیک و هوشمندسازی خدمات در جهت افزایش انضباط مالی و ایجاد شفافیت بیشتر
- تلاش در بالابردن نسبت مالیات‌ها به تولید ناخالص داخلی استان

فصل شانزدهم: نظام مالیاتی

مروری اجمالی بر نظام مالیاتی

درآمد مالیاتی کشورها برای تأمین هزینه‌های دولتی و در عین حال کاهش وابستگی به منابع درآمد غیرقابل اعتماد مانند فروش نفت، اساسی است. در بیشتر کشورها، مالیات بخش عمده‌ای از درآمد عمومی را تشکیل می‌دهد؛ اگر چه این نسبت بر اساس ساختار اقتصادی و سطوح توسعه متفاوت است. مالیات به‌عنوان ابزار اصلی دولت‌ها برای تأمین مالی فعالیت‌ها و تخصیص بهینه منابع عمل می‌کند. سیاست‌های مالیاتی که به‌خوبی طراحی شده‌اند، شفافیت، رفتار منصفانه با مالیات دهندگان را ترویج و از فساد جلوگیری می‌کنند. این امر مالیات را قادر می‌سازد تا به رفاه و توسعه کمک کند.

سیاست‌های مالیاتی را می‌توان به دو گروه دسته‌بندی کرد:

اول مواردی هستند که به ارزیابی ظرفیت‌ها و وصول مالیات به شیوه‌ای کارآمد، شفاف و عادلانه مربوط می‌شوند. هرچه این سیاست‌ها قوانین مناسب را به‌طور عادلانه در بین همه مالیات دهندگان اعمال کنند، بیشتر می‌توانند ظرفیت درآمد و رفاه را افزایش دهند.

دوم، سیاست‌های حاکم بر هزینه‌ها و تخصیص درآمدهای مالیاتی است. انگیزه مالیات دهندگان زمانی بهبود می‌یابد که تخصیص‌ها شفاف‌تر شود و به‌سمت مناطق پرتأثیر هدایت شود.

نهاد سیاست‌گذار به‌منظور ارتقای سیاست‌های مربوط به ظرفیت وصول مالیات و انصاف، طرح جامع مالیاتی را آغاز کرده و به دنبال استفاده از فن‌آوری‌های مدرن برای تحقق اهدافی مانند برقراری عدالت مالیاتی، جلوگیری از فرار و ایجاد اعتماد عمومی است. با این حال، زمان بیشتری برای اثربخشی کامل در به حداکثر رساندن ظرفیت درآمد مورد نیاز است. نظام اقتصادی یک کشور برای دستیابی به خودکفایی و ثبات برای برنامه‌ریزی فعالیت‌ها و اداره امور نیازمند منابع قابل اعتماد و پایدار است. مالیات این ثبات را فراهم می‌کند. درآمدهای بسیج شده به‌خوبی دولت‌ها را قادر می‌سازد تا خدمات و زیرساخت‌های عمومی مانند: دفاع و امنیت ملی، شبکه‌های حمل و نقل و سیستم‌های ارتباطی، بهداشت عمومی، آب و برق و ارتباطات جمعی، آموزش در تمام سطوح، سیستم‌های قضایی و تأمین اجتماعی، مؤسسات تحقیقاتی و خودکفایی فن‌آوری، مبانی اقتصادی مانند صنایع و کشاورزی، شبکه‌های تأمین اجتماعی و بیمه آرایه دهند. به‌همین ترتیب، سازمان امور مالیاتی استان همدان با ایجاد مراکز خدمات مؤدیان، نصب سیستم‌های نرم افزاری، بهبود انطباق و شناسایی فرار مالیاتی، گام‌های کلیدی برای افزایش درآمد برداشته است. پیشرفت بیشتر می‌تواند از همکاری با سایر سازمان‌ها برای گسترش پایگاه داده مالیات دهندگان حاصل شود. سیستم مالیاتی تقویت شده و مشارکتی می‌تواند به رشد استان کمک کند.

واژگان کلیدی: طرح جامع مالیاتی، مالیات مستقیم، مالیات غیرمستقیم، سازمان امور مالیاتی کشور

مقدمه

اهمیت مالیات برای دولت بخاطر این است که مالیات اصلی ترین منابع درآمدی دولت می باشد و نقش بسیار مهمی در تأمین هزینه های عمومی دارد. بدون درآمد مالیات، دولت نمی تواند برای رفع نیازهای مختلف اجتماعی و اقتصادی مردم هزینه کند. بنابراین، مالیات به عنوان یکی از ابزارهای اصلی دولت برای تأمین منابع مالی برای مصارف عمومی، اهمیت بسیاری دارد.

همچنین، مالیات به دلیل برخوردار بودن از خصوصاتی مانند پایداری، قابلیت پیش بینی و قابلیت جمع آوری، ابزاری قوی برای تنظیم و کنترل اقتصاد است. با تنظیم میزان مالیات ها، دولت می تواند تأثیر بسزایی بر بخش های مختلف اقتصاد داشته باشد. به عنوان مثال، با افزایش مالیات بر درآمد، دولت می تواند درآمد خود را افزایش داده و در نتیجه بودجه ای برای تأمین خدمات عمومی مثل بهداشت، آموزش و حمل و نقل فراهم کند.

از طرفی وابستگی اقتصاد ایران به درآمدهای نفتی در شرایط تحریم اقتصادی و شرایط کسری بودجه دولت و نابسامانی های به وجود آمده در بازارهای پول و ارز، تنها راه حل برای برون رفت از محیط یاد شده برای اقتصاد ایران و یا تعدیل دشواری ها در این زمینه، اتکا دولت به درآمدهای پایدار داخلی است و این موضوع هم صرفاً در نظام مالیاتی نهفته است. از اینرو مالیات به عنوان یکی از اصلی ترین ابزارهای کسب درآمد دولت در مسیر دستیابی به اهداف اقتصادی و اجتماعی با گسترش و تنوع فعالیت های اقتصادی و نقش فزاینده دولت در ایجاد و گسترش خدمات عمومی، تأمین اجتماعی و گسترش تعهدات دولت در عرصه های اقتصادی و اجتماعی و تلاش در جهت تحقق رشد اقتصادی و توزیع عادلانه درآمد، پرداخت و دریافت مالیات می تواند مهم و مؤثر باشد. براین اساس در این فصل ابتدا سیاست های اقتصادی نظام مالیاتی و جهت گیری های استان بررسی شده است. در بخش دوم نیز تحولات مرتبط با وضعیت نظام مالیاتی استان مورد تحلیل قرار گرفته است. در بخش سوم و چهارم به بررسی و تحلیل وضعیت کلی نظام مالیاتی استان همدان پرداخته شده است و در بخش پایانی نیز با جمع بندی و نتیجه گیری از وضعیت نظام مالیاتی استان توصیه های سیاستی پیرامون مرتفع کردن مشکلات و موانع و تعدیل آنها در استان در اختیار برنامه ریزان و سیاستگذاران قرار گرفته است.

۱-۱۶. سیاست های مالیاتی و جهت گیری های استان

مالیات یکی از مباحث مهم در اقتصاد تمامی کشورها محسوب می شود. مالیات ها، ابزاری برای تأمین هزینه های جاری و عمرانی دولت ها بوده و در تمامی کشورها (به جز بعضی از کشورهای دارای نفت و گاز) اغلب این هزینه ها از طریق مالیات تأمین می شود. از طرف دیگر مالیات ها به عنوان ابزار توزیع عادلانه درآمد، رشد اقتصادی متوازن و عامل تثبیت کننده اقتصاد به شمار می رود. کاهش شدید قیمت نفت اثرات نامطلوب و زیان بار فراوانی را برای اقتصاد کشورهای نفت خیز و وابسته به درآمدهای نفتی به همراه داشته است. زیرا اکثر این کشورها به جز تعداد معدودی، اقتصادی متکی بر درآمدهای نفتی دارند و طبیعتاً با کاهش قیمت نفت و کاهش درآمدهای ارزی، با مشکلات جدی از جمله کسری بودجه، عدم توانایی در تأمین مالی پروژه های عمرانی، بی ثباتی نرخ ارز و کاهش ارزش پول ملی و تشدید تورم دست به گریبان شده اند. بر همین اساس و با توجه به نقش مهم درآمدهای مالیاتی در توسعه و پیشبرد اهداف دولت، نظام مالیاتی باید موانع و مشکلات پیش رو را با اتخاذ تدابیر مناسب برطرف سازد. در این راستا کارایی فرآیندهای مالیاتی و نهادینه کردن این نوع درآمد متعارف که در تمام کشورهای توسعه یافته اعمال می شود، می تواند در میزان اثرگذاری سیاست های دولت هر چه بیشتر مؤثر باشد. به همین منظور در راستای این مهم سیاست های مالیاتی کشور به سمت توسعه و گسترش اخذ مالیات حرکت نموده است و اقدامات مهمی از جمله طرح جامعه مالیاتی، اجرای مالیات بر ارزش افزوده و... در دستور کار سازمان امور مالیاتی کشور و استان ها قرار گرفته است در این راستا نیز در استان همدان در این زمینه اقدامات شایان ذکری انجام پذیرفته است.

از جمله سیاست‌های مالیاتی استان می‌توان به اصلاح نظام مالیاتی در استان که شامل اجرای طرح جامع مالیاتی، اصلاح قوانین و مقررات مالیاتی و استقرار مالیات بر ارزش افزوده اشاره نمود. در این راستا از دیگر اقدامات استان، افزایش درآمدهای مالیاتی از طریق جلوگیری از فرار مالیاتی و کاهش حجم اقتصاد زیر زمینی، شناسایی پایه‌های جدید مالیاتی، افزایش رضایت صاحبان منافع از طریق بهبود ارائه خدمات به مؤدیان و تسهیل تعامل با آنان، افزایش امکانات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری مورد نیاز به منظور فعال کردن پرونده‌های مالیاتی اشخاص حقیقی و حقوقی، تبادل اطلاعات به صورت کارآمد و مدیریت امن اطلاعات، کاهش زمینه‌های فساد، تلاش در جهت افزایش سهم مالیات بر پایه‌های مصرف (کالا و خدمات) به منظور اصلاح ترکیب درآمدها در استان، اهتمام اداره کل مالیاتی و سایر دستگاه‌های اجرایی استان در امر واحدیابی و شناسایی مؤدیان جدید مالیاتی در استان و تسريع در اجرای طرح جامع مالیاتی و تشکیل بانک جامع مؤدیان، برخی از جهت‌گیری‌های استان در جهت پویایی نظام مالیاتی استان طی سال‌های اخیر بوده است. علاوه بر این لزوم اخذ اعتبارات کافی به منظور اجرای بهتر طرح جامع مالیاتی و تمهید نمودن سازوکار برگشت مازاد درآمدهای مالیاتی به استان از جمله سیاست‌های استان است.

با اشاره به تحقق ۱۰۰ درصدی درآمدهای مالیاتی در سال ۱۴۰۲ و رشد ۴۶ درصدی وصولی‌ها نسبت به سال ماقبل می‌توان گفت این سازمان موفق گردیده است یک کارنامه قابل قبولی از عملکرد خود در سال مذکور را به جای بگذارد. در حال حاضر نقشه راه هوشمندسازی نظام مالیاتی توسط معاونت حقوقی و فنی مالیاتی این سازمان تدوین گردیده است و می‌تواند در گام‌های بعدی، به عنوان مبنای توسعه و تحولات بنیادین این مجموعه قرار گیرد.

۱۶-۲. بررسی وضعیت تحولات مالیاتی

به منظور دستیابی به اهداف بالادستی و بالابردن نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی اقدامات و تحولات اساسی در نظام مالیاتی کشور صورت پذیرفته است که از جمله آن می‌توان به دو پروژه مهم اقتصادی وزارت اقتصاد در زمینه طرح جامع مالیاتی و اجرای کامل ارزش افزوده به منظور افزایش درآمدهای مالیاتی همراه با عدالت نسبتی اشاره نمود. لذا تحقق کامل درآمدهای مالیاتی پیش‌بینی شده به منظور قطع وابستگی بودجه به درآمدهای نفتی یک سیاست راهبردی به شمار می‌رود. از طرفی دیگر اتکای کشور به درآمدهای پایدار مالیاتی، یکی از محورهای مهم اقتصاد مقاومتی مطرح است، که در برنامه‌های توسعه نیز پیش‌بینی شده است. یکی از مهمترین محورهای اقتصاد مقاومتی، قطع وابستگی بودجه کشور به نفت و اتکاء به درآمدهای مالیاتی است در این راستا تحولات اساسی در زمینه مالیات-ستانی به شرح ذیل در مرحله انجام می‌باشد:

- اجرای مراحل نهایی طرح جامع مالیاتی
- اجرای اصلاحیه قانون مالیات‌های مستقیم
- تقویت شناسایی مؤدیان جدید مالیاتی
- پیشبرد طرح‌های مربوط به واحدیابی‌های دستی و مکانیزه
- مقابله با فرار مالیاتی و شناسایی مؤدیان جدید
- لایحه اصلاح قانون مالیات بر ارزش افزوده
- لایحه نصب و راه اندازی صندوق مکانیزه فروش

مهمترین تحولات صورت گرفته در حوزه نظام مالیاتی کشور و استان، فراهم آوردن بسترهای اجرای مالیات بر ارزش افزوده و طرح جامع مالیاتی بوده است. اجرای مالیات بر ارزش افزوده با هدف تأمین و تثبیت درآمدهای پایدار و سالم برای دولت، کاهش اتکاء به درآمدهای نفتی و شفاف‌سازی مبادلات اقتصادی همچنین آشکارسازی اقتصاد زیرزمینی، تعمیق و کیفی نمودن فراخوان‌های انجام شده، می‌باشد. مالیات بر ارزش افزوده پس از تصویب لایحه قانون دائمی

مالیات بر ارزش افزوده شکل قانونی به خود گرفت. به منظور اجرایی شدن این قانون در سطح استان همدان، سازماندهی و تأمین نیروی انسانی، تجهیز سخت‌افزاری، اطلاع رسانی و فرهنگ‌سازی مالیاتی در جهت اجرای کاراتر آن صورت پذیرفته است. در طرح جامع مالیاتی به‌منظور کاهش و حذف تعاملات حضوری با مؤدیان و همچنین افزایش کارایی عملیات مالیاتی، تعامل الکترونیکی اطلاعات با سایر دستگاه‌ها و تکمیل پایگاه اطلاعاتی مؤدیان، عملیاتی‌سازی و حسابرسی هوشمند، توسعه خود اظهاری و کاهش نسبت پرونده‌های مورد حسابرسی مالیاتی انجام شده است. در همین راستا، در سطح استان علاوه بر آماده‌سازی شبکه‌ها و خطوط ارتباطی مورد نیاز، ایجاد و استقرار واحدهای خدمات مؤدیان، در حال انجام می‌باشد.

لازم به ذکر است سهم بالای درآمدهای مالیاتی از بودجه سالانه و جهت‌گیری استان به این سیاست‌ها و انجام تحولات در راستای اهداف، با تحقق کامل درآمدهای مالیاتی پیش‌بینی شده استان و افزایش سهم استان همدان از کل درآمدهای مالیاتی کشور به‌منظور قطع وابستگی بودجه به درآمدهای نفتی یک سیاست راهبردی در سال ۱۴۰۲ در کشور و استان به حساب می‌آید.

۱۶-۳. بررسی و تحلیل عملکرد وصولی انواع درآمدهای مالیاتی

براساس اطلاعات درج شده در جدول شماره (۱۶-۱) درآمدهای عمومی استان در سال ۱۴۰۲ به میزان ۳۷۲۹۴ میلیارد ریال تحقق یافته که در مقایسه با سال ۱۴۰۱ که در حدود ۲۵۵۰۴ میلیارد ریال بوده در حدود ۴۶ درصد رشد داشته است. کل درآمدهای مالیاتی استان همدان در سال ۱۴۰۲ در حدود ۳۵۰۲۴ میلیارد ریال بوده که در مقایسه با سال گذشته که در حدود ۲۳۹۵۱ میلیارد ریال بوده تقریباً در حدود ۴۶ درصد افزایش یافته است. در سال ۱۴۰۲ تقریباً ۹۶ درصد از درآمدهای محقق استان به درآمدهای مالیاتی اختصاص دارند که این رقم در سال ۱۴۰۱ در حدود ۹۴ درصد بوده است.

جدول ۱۶-۱. درآمدهای عمومی استان مصوب و عملکرد (ارقام به: میلیارد ریال)

عنوان درآمد	مصوب ۱۴۰۲	عملکرد ۱۴۰۲	عملکرد ۱۴۰۱	تغییرات	
				درصد	عملکرد ۱۴۰۱ به ۱۴۰۲
	یکساله	لغایت اسفند	عملکرد نسبت به مصوب (درصد)	لغایت اسفند	
کل درآمدهای استانی	۳۶۴۸۹	۳۷۲۹۴	۱۰۲/۲۱٪	۲۵۵۰۴	۴۶٪
کل درآمدهای مالیاتی استان	۳۴۹۱۲	۳۵۰۲۴	۱۰۰٪	۲۳۹۵۱	۴۶٪
سایر درآمدهای استان	۱۵۷۶	۲۲۶۹	۱۴۴٪	۱۵۵۳	۴۶٪
سهم درآمدهای مالیاتی محقق شده از کل درآمدهای عمومی محقق شده (درصد)	۹۶٪	۹۴٪		۹۴٪	

مأخذ: ستاد درآمد و تجهیز منابع استان-خزانه معین استان همدان

طبق اطلاعات جدول (۱۶-۲) کل درآمدهای مالیاتی محقق شده استان همدان در سال ۱۴۰۲ در حدود ۳۵,۲۴ میلیارد ریال بوده است که از آن مقدار در حدود ۲۱۰۴۵ میلیارد ریال به مالیات‌های مستقیم و در حدود ۱۳۹۷۹ میلیارد ریال به مالیات‌های غیرمستقیم اختصاص دارد. درآمدهای مالیاتی استان همدان در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال

۱۴۰۱ در مجموع ۴۶ درصد رشد و به تفکیک مالیات‌های مستقیم و غیرمستقیم به ترتیب در حدود ۴۶ و ۴۷ درصد رشد داشته‌اند.

جدول ۱۶-۲. درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم

عنوان	سال ۱۴۰۲					درصد تغییرات عملکرد ۱۴۰۲ به ۱۴۰۱
	مصوب دوازده ماهه ۱۴۰۲	عملکرد دوازده ماهه ۱۴۰۲	سهم از کل درآمدهای مالیاتی	عملکرد نسبت به مصوب	عملکرد دوازده ماهه ۱۴۰۱	
	(میلیارد ریال)	(میلیارد ریال)	(درصد)	(درصد)	(میلیارد ریال)	(درصد)
کل درآمدهای مالیاتی	۳۴۹۱۲	۳۵۰۲۴		۱۰۰٪	۲۳۹۵۱	٪۴۶
مالیات‌های مستقیم	۲۲۳۶۳	۲۱۰۴۵	۶۰٪	۹۴٪	۱۴۴۶۴	٪۴۶
مالیات‌های غیرمستقیم	۱۲۵۵۰	۱۳۹۷۹	۴۰٪	۱۱۱٪	۹۴۸۸	٪۴۷

مأخذ: ستاد درآمد و تجهیز منابع استان - خزانه معین استان همدان

در جدول (۱۶-۳) مالیات‌های مستقیم به تفکیک اجزا نشان داده شده است. در سال ۱۴۰۲ در بخش مالیات‌های مستقیم بیشترین سهم مربوط به مالیات بر درآمد اختصاص دارد.

جدول ۱۶-۳. عملکرد مالیات مستقیم استان همدان

به تفکیک اجزا در سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۲ (ارقام به: میلیارد ریال)

عنوان	عملکرد دوازده ماهه ۱۴۰۲	سهم از کل (درصد)	عملکرد دوازده ماهه ۱۴۰۱	سهم از کل (درصد)	تغییرات ۱۴۰۲ به ۱۴۰۱ (درصد)
جمع مالیات‌های مستقیم	۲۱۰۴۵	٪۹۴	۱۴۴۶۴	٪۶۰	٪۴۶
بند اول : مالیات بر شرکت‌ها	۶۳۲۵	٪۸۷	۴۱۶۶	٪۱۸	٪۵۲
مالیات شرکت‌های غیردولتی	۶۳۲۵	٪۸۷	۴۱۶۶	٪۱۸	٪۵۲
بند دوم: مالیات بر درآمد	۱۲۴۷۵	٪۱	۸۹۱۱	٪۳۶	٪۴۰
مالیات حقوق بخش عمومی	۳۵۴۸	٪۱۰۲	۳۳۳۴	٪۱۰	٪۶
مالیات حقوق بخش خصوصی	۱۲۰۱	٪۱۰۲	۹۲۸	٪۳	٪۲۹
مالیات مشاغل	۷۲۱۲	٪۱۰۷	۴۳۴۱	٪۲۱	٪۶۶
مالیات مستغلات	۴۵۲	٪۸۶	۲۷۷	٪۱	٪۶۳
مالیات‌های متفرقه بر درآمد	۶۲	٪۱۳	۳۱	٪۰	٪۱۰۲
بند سوم: مالیات بر ثروت	۲۲۴۵	٪۸۳	۱۳۸۶	٪۶	٪۶۲
مالیات ارث	۴۴۳	٪۱۲۲	۲۴۶	٪۱	٪۸۰
مالیات اتفاقی	۴	٪۶۱	۳	٪۰	٪۳۸
مالیات نقل و انتقال و سرقتی	۴۱۲	٪۹۶	۳۱۶	٪۱	٪۳۱
مالیات نقل و انتقال سهام	۸۵	٪۳۸	۱۰۵	٪۰	٪۱۹-

مالیات نقل و انتقال املاک	۱۰۷۴	%۱۲۶	۵۵۹	%۳	%۹۲
حق تمبر واوراق بهادار	۱۳۸	%۶۸	۱۲۵	%۰	%۱۰
مالیات بر واحدهای مسکونی گران قیمت	۱۶	%۳۸	۰	%۰	%۶۱۹۷۲
مالیات بر خودروهای گران قیمت	۷۳	%۱۳	۳۲	%۰	%۱۲۶

مأخذ: ستاد درآمد و تجهیز منابع استان - خزانه معین استان همدان
در جدول (۱۶-۴) مالیات‌های غیرمستقیم به تفکیک اجزا برای سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ نشان داده شده است. در بخش مالیات‌های غیرمستقیم که نسبت به سال گذشته از رشد ۴۷ درصدی برخوردار است. بیشترین سهم مالیات غیر مستقیم مربوط به مالیات بر ارزش افزوده اختصاص دارد.

جدول ۱۶-۴. عملکرد مالیات غیرمستقیم استان همدان به تفکیک اجزا در سال‌های ۱۴۰۱ و

۱۴۰۲ (ارقام به میلیارد ریال - درصد)

عنوان	سال ۱۴۰۲		سال ۱۴۰۱		درصد تغییرات سال ۱۴۰۲ به سال ۱۴۰۱
	عملکرد دوازده ماهه	سهم از کل (درصد)	عملکرد دوازده ماهه	سهم از کل (درصد)	
جمع مالیات‌های غیرمستقیم	۱۳۹۷۹	۱۱۱٪	۹۴۸۸	۴۰٪	۴۷٪
بند پنجم: مالیات بر کالاها و خدمات	۱۳۹۷۹	۱۱۱٪	۹۴۸۸	۴۰٪	۴۷٪
دو درصد مالیات سایر کالاها (معوق)	۰	۰٪	۰	۰٪	۰٪
عوارض خروج از کشور	۴۷۱	۶۳٪	۳۵	۱٪	۱۲۴۴٪
مالیات بر فروش سیگار	۴۹	۳۸٪	۲۸	۰٪	۷۳٪
مالیات بر نقل و انتقالات اتومبیل	۱۵۰۴	۷۴٪	۱۱۵۳	۴٪	۳۰٪
شماره گذاری	۰	۰٪	۰	۰٪	۰٪
مالیات بر ارزش افزوده ...	۹۷۲۳	۱۵۰٪	۶۷۲۶	۲۸٪	۴۵٪
موضوع ماده ۳۷ - یک درصد نرخ مالیات بر ارزش افزوده	۲۲۳۲	۸۰٪	۱۵۴۵	۶٪	۴۴٪

مأخذ: ستاد درآمد و تجهیز منابع استان - خزانه معین استان همدان

۴-۱۶. چالش‌ها و فرصت‌های نظام مالیاتی استان همدان

چالش‌ها

- معافیت‌های مالیاتی گسترده
- نرخ‌های مالیاتی متعدد
- عدم نظارت کارشناسانه بر ممیزی و جمع‌آوری مالیات
- وجود فساد مالی
- امکانات و زیرساخت‌های فن‌آوری ناکافی برای ساده‌سازی فرآیندهای مالیاتی
- اطلاعات ناقص مالیات‌دهندگان
- ضعف نظام داده که نه تنها تعریف مالیات و معافیت‌های مالیاتی را با تأخیر مواجه کرده است؛ بلکه منجر به چالش‌هایی در دقت مالیات‌ها و معافیت‌ها شده است.
- شاخص سهولت، بار حسابرسی و زمان دادرسی، طولانی بودن زمان دادرسی منجر به معوقات مالیاتی می‌شود.
- وجود اقتصادهای زیر زمینی در استان

فرصت‌ها

- امکان اجرای طرح جامع مالیاتی برای نوسازی و تحول کلیه ابعاد نظام مالیاتی. این می‌تواند کارایی، شفافیت و درآمدهای مالیاتی را بهبود بخشد.
- امکان استفاده از فن‌آوری و سیستم‌های الکترونیکی برای تسهیل تشکیل پرونده، گزارش و پرداخت مالیات. این امر هزینه‌های انطباق را کاهش می‌دهد و شبکه مالیاتی را گسترش می‌دهد.
- امکان شناسایی منابع جدید درآمد مشمول مالیات و مؤدیان مالیاتی از طریق اشتراک‌گذاری بهتر اطلاعات در بین آژانس‌ها و پایگاه‌های داده
- امکان اصلاح معافیت‌های مالیاتی و رفتارهای ترجیحی که پایه مالیاتی را محدود می‌کند. یک پایه مالیاتی گسترده‌تر و منصفانه‌تر و همسو با اولویت‌های سیاست مورد نیاز می‌باشد.
- وجود بخش غیررسمی گسترده جهت تبدیل به بخش رسمی برای افزایش پایه‌های مالیاتی

۵-۱۶. جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان

بررسی وضعیت نظام مالیاتی استان همدان براساس آمار و اطلاعات مربوطه نشان می‌دهد که در مجموع ۹۶٪ درآمدهای تحقق یافته استان را مالیات تشکیل می‌دهد. بنابراین می‌بایست در این زمینه نهایت برنامه‌ریزی و دقت لازم به منظور تحقق درآمدهای مصوب صورت پذیرد. در سال مورد بررسی با اتخاذ سیاست‌های مناسب مالیاتی از جمله اجرای کامل ارزش افزوده و طرح جامع مالیاتی در استان (که به لحاظ اجرا، پیشرفت خوبی نیز داشته است) وصول درآمدهای مالیاتی رشد خوبی برخوردار بوده است. از طرفی درآمد مالیاتی منبع درآمدی حیاتی برای دولت‌ها برای تأمین مالی خدمات عمومی و زیرساخت‌ها است. به‌طور کلی، مالیات‌ها را می‌توان به‌عنوان مالیات مستقیم بر درآمد و ثروت و مالیات بر مصرف غیرمستقیم طبقه‌بندی کرد. برای استان همدان تحقق رشد درآمدهای مالیاتی از شرکت‌ها و اشخاص حقوقی ناشی از گسترش مثبت این بخش بوده است. برای رسیدگی به چالش‌های ذکر شده و کار در جهت رشد پایدار درآمد مالیاتی، راه‌حل‌های خاصی به شرح ذیل را می‌توان پیشنهاد کرد:

- هدف نظام مالیاتی نه تنها جمع‌آوری درآمد، بلکه حمایت از تولیدکنندگان واقعی و سالم، پیشگیری و مبارزه با فرار مالیاتی و مبارزه با فساد باشد. این اهداف باید با رعایت سه اصل کارآمدی اداری، انصاف و شفافیت محقق شود.
- شاخص سهولت پرداخت مالیات با اجرای اقداماتی از قبیل: طرح جامع مالیاتی به‌ویژه طرح سامانه یکپارچه اطلاعات مالیاتی که امکان مکانیزه شدن کلیه فرآیندهای مالیاتی، تسلیم الکترونیکی کلیه اظهارنامه‌های مالیاتی، ثبت و تشکیل آسان مالیات را فراهم می‌کند؛ بهبود یابد.
- فرهنگ مالیاتی باید با تکیه بر عواملی مانند: اطلاع‌رسانی مناسب از نحوه هزینه کرد درآمدهای مالیاتی در طول سالیان و برجسته ساختن اهمیت آن در تغییر نگرش جامعه، تغییر نگرش مردم از مالیات از بار به وظیفه، انتشار نشریات تخصصی در زمینه فرهنگ مالیاتی و مالیاتی به‌طور مرتب در سطح کشور و استان و تولید برنامه‌های ویژه، عمومی و جذاب توسط رسانه‌های جمعی مانند صدا و سیما ارتقا یابد.
- قوانین و مقررات و رویه‌های مالیاتی سازمان مالیاتی با استفاده از سامانه‌های الکترونیکی بازنگری و مؤثرتر شوند.
- ساماندهی معافیت‌های مالیاتی به‌ویژه با کاهش معافیت‌های مالیاتی مربوط به مناطق خاص (مناطق آزاد تجاری-صنعتی و کمتر توسعه‌یافته)، کاهش معافیت‌های غیرضروری در بخش کشاورزی و معافیت‌های مالیاتی واردات به‌ویژه در خصوص معافیت‌های منطقه‌ای و تخفیف‌های سود بازرگانی بنادر و گمرکات و کاهش معافیت‌های کلی مربوط به بخش‌های تولید، معدن و گردشگری
- پایه‌های مالیاتی جدید مانند «مالیات بر درآمد کل»، «مالیات بر عایدی سرمایه با اولویت مالیات بر درآمد دارایی» و «مالیات بر سود سپرده بانکی» ایجاد شود.
- شناسایی و مجازات شرکت‌های دارای فرار مالیاتی در استان
- درآمدهای مالی مصوب استان بر اساس روش‌های پیش‌بینی علمی باشد تا از نظر غیرکارشناسی و برخورد ذهنی در این امر پرهیز شود.
- برنامه‌ریزی به منظور کاهش اختلاف میان ظرفیت بالقوه و بالفعل مالیاتی از طریق ممانعت از فرار مالیاتی و کاهش حجم اقتصاد زیرزمینی
- کاهش معافیت‌های مالیاتی گسترده و ناکارآمد
- افزایش تمکین مالیاتی از طریق فرهنگ‌سازی و افزایش ضمانت اجرایی قوانین و مقررات
- برآورد صحیح و واقع بینانه درآمدهای مالیاتی دولت در قوانین بودجه سنواتی در راستای ارتقای نظم و انضباط مالی بودجه‌ای
- لزوم تسریع در تکمیل و پیاده‌سازی طرح جامع مالیاتی در راستای اصلاح ساختار نظام مالیاتی
- گسترش پایه‌های جدید مالیاتی به جای افزایش نرخ و بار مالیاتی
- تصویب قوانین و مقررات لازم الاجرا جهت وصول معوقات مالیاتی
- افزایش تفویض اختیار به مدیران مالیاتی استان‌ها در بخشودگی جرائم مالیاتی
- رعایت عدالت در افزایش سنواتی نرخ‌های مالیاتی متناسب با ظرفیت‌های مالیاتی هر استان و شهر
- ارائه گزارش‌های عملکرد و برگزاری مصاحبه‌های تصویری در خصوص نحوه هزینه کرد درآمدهای مالیاتی برای مردم به منظور مشخص شده و افزایش ضریب تمکین افراد در پرداخت مالیات

فصل هفدهم: بازار کار

مرور اجمالی بر بازار کار

یکی از اصلی‌ترین شاخص‌های اقتصادی، تولید و به تبع آن اشتغال است که در سال ۱۴۰۲ نیز مانند سال قبل به منظور کاهش نرخ بیکاری و افزایش اشتغال سیاست‌هایی نظیر بهبود محیط کسب و کار، حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال از طریق اعطای تسهیلات بانکی، پایدارسازی کسب و کارهای خرد، کوچک و متوسط اقتصادی، حمایت و گسترش کسب و کارهای مجازی، توسعه مشاغل خانگی و خود اشتغالی بخشی و آموزش و توانمندسازی نیروی کار در قالب بسته‌های اشتغال پایدار روستایی و عشایری و تسهیلات کرونایی اتخاذ شد. در استان همدان نیز متناسب با سیاست‌های راهبردی کشور در این راستا اقداماتی چون اعطای تسهیلات، حمایت از مشاغل خانگی، فراهم نمودن زمینه‌های بهبود آموزش و... صورت پذیرفت. بر اساس آخرین آمار ارائه شده از سوی اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان همدان برآیند این سیاست‌ها و اقدامات تحقق ۱۱۸ درصدی اشتغال ثبت شده نسبت به برآورد های انجام شده در سامانه رصد بوده است. بر اساس آخرین آمار در دسترس نرخ بیکاری استان همدان در سال ۱۴۰۲ معادل ۸/۱ درصد بوده است که نسبت به نرخ بیکاری استان در سال گذشته (۹/۴ درصد) حدود ۱/۳ درصد کاهش داشته است. همچنین در این سال با وجود نرخ مشارکت اقتصادی ۴۱/۳ درصدی کل کشور، این نرخ در استان همدان ۴۳/۶ درصد بود. متأسفانه نابسامانی‌ها در وضعیت اقتصاد کشور (تورم افسارگسیخته، نرخ فوق صعودی دلار و تحریم‌های به شدت ظالمانه) در سال ۱۴۰۲ عرصه را برای اشتغال در استان تنگ‌تر نموده و تحقق برنامه‌های کاهش نرخ بیکاری را مطابق انتظارات پیش نبوده است، لذا با توجه به شرایط جدید اقتصادی برای کشور بازار کار استان نیاز به بازنگری و برنامه ریزی‌های مکمل دارد. در این راستا همسوسازی سیاست‌های کلان دولت با برنامه‌های اشتغال در استان و هماهنگی و همکاری بیشتر دستگاه‌های اجرایی برای تکمیل و راه‌اندازی طرح‌های نیمه تمام با اولویت پیشرفت فیزیکی و توجیه اقتصادی و فنی، بررسی طرح‌ها و پروژه‌های قابل واگذاری دستگاه‌های اجرایی به بخش خصوصی و تقویت حلقه‌های پیشین و پسین تولید در استان به ویژه در حوزه کشاورزی و صنایع دستی که بارزترین زمینه تولید در استان می‌باشد، می‌تواند در بهبود بازار کار برای افزایش تولید و رشد اقتصادی، بهبود وضعیت معیشتی شهروندان و توزیع عادلانه درآمد و... مؤثر باشد.

واژگان کلیدی: همدان، نیروی کار، اشتغال، بیکاری، مشارکت اقتصادی

مقدمه

نیروی کار اصلی‌ترین و مهم‌ترین عامل تولید است و در اصل یکی از عواملی است که می‌تواند تا اندازه زیادی محدودیت‌ها و کمبودهای فیزیکی و مادی را در دیگر عوامل جبران کرده و به افزایش تولید، کمک اساسی کند. امروزه اشتغال نه تنها امتیازی پرمنزلت به حساب می‌آید بلکه ضرورتی برای بقاست و به عنوان یکی از وجوه حقوق بشر شناخته می‌شود. اشتغال در تمام مباحث اقتصادی، یک بحث کلیدی و استراتژیک است، زیرا تأمین یا عدم تأمین اشتغال نیروی انسانی می‌تواند اثرات مثبت و منفی در چگونگی دستیابی به توسعه هر کشور داشته باشد، بنحوی که اتلاف منابع به ویژه بیکاری نیروی انسانی می‌تواند دوره گذر توسعه را به یک دوره فرسایشی تبدیل نماید و دامنه فقر را در جامعه گسترش دهد، از طرف دیگر اشتغال عاملی است که باعث می‌شود از تمام نیرو و توانمندی‌های فکری-فیزیکی انسان استفاده شود و این روند به دنبال خود آرامش و تمکین جامعه را به دلیل از بین رفتن بیکاری، مسکوت ماندن امر مهاجرت و بالا رفتن درآمد ناخالص ملی در پی دارد، لذا اشتغال نیروی انسانی مهمترین و اساسی‌ترین هدف برنامه ریزی اقتصادی- اجتماعی هر کشوری را تشکیل می‌دهد و از مهمترین برنامه ریزی‌های توسعه به شمار می‌رود به طوریکه می‌توان گفت هیچ برنامه‌ای بدون توجه به مسئله اشتغال نمی‌تواند نتیجه مطمئنی را به همراه داشته باشد. با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بازار کار و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت بازار کار استان با استفاده از مهم‌ترین شاخص‌های موثر در این بازار مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد و در بخش پایانی نیز با توجه به پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های موجود در استان، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق این بازار برای استفاده بهینه از نیروی کار موجود و رفع مشکل بیکاری استان در اختیار سیاستگذاران و برنامه ریزان استان و کشور قرار گرفته است.

۱۷-۱- سیاست‌های اقتصادی برای ایجاد اشتغال و جهت‌گیری‌های استان

در سال ۱۴۰۲ از مهمترین سیاست‌های استان در کاهش نرخ بیکاری می‌توان به مواردی چون تقویت مدیریت و سیاستگذاری بازار کار، بهبود نظام اطلاعات بازار کار، حمایت مالی از طرح‌های اقتصادی بخش خصوصی و تعاونی با پرداخت تسهیلات حمایت‌گرانه از جمله تسهیلات تبصره ۱۸، پایدارسازی کسب و کارهای خرد، کوچک و متوسط، حمایت‌های فنی از بنگاه‌های اقتصادی بخش خصوصی و تعاونی، توانمندسازی و رقابت‌پذیری بنگاه‌های اقتصادی، تقویت تحقیق و توسعه، بهبود فرایندها و حذف موانع ایجاد بنگاه، کاهش هزینه‌های سربار تولید، توسعه مشاغل خانگی خود اشتغالی به ویژه در حوزه صنایع دستی و کسب و کارهای خرد، افزایش انعطاف در بازار کار، حمایت از اشتغال مناطق محروم و اقشار خاص، ساماندهی آموزش‌های مهارتی و توسعه اشتغال بخش تعاون اشاره نمود.

در این راستا جهت‌گیری‌های استان همدان در سال ۱۴۰۲ به سمت تقویت جایگاه اشتغال و کارآفرینی در تشکیلات دستگاه‌های اجرایی، برگزاری مستمر جلسات کارگروه استانی و شهرستانی، طراحی و استقرار نظام آمار و اطلاعات بازار کار در استان، ساماندهی کارهایی داخلی و خارجی، ایجاد صندوق مردمی تأمین اعتبارات کسب و کارهای کوچک و حمایت از کارآفرینان نوپا، نظارت بر اعطای تسهیلات و اجرای طرح‌های اقتصادی، تقویت و توسعه صندوق‌های ضمانت سرمایه‌گذاری صنایع کوچک و تعاون، شناسایی مشاغل جدید و معرفی و توسعه بازار کار برای آنها، توسعه مراکز مشاوره کسب و کار و کلینیک‌های اشتغال و ... بوده است که در ادامه مهمترین اقدامات استان همدان در جهت ایجاد اشتغال و کاهش بیکاری در این سال بیان می‌شود:

-تهیه سند توسعه

- برآورد ایجاد اشتغال ۲۰۷۰۶ نفر در سال ۱۴۰۲ بر اساس برنامه‌های دستگاهی سند توسعه اشتغال که تا پایان سال ۱۴۰۲ توسط دستگاه‌های اجرایی اطلاعات تعداد ۲۴۵۰۰ نفر از اشتغال‌های جدید در سامانه ملی رصد ثبت شده است که نسبت به تعهد استان ۱۱۸ درصد می‌باشد.

- برگزار هفتگی جلسه کارگروه تسهیل رفع موانع تولید به ریاست استاندار محترم در جهت حل مشکلات واحدهای تولیدی و احیاء طرح‌های راکد
- پیگیری در جهت پرداخت تسهیلات، مانده تسهیلات روستایی، مانده تسهیلات تبصره ۱۶ قانون بودجه سال ۱۴۰۱
- تسهیلات جز ۳ و ۴ تبصره ۱۸ قانون بودجه سال ۱۴۰۲ و تسهیلات بند الف تبصره ۱۸ قانون بودجه سال ۱۴۰۱
- نظارت و پایش بر اشتغال ایجاد و تسهیلات پرداختی و تشکیل کمیته نظارت استانی و شهرستانی و واگذاری بخشی از نظارت بر بخش غیر دولتی
- تشکیل ۸ جلسه کارگروه اقتصادی اشتغال و سرمایه‌گذاری و گروه کاری اشتغال استان
- ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی و صدور ۷۲۰۰ مجوز خانگی از طریق درگاه ملی مجوزها

۱۷-۲- بررسی وضعیت تحولات بازار کار استان

در این بخش تحولات عمده بازار کار استان همدان در سال ۱۴۰۲ مورد بررسی قرار می‌گیرد و در ادامه به بیان دلایل عمده وجود بیکاری در استان پرداخته می‌شود.

به استناد آمارهای دریافتی از اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان همدان در سال ۱۴۰۲ در استان همدان نیز متناسب با سیاست‌های راهبردی کشور در این راستا اقداماتی چون اعطای تسهیلات، حمایت از مشاغل خانگی، فراهم نمودن زمینه‌های بهبود آموزش و ... صورت پذیرفت که برآیند این سیاستها و اقدامات در استان همدان تا پایان سال ۱۴۰۲ بدین صورت بوده است که با پیگیری‌ها و حمایت‌های صورت گرفته با وجود ۲۰۷۰۶ تعهد اشتغال ایجاد شده برای سال ۱۴۰۲ استان همدان دستگاه‌های اجرایی موفق به تحقق ۱۱۸ درصدی اشتغال ثبت شده نسبت به میزان تعهد شده گردیده‌اند و تا پایان سال ۲۴۵۰۴ نفر اشتغال در سامانه رصد ثبت نموده‌اند.

جدول ۱۷-۱. اهداف کلی و راهبردها حوزه اشتغال در استان همدان

ردیف	شهرستان	تعهد شده	ثبت شده	درصد
۱	رزن	۱۳۰۸	۱۹۶۸	۱۵۰,۴۶
۲	اسدآباد	۱۵۲۶	۱۸۸۸	۱۲۳,۷۲
۳	تویسرکان	۱۵۸۵	۱۹۴۵	۱۲۲,۷۱
۴	نهایند	۲۲۱۹	۲۷۱۷	۱۲۲,۴۴
۵	کبودرآهنگ	۱۹۴۲	۲۳۷۶	۱۲۲,۳۵
۶	همدان	۵۵۲۱	۶۳۵۳	۱۱۵,۰۷
۷	بهار	۱۶۱۹	۱۸۲۲	۱۱۲,۵۴
۸	فامنین	۹۶۳	۱۰۷۳	۱۱۱,۴۲
۹	درگزین	۵۹۲	۶۵۸	۱۱۱,۱۵
۱۰	ملایر	۳۴۳۱	۳۷۰۴	۱۰۷,۹۶
۱۱	مجموع	۲۰۷۰۶	۲۴۵۰۴	۱۱۸,۳۴

ماخذ: اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان همدان (سامانه رصد)

از جمله علل و عوامل مهم پدیده بیکاری در استان همدان می‌توان به افزایش جمعیت فعال در سنین ۲۴-۲۹ سالگی و مزاد عرضه قابل توجهی در بازار کار، افزایش ظرفیت مراکز آموزش عالی و پذیرش دانشجو بدون برنامه‌ریزی و افزایش نیروی کار تحصیلکرده، ناکافی بودن و عدم توسعه صنایع استان و همچنین وجود ظرفیت‌های خالی تولید و افزایش هزینه‌های سربار و قیمت تمام شده، مکانیزه شدن و جایگزینی سرمایه به جای نیروی کار، سرمایه‌گذاری ناکافی در بخش‌های صنایع تولیدی کاربر، عدم استفاده از نیروهای متخصص و به کارگیری تولید با شیوه‌های سنتی، عدم توجه به بخش خصوصی و نقش کمرنگ آن در ایجاد اشتغال، وجود مشکلات عدیده در مسیر تولیدکنندگان و کارآفرینان

اقتصادی و زمینه دلسردی آنها و معضلات اصلی در بکارگیری نیروی انسانی و سرمایه‌های تولیدی، تحریم‌ها و محدودیت‌های تجاری و بازرگانی سابق و جاری و افزایش ریسک تجاری کشور و فقدان برخورداری تولیدات داخلی از فناوری‌های مدرن و بروز و تعطیلی یا نیمه فعال شدن برخی کارخانجات و واحدهای تولیدی استان، فقدان وجود برنامه‌های بلندمدت و استراتژیک و نبود چشم‌انداز مطلوب و مناسب برای بازار کار، فقدان توسعه و تجهیز بازار سرمایه و نقش ناچیز آن در تأمین مالی طرح‌های اقتصادی اشاره نمود.

۱۷-۳- بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌ها و متغیرهای مرتبط با نیروی کار

۱۷-۳-۱- نرخ مشارکت اقتصادی:

نرخ مشارکت اقتصادی از مهم‌ترین شاخص‌های ارزیابی بازار کار و اقتصاد یک کشور به شمار می‌آید. نرخ مشارکت اقتصادی یا همان نرخ فعالیت، عبارت است از نسبت جمعیت فعال تمام افراد بالای ۱۵ سال شاغل و بیکار به جمعیت در سن کار.

با توجه به آخرین آمار موجود بررسی نتایج طرح آمارگیری از نیروی کار در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد، با وجود نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر ۴۱,۳ درصدی کل کشور، این نرخ در استان همدان ۴۳/۶ درصد بوده است. عوامل مختلفی بر نرخ مشارکت اقتصادی در استان همدان تأثیر دارند که می‌توان از جمله این عوامل به افزایش سطح تحصیلات و دانش افراد، نوع نگاه جامعه به زنان و مقوله کار و فعالیت اقتصادی و نیز مهیا شدن بسترهای لازم و نیز فرصت‌های بیشتر در بازار کار برای حضور هرچه بیشتر زنان در چرخه اقتصادی استان اشاره نمود. در این سال نرخ مشارکت زنان استان همدان ۱۷/۱ درصد و مردان استان ۷۰/۹ درصد بوده است که در هر دو گروه از میانگین کشوری (زنان ۱۴/۲ درصد و مردان ۶۸/۴ درصد) بالاتر است بدان معنا که سهم بیشتری از افراد توانمند به کار در استان همدان به نسبت میانگین کشوری واقعاً کار می‌کنند یا حداقل به دنبال کار هستند.

نرخ مشارکت اقتصادی استان همدان در نقاط شهری ۴۲ و در نقاط روستایی نیز ۴۷/۱ بوده است در حالیکه در کل کشور نرخ مشارکت اقتصادی در سطح شهری ۴۰/۸ درصد و در سطح روستایی ۴۲/۹ درصد است.

۱۷-۳-۲- نرخ بیکاری:

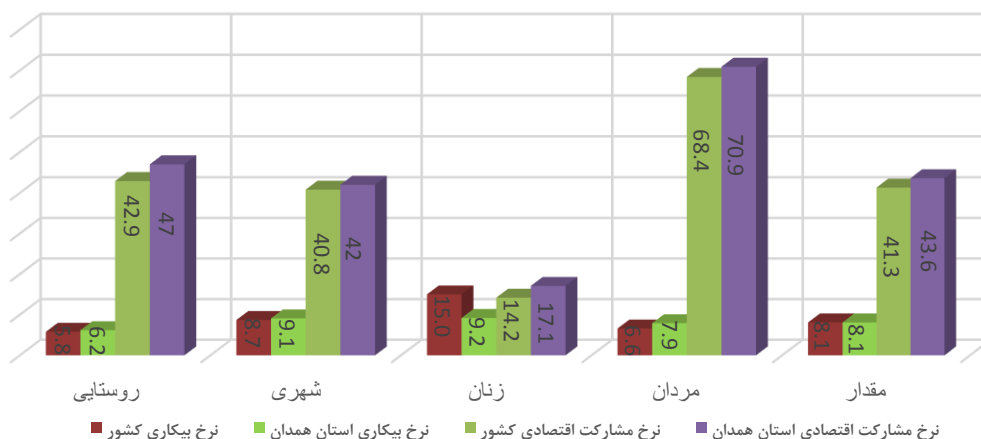
از آنجا که پدیده بیکاری منشأ تضعیف اعتماد به نفس، احساس مفید بودن و تعلق داشتن به جامعه است و نیز موجب تضعیف توانایی‌های شناختی و مهارتی افراد، منشا سرخوردگی و به هم ریختگی رفتاری در سطح فرد و جامعه خواهد شد، لذا توجه ویژه به آن باید در صدر برنامه‌های توسعه اقتصادی کشور و استان‌ها قرار گیرد.

بر اساس نتایج طرح آمارگیری نیروی کار مرکز آمار ایران، نرخ بیکاری عبارت است از نسبت جمعیت بیکار به جمعیت فعال، این نرخ در سال ۱۴۰۲ در استان همدان ۸/۱ درصد بوده که نسبت به سال قبل (۹/۴ درصد) ۱/۳ درصد کاهش را نشان می‌دهد. این درحالی است که نرخ بیکاری در کل کشور نیز در این زمان معادل ۸/۱ درصد می‌باشد. در زمان مورد مطالعه نرخ بیکاری استان همدان برای زنان (۹/۲ درصد) و مردان (۷/۹ درصد) و در نقاط شهری (۹/۱ درصد) و نقاط روستایی (۶/۲ درصد) می‌باشد. این موضوع نشان می‌دهد مخصوصاً با توجه به نسبت بیشتر دختران فارغ‌التحصیل دوره‌های آموزش عالی نسبت به پسران، تعداد شغل‌های ایجاد شده به میزانی نبوده است که برای کاهش نرخ بیکاری کافی باشد و همچنان تعداد زنان جویای کار بیشتر از مردان باشد. هرچند که نرخ بیکاری برای زنان استان همدان از میانگین زنان کشور (۱۵ درصد) در این سال کمتر است. اما توانمندی‌های زنان استان و تاکید اسناد بالادستی کشور بر استفاده بهینه از تمام ظرفیت موجود به ویژه در حوزه منابع انسانی ضرورت توجه به بررسی‌ها و برنامه‌ریزی‌های هوشمندانه‌تر و دقیق‌تر مسئولین را در حوزه اشتغال زایی بیشتر نشان می‌دهد. البته لازم به توضیح است با توجه به اهمیت بخش کشاورزی در اشتغال و تولید استان همدان، طبیعی است که نرخ بیکاری بخش روستایی استان در این فصل به نسبت نقاط شهری کمتر باشد.

جدول ۱۷-۲. شاخص های عمده نیروی کار به تفکیک استان همدان و کشور در سال ۱۴۰۲

عنوان شاخص یا نماگر	واحد	مقدار/تعداد	مردان	زنان	شهری	روستایی
نرخ بیکاری	کشور	درصد	۸/۱	۶/۶	۱۵	۸/۵
	استان	درصد	۸/۱	۹/۷	۲/۹	۲/۶
نرخ مشارکت اقتصادی	کشور	درصد	۴۱/۳	۴/۶۸	۲/۱۴	۹/۴۲
	استان	درصد	۴۳/۶	۹/۷۰	۱/۱۷	۱/۴۷

مأخذ: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان همدان

نمودار ۱۷-۱. مقایسه نرخ بیکاری و مشارکت اقتصادی نیروی کار ۱۵ سال به بالا استان همدان و کشور در سال ۱۴۰۲

۱۷-۳-۳-نسبت اشتغال:

نسبت اشتغال به جمعیت عبارت است از: "نسبت افراد شاغل بالای ۱۵ به کل جمعیت بالای ۱۵ سال ضرب در ۱۰۰". این میزان، اطلاعاتی راجع به توانمندی اقتصاد در ایجاد شغل را نشان می‌دهد. در بسیاری از کشورها اهمیت این ارقام به میزان نرخ بیکاری است. با وجود اینکه میزان بالای این آمار به نظر خوب می‌رسد، اما این شاخص به تنهایی نشان‌دهنده مشکلات بازار کار مانند درآمد پایین، نیمه بیکاری، شرایط بد کاری و یا وجود اقتصاد غیررسمی می‌باشد. در حقیقت این شاخص تاحد زیادی به عنوان پایه‌ای برای مقایسه بازار کار در بین برخی کشورها معمول است. بر اساس آخرین آمارهای دریافتی از سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان همدان در سال ۱۴۰۲ نسبت اشتغال جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر در استان همدان ۴۰ درصد بوده که نسبت به سال گذشته که این نسبت ۳۹/۶ درصد بوده **حدود ۰/۴ درصد** افزایش داشته است. آمارها حاکی از آن هستند که این نسبت در استان همدان وضعیت بهتری نسبت به کشور دارد به طوریکه در این سال نسبت اشتغال در کشور ۳۷/۹ درصد بوده است.

جدول ۱۷-۳. نسبت اشتغال در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان همدان و کشور در سالهای ۱۴۰۱-۱۴۰۲ (درصد)

عنوان	سال ۱۴۰۱	سال ۱۴۰۲	تغییرات
کشور	۳۷/۲	۳۷/۹	۰/۷
استان همدان	۳۹/۶	۴۰	۰/۴

مأخذ: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان همدان

۱۷-۳-۴-توزیع شاغلان در بخش های اقتصادی:

جدول زیر حاوی اطلاعات مربوط به توزیع شاغلان در بخش‌های مختلف اقتصادی می‌باشد. مقایسه آمارهای مربوط به استان همدان و کشور نشان می‌دهد که سهم اشتغال استان همدان در بخش کشاورزی نسبت به سهم اشتغال کشور

در این بخش بالاتر است و این موضوع نشان‌دهنده آن است که یکی از پایه‌های اساسی اقتصاد استان بخش کشاورزی است که با توجه به پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های موجود در این بخش با برنامه‌ریزی و حمایت از شاغلان این بخش می‌توان به توسعه اقتصادی و افزایش اشتغال بخش کشاورزی استان کمک نمود. نتایج طرح آمارگیری نیروی کار در سال ۱۴۰۲ از سوی مرکز آمار نشان می‌دهد که در سطح کشوری بخش خدمات با ۵۱/۹ درصد بیشترین سهم اشتغال را به خود اختصاص داده است و بخش‌های صنعت با ۳۳/۷ درصد و کشاورزی با ۱۴/۴ درصد در رده‌های بعدی قرار دارند. همچنین آمارهای اشتغال بخش‌های اقتصادی استان همدان در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد بیشترین سهم در بخش خدمات (۴۶/۶ درصد) و پس از آن صنعت و کشاورزی به ترتیب با سهمی معادل (۲۹ درصد) و (۲۴/۴ درصد) است. نکته حائز اهمیت در این آمار افزایش سهم اشتغال بخش کشاورزی و کاهش سهم اشتغال دو بخش دیگر در استان نسبت به سال گذشته است که این موضوع می‌تواند نشان از ظرفیت بالای این استان در این حوزه به شرط همراهی عوامل طبیعی و محیطی و حمایت مسئولین دارد.

اما در مجموع روند تغییرات فعلی چه در استان همدان و چه در سطح کشوری نشان می‌دهد که گسترش تکنولوژی و ظهور فناوری‌های مدرن و جدید در کنار مشکلات و موانع کار در بخش صنعت و کشاورزی که ناشی از فشار تحریم‌ها، تنگ شدن عرصه تولید، تورم، بالا بودن نرخ ارز، خشکسالی و کم آبی، برکوچ شاغلان صنعت و کشاورزی به سوی خدمات اثرگذار بوده است. به نوعی، با توجه به مشکلات مختلف صنعت و کشاورزی، سبک زندگی و ماهیت فعالیت شاغلان این بخش‌ها با تغییر همراه بوده است و با توجه به اینکه بخش خدمات نسبت به بخش‌های دیگر اقتصاد از ظرفیت و پتانسیل بیشتری در حوزه اشتغال و جذب کارجویان به بازار کار برخوردار است، حرکت شاغلان بخش‌های مختلف اقتصادی به این سو، دور از انتظار نیست. بخش خدمات بستر مناسبی برای حضور در عرصه‌های فعالیت اقتصادی محسوب می‌شود، زیرا در برخی از مشاغل این بخش شدت موانع در مقایسه با بخش صنعت کمتر است. به همین سبب، بخشی از شاغلان صنعت و کشاورزی نیز ترجیح می‌دهند به سمت مشاغل خدمات کم‌دردسر و کم‌ریسک همچون تاکسی اینترنتی حرکت کنند. مساله مهم دیگری که بر اشتغال و جمعیت شاغلان بخش‌های اقتصادی اثرگذار است، ترکیب سنی شاغلان است. با توجه به روند کاهشی درصد رشد طبیعی جمعیت ایران، انتظار می‌رود تا سال‌های آتی، ترکیب شاغلان بخش‌های مختلف اقتصادی بیش از پیش دستخوش تغییر شود. با پایین آمدن باروری، سهم افراد جوان در جمعیت کم می‌شود و درطول زمان وزن جمعیت از گروه‌های سنی جوان به گروه‌های سنی بالاتر منتقل شده و نسبت افراد سالخورده به کل جمعیت رو به افزایش می‌گذارد، این یعنی با کاهش سهم جوانان در ترکیب جمعیتی کشور، نیروی کار سالخورده‌تر می‌شود و نوآوری و بهره‌وری بیشتر از فعالیت‌های اقتصادی نیز دور از دسترس می‌شود که در استان همدان این موضوع به طور واضح‌تری قابل مشاهده است و ضروریست که تا فرصت‌ها از دست نرفته چاره‌ای اساسی اندیشیده شود.

جدول ۱۷-۴. سهم اشتغال در بخش‌های عمده فعالیت‌های اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر

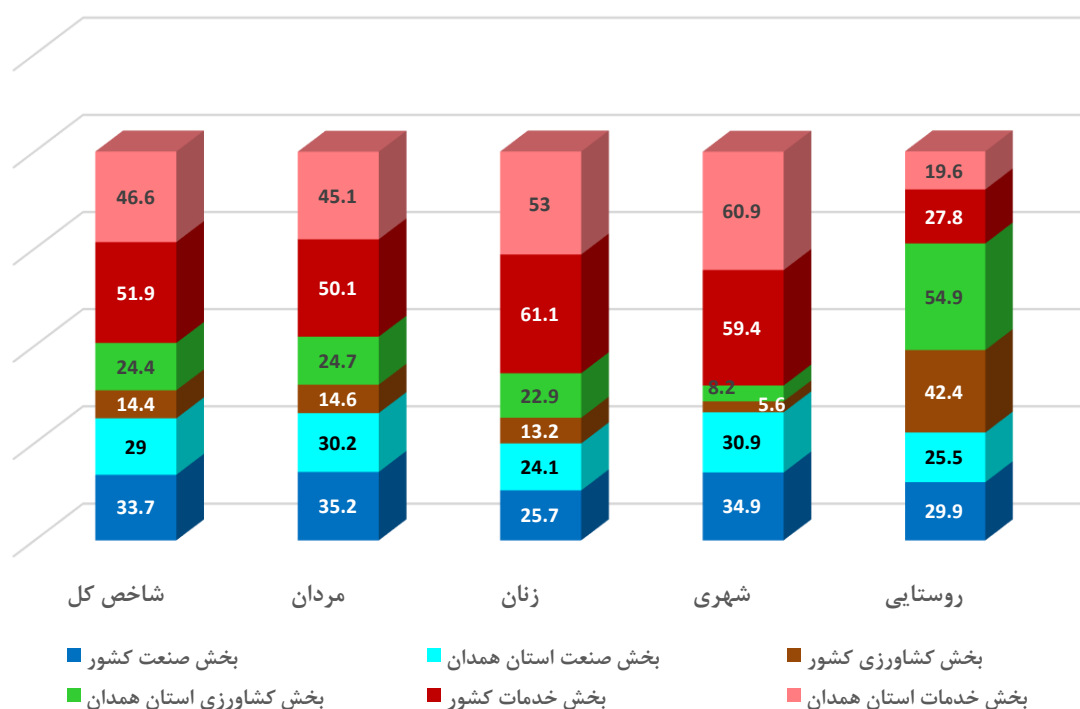
استان همدان و کشور در سال ۱۴۰۲ (درصد)

حوزه تولیدی	شاخص کل	مردان	زنان	شهری	روستایی
بخش صنعت	کشور	۳۳/۷	۳۵/۲	۲۵/۷	۲۹/۹
	استان همدان	۲۹	۳۰/۲	۲۴/۱	۲۵/۵
بخش کشاورزی	کشور	۱۴/۴	۱۴/۶	۱۳/۲	۴۲/۴
	استان همدان	۲۴/۴	۲۴/۷	۲۲/۹	۵۴/۹
بخش خدمات	کشور	۵۱/۹	۵۰/۱	۶۱/۱	۲۷/۸
				۵۹/۴	

۱۹/۶	۶۰/۹	۵۳	۴۵/۱	۴۶/۶	استان همدان
------	------	----	------	------	-------------

مأخذ: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان همدان

نمودار ۱۷-۲. مقایسه‌ای نسبت اشتغال در بخش‌های اقتصادی در استان و کشور
در سال ۱۴۰۲ (درصد)

۱۷-۴- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در بازار کار برای استان

بازار کار در بین بازارهای پنج‌گانه اقتصاد (بازار سرمایه، بازار پول، بازار تأمین اطمینان، بازار کالاها و خدمات و بازار کار)، در تنظیم روابط عرضه و تقاضای نیروی کار و تعادل در متغیرهای کلان اقتصادی از جمله اشتغال جایگاه ویژه و نقش محوری و تعیین‌کننده دارد و به دلیل وجود عامل انسانی در عرضه و تقاضای این بازار، آن را از دیگر بازارهای اقتصاد متمایز می‌سازد. پیامدها و آثار فراوان اقتصادی- اجتماعی تعادل در بازار کار به نحوی است که مورد توجه ویژه سیاستمداران و سیاستگذاران قرار دارد. در این راستا موضوع اشتغال و رفع معضل بیکاری در سال‌های اخیر از مهمترین دغدغه‌های مسئولین کشوری و به فراخور آن استانی می‌باشد. با نگاهی به آمارهای مربوط به شاخص نرخ مشارکت اقتصادی در می‌یابیم که در کل کشور و استان همدان بخش خدمات نزدیک به نیمی از اشتغال را به خود اختصاص داده است و طیف وسیعی از مشاغل را شامل می‌شود بدان معنا که اکثر جوانان در کارهای خدماتی مشغول به انجام کار هستند که هرچند منجر به افزایش نرخ رشد اقتصادی می‌گردد. اما مشارکت تولیدی در کشور و استان به نسبت ظرفیت‌ها و توانمندی‌های بالقوه موجود بسیار پایین است. البته در استان همدان به دلیل سیاست‌ها و پیگیری‌های انجام شده در حوزه حمایت از کارآفرینی و کسب و کارهای خرد از طریق رسمیت بخشیدن و تسهیل صدور مجوز برای صاحبان این مشاغل و تجهیز منابع مالی خرد و منابع مالی محلی در مشاغل خرد و فعالیت‌های کوچک به صورت زنجیره ای با حمایت از نهاده عمومی و محلی مانند شهرداری‌ها و ... توانسته عملکرد قابل ملاحظه‌ای را در جهت

کاهش نرخ بیکاری داشته باشد، به طور خلاصه در استان همدان شاخص نرخ بیکاری استان از نرخ ۹/۴ درصد در سال ۱۴۰۱ به نرخ ۸/۱ درصد سال ۱۴۰۲ رسیده است. همچنین در این سال با وجود نرخ مشارکت اقتصادی ۴۱/۳ درصدی کل کشور، این نرخ در استان همدان ۴۳/۶ درصد بوده است.

بیشترین سهم اشتغال استان همدان در این زمان مربوط به بخش خدمات با ۴۶/۶ درصد و پس از آن بخش‌های صنعت با ۲۹ درصد و کشاورزی با ۲۴/۴ درصد قرار دارند. به منظور ارتقا توان تولید و ایجاد فرصت‌های شغلی توصیه‌های سیاستی شرح ذیل بیان می‌گردد.

در این راستا با توجه به پتانسیل‌ها و فرصت‌های موجود در استان همدان پیشنهادات زیر جهت بهبود وضعیت بازار کار و کاهش نرخ بیکاری ارائه می‌گردد:

- تلاش در جهت مقررات زدایی و سهولت در شروع کسب و کار و شناسایی قوانین و مقررات مخل محیط کسب و کار، در اقتصادهایی که در آن قوانین مشوق کسب و کار است و نه مانع آن، حقوق مالکیت به رسمیت شناخته شده است و از آن به طور کافی حمایت می‌شود و قوانین بازار کار به نحوی است که هر دو طرف تولیدکنندگان و کارگران را حمایت می‌کنند، انگیزه برای ورود بخش خصوصی به اقتصاد بالاست و شاهد کاهش نرخ بیکاری هستیم.
- ایجاد بیمه‌های اجتماعی کارا و اثر بخش به ویژه در بخش کشاورزی و گسترش بیمه‌ها در بخش‌های اقتصادی منطقه با شرایط مناسب که هم موجب افزایش ضریب ایمنی در سرمایه‌گذاری می‌گردد و هم افرادی که بیکار شده‌اند و هم افراد شاغل نگرانی کمتری از آینده درآمد خود داشته باشند و این موضوع می‌تواند بر کاهش اثرات بیکاری بر مصرف خانوارها به ویژه از جنبه انتظارات موثر باشد.
- افزایش ضریب نفوذ فناوری و نوآوری به ویژه در بخش صنعت و صنایع تبدیلی و تکمیلی استان.
- ایجاد مکانیسم مناسب جهت افزایش مشارکت مؤثر مردم در فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی و اشتغال‌زا.
- توسعه میزان برخورداری استان همدان از نهادهای کارفرمایی، سرمایه‌گذاری، پیمانکاری و مشاوره بخش خصوصی
- بستر سازی برای افزایش مشارکت زنان در فعالیت‌های اشتغال زای تولیدی و خدماتی
- شناسایی توانمندی‌ها و مزیت‌های نسبی تولید مشترک بین استان‌های منطقه و ایجاد زنجیره کامل تولید و فرآوری
- تلاش در جهت ارتباط و پیوند بین پیشران‌های تولید در منطقه و صاحبان مشاغل کوچک و خانگی
- تهیه بانک اطلاعاتی از بیکاران و مهارت و تخصص آنان
- توجه به آموزش مهارت‌های مدیریتی، انتخاب بهینه حوزه فعالیت بر اساس نیاز بازار و سلیقه مشتریان، مسئله بازار شناسی، بازاریابی و بازاریابی و آموزش‌های عمومی حول استانداردسازی محصول (کالا و خدمات) برای افراد خود اشتغال و کسانی که در آغاز راه کسب و کار خود هستند با هدف تثبیت و استمرار اشتغال ایجاد می‌کند، که قطعاً این مهم با آموزش‌های لازم و همکاری دستگاه‌های اجرایی استان محقق می‌گردد.
- بهبود عملکرد کارایی‌ها و برداشتن موانع خاص توسعه هر یک از بخش‌های اقتصادی و رشته فعالیت‌های منتخب در قالب سیاست‌های فعال

فصل هجدهم:

بهبود محیط کسب و کار

مروری اجمالی بر محیط کسب و کار استان

عوامل متعددی بر حیات و بقای بنگاه‌های اقتصادی مؤثرند؛ برخی از این عوامل در حیطه اختیارات بنگاه‌های اقتصادی و برخی دیگر خارج از تسلط و اراده آنها است. این عوامل را با عنوان محیط کسب و کار در اقتصاد می‌شناسند. با این حال، سیاست‌گذار اقتصادی می‌تواند با سیاست‌گذاری‌های خود بر محیط کسب و کار تأثیرات مثبت و منفی فراوانی بگذارد. در واقع محیط کسب و کار، بسیار به سیاست‌های اقتصادی حساس است. در این فصل به بررسی شاخص‌های محیط کسب و کار استان همدان بر اساس مؤلفه‌ها و معیارهای مطرح شده از سوی اتاق بازرگانی ایران پرداخته شده است؛ چرا که بهبود محیط کسب و کار موجب تسهیل، بهبود و رونق سرمایه‌گذاری، افزایش کارآفرینی، افزایش اشتغال و تولید و کاهش فساد و رانت‌خواری می‌شود. نتایج حاصله از گزارشات اتاق بازرگانی در سال ۱۴۰۲ حاکی از بهبود نسبی جایگاه محیط کسب و کار استان همدان در کشور می‌باشد. بر اساس یافته‌های گزارش پایش ملی محیط کسب و کار، امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان به ترتیب فصول بهار، تابستان، پاییز از ۵/۹۹ به ۵/۹۳ و ۵/۹۲ کاهش یافته است که حاکی از بهبود محیط کسب و کار است؛ گرچه مقدار آن ناچیز است. با این حال در زمستان ۱۴۰۲ با اندکی پسرفت به امتیاز ۵/۹۶ دست یافته است. همچنین این مقدار در مقایسه با عملکرد کشور که در این فصول به ترتیب ۶/۰۵، ۶/۱۱، ۵/۹۸ و ۶/۰۴ می‌باشد بهتر است. بنابراین عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در مقایسه با میانگین کشوری اندکی بهتر است. با این حال، امتیازات کسب و کار محیط استان همدان بیشتر از ۵ می‌باشد که چندان رضایت‌بخش نیستند. هنوز زیرشاخص‌های غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه محصولات؛ دشواری تأمین مالی از بانک؛ دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار و بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار از عوامل اصلی مزاحم محیط کسب و کار استان همدان می‌باشند. در کل می‌توان گفت که فساد، نبود آزادی اقتصادی، دخالت بی‌رویه در کسب و کار، بی‌ثباتی چه در قیمت‌ها و چه در قوانین و مقررات مخل کسب و کار مهمترین عاملی است که به محیط کسب و کار آسیب می‌زند. بنابراین صاحبان کسب و کار به دنبال محیطی با ثبات نسبی چه در قوانین و چه در قیمت‌ها و عاری از فساد و دخالت‌های مزاحم کسب و کار می‌باشند.

واژگان کلیدی: بهبود محیط کسب و کار، زیرشاخص‌های محیط کسب و کار، مؤلفه حاکمیتی، استان همدان

مقدمه

امروزه بهبود محیط کسب و کار یکی از راهبردهای اساسی در توسعه اقتصادی هر کشوری است. علاوه بر آن، هر چه محیط کسب و کار یک کشور شرایط مساعدتری داشته باشد و بهره‌برداری از فرصت‌های کارآفرینی در جامعه‌ای بیشتر باشد، عملکرد اقتصاد آن کشور بر خلق ارزش و ثروت در آن جامعه نیز افزایش می‌یابد. با این حال بهبود محیط کسب و کار، نیازمند برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری مطلوب است که دستیابی به این مهم نیازمند وجود فرآیندی مستمر برای پایش و سنجش وضعیت محیط کسب و کار هر منطقه هدف است.

محیط کسب و کار مساعد شرایط را برای فعالیت مؤثر و مفید تمام فعالان اقتصادی آماده می‌کند تا تمامی بخش‌ها بتوانند از موقعیت بالقوه خود استفاده کنند؛ این امر باعث افزایش سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، افزایش فرصت‌های شغلی، افزایش بهره‌وری عوامل تولید و ارتقاء بسیاری دیگر از مؤلفه‌های اقتصادی و اجتماعی می‌شود. در محیط نامساعد کسب و کار، بخش خصوصی ناگزیر به سمت اقتصاد زیرزمینی غیرمولد و غیررسمی سوق پیدا می‌کند، رشوه و فساد افزایش می‌یابد و در نهایت بهره‌وری در تولید کالاها و خدمات کاهش می‌یابد که این امر منجر به کاهش انگیزه فعالین اقتصادی جهت سرمایه‌گذاری و کارآفرینی می‌شود.

در سال ۱۳۹۰، نمایندگان مجلس شورای اسلامی، قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار را تصویب کردند. به موجب ماده ۴ این قانون، اتاق‌ها موظفند به منظور اطلاع سیاست‌گذاران از وضعیت محیط کسب و کار در کشور، شاخص‌های ملی محیط کسب و کار در ایران را تدوین و به طور سالانه و فصلی حسب مورد به تفکیک استان‌ها، بخش‌ها و فعالیت‌های اقتصادی، سنجش و اعلام نمایند که اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران در قالب اجرای یک طرح پژوهشی در سال ۱۳۹۴، نسبت به شناسایی و معرفی شاخص‌های ملی پایش محیط کسب و کار اقدام نمود و اجرای طرح ملی پایش محیط کسب و کار را در اواخر سال ۱۳۹۵ با همکاری اتاق‌های تعاون و اصناف ایران در دستور کار خود قرار داد و از آن زمان تاکنون به صورت پیوسته آمارهای مربوط به وضعیت کسب و کار استان‌های کشور را به صورت فصلی منتشر می‌نماید.

با این تفاسیر، در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی مربوط به بهبود محیط کسب و کار در کشور، سپس در بخش دوم سیاست‌ها و اقدامات مهم بهبود محیط کسب و کار در استان و در بخش سوم وضعیت تحولات محیط کسب و کار استان با تحلیل وضعیت زیرشاخص‌های بهبود محیط کسب و کار بررسی می‌شود. در بخش پایانی نیز توصیه‌های سیاستی لازم برای بهبود محیط کسب و کار در استان جهت برنامه‌ریزی مدیران کشوری آورده شده است.

۱-۱۸. سیاست‌های مربوط به بهبود محیط کسب و کار

بر اساس مصوبه ۵۰۸۶۸ ستاد اقتصاد مقاومتی مورخ ۱۳۹۶/۵/۱ «استقرار و توسعه مرکز ملی پایش محیط کسب و کار کشور» در تمام استان‌های کشور طراحی و پیاده‌سازی شد. بر اساس ماده ۲ این تصویب‌نامه، چهار سامانه دادور، یاور، سام و نما، جهت بهبود محیط کسب و کار تعبیه گردید. راه‌اندازی این سامانه‌ها، در واقع تلاشی در جهت استقرار دولت الکترونیک، کاهش زمان صدور مجوزهای کسب و کار، کاهش هزینه‌های مربوطه و کاهش بروکراسی‌های اداری بوده است. در سال ۱۴۰۰، قانون تسهیل صدور مجوزهای کسب و کار در مجلس به تصویب رسید. همچنین در سال ۱۴۰۰، وزارت اقتصاد و دارایی با ادغام سامانه‌های یادشده در درگاه ملی مجوزها و راه‌اندازی درگاه ملی مجوزهای کشور و الزام سایر دستگاه‌های اجرایی در تبعیت از این درگاه برای صدور مجوز، گام مهم و اساسی در جهت تسهیل صدور مجوزهای کشور برداشته است.

۱۸-۲. سیاست‌های و اقدامات مهم بهبود محیط کسب‌وکار در استان

در استان همدان نیز، سامانه دادور از سال ۱۳۹۶ و سامانه یاور از سال ۱۳۹۷ پیاده‌سازی و راه‌اندازی شدند و دستگاه‌های اجرایی از طریق نمایندگان قبلاً معرفی شده خود، پیگیر امور مربوط به شکایات و مشاوره‌های تخصصی در حوزه کسب‌وکار فعالان اقتصادی یا متقاضیان کسب‌وکار هستند.

همچنین اداره کل امور اقتصادی و دارایی در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ جلسات متعددی را با دستگاه‌های اجرایی استان جهت معرفی درگاه ملی صدور مجوزها، تبیین جایگاه آن برای دستگاه‌های اجرایی استان و الزام آنها به تبعیت از درگاه ملی مجوزها برای صدور مجوزها و شناسایی مشکلات درگاه ملی برگزار کرد. به طور خلاصه، اقدامات صورت گرفته در اداره کل امور اقتصادی و دارایی در سال ۱۴۰۲ در راستای بهبود محیط کسب و کار عبارتند از:

- رصد و پایش وضعیت و رتبه کسب‌وکار استان در مقاطع فصلی و سالانه
- رصد صدور مجوز مراجع صدور مجوز استان همدان توسط درگاه ملی مجوزها
- پیگیری مشکل ارباب رجوعان و صاحبان کسب و کار در خصوص صدور مجوز از درگاه ملی صدور مجوزها
- شناسایی مشکلات درگاه ملی صدور مجوزها و ارسال این مشکلات به هیئت مقررات‌زدایی جهت رسیدگی
- ابلاغ و اجرای کارزار تبدیل مجوزها و پروانه کسب و کارهای قدیمی به شناسه یکتای مجوزها با همکاری اتاق‌های اصناف شهرستان‌های استان همدان و اتحادیه‌های صنفی
- کسب رتبه سوم استان در تبدیل مجوزها و پروانه کسب و کارهای قدیمی به شناسه یکتای مجوزها در کشور در سال ۱۴۰۲ و تلاش برای ارتقای رتبه در سال ۱۴۰۳
- احصا و شناسایی ۹ مورد از قوانین و مقررات مخل کسب‌وکار
- حل و فصل مشکلات اخلاص‌کننده کسب‌وکار از طریق نشست‌های کارشناسی و هماهنگی بین دستگاهی
- پیگیری پیشنهادات مصوب شده در کمیته مقررات‌زدایی استانی
- پیگیری اجرای مصوبات هیئت مقررات‌زدایی و گزارش موارد مغایر با مصوبه به هیئت وزیران
- پیشنهاد و پیگیری تشکیل کارگروه استانی تسهیل سرمایه‌گذاری و مقررات‌زدایی در راستای بهبود محیط کسب‌وکار
- تعامل و ارتباط با فعالان اقتصادی استان در خصوص شناسایی مشکلات و پیگیری رفع آن در راستای بهبود محیط کسب‌وکار
- پیگیری حل و رفع مشکل عدم صدور برند تجاری برای مشاغل خانگی و طرح این مشکل در اتاق بازرگانی و شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی جهت رسیدگی
- پیگیری حل و رفع مشکلات سامانه ایرانلند در صدور مجوزهای زمین پایه

۱۸-۳. بررسی محیط کسب‌وکار کشور و استان همدان

شاخص محیط کسب‌وکار مبتنی بر محاسبه اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی کشور است که محیط کسب‌وکار کشور و استان‌ها را از ۰ تا ۱۰ نمره‌دهی می‌کند. هر چه نمره شاخص بیشتر و نزدیک‌تر به ۱۰ باشد نشان از وضع نامساعد محیط کسب‌وکار دارد و هر چه نمره شاخص کمتر باشد نشان می‌دهد محیط کسب‌وکار برای فعالیت اقتصادی مساعدتر شده است.

جدول (۱۸-۱) امتیاز عملکرد محیط کسب‌وکار کشور بر پایه گزارش منتشر شده توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران را نشان می‌دهد. این جدول نشان می‌دهد؛ محیط کسب‌وکار کشور در بهار ۱۴۰۲، امتیاز ۶/۰۵ را کسب کرده است. این امتیاز در بهار ۱۴۰۱ به ۶/۰۷ بوده است. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب‌وکار کشور

در بهار ۱۴۰۲ نسبت به فصل مشابه سال گذشته نشان می‌دهد؛ عملکرد محیط کسب‌وکار کشور ۰/۳۰ درصد بهبود داشته است. عملکرد محیط کسب‌وکار کشور در زمستان ۱۴۰۱، امتیاز ۶/۱۱ را کسب کرده بود. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب‌وکار کشور در بهار ۱۴۰۲ نسبت به فصل گذشته نیز نشان می‌دهد؛ عملکرد محیط کسب‌وکار کشور به میزان ۰/۹۳ درصد نیز بهبود داشته است.

جدول ۱۸-۱. مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب‌وکار کشور و استان همدان در بهار ۱۴۰۲

بهار ۱۴۰۱	زمستان ۱۴۰۱	بهار ۱۴۰۲	فصل گذشته	فصل مشابه سال گذشته	نسبت به میانگین کشوری
کشور	۶/۰۷	۶/۱۱	۶/۰۵	-۰/۹۳	-۰/۳۰
همدان	۶/۱۵	۶/۱۳	۵/۹۹	-۲/۳۸	-۲/۶۰
رتبه	۱۴	۱۵	۹	۶	۵

مأخذ: گزارش پایش ملی محیط کسب‌وکار ایران بهار ۱۴۰۲

همچنین جدول (۱۸-۱) امتیاز عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان بر پایه گزارش منتشر شده توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران را نشان می‌دهد. این جدول نشان می‌دهد؛ همدان در بهار ۱۴۰۲، امتیاز ۵/۹۹ را کسب کرده است. همچنین، عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان در بهار ۱۴۰۱، امتیاز ۶/۱۵ را کسب کرده بوده است. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان در بهار ۱۴۰۲ نسبت به فصل مشابه سال گذشته نشان می‌دهد؛ عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان ۲/۶۰ درصد بهبود یافته است. رتبه عملکرد محیط کسب‌وکار همدان در بهار ۱۴۰۱ و بهار ۱۴۰۲، به ترتیب برابر با ۱۴ و ۹ است. بنابراین مقایسه رتبه عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان در بهار ۱۴۰۲ نسبت به فصل مشابه سال گذشته نشان می‌دهد؛ رتبه استان همدان در بهار ۱۴۰۲، ۵ پله ارتقاء یافته است.

بر اساس جدول (۱۸-۱)، امتیاز محیط کسب‌وکار استان همدان در زمستان ۱۴۰۱ به ۶/۱۳ بوده است. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان در بهار ۱۴۰۲ نسبت به فصل گذشته نشان می‌دهد عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان ۲/۳۸ درصد بهبود یافته است. رتبه عملکرد محیط کسب‌وکار همدان در بهار ۱۴۰۲ نیز نسبت به رتبه ۱۵ زمستان ۱۴۰۱ نیز ۶ پله ارتقاء یافته است. همچنین امتیاز عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان با امتیاز عملکرد میانگین کشوری نشان می‌دهد؛ عملکرد محیط کسب‌وکار همدان به میزان ۱ درصد نسبت به میانگین کشوری بهتر است.

جدول (۱۸-۲) امتیاز عملکرد محیط کسب‌وکار کشور بر پایه گزارش منتشر شده توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران را نشان می‌دهد. این جدول نشان می‌دهد؛ محیط کسب‌وکار کشور در تابستان ۱۴۰۲، امتیاز ۶/۱۱ را کسب کرده است. این امتیاز در تابستان ۱۴۰۱ به ۵/۸۸ بوده است. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب‌وکار کشور در تابستان ۱۴۰۲ نسبت به فصل مشابه سال گذشته نشان می‌دهد؛ عملکرد محیط کسب‌وکار کشور ۳/۹۰ درصد پسرفت داشته است. عملکرد محیط کسب‌وکار کشور در بهار ۱۴۰۲، امتیاز ۶/۰۵ را کسب کرده بود. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب‌وکار کشور در تابستان ۱۴۰۲ نسبت به فصل گذشته نیز نشان می‌دهد؛ عملکرد محیط کسب‌وکار کشور به میزان ۰/۹۸ درصد نیز پسرفت داشته است.

جدول ۱۸-۲. مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار کشور و استان همدان در تابستان ۱۴۰۲

نسبت به میانگین کشوری	فصل مشابه سال گذشته	فصل گذشته	تابستان ۱۴۰۲	بهار ۱۴۰۲	تابستان ۱۴۰۱	
کشور	۳/۹۰	۰/۹۸	۶/۱۱	۶/۰۵	۵/۸۸	
همدان	۴/۴۲	-۰/۹۰	۵/۹۳	۵/۹۹	۵/۶۸	
رتبه	۱	۱	۸	۹	۹	

مأخذ: گزارش پایش ملی محیط کسب و کار ایران تابستان ۱۴۰۲

جدول (۱۸-۲) امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان بر پایه گزارش منتشر شده توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران را نشان می‌دهد. این جدول نشان می‌دهد؛ همدان در تابستان ۱۴۰۲، امتیاز ۵/۹۳ را کسب کرده است. همچنین، عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در تابستان ۱۴۰۱، امتیاز ۵/۶۸ را کسب کرده بوده است. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در تابستان ۱۴۰۲ نسبت به فصل مشابه سال گذشته نشان می‌دهد؛ عملکرد محیط کسب و کار استان همدان ۴/۴۲ درصد پسرقت داشته است. با این حال رتبه عملکردی استان همدان اندکی بهبود یافته است؛ رتبه عملکرد محیط کسب و کار همدان در تابستان ۱۴۰۱ و تابستان ۱۴۰۲، به ترتیب برابر با ۹ و ۸ است. بنابراین مقایسه رتبه عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در تابستان ۱۴۰۲ نسبت به فصل مشابه سال گذشته نشان می‌دهد؛ رتبه استان همدان در تابستان ۱۴۰۲، ۱ پله ارتقاء یافته است. به نظر می‌رسد این بهبود رتبه، بیشتر به خاطر عملکرد نامناسب‌تر سایر استان می‌باشد؛ چراکه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان نسبت به فصل مشابه سال گذشته ۴/۴۲ درصد پسرقت داشته است.

بر اساس جدول (۱۸-۲)، امتیاز محیط کسب و کار استان همدان در بهار ۱۴۰۲، ۵/۹۹ بوده است. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در تابستان ۱۴۰۲ نسبت به فصل گذشته نشان می‌دهد عملکرد محیط کسب و کار استان همدان ۰/۹۰ درصد بهبود یافته است. رتبه عملکرد محیط کسب و کار همدان در تابستان ۱۴۰۲ نیز نسبت به رتبه بهار ۱۴۰۲ نیز ۱ پله ارتقاء یافته است. همچنین امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان با امتیاز عملکرد میانگین کشوری نشان می‌دهد؛ عملکرد محیط کسب و کار استان همدان به میزان ۲/۹۴ درصد نسبت به میانگین کشوری بهتر است.

جدول (۱۸-۳) امتیاز عملکرد محیط کسب و کار کشور بر پایه گزارش منتشر شده توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران را نشان می‌دهد. این جدول نشان می‌دهد؛ محیط کسب و کار کشور در پاییز ۱۴۰۲، امتیاز ۵/۹۸ را کسب کرده است. این امتیاز در پاییز ۱۴۰۱ به ۶/۰۵ بوده است. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار کشور در پاییز ۱۴۰۲ نسبت به فصل مشابه سال گذشته نشان می‌دهد؛ عملکرد محیط کسب و کار کشور ۱/۱۴ درصد پیشرفت داشته است. عملکرد محیط کسب و کار کشور در تابستان ۱۴۰۲، امتیاز ۶/۱۱ را کسب کرده بود. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار کشور در پاییز ۱۴۰۲ نسبت به فصل گذشته نیز نشان می‌دهد؛ عملکرد محیط کسب و کار کشور به میزان ۲/۱۱ درصد نیز پیشرفت داشته است

جدول ۱۸-۳. مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار کشور و استان همدان در پاییز ۱۴۰۲

نسبت به میانگین کشوری	فصل مشابه سال گذشته	فصل گذشته	پاییز ۱۴۰۲	تابستان ۱۴۰۲	پاییز ۱۴۰۱	
کشور	-۱/۱۴	-۲/۱۱	۵/۹۸	۶/۱۱	۶/۰۵	
همدان	۲/۰۹	-۰/۳۱	۵/۹۲	۵/۹۳	۵/۸	

رتبه	۱۰	۸	۱۰	۲	۰
------	----	---	----	---	---

مأخذ: گزارش پایش ملی محیط کسب و کار ایران پاییز ۱۴۰۲

جدول (۱۸-۳) امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان بر پایه گزارش منتشر شده توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران را نشان می‌دهد. این جدول نشان می‌دهد؛ همدان در پاییز ۱۴۰۲، امتیاز ۵/۹۲ را کسب کرده است. همچنین، عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در پاییز ۱۴۰۱، امتیاز ۵/۸۰ را کسب کرده بوده است. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در پاییز ۱۴۰۲ نسبت به فصل مشابه سال گذشته نشان می‌دهد؛ عملکرد محیط کسب و کار استان همدان ۲/۰۹ درصد پسرفت داشته است. رتبه عملکرد محیط کسب و کار همدان در پاییز ۱۴۰۱ و پاییز ۱۴۰۲، به ترتیب برابر با ۱۰ است. بنابراین مقایسه رتبه عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در پاییز ۱۴۰۲ نسبت به فصل مشابه سال گذشته نشان می‌دهد؛ رتبه استان همدان در پاییز ۱۴۰۲، تغییری نکرده است. به نظر می‌رسد این ثبات رتبه، بیشتر به خاطر عملکرد مناسب‌تر سایر استان می‌باشد؛ چراکه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان نسبت به فصل مشابه سال گذشته ۲/۰۹ درصد پسرفت داشته است.

بر اساس جدول (۱۸-۳)، امتیاز محیط کسب و کار استان همدان در تابستان ۱۴۰۲، ۵/۹۳ بوده است. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در پاییز ۱۴۰۲ نسبت به فصل گذشته نشان می‌دهد عملکرد محیط کسب و کار استان همدان ۰/۳۱ درصد بهبود یافته است. رتبه عملکرد محیط کسب و کار همدان در پاییز ۱۴۰۲ نیز نسبت به رتبه تابستان ۱۴۰۲ نیز ۲ پله نزول کرده است. همچنین امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان با امتیاز عملکرد میانگین کشوری نشان می‌دهد؛ عملکرد محیط کسب و کار استان همدان به میزان ۱ درصد نسبت به میانگین کشوری بهتر است.

جدول (۱۸-۴) امتیاز عملکرد محیط کسب و کار کشور بر پایه گزارش منتشر شده توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران را نشان می‌دهد. این جدول نشان می‌دهد؛ محیط کسب و کار کشور در زمستان ۱۴۰۲، امتیاز ۶/۰۴ را کسب کرده است. این امتیاز در زمستان ۱۴۰۱ به ۶/۱۱ بوده است. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار کشور در زمستان ۱۴۰۲ نسبت به فصل مشابه سال گذشته نشان می‌دهد؛ عملکرد محیط کسب و کار کشور ۱/۱۰ درصد پیشرفت داشته است. عملکرد محیط کسب و کار کشور در پاییز ۱۴۰۲، امتیاز ۵/۹۸ را کسب کرده بود. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار کشور در زمستان ۱۴۰۲ نسبت به فصل گذشته نیز نشان می‌دهد؛ عملکرد محیط کسب و کار کشور به میزان ۱/۰۵ درصد نیز پسرفت داشته است.

جدول ۱۸-۴. مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار کشور و استان همدان در زمستان ۱۴۰۲

رتبه	پاییز ۱۴۰۲	زمستان ۱۴۰۱	زمستان ۱۴۰۲	فصل گذشته	فصل مشابه سال گذشته	نسبت به میانگین کشوری
کشور	۵/۹۸	۶/۱۱	۶/۰۴	۱/۰۵	-۱/۱۰	
همدان	۵/۹۲	۶/۱۳	۵/۹۶	۰/۶۹	-۲/۸۹	-۱/۳۲
رتبه	۱۰	۱۵	۱۱			

جدول (۱۸-۴) امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان بر پایه گزارش منتشر شده توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران را نشان می‌دهد. این جدول نشان می‌دهد؛ همدان در زمستان ۱۴۰۲، امتیاز ۵/۹۶ را کسب کرده است. همچنین، عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در زمستان ۱۴۰۱، امتیاز ۶/۱۳ را کسب کرده بوده است. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در زمستان ۱۴۰۲ نسبت به فصل مشابه سال

گذشته نشان می‌دهد؛ عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان ۲/۸۹ درصد پیشرفت داشته است. رتبه عملکرد محیط کسب‌وکار همدان در زمستان ۱۴۰۱ و زمستان ۱۴۰۲، به ترتیب برابر با ۱۵ و ۱۱ است. بنابراین مقایسه رتبه عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان در زمستان ۱۴۰۲ نسبت به فصل مشابه سال گذشته نشان می‌دهد؛ رتبه استان همدان در زمستان ۱۴۰۲، ۴ رتبه بهبود یافته است.

بر اساس جدول (۴-۱۸)، امتیاز محیط کسب‌وکار استان همدان در پاییز ۱۴۰۲، ۵/۹۲ بوده است. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان در زمستان ۱۴۰۲ نسبت به فصل گذشته نشان می‌دهد عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان ۰/۶۹ درصد پسرفت کرده است. رتبه عملکرد محیط کسب‌وکار همدان در زمستان ۱۴۰۲ نیز نسبت به رتبه پاییز ۱۴۰۲ نیز ۱ پله نزول کرده است. همچنین امتیاز عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان با امتیاز عملکرد میانگین کشوری نشان می‌دهد؛ عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان به میزان ۱/۳۲ درصد نسبت به میانگین کشوری بهتر است.

۴-۱۸. بررسی عملکرد زیرشاخص‌های ۲۸ گانه محیط کسب‌وکار استان همدان

جدول (۵-۱۸) عملکرد نسبی محیط کسب‌وکار استان همدان را در مقایسه با میانگین کشوری نشان می‌دهد. طبق این جدول در گزارش بهار ۱۴۰۲، استان همدان در ۱۳ مؤلفه از ۲۸ مؤلفه مورد ارزیابی نسبت به عملکرد کشوری بدتر عمل کرده است که به ترتیب بیشترین تا کمترین عملکرد بدتر عبارتند از:

- محدودیت دسترسی به آب
- فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار
- رویه‌های سخت گیرانه اداره‌های کار و بیمه و تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی
- غیر قابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه محصولات
- تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار
- دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار
- ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار
- نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول
- وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبا در بازار
- برداشت‌های سلیقه‌ای از قوانین و مقررات توسط مأمورین محیط زیست، شهرداری، گمرک و بهداشت..
- موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه‌های اجرایی
- دشواری تأمین مالی از بانک‌ها
- تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی رغبتی به خرید محصولات ایرانی
- شایان ذکر است که استان همدان در ۱۵ مؤلفه دیگر نسبت به عملکرد کشوری بهتر عمل کرده است که به ترتیب کمترین تا بیشترین عملکرد بهتر عبارتند از:
- محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی
- ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق دیگران
- وجود رقابت غیرمنصفانه شرکتها و مؤسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار
- بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار
- کمبود فناوری‌های نوین و تجهیزات مورد نیاز
- فساد و سوء استفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی

- فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات موردنیاز برای فعالیت اقتصادی
- رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات
- کارگریزی عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه
- کمبود تقاضا در بازار
- بی‌تعهدی طرف‌های قرارداد و معامله به‌اجرای تعهدات و وعده‌هایشان
- کمبود نیروی کار ماهر
- عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ایران
- ضعف زیر ساخت‌های حمل و نقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)
- محدودیت‌های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت

جدول ۱۸-۵. عملکرد زیرشاخص‌های محیط کسب‌وکار همدان به ترتیب بدترین

تا بهترین عملکرد نسبت به عملکرد کشوری در بهار ۱۴۰۲

شاخص‌های ۲۸ گانه	بهار ۱۴۰۲ کشوری	بهار ۱۴۰۲	درصد تغییر
محدودیت دسترسی به آب	۳/۸۹	۴/۷۵	۲۲/۱۱
فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار	۵/۷۲	۶/۷۳	۱۷/۶۶
رویه‌های سخت گیرانه اداره‌های کار و بیمه و تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی	۶/۳۳	۷/۲۳	۱۴/۲۲
غیر قابل پیش بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه محصولات	۸/۳۹	۹/۰۶	۷/۹۹
تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار	۶/۴۵	۶/۸	۵/۴۳
دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار	۶/۷۳	۷/۰۷	۵/۰۵
ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار	۵/۴۶	۵/۷۲	۴/۷۶
نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول	۴/۲۱	۴/۳۷	۳/۸۰
وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبا در بازار	۶/۴۴	۶/۵۹	۲/۳۳
برداشت‌های سلیقه‌ای از قوانین و مقررات توسط مامورین محیط زیست، شهرداری، گمرک و بهداشت..	۶/۲۶	۶/۳۸	۱/۹۲
موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه‌های اجرایی	۶/۵۴	۶/۶۱	۱/۰۷
دشواری تأمین مالی از بانک‌ها	۷/۵۹	۷/۶۷	۱/۰۵
تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی رغبتی به خرید محصولات ایرانی	۵/۱۶	۵/۲۱	۰/۹۷
محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی	۴/۳۶	۴/۳۳	-۰/۶۹
ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق دیگران	۶/۴۵	۶/۳۹	-۰/۹۳
وجود رقابت غیرمنصفانه شرکتها و مؤسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار	۶/۳۱	۶/۲۵	-۰/۹۵
بی ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار	۷/۴۹	۷/۴۱	-۱/۰۷

۵/۶۲	۵/۴	-۳/۹۱	کمیود فناوری‌های نوین و تجهیزات مورد نیاز
۶/۵	۶/۲۴	-۴/۰۰	فساد و سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی
۶/۰۶	۵/۷۹	-۴/۴۶	فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات مورد نیاز برای فعالیت اقتصادی
۶/۷۸	۶/۴۷	-۴/۵۷	رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات
۶/۰۹	۵/۸۱	-۴/۶۰	کارگریزی عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه
۵/۴۲	۵/۱۶	-۴/۸۰	کمیود تقاضا در بازار
۵/۶	۵/۳۱	-۵/۱۸	بی تعهدی طرف‌های قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده‌هایشان
۵/۷۶	۵/۱۳	-۱۰/۹۴	کمیود نیروی کار ماهر
۶/۱۶	۵/۴۵	-۱۱/۵۳	عرضه کالاهای و محصولات قاچاق در بازار ایران
۵/۵۹	۴/۹۳	-۱۱/۸۱	ضعف زیر ساخت‌های حمل و نقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)
۵/۲۷	۴/۰۳	-۲۳/۵۳	محدودیت‌های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت

مأخذ: گزارش پایش ملی محیط کسب‌وکار ایران بهار ۱۴۰۲

جدول (۱۸-۶) عملکرد نسبی محیط کسب‌وکار استان همدان را در مقایسه با میانگین کشوری نشان می‌دهد. طبق این جدول در گزارش تابستان ۱۴۰۲، استان همدان در ده زیر شاخص از بیست و هشت زیر شاخص مورد ارزیابی نسبت به عملکرد کشوری بدتر عمل کرده است که به ترتیب بیشترین تا کمترین عملکرد بدتر عبارتند از:

- فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات مورد نیاز برای فعالیت اقتصادی
- محدودیت دسترسی به آب
- دشواری تأمین مالی از بانک‌ها
- رویه‌های سخت‌گیرانه اداره‌های کار و بیمه و تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی
- کارگریزی عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه
- کمیود نیروی کار ماهر
- بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار
- تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار
- وجود رقابت غیرمنصفانه شرکتها و مؤسسات دولتی یا شبه‌دولتی در بازار
- فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار
- شایان ذکر است که استان همدان در هیجده زیرشاخص دیگر نسبت به عملکرد کشوری بهتر عمل کرده است که به ترتیب کمترین تا بیشترین عملکرد بهتر عبارتند از:
- غیر قابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه محصولات
- برداشت‌های سلیقه‌ای از قوانین و مقررات توسط مأمورین محیط زیست، شهرداری، گمرک و بهداشت..
- کمیود فناوری‌های نوین و تجهیزات مورد نیاز
- رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات
- ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار
- تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی رغبتی به خرید محصولات ایرانی
- کمیود تقاضا در بازار
- ضعف زیرساخت‌های حمل و نقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)

- نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول
- ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد مؤثر متجاوزان به حقوق دیگران
- عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ایران
- بی‌تعهدی طرف‌های قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده‌هایشان
- محدودیت‌های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت
- وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبای بازار
- دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار
- فساد و سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی
- موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب‌وکار در دستگاه‌های اجرایی
- محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی

جدول ۱۸-۶. عملکرد زیرشاخص‌های محیط کسب‌وکار همدان به ترتیب

بدترین تا بهترین عملکرد نسبت به عملکرد کشوری در تابستان ۱۴۰۲

شاخص‌های ۲۸ گانه	تابستان ۱۴۰۲ کشوری	تابستان ۱۴۰۲	درصد تغییر
فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات موردنیاز برای فعالیت اقتصادی	۶/۰۷	۶/۹۲	۱۴/۰۰
محدودیت دسترسی به آب	۴/۱۸	۴/۳۶	۴/۳۱
دشواری تأمین مالی از بانک‌ها	۷/۷	۷/۹۶	۳/۳۸
رویه‌های سخت‌گیرانه اداره‌های کار و بیمه و تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی	۶/۲۶	۶/۳۶	۱/۶۰
کارگریزی عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه	۶/۱۷	۶/۲۵	۱/۳۰
کمبود نیروی کار ماهر	۵/۸۹	۵/۹۵	۱/۰۲
بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار	۷/۴۱	۷/۴۸	۰/۹۴
تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار	۶/۴۶	۶/۵۲	۰/۹۳
وجود رقابت غیرمنصفانه شرکتها و مؤسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار	۶/۲۶	۶/۲۸	۰/۳۲
فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار	۵/۵۸	۵/۵۹	۰/۱۸
غیر قابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه محصولات	۸/۲۶	۸/۲۵	-۰/۱۲
برداشت‌های سلیقه‌ای از قوانین و مقررات توسط مامورین محیط زیست، شهرداری، گمرک و بهداشت..	۶/۳۹	۶/۳۸	-۰/۱۶
کمبود فناوری‌های نوین و تجهیزات مورد نیاز	۵/۸۶	۵/۷۹	-۱/۱۹
رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات	۶/۸۶	۶/۷۱	-۲/۱۹
ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار	۵/۲	۵/۰۶	-۲/۶۹
تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی رغبتی به خرید محصولات ایرانی	۵/۰۱	۴/۸۵	-۳/۱۹

۵/۴۸	۵/۲۷	-۳/۸۳	کمبود تقاضا در بازار
۵/۵۹	۵/۳۷	-۳/۹۴	ضعف زیر ساخت‌های حمل و نقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)
۴/۱۱	۳/۹۴	-۴/۱۴	نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول
۶/۲۳	۵/۹۳	-۴/۸۲	ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق دیگران
۵/۹۹	۵/۷	-۴/۸۴	عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ایران
۵/۵۶	۵/۲۹	-۴/۸۶	بی‌تعهدی طرف‌های قرارداد و معامله به‌اجرای تعهدات و وعده‌هایشان
۵/۴	۴/۹۱	-۹/۰۷	محدودیت‌های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت
۶/۳۴	۵/۶۷	-۱۰/۵۷	وجود انحصار، امتیاز یا هرنوع رانت به یک یا تعدادی از رقبا در بازار
۶/۶۹	۵/۹۴	-۱۱/۲۱	دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار
۶/۶۱	۵/۷۵	-۱۳/۰۱	فساد و سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی
۶/۶۷	۵/۷۳	-۱۴/۰۹	موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب‌وکار در دستگاه‌های اجرایی
۴/۷۹	۴/۰۶	-۱۵/۲۴	محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی

مأخذ: گزارش پایش ملی محیط کسب‌وکار ایران تابستان ۱۴۰۲

جدول (۱۸-۷) عملکرد نسبی محیط کسب‌وکار استان همدان را در مقایسه با میانگین کشوری نشان می‌دهد. طبق این جدول در گزارش پاییز ۱۴۰۲، استان همدان در در ده زیرشاخص از بیست و هشت زیرشاخص مورد ارزیابی نسبت به عملکرد کشوری بدتر عمل کرده است که به‌ترتیب بیشترین تا کمترین عملکرد بدتر عبارتند از:

- محدودیت دسترسی به آب
 - فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار
 - بی‌تعهدی طرف‌های قرارداد و معامله به‌اجرای تعهدات و وعده‌هایشان
 - رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات
 - تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیر استاندارد و تقلبی در بازار
 - محدودیت‌های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت
 - وجود انحصار، امتیاز یا هرنوع رانت به یک یا تعدادی از رقبا در بازار
 - کمبود نیروی کار ماهر
 - عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ایران
 - فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات مورد نیاز برای فعالیت اقتصادی
- شایان ذکر است که استان همدان در هفده زیرشاخص دیگر نسبت به عملکرد کشوری بهتر عمل کرده است که به‌ترتیب کمترین تا بیشترین عملکرد بهتر عبارتند از:
- دشواری تأمین مالی از بانک‌ها

- غیر قابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه محصولات
 - محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی
 - ضعف زیر ساخت‌های حمل و نقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)
 - برداشت‌های سلیقه‌ای از قوانین و مقررات توسط مأمورین محیط‌زیست، شهرداری، گمرک و بهداشت و ...
 - دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار
 - کمبود تقاضا در بازار
 - تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی رغبتی به خرید محصولات ایرانی
 - رویه‌های سخت‌گیرانه اداره‌های کار و بیمه و تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی
 - کمبود فناوری‌های نوین و تجهیزات مورد نیاز
 - ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق دیگران
 - موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه‌های اجرایی
 - ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار
 - کارگری عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه
 - بی ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار
 - فساد و سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی
 - نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول
- طبق جدول (۷-۱۸)، عملکرد زیرشاخص وجود رقابت غیرمنصفانه شرکت‌ها و مؤسسات دولتی یا شبه‌دولتی در بازار استان همدان با میانگین کشوری یکسان است.

جدول ۷-۱۸. عملکرد زیرشاخص‌های محیط کسب و کار همدان به ترتیب بدترین تا بهترین عملکرد نسبت به عملکرد کشوری در پاییز ۱۴۰۲

شاخص‌های ۲۸ گانه	پاییز ۱۴۰۲ کشوری	پاییز ۱۴۰۲ استانی	درصد تغییر
محدودیت دسترسی به آب	۳/۸۹	۴/۳۸	۱۲/۶۰
فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار	۵/۴۳	۶/۰۷	۱۱/۷۹
بی‌تعهدی طرف‌های قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده‌هایشان	۵/۴۰	۵/۸۷	۸/۷۰
رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات	۶/۷۳	۷/۲۹	۸/۳۲
تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار	۶/۴۰	۶/۸۷	۷/۳۴
محدودیت‌های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت	۵/۱۴	۵/۳۷	۴/۴۷
وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبای بازار	۶/۳۹	۶/۶۶	۴/۲۳
کمبود نیروی کار ماهر	۵/۹۶	۶/۰۹	۲/۱۸
عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ایران	۶/۱۴	۶/۲۱	۱/۱۴
فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات موردنیاز برای فعالیت اقتصادی	۶/۱۲	۶/۱۸	۰/۹۸

وجود رقابت غیرمنصفانه شرکت‌ها و مؤسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار	۶/۱۷	۶/۱۷	۰/۰۰
دشواری تأمین مالی از بانک‌ها	۷/۵۵	۷/۵۱	-۰/۵۳
غیر قابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه محصولات	۷/۹۸	۷/۹۳	-۰/۶۳
محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی	۴/۲۷	۴/۱۹	-۱/۸۷
ضعف زیر ساخت‌های حمل و نقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)	۵/۷۱	۵/۵۶	-۲/۶۳
برداشت‌های سلیقه‌ای از قوانین و مقررات توسط مامورین محیط- زیست، شهرداری، گمرک و بهداشت..	۶/۲۱	۶/۰۳	-۲/۹۰
دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار	۶/۵۳	۶/۳۳	-۳/۰۶
کمبود تقاضا در بازار	۵/۴۷	۵/۲۸	-۳/۴۷
تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی رغبتی به خرید محصولات ایرانی	۵/۱۱	۴/۸۸	-۴/۵۰
رویه‌های سخت‌گیرانه اداره‌های کار و بیمه و تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی	۶/۲۵	۵/۹۳	-۵/۱۲
کمبود فناوری‌های نوین و تجهیزات مورد نیاز	۵/۸۸	۵/۴۸	-۶/۸۰
ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق دیگران	۶/۱۴	۵/۷۲	-۶/۸۴
موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه‌های اجرایی	۶/۴۶	۵/۷۶	-۱۰/۸۴
ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار	۵/۲۸	۴/۶۹	-۱۱/۱۷
کارگریزی عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه	۶/۱۳	۵/۴۴	-۱۱/۲۶
بی ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار	۷/۲۲	۶/۲۱	-۱۳/۹۹
فساد و سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی	۶/۴۹	۵/۴۰	-۱۶/۸۰
نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول	۴/۲۹	۳/۰۷	-۲۸/۴۴

مأخذ: گزارش پایش ملی محیط کسب‌وکار ایران پاییز ۱۴۰۲

جدول (۱۸-۸) عملکرد نسبی محیط کسب‌وکار استان همدان را در مقایسه با میانگین کشوری نشان می‌دهد. طبق این جدول در گزارش زمستان ۱۴۰۲، استان همدان در در شانزده زیرشاخص از بیست و هشت زیرشاخص مورد ارزیابی نسبت به عملکرد کشوری بدتر عمل کرده است که به ترتیب بیشترین تا کمترین عملکرد بدتر عبارتند از:

- نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول
- عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ایران
- ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار

- کمبود تقاضا در بازار
 - محدودیت دسترسی به آب
 - فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار
 - وجود رقابت غیرمنصفانه شرکتها و مؤسسات دولتی یا شبه‌دولتی در بازار
 - رویه‌های سخت گیرانه اداره‌های کار و بیمه و تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی
 - فساد و سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی
 - محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی
 - دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار
 - فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات موردنیاز برای فعالیت اقتصادی
 - کارگری عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه
 - وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبا در بازار
 - موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب‌وکار در دستگاه‌های اجرایی
 - برداشت‌های سلیقه‌ای از قوانین و مقررات توسط مامورین محیط زیست، شهرداری، گمرک و بهداشت..
 - شایان ذکر است که استان همدان در دوازده زیرشاخص دیگر نسبت به عملکرد کشوری بهتر عمل کرده است که به‌ترتیب کمترین تا بیشترین عملکرد بهتر عبارتند از :
 - بی‌تعهدی طرف‌های قرارداد و معامله به‌اجرای تعهدات و وعده‌هایشان
 - تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی رغبتی به خرید محصولات ایرانی
 - کمبود فناوری‌های نوین و تجهیزات مورد نیاز
 - ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق دیگران
 - بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب‌وکار
 - ضعف زیرساخت‌های حمل و نقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)
 - رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات
 - کمبود نیروی کار ماهر
 - غیر قابل پیش بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه محصولات
 - تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار
 - دشواری تأمین مالی از بانک‌ها
 - محدودیت‌های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت
- جدول (۱۸-۸) عملکرد زیرشاخص‌های محیط کسب‌وکار همدان به‌ترتیب بدترین تا بهترین عملکرد نسبت به عملکرد کشوری در زمستان ۱۴۰۲

شاخص‌های ۲۸ گانه	کشور زمستان ۱۴۰۲	زمستان ۱۴۰۲	درصد تغییر
نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول	۳/۹۱	۵	۲۷/۸۸
عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ایران	۶/۰۴	۶/۷۷	۱۲/۰۹
ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار	۵/۳۲	۵/۹	۱۰/۹۰
کمبود تقاضا در بازار	۵/۴۷	۶	۹/۶۹

شاخص‌های ۲۸ گانه	کشور زمستان ۱۴۰۲	زمستان ۱۴۰۲	درصد تغییر
محدودیت دسترسی به آب	۳/۷۹	۴/۱۱	۸/۴۴
فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار	۵/۳۹	۵/۸۱	۷/۷۹
وجود رقابت غیرمنصفانه شرکتها و مؤسسات دولتی یا شبه‌دولتی در بازار	۶/۳۴	۶/۸۲	۷/۵۷
رویه‌های سخت گیرانه اداره‌های کار و بیمه و تامین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی	۶/۱۵	۶/۶	۷/۳۲
فساد و سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی	۶/۴۸	۶/۸۶	۵/۸۶
محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی	۴/۱۱	۴/۲۹	۴/۳۸
دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار	۶/۶	۶/۷۴	۲/۱۲
فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات موردنیاز برای فعالیت اقتصادی	۶/۳۱	۶/۴۱	۱/۵۸
کارگریزی عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه	۶/۰۶	۶/۱۴	۱/۳۲
وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبا در بازار	۶/۵۶	۶/۶۳	۱/۰۷
موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب‌وکار در دستگاه‌های اجرایی	۶/۳۷	۶/۴۳	۰/۹۴
برداشت‌های سلیقه‌ای از قوانین و مقررات توسط مامورین محیط زیست، شهرداری، گمرک و بهداشت..	۶/۱۶	۶/۲	۰/۶۵
بی‌تعهدی طرف‌های قرارداد و معامله به‌اجرای تعهدات و وعده‌هایشان	۵/۳۵	۵/۲۸	-۱/۳۱
تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی رغبتی به خرید محصولات ایرانی	۵/۲۳	۵/۱۱	-۲/۲۹
کمبود فناوری‌های نوین و تجهیزات مورد نیاز	۵/۸۳	۵/۶۹	-۲/۴۰
ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق دیگران	۶/۳۷	۶/۰۸	-۴/۵۵
بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب‌وکار	۷/۲۶	۶/۸۷	-۵/۳۷
ضعف زیرساخت‌های حمل و نقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)	۵/۶۷	۵/۲۸	-۶/۸۸
رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات	۶/۸۲	۶/۳۲	-۷/۳۳
کمبود نیروی کار ماهر	۵/۹۴	۵/۴۸	-۷/۷۴
غیر قابل پیش بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه محصولات	۸/۲۳	۷/۵۸	-۷/۹۰

شاخص‌های ۲۸ گانه	کشور زمستان ۱۴۰۲	زمستان ۱۴۰۲	درصد تغییر
تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار	۶/۵	۵/۹۶	-۸/۳۱
دشواری تأمین مالی از بانک‌ها	۷/۸۴	۷/۱۳	-۹/۰۶
محدودیت‌های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت	۵/۲۸	۴/۰۳	-۲۳/۶۷

مأخذ: گزارش پایش ملی محیط کسب‌وکار ایران زمستان ۱۴۰۲

۱۸-۵. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان

بررسی محیط کسب‌وکار استان همدان نشان می‌دهد در فصل بهار ۱۴۰۲، بر اساس گزارش پایش ملی محیط کسب و کار، از چهارده زیرشاخص با کسب امتیاز بیشتر از ۶ دارای بدترین عملکرد مطلق هستند دوازده زیرشاخص آن زیرشاخص‌های حاکمیتی می‌باشند که از میان آنها، وضعیت زیرشاخص‌های ۱. موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه‌های اجرایی؛ ۲. رویه‌های سخت‌گیرانه اداره‌های کار و بیمه و تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی؛ ۳. دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار در مقایسه با وضعیت کشوری بدتر شده‌اند. از نه زیرشاخصی که با کسب امتیاز ۵ تا ۶ دارای بدترین عملکرد مطلق هستند؛ هیچ گونه زیرشاخص حاکمیتی وجود ندارد. در کل، از لحاظ عملکرد مطلق، اکثر زیرشاخص‌های حاکمیتی امتیاز بالاتر از ۶ را کسب کرده‌اند. همچنین، با بررسی نسبی زیرشاخص‌هایی حاکمیتی در مقایسه با وضعیت کشوری می‌توان فهمید زیرشاخص‌های حاکمیتی که پسرفت داشته‌اند تقریباً برابر با زیرشاخص‌های حاکمیتی می‌باشند که پیشرفت داشته‌اند. از اینرو می‌توان گفت در فصل بهار ۱۴۰۲، عملکرد حاکمیتی زیرشاخص‌های محیط کسب‌وکار از لحاظ عملکرد مطلق پسرفت کرده است و از لحاظ عملکرد نسبی بهبودی نشان نداده است.

در فصل تابستان ۱۴۰۲، بر اساس گزارش پایش ملی محیط کسب و کار از ده زیرشاخصی که با کسب امتیاز بیشتر از ۶ دارای بدترین عملکرد مطلق هستند؛ چهار زیرشاخص آن زیرشاخص‌های حاکمیتی می‌باشند که از میان آنها، وضعیت زیرشاخص بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب‌وکار در مقایسه با وضعیت کشوری بدتر شده است. از سیزده زیرشاخصی که با کسب امتیاز ۵ تا ۶ دارای بدترین عملکرد مطلق هستند؛ پنج زیرشاخص زیرشاخص‌های حاکمیتی می‌باشند که از میان این پنج زیرشاخص حاکمیتی ذکر شده دو زیرشاخص ۱. دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار و ۲. موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب‌وکار در دستگاه‌های اجرایی در در مقایسه با وضعیت کشوری بهبود یافته‌اند. در کل، از لحاظ عملکرد مطلق، اکثر زیرشاخص‌های حاکمیتی امتیاز بالاتر از ۵ را کسب کرده‌اند. همچنین، با بررسی نسبی زیرشاخص‌هایی حاکمیتی می‌توان فهمید زیرشاخص‌های حاکمیتی که پسرفت داشته‌اند؛ تقریباً برابر با زیرشاخص‌های حاکمیتی می‌باشند که پیشرفت داشته‌اند. از این رو می‌توان گفت در فصل تابستان ۱۴۰۲، عملکرد حاکمیتی زیرشاخص‌های محیط کسب‌وکار از لحاظ عملکرد مطلق پسرفت کرده است و از لحاظ عملکرد نسبی بهبودی نشان نداده است.

در فصل پاییز ۱۴۰۲، بر اساس گزارش پایش ملی محیط کسب و کار از سیزده زیرشاخصی که با کسب امتیاز بیشتر از ۶ دارای بدترین عملکرد مطلق هستند؛ ده زیرشاخص آن زیرشاخص‌های حاکمیتی می‌باشند که از میان آنها، وضعیت زیرشاخص رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات؛ در مقایسه با وضعیت کشوری بدتر شده است. وضعیت زیرشاخص‌های ۱. دشواری تأمین مالی از بانک‌ها و ۲. بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار در مقایسه با وضعیت کشوری بهبود یافته‌اند. از ده زیرشاخصی که با کسب امتیاز ۵ تا ۶ دارای بدترین عملکرد مطلق هستند؛ شش زیرشاخص زیرشاخص‌های حاکمیتی می‌باشند که از میان آنها دو زیرشاخص ۱. رویه‌های

سخت‌گیرانه اداره‌های کار و بیمه و تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی؛ ۲. زیرشاخص فساد و سوء استفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی زیرشاخص‌های حاکمیتی می‌باشند در مقایسه با وضعیت بهبود یافته‌اند. در کل، می‌توان گفت زیرشاخص‌های حاکمیتی که در مقایسه با وضعیت کشوری بهبود یافته‌اند بیشتر از زیرشاخص‌های حاکمیتی است که پسرفت داشته‌اند. از اینرو محیط کسب و کار استان همدان به‌طور نسبی از لحاظ عملکرد حاکمیتی اندکی بهبود یافته است.

در فصل زمستان ۱۴۰۲، بر اساس گزارش پایش ملی محیط کسب و کار از شانزده زیرشاخصی که با کسب امتیاز بیشتر از ۶ دارای بدترین عملکرد مطلق هستند؛ یازده زیرشاخص آن زیرشاخص‌های حاکمیتی می‌باشند که از میان آنها، وضعیت چهار زیرشاخص ۱. فساد و سوء استفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی؛ ۲. موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب‌وکار در دستگاه‌های اجرایی؛ ۳. رویه‌های سخت گیرانه اداره‌های کار و بیمه و تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی و ۴. دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار در مقایسه با وضعیت کشوری پسرفت داشته‌اند. با این حال، وضعیت زیرشاخص رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات در مقایسه با وضعیت کشوری پیشرفت داشته است.

در دوازده زیرشاخصی که با کسب امتیاز ۴ تا ۶ دارای بدترین عملکرد مطلق هستند؛ هیچ شاخص حاکمیتی وجود ندارد. در کل، می‌توان گفت زیرشاخص‌های حاکمیتی که در مقایسه با وضعیت پسرفت داشته‌اند بیشتر از زیرشاخص‌های حاکمیتی است که پیشرفت داشته‌اند. همچنین امتیاز مطلق زیرشاخص‌های حاکمیتی ذکر شده بیشتر از ۶ می‌باشد. از این رو، با توجه به یافته‌های پایش ملی محیط کسب‌وکار برای استان همدان در زمستان ۱۴۰۳ می‌توان نتیجه گرفت عملکرد حاکمیتی محیط کسب‌وکار استان همدان به‌طور مطلق چندان درخشان نیست و به‌طور نسبی بدتر از وضعیت کشوری هم شده است.

از این رو، از لحاظ عملکرد مطلق، در فصل بهار، تابستان و پاییز و زمستان ۱۴۰۲، اکثر زیرشاخص‌های حاکمیتی امتیاز بالاتر از ۵ را کسب کرده‌اند. بنابراین می‌توان گفت در طول سال ۱۴۰۲ در دوره مورد مطالعه، از لحاظ عملکرد مطلق شاخص‌های محیط کسب و کار، صاحبان کسب و کار چندان رضایتی از محیط کسب و کاری که در آن عمل می‌کنند ندارند. با وجود بهبود نسبی در عملکرد بعضی از زیرشاخص‌های محیط کسب و کار، هنوز ضعف‌هایی در عملکرد حاکمیتی وجود دارد. وضعیت کلی زیرشاخص‌های حاکمیتی نشان می‌دهد که محیط کسب‌وکار از عملکرد نامساعد شاخص‌های حاکمیتی هنوز در رنج می‌باشند؛ چراکه که هیچ شاخص حاکمیتی امتیاز کمتر از ۵ را کسب نکرده است. گزارش پایش کسب‌وکار در بهار ۱۴۰۲ نشان می‌دهد محیط کسب‌وکار استان همدان نیز مانند کل کشور از بی‌ثباتی قوانین و مقررات و برداشت‌های سلیقه‌ای از این قوانین، از انحصار و رقابت غیر منصفانه شرکت‌های دولتی، از عملکرد نامناسب نظام بانکی، نظام مالیاتی، نظام‌تأمین اجتماعی، از قیمت‌گذاری دستوری، از فساد، از ضعف عملکرد نظام قضایی و از موانع اداری در کسب مجوزها نامساعد شده است. از اینرو شایسته است دستگاه‌های اجرایی استان، تلاش بیشتری در جهت بهبود عملکرد خود داشته باشند تا محیط کسب‌وکار استان همدان برای کارآفرینان و کارفرمایان و صاحبان کسب‌وکار مساعد شود.

گزارش پایش کسب‌وکار در تابستان ۱۴۰۲ نیز نشان می‌دهد بی‌ثباتی قوانین و مقررات و برداشت‌های سلیقه‌ای از این قوانین، مهمترین زیرشاخص حاکمیتی است که بیشترین تأثیر منفی بر محیط کسب‌وکار داشته است. بعد از آن محیط کسب‌وکار از نظام مالیاتی کشور و از شهرداری‌ها و دستگاه‌های بهداشتی و خدماتی و نظام تأمین اجتماعی بیشترین نارضایتی را دارد. قیمت‌گذاری‌های دستوری با وجود بهبود نسبی هنوز عاملی اختلال‌زا در محیط کسب‌وکار می‌باشد. وجود انحصار و محیط غیررقابتی که عملکرد شرکت‌های دولتی بر این مشکل افزوده است نیز محیط کسب‌وکار را نامساعد ساخته است.

همچنین گزارش پایش کسب و کار در پاییز ۱۴۰۲ نشان می‌دهد، به ترتیب دشواری تأمین مالی از بانک‌ها و عملکرد نظام مالیاتی و قیمت‌گذاری دستوری و بی‌ثباتی قوانین و مقررات و برداشت‌های سلیقه‌ای از این قوانین، فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات مورد نیاز برای فعالیت اقتصاد، وجود رقابت غیرمنصفانه شرکت‌ها و مؤسسات دولتی یا شبه‌دولتی در بازار و برداشت‌های سلیقه‌ای از قوانین و مقررات توسط مامورین محیط زیست، شهرداری، گمرک و بهداشت. مهمترین زیرشاخص حاکمیتی است که بیشترین تأثیر منفی بر محیط کسب و کار داشته است. نمره بد شاخص تأمین مالی از بانک‌ها و رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات و قیمت‌گذاری دستوری نشان می‌دهد که بنگاه‌های اقتصادی استان همدان از کمبود شدید نقدینگی در رنج می‌باشند و با وجود این، عملکرد حاکمیتی سیاست‌های مالیاتی را سخت‌تر کرده است و هنوز اقدام به اصلاح قیمت‌گذاری دستوری ننموده است که سیاستی در راستای رونق تولید و کاهش تورم نمی‌باشد رونق تولید و کاهش تورم به سیاست‌های مالی انگیزشی انبساطی نیاز دارد که سختگیری نظام مالیاتی و قیمت‌گذاری دستوری برخلاف این هدف اعلام شده از سوی مقام معظم رهبری می‌باشد. گزارش پایش کسب و کار در زمستان ۱۴۰۲ نشان می‌دهد، نظام تأمین مالی، نظام قانون‌گذاری، از قبیل تدوین، تفسیر و اجرای قانون برای محیط کسب و کار، نظام تأمین اجتماعی، نظام مالیاتی و نظام تنظیم‌گری اقتصادی کشور هنوز نتوانسته است انتظار فعالان اقتصادی و صاحبان کسب و کار را در تأمین محیطی مناسب و مساعد برای کسب و کار را برآورده سازد. با این حال کشور و استان از لحاظ زیرشاخص‌های زیرساختی نظیر تأمین آب و انرژی در وضعیت مناسب‌تری به سر می‌برد. نمره بد شاخص تأمین مالی از بانک‌ها نشان می‌دهد که بنگاه‌های اقتصادی استان همدان از کمبود شدید نقدینگی در رنج می‌باشند. از طرف دیگر، قیمت‌گذاری دستوری نیز شدت مشکل کمبود نقدینگی بنگاه‌ها را افزایش می‌دهد و از طرف دیگر زیانده‌ساختن بنگاه‌ها یا کاهش سود آنها موجب افزایش مطالبات معوق بانک‌ها می‌شود و با مختل ساختن تأمین مالی نظام بانکی؛ از این کانال نیز مشکل کمبود نقدینگی بنگاه‌ها را نیز افزایش می‌دهد. از این رو قیمت‌گذاری دستوری؛ هم به صورت مستقیم و هم به صورت غیرمستقیم موجب می‌شود بنگاه‌ها به نقدینگی مورد نیاز خود به موقع و کافی دسترسی نداشته باشند و اقتصاد از این طریق دچار مشکلات وخیم و مزمن می‌شوند.

همه این عوامل ذکر شده حاکمیتی با هم ارتباط متقابل علی و تشدیدکننده دارند که باید برای آنها چاره‌ای اندیشیده شود. باید بی‌ثباتی قوانین و قانون‌گذاری را چاره کرد و مانع برداشت سلیقه‌ای از قوانین و مقررات و نحوه اجرای آن شد. تورم‌های فزاینده در کشور و نوسانات نرخ ارزی همراه با آن یکی از علل مهم بی‌ثباتی در قوانین و مقررات و ابقای قیمت‌گذاری دستوری می‌باشد. بنابراین مادر مشکلات اقتصادی کشور و عملکرد نامناسب حاکمیتی وجود تورم فزاینده، بلند مدت در کشور است که باید تورم به زیر ۵ درصد در یک برنامه بلندمدت و علمی با کمترین آثار هزینه‌ای آن کاهش یابد. بدون حل مشکل تورم نمی‌توان به محیط کسب و کار مساعد و بالنده برای کسب و کار دست یافت. بعد از درمان تورم کشور نیز به راحتی می‌توان به اصلاحات سیاستی در سایر بخش‌های اقتصادی دست زد. با کاهش تورم، فساد نیز کاهش یافته و حجم پرونده‌های قضایی نیز کاهش می‌یابد؛ بنابراین نظام قضایی کارا تر و چابک‌تر می‌شود. افزایش کارایی و چابکی نظام قضایی نیز محیط کسب و کار را مساعدتر می‌سازد. بنابراین ضرورت اولیه سیاست‌گذاری کشور؛ باید کاهش تورم و ثبات بخشی به آن باشد.

برای کاهش تورم، پیشنهاد می‌شود که از قیمت‌گذاریهای دستوری اجتناب شود؛ نظام یارانه‌ای کشور و نظام بانکی اصلاح شوند. حذف قیمت‌گذاری دستوری، موجب رونق تولید و افزایش درآمد مالیاتی دولت می‌شود که با کاهش کسری بودجه دولت، به کاهش تورم منجر می‌شود. اصلاح نظام یارانه‌ای از جمله انرژی و آب نیز به کاهش کسری بودجه دولت و افزایش درآمد دولت منجر می‌شود که خود به کاهش تورم منتهی می‌شود. اصلاح نظام بانکی نیز، با افزایش کارایی نظام بانکی، به کاهش حجم مطالبات مشکوک الوصول و افزایش تسهیلات تولیدی منجر می‌شود که

خود به کاهش نقدینگی و کاهش تورم منجر می‌شود. باید خاطر نشان ساخت که کسب استقلال بانک مرکزی باید در اولویت اصلاح نظام بانکی قرار گیرد. این سه اقدام سیاستی فضای سیاستی برای سایر اصلاحات بهبود محیط کسب و کار را ممکن می‌سازد. بدون چنین اصلاحاتی، نمی‌توان به درمان تورم و بهبود محیط کسب و کار امید چندانی داشت. برای کاهش تورم، پیشنهاد می‌شود که از قیمت‌گذاری‌های دستوری اجتناب شود؛ نظام یارانه‌ای کشور و نظام بانکی اصلاح شوند. حذف قیمت‌گذاری دستوری، موجب رونق تولید و افزایش درآمد مالیاتی دولت می‌شود که با کاهش کسری بودجه دولت، به کاهش تورم منجر می‌شود. اصلاح نظام یارانه‌ای از جمله انرژی و آب نیز به کاهش کسری بودجه دولت و افزایش درآمد دولت منجر می‌شود که خود به کاهش تورم منتهی می‌شود. اصلاح نظام بانکی نیز، با افزایش کارایی نظام بانکی، به کاهش حجم مطالبات مشکوک الوصول و افزایش تسهیلات تولیدی منجر می‌شود که خود به کاهش نقدینگی و کاهش تورم منجر می‌شود. باید خاطر نشان ساخت که کسب استقلال بانک مرکزی باید در اولویت اصلاح نظام بانکی قرار گیرد. این سه اقدام سیاستی فضای سیاستی برای سایر اصلاحات بهبود محیط کسب و کار را ممکن می‌سازد. بدون چنین اصلاحاتی، نمی‌توان به درمان تورم و بهبود محیط کسب و کار امید چندانی داشت. با توجه به یافته‌های ذکر شده، راهکارهای ذیل می‌تواند وضعیت محیط کسب و کار استان همدان را بهبود بخشد:

- اصلاح نظام بانکداری کشور و حذف تسهیلات تکلیفی و مداخلات غیرمنطقی در مدیریت بانکها
- حذف ارز ترجیحی
- آزادسازی تدریجی قیمت‌های دستوری آب، برق و گاز و سپردن مدیریت این منابع به بازار
- حذف تدریجی نظام یارانه‌ای تولید جهت آزادسازی منابع حاصل از آن برایتأمین کالاهای عمومی
- تأمین ثبات قوانین و مقررات و حذف فرآیندهایی که موجب تورم قوانین و مقررات و بخش نامه‌ها می‌شود
- اصلاح بنیادی نظام کار و بیمه تأمین اجتماعی به نحوی که مشوق کار و تولید باشد نه خلاف آن
- حذف مقررات مخل و اضافی و بهبود و تسهیل فرآیند مجوزدهی با حذف نهادها و رویه‌های اضافی و مزاحم کسب و کار
- شفاف‌سازی قوانین و مقررات به نحوی که جلوی هرگونه برداشت‌های سلیقه‌ای و غیر قابل پیش‌بینی مأموران از قوانین و مقررات (برق، گاز، محیط زیست، تأمین اجتماعی و ...) گرفته شود.
- جلوگیری و مقابله با دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار
- تلاش در جهت جلوگیری از تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات و ثبات بخشی به اقتصاد با برداشتن موانع ورود و خروج کالاها و حذف انحصارات
- برخورد قاطعانه با هرگونه فساد و سوء استفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی و تلاش در جهت شناسایی گلوگاه‌های فساد در دستگاه‌های اجرایی
- تأمین و شفاف نمودن آمار و اطلاعات مورد نیاز برای فعالیت اقتصادی
- تأمین تجهیزات کسب و کار با تسهیل مجوز ساخت آن‌ها در کشور یا تسهیل و حذف موانع وارداتی آن‌ها

فصل نوزدهم:

درآمد-هزینه خانوار و

توزیع درآمد

مروری اجمالی بر درآمد- هزینه خانوار و توزیع درآمد

در چند دهه اخیر، تغییرات اقتصادی در کشورها به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه که علیرغم رشد نسبی اقتصادی، شکاف درآمدی بیشتری را میان گروه‌های مختلف اجتماعی تجربه کرده‌اند، موجب شده است که نظر اقتصاددانان و دولتمردان به جنبه‌های مختلف توزیع درآمد معطوف گشته و با بکارگیری سیاست‌های اقتصادی مناسب شکاف درآمدی بوجود آمده را کاهش داده و از تنش‌های اجتماعی مترتب آن بکاهند. لذا شناسایی عوامل مؤثر بر توزیع درآمد و اتخاذ سیاست‌های مناسب جهت تعدیل اثر عوامل مذکور جزء وظایف اصلی دولت‌ها بوده است، بطوریکه بی‌توجهی به مسائل توزیع درآمد مشکلات بعدی زیادی ایجاد خواهد نمود. در سال ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ سیاست‌های مهار و کنترل تورم و شاخص قیمت مصرف‌کننده برای ایجاد تعادل نسبی در هزینه‌های خانوار، فراهم کردن زمینه‌های اشتغال و بهبود شرایط درآمدی خانوارها، کاهش شکاف بودجه خانوارها در بین طبقات هزینه و درآمدی و نیز بین مناطق جغرافیایی و پرداخت یارانه نقدی به خانوارها، اختصاص سبد کالا برای خانوارهای مشمول (سه دهک پایین جامعه)، پرداخت سود سهام عدالت به مشمولین و واجدین شرایط، پرداخت تسهیلات خود اشتغالی به کارآفرینان و مشاغل خانگی، همسان‌سازی حقوق بازنشستگان، حمایت از اجاره‌نشین‌ها، استفاده از تسهیلات تبصره ۱۸ در راستای حمایت از اشتغال و تولید استان از جمله سیاست‌های دولت برای حمایت و رونق تولید داخلی با اهداف کلان و بهبود وضعیت معیشتی شهروندان با تأکید بر توزیع عادلانه درآمد و در نتیجه کاهش شکاف طبقاتی بوده است. در سال ۱۴۰۲ ضریب جینی در مناطق شهری استان با افزایش روبرو بوده که این اتفاق حاکی از شرایط نامناسب وضعیت اقتصادی و توزیع درآمد در نقاط شهری استان می‌باشد ولیکن در مقایسه با میانگین کشوری شرایط مساعدتر می‌باشد. همچنین در مناطق روستایی این شاخص با افزایش بیشتری مواجه شد که نسبت به میانگین کشور عملکرد خوبی ندارد. سهم نسبی گروه‌های ۱۰، ۲۰ و ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق شهری در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ افزایش را نشان می‌دهد که در واقع به مفهوم نابرابری در توزیع درآمد خانوارها و جهت نامطلوب بودجه خانوارها و مناطق شهری استان است. ولی برای سهم نسبی گروه‌های ۴۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق شهری در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ افزایش را نشان می‌دهد که در واقع به مفهوم افزایش نابرابری در توزیع درآمد خانوارها در مناطق شهری استان است، لیکن سهم نسبی گروه ۱۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق روستایی در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ افزایش را نشان می‌دهد که در واقع به مفهوم افزایش نابرابری در توزیع درآمد خانوارها و بودجه خانوارهای مناطق روستایی استان است. که در مقایسه با مناطق شهری این افزایش بیشتر است. ولی برای سهم نسبی گروه‌های ۲۰، ۴۰ و ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق روستایی در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ کاهش را نشان می‌دهد که در واقع به مفهوم بهبود در توزیع درآمد خانوارها در مناطق روستایی استان است.

وجود مازاد بودجه خانوارهای شهری و روستایی در سال‌های مورد بررسی در کنار شرایط تورمی، افزایش نقدینگی و شرایط نسبتاً نامطلوب تولید و اشتغال در استان وضعیت مناسب بودجه خانوار استان را نشان می‌دهد که شایان ذکر مازاد بودجه در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ روند افزایشی داشته که نشان از بهبود سیاست‌های توزیع درآمد می‌باشد. لذا به منظور تقویت و بهبود بودجه خانوار استان در سال‌های آتی اجرای پیشنهادات راهبردی با فراهم‌نمودن زمینه‌های تعادل در بودجه خانوارهای شهری و روستایی از طریق شناسایی فرصت‌ها و پتانسیل‌های هر منطقه استان، اتخاذ سیاست‌های تشویقی و حمایتی از خانوارها به منظور تعدیل هزینه‌های گروه کالاهای اساسی و خدمات از طریق توسعه و گسترش بیمه‌های تأمین اجتماعی و درمانی، توسعه بهداشت عمومی، حمایت از خانوارهای بی‌بضاعت و کم درآمد از طریق نهادهای حمایتی و پشتیبان و توانمندسازی خانوارهای روستایی و ... می‌تواند راه‌گشا باشد.

واژگان کلیدی: بودجه خانوار (شهری، روستایی)، ضریب جینی، درآمد، هزینه

مقدمه

از مهمترین وظایف اقتصادی دولت‌ها، کنترل وضعیت نابرابری درآمد است، به این ترتیب دولت‌ها باید به منظور کاهش نابرابری، چگونگی تغییرات درآمدهای افراد جامعه را با استفاده از ابزارهای موجود، تجزیه و تحلیل کنند. عوامل متعددی از جمله عوامل اقتصادی، اجتماعی و سیاست‌های پولی و مالی بر تغییرات توزیع درآمد جامعه در طول زمان مؤثر است. عواملی مانند سیاست‌های مالیاتی، مخارج دولت، نوع درآمد، تبعیض قیمت‌ها، کمک‌های انتقالی دولت، حداقل دستمزد، نرخ بیکاری، تسهیلات مالی برای افراد کم درآمد و غیره می‌توانند به نحوی تنظیم شوند که باعث افزایش درآمد فقرا و تعدیل درآمد ثروتمندان و گاه برعکس شود.

توزیع نابرابر درآمد و ثروت در جامعه سبب بروز مشکلات بسیاری در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی کشور خواهد شد. از اینرو، یکی از وظایف اقتصادی دولت، توزیع مناسب درآمد و ثروت است. سیاست‌های پولی و مالی قطعاً می‌تواند در کاهش نابرابری و توزیع مجدد درآمد مؤثر باشند.

با این توصیف در این فصل در بخش اول به بررسی سیاست‌های اقتصادی در زمینه بودجه (درآمد- هزینه) خانوارها و همچنین چگونگی توزیع درآمد و جهت‌گیری‌های استان در این ارتباط پرداخته شده است. در بخش دوم نیز تحولات مرتبط با وضعیت درآمد هزینه خانوارها و توزیع درآمد استان مورد تحلیل قرار گرفته است. در بخش سوم وضعیت شاخص‌های توزیع درآمد مورد بررسی قرار گرفته که در این بخش از ضریب جینی به عنوان شاخص برابری توزیع درآمد در مناطق شهری و روستایی استان و همچنین سهم گروه‌های هزینه‌ای از کل هزینه‌ها و نیز درآمد و هزینه یک خانوار به تفکیک شهری و روستایی طی دوره مورد بررسی به عنوان سایر شاخصها جهت بررسی وضعیت توزیع درآمد استان استفاده شده است. در بخش پایانی با بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد بین خانوارهای استان به تفکیک شهری و روستایی طی دوره مورد بررسی به جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی درخصوص بودجه خانوار و توزیع درآمد پرداخته شده است.

۱۹-۱. سیاست‌های اقتصادی در زمینه درآمد- هزینه خانوار و توزیع درآمد و جهت‌گیری‌های استان

توصیف درجه نابرابری موجود بین افراد یک کشور و تشریح چگونگی سهم افراد مختلف یک کشور در درآمد ملی را توزیع درآمد می‌گویند. بنابراین بررسی توزیع درآمد و نابرابری آن، مقایسه سهم گروه‌های مختلف جمعیت، در درآمد ملی است. مساله توزیع درآمد، در کل به عنوان مساله «توزیع درآمد فردی» (یعنی اینکه چگونه درآمد میان مردم توزیع شود)، شناخته می‌شود. واحدهای زندگی برای اکثر مردم، خانوارها هستند. بنابراین، به طور معمول روش مناسب ارزیابی برای توزیع درآمد (یا نابرابری) در جامعه، مقایسه میان خانوارها است تا مقایسه میان افراد. به طور معمول برابری درآمدی میان خانوارها برحسب توزیع درآمد متناسب با سطح درآمد هر خانوار اندازه‌گیری می‌شود. این توزیع در میان طبقات مختلف درآمدی، در کل «توزیع درآمد برحسب اندازه» نامیده می‌شود. هرچه سهم طبقات با درآمد بالا از درآمد ملی، کمتر باشد و سهم طبقات با درآمد پایین، بیشتر باشد؛ توزیع درآمد متعادل‌تر در نظر گرفته می‌شود. بنابراین، توزیع برحسب اندازه به طور شهودی یک مفهوم شایان توجه توزیع درآمد است.

بررسی وضعیت توزیع درآمد دارای اهمیت ویژه‌ای است چرا که توزیع درآمد و چگونگی تغییرات آن نه تنها به عنوان یک متغیر اقتصادی مورد توجه سیاست‌گذاران اقتصادی قرار دارد، بلکه به علت پیامدهای اجتماعی آن نیز مورد توجه بوده است. وجود نابرابری گسترده در توزیع درآمد به بروز فقر و افزایش دامنه آن منجر می‌شود؛ چراکه با فرض هر سطحی از رشد اقتصادی، نابرابری بالا در توزیع درآمد باعث ایجاد شکاف بیشتر در طبقات جامعه و گسترش فقر می‌شود. این عامل می‌تواند به آن دلیل باشد که سهم اندکی از منابع به دست آمده به اقشار محروم و طبقات پایین

درآمدی می‌رسد؛ به‌علاوه سطوح بالای نابرابری در توزیع درآمد توالی رشد اقتصادی و به‌تبع آن فرایند کاهش نابرابری توزیع درآمد را کند می‌کند.

پرداخت یارانه نقدی به خانوارها، پرداخت سود سهام عدالت به مشمولین و واجدین شرایط، پرداخت تسهیلات خوداشتغالی به کارآفرینان و مشاغل خانگی، استفاده از تسهیلات تبصره ۱۸ قانون بودجه در راستای حمایت از اشتغال، پیگیری مجدانه مشکلات تولیدکنندگان استان از طریق ستاد تسهیل و رفع موانع تولید استان به‌منظور احیاء و فعال‌نمودن واحدهای تولیدی استان، تشکیل کمیته پایش و بهبود کسب‌وکار استان، همسان‌سازی حقوق بازنشستگان از جمله سیاست‌های دولت برای حمایت و رونق تولید داخلی با اهداف کلان و بهبود وضعیت معیشتی شهروندان با تأکید بر توزیع عادلانه درآمد و در نتیجه کاهش شکاف طبقاتی بوده است. با عنایت به اینکه نابرابری گسترده در توزیع درآمد به بروز فقر و افزایش دامنه آن منجر می‌شود؛ از دیگر سیاست‌های مورد تأکید دولت کاهش فقر و رفع شکاف طبقاتی در کشور می‌باشد که در استان همدان نیز این موضوع در دستور کار مسئولین ارشد استان بوده است. در این زمینه تأمین، توزیع و نظارت بر بازار کالاها و خدمات به‌ویژه کالاهای اساسی شهروندان به‌منظور کاهش هزینه‌های خانوارهای استان می‌باشد که از طریق کمیسیون تنظیم بازار استان مجدانه مورد پیگیری و انجام قرار گرفته است.

۱۹-۲. بررسی وضعیت تحولات مرتبط با درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد

سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ سال‌های دشواری برای اقشار درآمدی کشور و همچنین شهروندان استان همدان بود. دشواری از این حیث که نوسانات ایجاد شده در متغیرهای کلان اقتصادی همچون تولید و رشد اقتصادی، اثر منفی افزایش نقدینگی، افزایش مستمر قیمت ارز، طلا، سکه، مسکن بر روند شاخص قیمت مصرف‌کننده و تولیدکننده و به‌تبع آن افزایش روزافزون نرخ تورم مصرف‌کننده در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ به‌تدریج منجر به کوچک‌شدن سبد مصرفی خانوارها در سطح کشور و استان همدان شده است.

لذا با توجه به وظایف دولت‌ها در مهیا نمودن امکانات لازم به منظور رفاه اجتماعی افراد می‌توان بیان نمود که در راستای بهبود درآمد و هزینه خانوارها در سال‌های اخیر اقدامات خوبی از جمله:

- تداوم پرداخت یارانه نقدی
 - توزیع سود سهام عدالت به مشمولین و واجدین شرایط
 - استفاده از تسهیلات تبصره ۱۸ قانون بودجه در راستای حمایت از اشتغال
- و.... صورت گرفت. در کنار این اقدامات دولت، اتخاذ سیاست‌های بهبود روابط بین‌الملل، دور زدن و تعدیل تحریم‌ها، اجرای سیاست‌های اشتغال‌زایی، سیاست‌های تولیدی در جهت رفع موانع تولید و حمایت از کالای ایرانی از طریق ارتقا کیفی محصولات و ارتقا شاخص‌های رقابت‌پذیری و بهبود محیط کسب‌وکار از مهمترین تحولات در زمینه بهبود شرایط معیشتی شهروندان هم در سمت تعدیل هزینه‌های خانوارها و هم در راستای بهبود درآمد خانوارها بوده است. اما کیفیت و سرعت اجرای سیاست‌های مزبور و اینکه همه آن‌ها درصد قابل قبولی از اثربخشی و کارایی را در درون خود داشته باشند؛ کمتر می‌توان نتایج مهمی در زمینه تحقق اهداف ترسیمی در این ارتباط را یافت چرا که در سال‌های مورد بررسی به‌حقیقت ملاحظه می‌شود که با رشد شتابان نرخ تورم کشور و نیز استان همدان به‌شدت قدرت خرید شهروندان کاهش یافته و به‌مرور سبد مصرفی خانوارها کوچک و کوچک‌تر شده و همچنین بودجه خانوار به‌سمت شکاف معنادار سوق پیدا کرده است. در نهایت با رشد روزافزون نرخ تورم مصرف‌کننده، دهک‌های پایین به‌طور مستمر این شکاف را بیشتر از دهک‌های متوسط به بالا و نیز دهک‌های پردرآمد لمس نموده‌اند و دهک‌های پردرآمد از افزایش نرخ تورم نسبت به شرایط بودجه‌ای خود بیشتر منتفع شده‌اند.

۱۹-۳. بررسی وضعیت شاخص‌های توزیع درآمد

معیارهای سنجش وضعیت توزیع درآمد از جمله ضریب جینی، سهم گروه‌های هزینه‌ای از کل سبد هزینه‌ای خانوار، سهم نسبی ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد، سهم گروه‌های درآمدی از کل درآمد خانوار و ... در دو بخش خانوارهای شهری و روستایی در سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۱ طبق داده‌های جداول ذیل مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. با توصیف فوق یکی از شاخص‌های سنجش نابرابری درآمد، ضریب جینی بوده که عددی بین صفر و یک است. عدد صفر به مفهوم توزیع کاملاً برابر درآمد یا ثروت و عدد یک به معنای نابرابری مطلق در توزیع درآمد است. ضریب جینی مناطق روستایی و شهری استان و کشور در جداول ذیل نشان داده شده است.

جدول ۱۹-۱. وضعیت ضریب جینی مناطق شهری استان همدان

ضریب جینی مناطق شهری	واحد شمارش	۱۴۰۰۱	۱۴۰۲	درصد تغییرات
کشور	درصد	۰/۳۶۹۶	۰/۳۸۲۰	۳/۳۵
استان همدان	درصد	۰/۳۶۳۲	۰/۳۷۸۷	۴/۲۷

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۱۹-۲. وضعیت ضریب جینی مناطق روستایی استان همدان

ضریب جینی مناطق روستایی	واحد شمارش	۱۴۰۰۱	۱۴۰۲	درصد تغییرات
کشور	درصد	۰/۳۶۴۳	۰/۳۵۸۳	-۱/۶۵
استان همدان	درصد	۰/۳۹۱۳	۰/۳۹۴۸	۰/۸۹

مأخذ: مرکز آمار ایران

ارقام جداول فوق، بیانگر آن است که در سال‌های مورد بررسی ضریب جینی در مناطق شهری استان با افزایش ۴/۲۷ درصدی روبرو بوده و از عدد ۰/۳۶۳۲ در سال ۱۴۰۱ به عدد ۰/۳۷۸۷ در سال ۱۴۰۲ افزایش یافته است که این اتفاق حاکی از شرایط نامناسب توزیع درآمد در نقاط شهری استان بوده و در مقایسه با میانگین کشوری به لحاظ درصد تغییر نامساعدتر می‌باشد ولی به لحاظ عدد شاخص استان همدان نسبت به میانگین کشوری دارای شرایط بهتری می‌باشد. ضریب جینی در مناطق روستایی با ۰/۸۹ درصد افزایش مواجه بوده و از عدد ۰/۳۹۱۳ سال ۱۴۰۱ به عدد ۰/۳۹۴۸ در سال ۱۴۰۲ افزایش یافته است که نسبت به میانگین کشور افزایش چشم‌گیری داشته و در مقایسه با مناطق شهری استان وضعیت شکاف در توزیع درآمد در مناطق روستایی بیشتر می‌باشد. با این اوصاف می‌توان اذعان داشت، سیاست‌های درآمدی کشور و به تبع آن جهت‌گیری‌های استان در سال‌های مورد بررسی به نامساعدبودن شرایط توزیع درآمد در مناطق شهری و مناطق روستایی استان اشاره دارد.

از دیگر شاخص‌های مهم توزیع درآمد، شاخص نسبت پراکندگی (نابرابری) است که این نسبت متوسط هزینه‌های ثروتمندترین افراد را به فقیرترین افراد اندازه‌گیری می‌کند. به منظور محاسبه این شاخص از دهک یا پنجم استفاده می‌شود. این نسبت بین ثروتمندترین افراد و فقیرترین افراد خانوارهای شهری و روستایی در سال‌های مورد بررسی در جداول ذیل در چهار بخش ۱۰، ۲۰، ۴۰ و ۵۰ درصد بیان شده است. همان‌طور که در جداول مربوطه ملاحظه می‌شود سهم نسبی گروه‌های ۱۰، ۲۰ و ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق شهری در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ افزایش را نشان می‌دهد که در واقع به مفهوم نابرابری در توزیع درآمد خانوارها و جهت نامطلوب بودجه خانوارهای مناطق شهری استان است. ولی برای سهم نسبی گروه‌های ۴۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق شهری در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ افزایش را نشان می‌دهد که در واقع به مفهوم افزایش نابرابری در توزیع درآمد خانوارها در مناطق شهری استان است

لیکن سهم نسبی گروه ۱۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق روستایی در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ افزایش را نشان می‌دهد که در واقع به مفهوم افزایش نابرابری در توزیع درآمد خانوارها و بودجه خانوارهای

مناطق روستایی استان است. که در مقایسه با مناطق شهری این افزایش بیشتر است. ولی برای سهم نسبی گروه‌های ۴۰، ۲۰ و ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق روستایی در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ کاهش را نشان می‌دهد که در واقع به مفهوم بهبود در توزیع درآمد خانوارها در مناطق روستایی استان است.

جدول ۱۹-۳. وضعیت نسبت ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در خانوارهای شهری

عنوان	واحد شمارش	۱۴۰۱	۱۴۰۲	درصد تغییرات
سهم ۱۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۱۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار شهری	درصد	۲۱	۲۳/۷۹	۲۹/۱۳
سهم ۲۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۲۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار شهری	درصد	۱۱/۸۹	۱۲/۹۰	۸/۴۹
سهم ۴۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۴۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار شهری	درصد	۱۱/۲۸	۵/۹۸	-۴/۷۸
سهم ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۵۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار شهری	درصد	۴/۱۶	۴/۴۳	۶/۴۹

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات تحقیق

جدول ۱۹-۴. وضعیت نسبت ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در خانوارهای روستایی

عنوان	واحد شمارش	۱۴۰۱	۱۴۰۲	درصد تغییرات
سهم ۱۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۱۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار روستایی	درصد	۲۸/۹۸	۳۳/۷۸	۱۶/۸۷
سهم ۲۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۲۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار روستایی	درصد	۲۶/۷۰	۱۵/۴۱	-۴۲/۲۸
سهم ۴۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۴۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار روستایی	درصد	۷/۵۷	۶/۳۷	-۱۵/۸۵
سهم ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۵۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار روستایی	درصد	۴/۸۷	۶/۵۱	-۷/۳۹

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات تحقیق

۱۹-۴. بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد بین خانوارها (شهری و روستایی)

در جداول (۵-۱۹) و (۶-۱۹) وضعیت متوسط هزینه سالانه یک خانوار شهری و روستایی به تفکیک گروه‌های هزینه‌ای بررسی شده است. متوسط هزینه سالانه خانوار شهری در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ در تمامی گروه‌های هزینه‌ای به صورت نوسانی بوده که به علت تغییر در طبقه بندی گروه‌های هزینه‌ای در سال‌های مورد بررسی امکان مقایسه منطقی وجود ندارد.

جدول ۱۹-۵. متوسط هزینه‌های خوراکی و دখانی و غیرخوراکی ناخالص سالانه

یک خانوار شهری بر حسب گروه‌های هزینه‌ای (هزار ریال)

عنوان	گروه هزینه‌ای	۱۴۰۱	گروه هزینه‌ای	۱۴۰۲	درصد تغییرات
گروه اول	۱۲۰۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۱۰۲,۹۱۲	۴۲۰۰۰۰ هزارریال و کمتر	۲۸۶,۹۲۷	-
گروه دوم	۱۲۰,۰۰۰ تا ۱۹۵,۰۰۰ هزار ریال	۱۶۸,۳۳۸	۴۲۰۰۰۰ تا ۶۰۰۰۰۰ هزارریال	۵۲۲,۲۵۷	-
گروه سوم	۱۹۵,۰۰۰ تا ۲۷۰,۰۰۰ هزار ریال	۲۴۲,۵۷۱	۶۰۰۰۰۰ تا ۸۴۰۰۰۰ هزارریال	۷۴۹,۷۲۰	-
گروه چهارم	۲۷۰,۰۰۰ تا ۳۶۰,۰۰۰ هزار ریال	۳۲۰,۰۳۶	۸۴۰۰۰۰ تا ۱۰۸۰۰۰۰ هزارریال	۹۶۰,۶۰۲	-
گروه پنجم	۳۶۰,۰۰۰ تا ۴۸۰,۰۰۰ هزار ریال	۴۲۴,۶۰۲	۱۰۸۰۰۰۰ تا ۱۳۸۰۰۰۰ هزارریال	۱,۲۴۲,۷۷۳	-
گروه ششم	۴۸۰,۰۰۰ تا ۶۰۰,۰۰۰ هزار ریال	۵۴۱,۲۱۲	۱۳۸۰۰۰۰ تا ۱۸۰۰۰۰۰ هزارریال	۱,۵۸۳,۶۷۷	-
گروه هفتم	۶۰۰,۰۰۰ تا ۷۲۰,۰۰۰ هزار ریال	۶۶۳,۰۶۴	۱۸۰۰۰۰۰ تا ۲۲۸۰۰۰۰ هزارریال	۲,۰۲۴,۱۲۵	-
گروه هشتم	۷۲۰,۰۰۰ تا ۹۰۰,۰۰۰ هزار ریال	۸۱۱,۳۲۱	۲۲۸۰۰۰۰ تا ۳۱۲۰۰۰۰ هزارریال	۲,۶۰۲,۶۹۶	-
گروه نهم	۹۰۰,۰۰۰ تا ۱,۲۰۰,۰۰۰ هزار ریال	۱,۰۴۴,۵۳۲	۳۱۲۰۰۰۰ تا ۴۲۰۰۰۰۰ هزارریال	۳,۶۱۳,۴۵۷	-
گروه دهم	۱,۲۰۰,۰۰۰ هزار ریال و بیشتر	۲,۱۸۱,۰۸۳	۴۲۰۰۰۰۰ هزار ریال و بیشتر	۶,۸۲۵,۴۹۰	-

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۱۹-۶. متوسط هزینه‌های خوراکی و دخانی و غیرخوراکی ناخالص سالانه یک خانوار

روستایی بر حسب گروه‌های هزینه سالانه (هزار ریال)

عنوان	گروه هزینه ای	۱۴۰۱	گروه هزینه‌ای	۱۴۰۲	درصد تغییرات
گروه اول	۷۵۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۶۲۳۰۳	۲۴۰۰۰۰ هزار ریال و کمتر	۱۳۹۴۲۸	-
گروه دوم	۷۵,۰۰۰ تا ۱۲۰,۰۰۰ هزار ریال	۹۶۵۰۰	۲۴۰۰۰۰ تا ۴۲۰۰۰۰ هزار ریال	۳۳۹۷۹۸	-
گروه سوم	۱۲۰,۰۰۰ تا ۱۹۵,۰۰۰ هزار ریال	۱۶۰,۲۲۲	۴۲۰۰۰۰ تا ۶۰۰۰۰۰ هزار ریال	۵۰۷۴۱۹	-
گروه چهارم	۱۹۵,۰۰۰ تا ۲۷۰,۰۰۰ هزار ریال	۲۴۰,۶۲۷	۶۰۰۰۰۰ تا ۸۴۰۰۰۰ هزار ریال	۷۳۲۳۴۶	-
گروه پنجم	۲۷۰,۰۰۰ تا ۳۶۰,۰۰۰ هزار ریال	۳۱۰,۷۲۱	۸۴۰۰۰۰ تا ۱۰۸۰۰۰۰ هزار ریال	۹۷۴۳۶۷	-
گروه ششم	۳۶۰,۰۰۰ تا ۴۸۰,۰۰۰ هزار ریال	۴۲۱,۰۴۳	۱۰۸۰۰۰۰ تا ۱۳۸۰۰۰۰ هزار ریال	۱۲۰۲۵۴۷	-

گروه هفتم	۴۸۰,۰۰۰ تا ۶۰۰,۰۰۰	۵۳۷۶۶۰	۱۳۸۰,۰۰۰ تا ۱۸۰۰,۰۰۰ هزار ریال	۱۵۵۴۳۰۶	-
گروه هشتم	۲۷۰,۰۰۰ تا ۳۶۰,۰۰۰ هزار ریال	۶۵۷۶۱۳	۱۸۰,۰۰۰ تا ۲۲۸۰,۰۰۰ هزار ریال	۲۰۱۳۸۰۴	-
گروه نهم	۹۰۰,۰۰۰ تا ۷۲۰,۰۰۰ هزار ریال	۸۱۹۳۶۲	۲۲۸۰,۰۰۰ تا ۳۱۲۰,۰۰۰ هزار ریال	۲۶۶۴۲۴۳	-
گروه دهم	۹۰۰,۰۰۰ هزار ریال و بیشتر	۱۸۰۵۸۶۳	۳۱۲۰,۰۰۰ هزار ریال و بیشتر	۴۷۲۲۸۶۰	-

مأخذ: مرکز آمار ایران

طبق جدول فوق متوسط هزینه سالانه خانوارهای روستایی در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ در گروه‌های هزینه‌ای به‌صورت نوسانی بوده است که به علت تغییر در طبقه بندی گروه های هزینه ای در سال های مورد بررسی امکان مقایسه منطقی وجود ندارد.

جدول ۱۹-۷. درصد خانوارهای استفاده‌کننده از لوازم عمده زندگی

(در مناطق شهری و روستایی استان همدان طی سال ۱۴۰۲ و ۱۴۰۱)

اقلام	شهری		روستایی		تغییرات
	۱۴۰۱	۱۴۰۲	تغییرات	۱۴۰۱	۱۴۰۲
اتومبیل شخصی	۵۱	۵۴,۹۶	۷,۷۶	۴۲	۴۰,۱۷
موتور سیکلت	۱۶	۱۲,۱۶	-۲۴,۰۰	۳۲	۳۱,۲۹
تلویزیون رنگی	۹۹	۹۷,۸۵	-۱,۱۶	۹۷	۹۵,۴۵
فریزر	۲۶	۳۲	۲۳,۰۸	۲۴	۲۲,۳
یخچال	۳۷	۳۸,۴۲	۳,۸۴	۴۳	۴۲,۲۹
یخچال فریزر	۶۵	۶۲,۸۲	-۳,۳۵	۴۳	۵۹,۰۴
جارو برقی	۸۸	۹۰,۱۲	۲,۴۱	۷۶	۶۹,۸۷
ماشین لباسشویی	۸۱	۸۲,۵۴	۱,۹۰	۶۳	۵۷,۳۵
ماشین ظرفشویی	۱۱	۱۰,۶۵	-۳,۱۸	۱	۰,۹۷
مایکروویو و فرهای هالوژن دار	۱۸	۲۱,۵۸	۱۹,۸۹	۷	۶,۶۱

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات تحقیق

طبق جدول شماره جدول (۱۹-۷) در خانوار شهری به‌جزء در اقلام موتور سیکلت، تلویزیون رنگی، یخچال فریزر، ماشین ظرف شویی در سایر اقلام دارای افزایش استفاده و تملک بوده‌اند که به‌نحوی نشان دهنده افزایش سطح رفاه خانوارهای شهری در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ می‌باشد. در حالی که در خانوار های روستایی بجز در اقلام یخچال فریزر در سایر اقلام دارای کاهش تملک بوده که نشان دهنده کاهش سطح رفاه خانوار روستایی در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ می‌باشد.

جدول ۱۹-۸. متوسط هزینه کل خوراکی، دখانی و غیر خوراکی سالانه
یک خانوار شهری و روستایی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۲ در استان همدان

واحد شمارش	شهری			روستایی		
	هزینه خوراکی و دخانی	هزینه غیر خوراکی	هزینه کل	هزینه خوراکی و دخانی	هزینه غیر خوراکی	هزینه کل
سال ۱۴۰۱	۳۵۴,۹۲۸	۹۹۹,۳۰۵	۱,۳۵۴,۲۳۳	۳۸۵,۹۶۶	۵۴۳,۱۸۵	۹۲۹,۱۵۲
سال ۱۴۰۲	۴۱۳,۴۲۹	۱,۴۴۶,۰۶۵	۱,۸۵۹,۴۹۴	۴۴۴,۵۸۱	۷۶۴,۲۹۳	۱,۲۰۸,۸۷۴
درصد تغییرات	۱۶,۴۸	۴۴,۷۱	۳۷,۳۱	۱۵,۱۹	۴۰,۷۱	۳۰,۱۱

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات تحقیق

جدول (۸-۱۹) متوسط هزینه کل (خوراکی، دخانی و غیر خوراکی) سالانه یک خانوار شهری و روستایی طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۲ در استان همدان را نشان می‌دهد. بر اساس اطلاعات موجود در مناطق شهری در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ میزان هزینه کل سالانه خانوار ۳۷/۳۱ درصد افزایش یافته است. که بیشترین درصد افزایش به گروه هزینه‌های غیر خوراکی بوده است. همچنین در مناطق روستایی در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ میزان هزینه کل سالانه خانوار ۳۰/۱۱ درصد افزایش یافته است. که بیشترین درصد افزایش به گروه هزینه‌های غیر خوراکی بوده است.

جدول (۹-۱۹) متوسط درآمد سالانه یک خانوار به تفکیک برحسب انواع درآمد در یک خانوار شهری را نشان می‌دهد. براساس اطلاعات موجود در سال ۱۴۰۲ مجموع درآمد خانوار شهری بالغ ۲۳۶۲۴۴۲ هزار ریال می‌باشد که در مقایسه با میزان درآمد خانوار شهری در سال ۱۴۰۱ (۱۵۳۸۹۱۱ هزار ریال) حدود ۵۳/۵۱ درصد افزایش نشان می‌دهد.

جدول ۱۹-۹. متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری بر حسب انواع درآمد (هزار ریال)

گروه‌های درآمدی	۱۴۰۱	۱۴۰۲	درصد تغییرات
جمع	۱,۵۳۸,۹۱۱	۲,۳۶۲,۴۴۲	۵۳/۵۱
درآمد از حقوق‌بگیری	۴۳۱,۲۴۹	۵۸۷,۳۳۶	۳۶/۱۹
درآمد پولی از حقوق‌بگیری عمومی	۱۲۰,۰۳۴	۱۷۵,۳۷۱	۴۶/۱۰
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری عمومی	۲۶,۳۴۹	۳۵,۰۵۸	۳۳/۰۵
درآمد پولی از حقوق‌بگیری تعاونی	۰	۰	./۰۰
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری تعاونی	۰	۰	۰/۰۰
درآمد پولی از حقوق‌بگیری خصوصی	۲۶۷,۲۸۱	۳۴۸,۳۹۱	۳۰/۳۵
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری خصوصی	۱۷,۵۸۵	۲۸,۵۱۶	۶۲/۱۶
درآمد از مشاغل آزاد	۲۸۴,۸۲۸	۵۲۰,۹۸۳	۸۲/۹۱
درآمد پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۴۹,۶۳۰	۴۴,۹۰۱	-۹/۵۳
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۲۹۳	۱۰۳	-۶۴/۸۵
درآمد پولی از مشاغل آزاد غیر کشاورزی	۲۳۲,۹۸۲	۴۷۱,۶۳۱	۱۰۲/۴۳
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد غیر کشاورزی	۱,۹۲۳	۴,۳۴۷	۱۲۶/۰۵
درآمدهای متفرقه	۸۲۲,۸۳۴	۱,۲۵۴,۱۲۳	۵۲/۴۲
درآمدهای متفرقه پولی	۴۲۸,۲۱۵	۶۱۳,۸۰۲	۴۳/۳۴
درآمدهای متفرقه غیر پولی	۳۹۴,۶۱۸	۶۴۰,۳۲۲	۶۲/۲۶

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول (۱۹-۱۰) متوسط درآمد سالانه یک خانوار به تفکیک برحسب انواع درآمد در یک خانوار روستایی را نشان می‌دهد. بر اساس اطلاعات موجود در سال ۱۴۰۲ مجموع درآمد خانوار روستایی بالغ بر ۱۴۹۲۹۲۶ هزار ریال می‌باشد که در مقایسه با میزان درآمد خانوار در سال ۱۴۰۱ (۱۱۰۰۹۶۹ هزار ریال) حدود ۶۰/۳۵ درصد افزایش نشان می‌دهد.

جدول ۱۹-۱۰. متوسط درآمد سالانه یک خانوار روستایی بر حسب انواع درآمد (هزار ریال)

گروه‌های درآمدی	۱۴۰۱	۱۴۰۲	درصد تغییرات
جمع	۱,۱۰۰,۹۶۹	۱,۴۹۲,۹۲۶	۳۵/۶۰
درآمد از حقوق‌بگیری	۲۷۴,۵۳۴	۴۵۰,۸۹۴	۶۴/۲۴
درآمد پولی از حقوق‌بگیری عمومی	۳۱,۱۰۶	۶۰,۴۸۸	۹۴/۴۶
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری عمومی	۶,۷۷۳	۱۰,۹۳۹	۶۱/۵۱
درآمد پولی از حقوق‌بگیری تعاونی	۰	۵۶۴	۰/۰۰
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری تعاونی	۰	۴۴	۰/۰۰
درآمد پولی از حقوق‌بگیری خصوصی	۲۳۰,۷۰۳	۳۵۷,۸۰۹	۵۵/۱۰
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری خصوصی	۵,۹۵۲	۲۱,۰۵۰	۲۵۳/۶۶
درآمد از مشاغل آزاد	۴۸۱,۲۷۴	۴۳۷,۷۵۵	-۹/۰۴
درآمد پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۳۷۲,۵۲۴	۲۲۰,۶۲۳	-۴۰/۷۸
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۸,۸۶۹	۱۵,۶۱۲	۷۶/۰۳
درآمد پولی از مشاغل آزاد غیرکشاورزی	۹۷,۸۲۵	۱۹۸,۱۴۲	۱۰۲/۵۵
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد غیرکشاورزی	۲,۰۵۷	۳,۳۷۷	۶۴/۱۷
درآمدهای متفرقه	۳۴۵,۱۶۱	۶۰۴,۲۷۶	۷۵/۰۷
درآمدهای متفرقه پولی	۲۱۶,۹۵۸	۳۶۶,۶۱۴	۶۸/۹۸
درآمدهای متفرقه غیر پولی	۱۲۸,۲۰۴	۲۳۷,۶۶۲	۸۵/۳۸

مأخذ: مرکز آمار ایران

براساس اطلاعات جدول (۱۹-۱۱) در سال‌های مورد بررسی، بیشترین درصد تغییرات گروه درآمدی خانوارها با ۱۹/۱۲ درصد افزایش به گروه درآمدی درآمد از مشاغل آزاد تعلق دارد. همچنین بیشترین درصد کاهش با ۱۱/۲۸- درصد درآمد از درآمد از حقوق‌بگیری تعلق دارد.

جدول ۱۹-۱۱. سهم درآمد سالانه یک خانوار به تفکیک گروه‌های درآمدی (خانوار شهری) (درصد)

گروه‌های درآمدی	۱۴۰۱	۱۴۰۲	درصد تغییرات
درآمد از حقوق‌بگیری	۲۸,۰۲	۲۴,۸۶	-۱۱/۲۸
درآمد پولی از حقوق‌بگیری عمومی	۷,۸۰	۷,۴۲	
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری عمومی	۱,۷۱	۱,۴۸	
درآمد پولی از حقوق‌بگیری تعاونی	۰,۰۰	۰,۰۰	
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری تعاونی	۰,۰۰	۰,۰۰	
درآمد پولی از حقوق‌بگیری خصوصی	۱۷,۳۷	۱۴,۷۵	
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری خصوصی	۱,۱۴	۱,۲۱	
درآمد از مشاغل آزاد	۱۸,۵۱	۲۲,۰۵	۱۹/۱۲
درآمد پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۳,۲۳	۱,۹۰	
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۰,۰۲	۰,۰۰	
درآمد پولی از مشاغل آزاد غیرکشاورزی	۱۵,۱۴	۱۹,۹۶	
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد غیرکشاورزی	۰,۱۲	۰,۱۸	
درآمدهای متفرقه	۵۳,۴۷	۵۳,۰۹	-۰/۷۱
درآمدهای متفرقه پولی	۲۷,۸۳	۲۵,۹۸	

۲۷,۱۰	۲۵,۶۴	درآمدهای متفرقه غیر پولی
-------	-------	--------------------------

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول (۱۹-۱۲) سهم درآمد سالانه یک خانوار به تفکیک گروه‌های درآمدی یک خانوار روستایی را نشان می‌دهد. براساس اطلاعات موجود در سال‌های مورد بررسی بیشترین درصد تغییرات گروه درآمدی خانوارها با ۱۳/۱۳ درصد افزایش به گروه درآمدی، درآمد متفرقه تعلق دارد. همچنین بیشترین درصد کاهش با ۷/۵۸- درصد به درآمد از حقوق بگیری تعلق دارد.

جدول ۱۹-۱۲. سهم درآمد سالانه یک خانوار به تفکیک گروه‌های درآمدی

(خانوار روستایی)(درصد)

گروه‌های درآمدی	۱۴۰۱	۱۴۰۲	درصد تغییرات
درآمد از حقوق بگیری	۲۴/۹۴	-۷/۵۸	
درآمد پولی از حقوق بگیری عمومی	۲/۸۳		
درآمد غیر پولی از حقوق بگیری عمومی	۰/۶۲		
درآمد پولی از حقوق بگیری تعاونی	۰		
درآمد غیر پولی از حقوق بگیری تعاونی	۰		
درآمد پولی از حقوق بگیری خصوصی	۲۰/۹۵		
درآمد غیر پولی از حقوق بگیری خصوصی	۰/۵۴		
درآمد از مشاغل آزاد	۴۳/۷۱	-۳/۵۱	
درآمد پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۳۳/۸۴		
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۰/۸۱		
درآمد پولی از مشاغل آزاد غیر کشاورزی	۸/۸۹		
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد غیر کشاورزی	۰/۱۹		
درآمدهای متفرقه	۳۱/۳۵	۱۳/۱۳	
درآمدهای متفرقه پولی	۱۹/۷۱		
درآمدهای متفرقه غیر پولی	۱۱/۶۴		

مأخذ: مرکز آمار ایران

با توجه به جدول (۱۹-۱۳)، در ساله های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۱ بودجه خانوار در مناطق شهری و روستایی مازاد داشته است. همچنین میزان مازاد بودجه خانوار شهری و روستایی در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ به ترتیب (۲۰/۵۷- درصد) و (۴۰/۷۸- درصد) کاهش داشته که به معنی افزایش هزینه‌های روزمره زندگی است و در نتیجه نشان از افزایش کسری بودجه در آینده دارد.

جدول ۱۹-۱۳. بررسی وضعیت مازاد / کسری بودجه یک خانوار شهری و روستایی استان همدان

عنوان	واحد شمارش	۱۴۰۱	۱۴۰۲	درصد تغییرات
متوسط درآمد سالانه شهری	هزارریال / درصد	۹۶۳,۴۶۰	۱,۵۳۸,۹۱۱	۵۹/۷۳
متوسط هزینه سالانه شهری	هزار ریال / درصد	۷۳۰,۹۵۹	۱,۳۵۴,۲۳۳	۸۶
مازاد یا کسری بودجه خانوار شهری	هزار ریال / درصد	۲۳۲,۵۰۱	۱۸۴,۶۷۸	-۲۰/۵۷
متوسط درآمد سالانه روستایی	هزارریال / درصد	۷۴۷,۷۷۶	۱,۱۰۰,۹۶۹	۴۷/۲۳
متوسط هزینه سالانه روستایی	هزار ریال / درصد	۴۵۷,۶۴۸	۹۲۹,۱۵۲	۱۰۳/۰۳

مازاد یا کسری بودجه خانوار روستایی	هزار ریال / درصد	۲۹۰،۱۲۸	۱۷۱،۸۱۷	-۴۰/۷۸
------------------------------------	------------------	---------	---------	--------

مأخذ: مرکز آمار ایران

۱۹-۵. چالش و فرصت‌های بهبود توزیع درآمد در خانوارها

توزیع درآمد به دو دلیل از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است:

۱- نخست بعد مهمی از عدالت را تشکیل می‌دهد.

۲- دوم روی متغیرهای اقتصادی، اجتماعی و ... تأثیر می‌گذارد.

یکی از هدف‌های مهم در هر جامعه، برقراری عدالت اقتصادی است که بعد مهمی از آن را عدالت در زمینه توزیع درآمد تشکیل می‌دهد. همانطور که گفته شد، توزیع درآمد روی متغیرهای اقتصادی، اجتماعی و ... نیز تأثیر می‌گذارد. به‌عنوان مثال، توزیع درآمد بر تقاضا برای کالاهای مختلف و در نتیجه بر کل فرآیند تولید در جامعه تأثیر می‌گذارد. همچنین رشد اقتصادی (هدف مهم دیگر هر جامعه) را از جهات گوناگون تحت تأثیر قرار می‌دهد. فقر در قالب یک کلمه، می‌تواند ابعاد وسیعی از مشکلات مختلف جامعه را نشان دهد. لذا توزیع نامناسب درآمد در یک کشور یا استان باعث افزایش فاصله طبقاتی، صرفه نظر کردن از بسیاری از خواسته‌های اولیه و نیازهای زندگی توسط خانوارها، کاهش قدرت خرید قشر حقوق بگیر و افزایش نابرابری درآمدی و ... می‌گردد.

دولت برای اتخاذ و اجرای سیاست‌های رشد اقتصادی و عدالت اجتماعی در راستای توزیع عادلانه درآمد باید ابتدا اصلاحات ساختاری لازم را در درون خود به‌وجود آورد به‌نحوی که بتواند براساس معیارهای حکمرانی خوب، سیاست‌ها و برنامه‌های خود را اجرایی نموده و از طریق رفع نابرابری گسترش عدالت توزیعی از طریق توسعه آموزش و بهداشت رایگان، توجه به توسعه روستایی، پرداخت یارانه به گروه‌های کم درآمد، اخذ مالیات از گروه‌های پردرآمد، اصلاح نظام مالیاتی و جلوگیری از فرار مالیات، کنترل تورم، توجه به تأمین اجتماعی، تلاش و برنامه‌ریزی به‌منظور بهبود محیط کسب و کار و کاهش حجم و اندازه دولت و ایجاد شرایط لازم برای مشارکت بیشتر بخش خصوصی، کاهش بخش غیررسمی اقتصاد، بازرسی و کنترل بیشتر بر اجرای قوانین و مقررات، تلاش در جهت روشن‌سازی قوانین و مقررات و رفع برداشت‌های شخصی از آن‌ها، ساده‌سازی مقررات و استفاده از تجربه کشورهای موفق و ... در جهت بهبود توزیع درآمد اقدام نماید.

۱۹-۶. جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی برای استان

بودجه خانوار (درآمد و هزینه خانوار) به تفکیک شهری و روستایی در استان همدان طی سال‌های (۱۴۰۱-۱۴۰۲) بررسی شد. ضریب جینی در مناطق شهری استان با افزایش ۴/۲۷ درصدی روبرو بوده که این اتفاق حاکی از شرایط نامساعد اقتصادی کشور و آثار آن بر توزیع درآمد در نقاط شهری استان که در مقایسه با میانگین کشوری بالاتر است. ضریب جینی در مناطق روستایی با ۰/۸۹ درصد افزایش مواجه بوده که از میانگین کشور پایین‌تر است و در مقایسه با مناطق شهری استان وضعیت توزیع درآمدی بدتری را نشان می‌دهد. سهم نسبی گروه‌های ۱۰، ۲۰ و ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق شهری در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ افزایش را نشان می‌دهد که در واقع به مفهوم نابرابری در توزیع درآمد خانوارها و جهت نامطلوب بودجه خانوارهای مناطق شهری استان است. ولی برای سهم نسبی گروه‌های ۴۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق شهری در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ افزایش را نشان می‌دهد که در واقع به مفهوم افزایش نابرابری در توزیع درآمد خانوارها در مناطق شهری استان است.

لیکن سهم نسبی گروه ۱۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق روستایی در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ افزایش را نشان می‌دهد که در واقع به مفهوم افزایش نابرابری در توزیع درآمد خانوارها و بودجه خانوارهای مناطق روستایی استان است. که در مقایسه با مناطق شهری این افزایش بیشتر است. ولی برای سهم نسبی گروه‌های

- ۴۰، ۲۰ و ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق روستایی در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال ۱۴۰۱ کاهش را نشان می‌دهد که در واقع به مفهوم بهبود در توزیع درآمد خانوارها در مناطق روستایی استان است.
- در این راستا سیاست‌های درآمدی کشور و به تبع آن جهت‌گیری‌های استان در سال‌های مورد بررسی در جهت بهبود شرایط توزیع درآمد در مناطق روستایی و در مناطق شهری بوده است. به منظور تقویت و بهبود بودجه خانوار استان در سال‌های آتی اجرای پیشنهادات راهبردی به شرح ذیل در این زمینه می‌تواند بسیار راه‌گشا باشد:
- با توجه به تأثیر متقابل توزیع درآمد، تورم، بیکاری و هزینه‌های امور اجتماعی بر یکدیگر می‌بایستی سیاست‌های لازم جهت تعدیل توزیع درآمد انتخاب و اجرا گردد. یکی از سیاست‌های مؤثر، توزیع مجدد درآمدها از طریق مالیات بر درآمد و ثروت تصاعدی اشخاص می‌باشد. بار این مالیات بیشتر بر دوش افراد پردرآمد سنگینی می‌کند و لذا در کاهش نابرابری مؤثر می‌باشد. البته نرخ این مالیات باید معتدل باشد و بگونه‌ای تعیین شود که علاوه بر هدف بهبود توزیع درآمد تأثیر نامساعدی بر پس‌انداز، سرمایه‌گذاری، عرضه کار و... نداشته باشد.
 - همچنین به موازات این سیاست پرداخت‌های انتقالی مستقیم و تأمین کالاهای مصرفی و خدماتی قشر پایین جامعه نیز افزایش یابد تا تعادل و توازن در توزیع درآمد را مهیا کند. در مواجهه با نابرابری، در مراحل ابتدایی توسعه، سیاستمداران می‌توانند با استفاده از ابزار پرداخت‌های انتقالی، بیمه‌های تأمین اجتماعی، بیمه‌های بیکاری و... روند صعودی در فقر و نابرابری را کنترل نموده و یا حتی کاهش دهند. با این حال این سیاست‌ها، سیاست‌هایی کوتاه‌مدت بوده و بهبودهای مقطعی حاصل‌کننده تغییر کلی در الگوی توزیع نمی‌باشد به‌طوری‌که در درازمدت گسترش هزینه‌های امور اجتماعی دولت در زمینه آموزش و پرورش، فرهنگ، بهداشت، عملیات توسعه نواحی و تغییرات نهادی راه‌حل‌های اصلی برای این منظور هستند.
 - با توجه به اثر مثبت و معنی‌دار تورم بر ضریب جینی باید سیاست‌های مبارزه با تورم بصورت جدی پیگیری گردد. از آنجا که اثر تورم بر ضریب جینی در مناطق شهری و روستایی و همچنین گروه‌های مختلف درآمدی یکسان نیست و چون معمولاً گروه‌های پایین درآمدی بیشترین هزینه‌شان برای خرید کالاهای ضروری است، لذا سیاست تبعیضی در توزیع کالاهای یارانه‌ای پیشنهاد می‌شود. به عنوان مثال، برای کاهش نابرابری، توزیع کالاهای کوپنی در میان قسمتی از بخش‌های پایین گروه‌های هزینه‌ای خانوارها صورت گیرد.
 - فراهم نمودن زمینه‌های تعادل در بودجه خانوارهای شهری و روستایی از طریق شناسایی فرصت‌ها و پتانسیل‌های هر منطقه استان
 - اتخاذ سیاست‌های تشویقی و حمایتی از خانوارها به منظور تعدیل هزینه‌های گروه کالاهای اساسی و خدمات تفریحی، بهداشت و درمان و... از طریق توسعه گسترش بیمه‌های تأمین اجتماعی و درمانی، توسعه بهداشت عمومی، حمایت از خانوارهای بی‌بضاعت و کم درآمد از طریق نهادهای حمایتی و پشتیبان و توانمندسازی خانوارهای روستایی
 - ایجاد زمینه‌های لازم برای اشتغال پایدار و مولد از طریق به کارگیری سیاست‌های تشویقی در زمینه تولید مولد، اصلاح قوانین و مقررات تولید و بهبود کسب و کار و انجام اقدامات لازم برای ممانعت از مهاجرت روستاییان به شهرها، شناسایی مزیت‌های نسبی استان برای افزایش سرمایه‌گذاری و تولید و تقویت درآمد خانوارها، توسعه زیرساخت‌ها در روستاها
 - اصلاح فرایند و رویه‌های توزیع، تأمین و نظارت و کنترل قیمت کالاها و خدمات مصرفی به منظور تعدیل هزینه‌های خانوارهای شهری و روستایی
 - اجرای صحیح هدفمندسازی یارانه‌ها و قطع یارانه افراد متمکن از طریق شیوه‌های علمی
 - گسترش بیمه‌های اجتماعی و درمانی به منظور حمایت از خانوارها

- ایجاد ارتباط بین دانشگاه و صنعت، بازار کار استان
- گسترش مراکز فنی و حرفه‌ای در سطح استان
- ایجاد اشتغال پایدار از طریق به‌کارگیری فرصت‌ها و پتانسیل‌های هر منطقه
- حمایت از خانوارهای بی‌بضاعت و کم‌درآمد از طریق نهادهای حمایتی

فهرست منابع:

- رحمانی، تیمور و اصفهانی، پوریا. (۱۳۹۴). تحلیلی از تأثیر عوامل بخش عرضه و تقاضا بر قیمت مسکن در ایران. فصلنامه علمی اقتصاد مسکن؛ شماره ۵۵، صص. ۱۱-۳.
- ناجی میدانی، علی اکبر؛ فلاحتی، محمدی و ذبیحی، مریم (۱۳۸۹). بررسی تأثیر پویای عوامل کلان اقتصادی بر نوسانات قیمت مسکن در ایران (۱۳۶۹ تا ۱۳۸۶). مجله دانش و توسعه، سال هجدهم، شماره ۳۱، صص. ۱۶۰-۱۸۸.
- نتایج بررسی بودجه خانوار در مناطق شهری، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، مدیریت کل آمارهای اقتصادی.
- Del Negro, M. and Ortok C. (۲۰۰۵), Monetary policy and the house price boom across U.S.States,Federal Reserve Bank of Atlanta,Working, ۲۴.
- Nneji, O.; Brooks, C. & Ward, C.W.R. (۲۰۱۷). House Price Dynamics and their Reaction to macroeconomic Changes. Economic Modelling, ۳۲, ۱۷۲-۱۷۸.

آمار و اطلاعات اخذ شده از دستگاه‌های اجرایی استان:

- اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی همدان
- اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی
- اداره کل راه‌آهن غرب (همدان)
- اداره کل راهداری و حمل و نقل جاده‌ای استان همدان
- اداره کل گمرک استان همدان
- اداره کل مسکن و شهرسازی استان همدان
- اطلاعات و آمار شرکت‌های بیمه استان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک‌های استان همدان
- آمار و اطلاعات سازمان جهاد کشاورزی استان همدان
- آمار و اطلاعات سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران
- آمار و اطلاعات شرکت برق استان همدان
- آمار و اطلاعات شرکت گاز استان همدان
- تالار بورس منطقه‌ای همدان
- خزانه معین استان همدان
- سازمان جهاد کشاورزی استان همدان
- سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان همدان
- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان همدان
- شرکت توزیع نیروی برق استان همدان
- شرکت گاز استان همدان
- شرکت ملی پخش فرآورده‌های نفتی ایران منطقه همدان
- شهرداری همدان
- فرودگاه همدان

